

UNIVERSITY OF CHICAGO
48 434 028

Cres Cat Sci entia
Vita Exco latur

ספר

איוב

מתורגם ומבואר מחדש

על פי אדני הדקדק ויסודות הפשט המזקק
ועם מבוא חדש לספר הזה

מאתי

גבריאל דעסויער הלוי

מקהל נייטרא באונגארן

קראתי שם המבוא קסת הסופר ואת שם ביאורי קסת גבריאל,
ע"ש מאמר חז"ל האיש אשר קסת הסופר במתני זה גבריאל.

ואקוה לה' שרוב מקומות הסתומים יהיו מבוארים על נכון.

HIOB

mit

neuer Übersetzung und Comentar

von

Gabriel Löv Dessauer.

PRESSBURG,

gedruckt bei ANTON Edlen von SCHMID et Comp.

מכתב

מאדמו"ר הגאון החסיד, נזר ישראל וכבודו פאר ישורון והודו רשכבה"ג יחיד בדורו מרנא הגאון, צדיק יסוד עולם, מוהר"ר משה סופר נ"י אב"ד דק"ק פרעסבורג.

אתא לקדמנא תלמידי הרב המופלג בתורה ה"ה כבוד מו"ה גבריאל סג"ל נ"י מק"ק נייטרא, אותו ת"ח שמש בישיבתי איזה שנים בבחורתו ועלה והצליח כא' מאלופי תורה ומקובלים ביראת ה'; ומיום אשר נטע אפריונו לא מש מאהל תורה בש"ס ופוסקים בחריפות ובקיאות, ואתא השתא ואייתי מתניתא בידיה, תנא תוספאה, שמחתי באמרי פיו, חכו ממתקים וכלו מחמדים; והיות לעת כזאת דחיקא ליה שעתא טובא ועפלי תלי' ביה — ויען כי מלבד כל הנ"ל חננו ה' במתק שפתים, בדרשות נאמרים ע"ד חקירות חכמים הראשונים, מה נמתקו מדבש אמרי נועם, דברים שיש בהם טעם, נשאו לבו לסדר חידושים על ספר איוב, כל איך הטועם יאמר לי לי, כדי שיהיה לו פרנסתו ע"ד כבוד, ויכול לחזור לשבת בבה"מד ולעסוק בהויות דאביי ורבא, וילא למלאכתו שבתורה והוראה, גלל כן הריני בעה"ח ליקח ספר אחד במחיר, וכל העוזרו ומסייעו יתברך מנותן התורה ית"ש, עץ חיים למחזיקים יתחזק ויתאמץ וה' עמו: הכ"ד לכבוד התורה ויראה ה' פק"ק פ"ב יום ב' כ"ט למב"י תקצ"ז לפ"ק:

משה הק' סופר מפ"פ דמיין.

מכתב כבוד אמ"ו הגאון שר התורה כקש"ת מו"ה יחזקאל בנעט נ"י אב"ד דק"ק נייטרא.

מאשר יקר בעיני ידידי התו' המופלא ומופלג ומושלם במעלות ומדות, לו עשר ידות אחד מיושבי קהילתנו כבוד מוהר"ר גבריאל הלוי נ"י, אשר הסכים בדעתו להביא לדפוס פירושו על ספר איוב, אשר נלאו כל מפרשי תנ"ך לפרש דבריו על פי דקדק לה"ק ואף כי אני אין לי עסק בענין זה ולא הרגלתי כו' ואולם כי העם מתאוים לשמוע ואנכי דולה בתקנתו של האי גברא יקירי ידידי וחביבי הנ"ל לכן הנני בא ע"הח עת כי יבצע מעשהו אי"ה אקח גם אנכי ספר אחד במחיר מאת התורני המופלג המחבר נ"י. נייטרא יום ב' י"ג ניסן תקצ"ז לפ"ק:

הק' יחזקאל בהרב מו"ה יעקב בנעט זללה"ה:

Mit Erlaubniss der k. k. Hofcensur in Wien.

מבוא לספר איוב

אמר גבריאל בן לאבי החכם השלם המפורסם מו"ה נתן הלוי
ז"ל. ראיתי להציע לפניך דעתינו הקלושה על כללית ס׳
זה, כי השתרגו עלו עליו קושיות עצומות וסברות בנויות על
מחקרים, והצעתי אותם לפניך והוספתי לך כהנה וכהנה, ודרך
כלל יתעוררו לך כל הספקות הנופלות אם היה איוב איש נמצא?
ואימתי היה? ומי חבר ספרו, ומדוע ערבב בו לשון ערב
הרבה? ונראה למשכיל על דבר בעין בוחן בבדק חדשות המועילות
בע"ה, והנה המחקרים האחרונים (ר׳ משה בן מנשה *) ובן
זאב) השכילו הפשרה בין שני חלקי הסתירה, אם היה איוב איש
נמצא הוא וכל המעשים הנאמרים עליו התאמתו? או היה
הכל מליצות מחשבות סופר שהמציא לו הכל חדשות למשל לענייננו
לברר לו על ידי זה בדרך שירי לימודיים (אין דראמאטישען
לעהרגעדיכטען) מנפלאות האל והשגחתו בברואיו ונפלאותיו,
שבאמת על שני האופנים יש להעיר תמיהות וספיקות רבות (א)
שיותר נאות לאמר שתפארת מליצת משל הסופר המציאה אלה
הדברים, כי הלא הוא רחוק הזדמנות שבכל פעם שקרה מקרה
רע לאיוב (ותפול אש ותפול שבא) נמלט רק איש אחד כמ"ש
ואמלטה רק אני לבדי; (ב) גם איך יעלה על הדעת שכלם משוררים
ומליצים ודוברי בשפה לחה מלאה לה חן ונעם אמרים ויסדרו
אמריהם במאמרים ערוכים קלועים ושקולים וכל זה בלי איחור
כמעין הנובע מליצה נובעת, כהקיר בור מימיה; (ג) ומי זכר כל זאת
לחבר דבריהם? הכי דברו תיד לחבר ספר מעניניהם? ובהפך
יש סברות ולעורר תמיהות, אם הוא רק תפארת מליצת הסופר
אבל המעשה לא היה ולא נברא באמת כלל, ולמה יפרט דברים
שאינן מועילים לחפץ כוונת מטרת הסופר? (שכל כוונתו לעורר
על נפלאות אל אלים ולדקתו) א"כ למה יזכיר בסוף פרט שם
בנותיו ויזכיר יפין? וכי היופי הנלחה **) של איוב? מכל אלה כר׳
כתי

---

*) בספרו ווירדיגונג דער פֿאָרלעזונגען לאָוטהס (פֿאָרלעזונגען 33 32)

**) והמתרגם המתרגם ב"פ בהקדמתו על איוב תמה על ב"ן שהביא זאת לטענה הלא
רפות נתנה לנולין נבדאות דברים ולפרט פרטים שלא נהיו מעולם (ונ"ל שכוונת
החכם ב"ן שעכ"פ לאיזה צורך יצריך בפרטים הללו? על כ"פ לא נאות לנלין

מכתב

כבוד הרב המא"הג (אמ"ו אלוף נעורי) מעוז ומגדול מוהר"ר יוזפא
פלעש נ"י אב"ד דק"ק וועספרים.

שמחתי בבוא אלי האיש אשר מלוחי עליו האצלתי ה"ה התו' והרבני המופלא ומופלג בתורה וביראה סיני ועוקר הרים חרוץ ושנון בעל פיפיות קנקן חדש מלא ישן הרב המופלג מוהר"ר גבריאל דעסויער מנייטרא אשר אח"כ בימי עלומיו עשה קציר כמו נטע אצל אדמו"ר הגאון האמיתי נזר הצדיקים מוה"רר משה סופר אב"ד דק"ק פ"ב נ"י עד כי גדל והצליח ועשה פרי קודש הלולים וחריפא סבירה כי מלאתיו מלא בש"ס ופוסקים ושמעתי מפיו איך יורד לעומק לברר וללבן דברי רבותינו הקדושים פוסקים קדמאי ובתראי ומלבד זה מלא על כל גדותיו בחקירות נשגבות מגדולי הראשונים מספר העיקרים והמורה ויתר חכמי החקירה בקי בכל שבילי התנ"ך והמדע, על כל חכמה ידו רבה, ואקוה שכל איש ישמח ויגיל בספרו שמוציא עתה לאור ויפרילו מעיני חכמתו.

הכ"ד פה וועספרים ב' מנחם אב תקצ"ז לפ"ק:

הק' יוזפא פלעש חפ"ק הנ"ל.

בשנת והאיש גבריאל יגביה עוף לפ"ק

מכתב כבוד הרב המא"הג החריף ובקי מעוז ומגדול כקש"ת מוהר"ר
פנחס ליב אב"ד דק"ק קאמארן נ"י.

אם אמנם דבר שפתים המה למותר לספר בשבחא דהאי גברא יקירי הרבני המופלג החרוץ והשנון והמשכיל במדעים מו"ה גבריאל הלוי מק"ק נייטרא אחרי אשר ביד הרבני נ"י הנ"ל מכתבים מגדולי וגאוני הזמן כלם כאחד עונים ואומרים ומשבחים ומפארים אותו יקר ערך האי גברא זכי זך וישר פעלו ויראת ה' אוצרו, וגם כי הגדיל לעשות פי' נחמדים בכל מיני מטעמים פי' נכון על ספר איוב אך יען כי בעת קרה שבא הבעל המחבר הרבני המופלג נ"י לעירנו ופא"פ דברתי עמו מילי דאורייתא בדבר הלכה וראיתי שידיו רב לו ושכלו זך ונקי בפלפולא חריפתא בחריפות ובקיאות בים התלמוד בש"ס ופוסקים וגם שמעתי ממנו דברי אגדה פירוש' נחמדים במקראי קדש ובדרשות חז"ל הקדושים דברים יקרים הנאמרים בחכמה ודעת, ערבים לנפש שומעת, מיוסדים ע"פ אדני האמת ע"פ חקירות גדולי המחקרים בני עמינו לכן אין עוד בדוחי לעצור במלים, עתה עם הספר באתי לעורר את העם את נדיבי עמינו להיות למשען להרבני המופלג נ"ו בתמיכת כסף ולקבל ממנו ספרו ואף אני מוכן, אם יהיה ה' עם בעה"מח נ"י לבצע מחשבתו טובה, לקבל ס' א' דברי פי המדבר לכבוד התור'

פק"ק קאמארן כ"ז תמוז דהאי שתא תקצ"ז לפ"ק:

הק' פנחס ליב פרידען חפ"ק הנ"ל.

המכתבים ויתר כבוד הרבנים ובפרט המכתב מהמא"הג מו"ה חיים וואלף נ"י (דק"ק סערד) ומליצת כב"ד י"נ מורי עם בשמי הרב החריף המופלג מו"ה בענדי נ"ש בוועטש לא יכולתי להדפיס ועמם הסליחה:

איך זאָ אין אידישען ניעדריגען אירעען פערזונקען וואר) שאין רעיוני מפליגים לדבר בך מה שהוא עול בחיק הבורא (וכמ"ש שם לשמע אוזן שמעתיך ועתה עיני ראתך כמי שחזר בתשובה ונחם על כל אמרים הראשונים, כי יש לו טענה שבאמת ביסורי מות כאלו שסבל לא די להאמין בחלקים ע"ל אמונה ששמע והבין וקבל ממוריך אבל בחינה בהשגה הנקראת בחינת ראיה אז כל גופו ונשמתו יאסוף לה' ע"כ עתה נחמתי כי עיני ראתך וע"ש). על כ"פ שב תשובה גמורה, וע"כ קבלו אלהים בתשובה כי הוא פותח יד לשבים והוא ראש האמונות וזהו עומק ביאור: כי לא דברת אלי נכונה כעבדי איוב, כי אלה דברי איוב באמת דברים נכונים וע"כ כוונה נפלאה היתה לסופר הזה ולא על חנם שָׂם כפירות

כתרלות בפי איוב להורות שהאל ית' מקבל שבים בכל לב אף שכפר בכפירות עצומות, והיא ראש האמונות, ואבן אשר יסדו בה הבונים כל אדני היראה והצדק והבן.

ואולם יתבאר לך קורא משכיל עוד הפעם מדוע קבלהו איש מהרה בתשובתו באמרו רק ונחמתי? — שיקשה: עכ"פ מדוע יורה התשובה על נקלה כ"כ ויבואר לכך העיון הזה תכלית הביאור בע"ה כשנחקור *) תחלה א) מי כותב הספר? ב) ובאיזה זמן חי איוב? ג) ובאיזו שפה כתבו?

א) ונאמר כי אודות הסכמת המחקרים שמשה ידע להשגיב המליצה כזו טען רמב"ן בכתביו הנ"ל טענה רבה ועצומה אם משה כותב הספר, איך לא הזכיר שמץ ממעמד עמו בני ישראל הלא משה אוהב ישראל בטח לא נמנע מהזכירם? ב) עוד טען שגם אין הגנון המליצה כמליצת משה בשירותיו **) הנקיות מכל עירבוב ושיג לשון אחר? והנה לבטל שתי הטענות הנ"ל

---

*) ועל אשיות הלוסות הם! בנה החכם בלומענפעלד את כל בנינו בהקדמתו נגד האומרים משה כתב ספר איוב, שהוא הסכים ותפס הדעות שהיה בימי הגולה אחר דניאל מפני שהזכיר דניאל קודם לאיוב, (ביחזקאל י"ד) וזה אינו, הלא לדעת האומרים משה כתב ספר איוב על כ"פ היה צדיק שבאומות העולם (וכמו שנזכר להלן במבוא) וא"כ הקדים דניאל מפני מעלתו שהיה נביא שבישראל (ונח ראשון שממנו השתלשלות הכל) וא"כ הסדור מופלא, ואשיות ראיותיו הלשים — ואשר עוררתנו להחזיק הדעה הסותרת ומשה כתב ספרו כו' כי אם היה מבני ישראל ובדור אחרון איך לא יזכיר מקיומו החוקים? כמו שהזכיר שקיים כל מצות שכליות אם בדור הגולה היה. בעת קיום כל החוקים גם כן וכמו שהזכיר שמירתו המצוות שכליות בכל סימן כ"ע כן היה יכול להזכיר בשמירתו חוקי ה'? ועל כן תפסנו הדעה שקודם משה היה ומשה כתב הספר אחר כך וכמו שכתוב או"ה:

**) בענין המליצה. אמת מאמר אדרבה בכל ספרי קדש בשירים ומליצות יתערבו מליצות ארמיות וערביות, ואדרבה זהו נועם המליצה שתבואנה מלות ליהודיות זרות

כמי שהיה עצם המעשה דבר אמת וכן נראה ג"כ ממה שהזכיר את איוב (ביחזקאל י"ד) והיו שלשת האנשים האלה בתוכה נח דניאל ואיוב, משמע שהיה ונברא וע"כ הסכימו בזה דרך ממוצעת קרובה לאמת: שהי איוב כזה בזמן מן הזמנים וירד מהצלחתו ואותו בחר הסופר ויצר אותו בחרט מליצותיו ומשחו בששר ציוריו הנשגבים, והכל כדי לברר הכונה בספרו והוא להורות נפלאות ה' בברואיו והשגחת עיני אלהותו בחלד מטה, וכי צדיק ה' בכל דרכיו *) ואיוב הנכאב בעצמו הכיר צדקת האל: הן קלותי ומה אשיבך כו'. ועתה נוסיף לברר בעזר האל.

והנה טרם נשימה פעמינו אל דרך העיון נאמר שיש עוד מקום שאלה אם עכ"פ לדבריהם הסופר בחר באיש צדיק אשר ירד מהצלחתו וברעיו החכמים ושם בפיהם הוויכוחים לבנות במו מגדל גבוה לאמונת בית ישראל, נתפלא מדוע שם כפירות נמרצות כ"כ בפי איוב (הלא באמת לא דבר ככה ומה יש צורך בכפירות כאלו לאמונות?) שא' כלה ענן וילך כן יורד שאול כו' ודומיהם אמנם כל עין בוחן ישכיל בזה אדרבה חכמה נפלאה להורות אמונה גדולה מעיקרי אמונתינו שהוא שהאל יקבל שבים אליו אף שהרשיעו בתכלית הרעה; והנה נראה אף שכפר איוב תכלית הכפירות בהשגחתו וכפר בהשארת הנפש מ"מ בסוף כיון שהתודה ושב אל ה' במאמרו, על כן אמאס ונחמתי על עפר ואפר (איוב מ"ב) שפירושינו **) בו: נחמתי והתחרט שירדתי כ"כ ברעיון אנושיית עפר ואפר (איך בערייע אונד פעראכטע, דאס איך

לדבר דברים בלתי נצרכים ליסוד כוונת ספרו, כי גם לדעה הזאת ויהיה מה עכ"פ בנה בניין זה לברר בו צדקת הבורא איך ברך בסוף את איוב, וכי מה היה חסר אם אמר ותהיינה לו בנות מצליחות רבות השכל והבן.

*) הנה מקום אתי ונצבתי על צור מחצב החכמה, מחקר ושברא מחדמ"ו הגאון נר ישראל נבה המזרח ואור המערב רבינו משה סופר נר"ו יאיר בענין צדקת אלקים עם איוב וריעיו וביאור במ"ש חז"ל קשה צערו של שטן יותר מצערו של איוב כאדם שאומר לעבדו שבור הבית ושמור יינה, לברר מדוע קצף האל על שניהם על איוב וגם על ריעיו מדוע א' יינה הנ"ל ושמור מה שבתוכה, ואמר אדוני מ"ו נ"י כי אמר האל לשטן שישמור שלא בקרבו (דוגמת היין שהוא משל הטוב והעונג המובחר שבחבית כן השכל מבחר האדם) והנה ידע האל כי איוב היה שכלו נצול כאדם בריא, אף שצר לו מאוד ביסוריו וזהו ושמור יינו; והנה מפני זה שרק האל ית' ידע ששכלו נצול לפיכך היה איוב צריך לתשובה, אבל הרעים של איוב שמ"מ הם לא יכלו לדעת ששכלו נצול בקרבו ע"כ קצף האל ואמר לא דברתם אלי נכונה; כי אין אדם נתפס על צערו; ואם יסורי מות ימררו חייו והבן עכ"ד הטהורים:

**) ואח"כ מצאתי פי' זה (ששמחתי בו) בדברי החכם רמ"ל, ושהדי במרומים בכל כוונות בפירושי' כי מלבי הוצאתים ואח"כ מצאתי ג"כ פי' זה (בספר רוח חן לרה"ו) ולרוב הבאתי במכתבים שמצאתי בדברי פלוני החכם, ומ"מ קשה עלי הדבר ואולי אשכח לזאת אודיע כי מדעתי חדשתי ת"ל כל שכתבתי בשמי ודי בזה

בכר לריך שתאמר שידעוהו אם כדברו ממנו הוא ורעיו מה לו אם מזכירין רק פעם אחת או יותר מאה פעמים? עוד הוסס בפה איוב (ולא בספורו של כותב הספר: ה׳ (הוי״ה) נתן וה׳ לקח יהי׳ שם ה׳ מבורך הרי שהזכיר ג׳ פעמים את שם ההוי״ה א״כ ידעו? ואיך שפט כי הוא ורעיו לא ידעו את ה׳ (אך בזה ק״ל להלדיקו אבל בפ׳ י״ב שכתבתי תיוה עליו איך שפט כי הוא ורעיו לא ידעו את ה׳: (ובסוף אמרינו יבואר ג״כ זאת בע״ה) :
על כן לבאר לך כל אלה דברים מעוררים לב ושכל, דרכנו דרך חדש בע״ה יבוררו כל הספקות בזה! ואכסה לא הפעם לתור שבילי עולם ולישר מסילה חדשה ואקוה כי גם תלעיר ליתים יטעם זקנים יוקח, כי שמש החכמה כעל נשר בדרום שמים. כעל לפרים קטנים בין עפאים תשלח נעם קרניה ואען ואומר:
דע והשכל אחי! כי כמו שכתב הרב המליץ החכם מו״ה הירץ וויזל בהקדמתו על ספר חכמת שלמה שהעתיק ללה״ק ועשה שביב לו ביאור רוח חן (וכי שלמה המלך ע״ה חברו ע״פ שנים עדים או שלשה עדים יחזיק הדבר ה״ה רבינו משה בר נחמן בהקדמת התורה שכ׳ וראיתי אני בספרו הנקרא חוכמתא רבתא דשלמה גם הרב הגדול ר׳ עזריה מן האדומים בפ׳ כ״ז מספרו שכ׳ וספר חוכמתא דשלמה קרוב הוא אללי שחובר מאת המלך שלמה בלשון ארמי לשלחו אל איזה מלך בקלה המזרח כו׳, והוסיף ר׳ כה״ר והחזיק דבריו וז״ל: דע כי הספר הזה לדעתי לא חובר מהמלך שלמה ללמדו לבני ישראל אבל עשאהו ללמד דעת למלכי הגוים ושופטיהם הקרובים והרחוקים כו׳ כי ביתין היו האומות משוקעים מאוד בע״א כו׳ לכן כתב המלך ע״ה ספר זה ללמדם דעת כו׳ ויען חפלו לתקן עולם במלכות שדי גדל ה׳ אותו למען החיות עם רב בתוכחותיו הישרים אליו גוים ידרושו כו׳ ע״ש עוד הלריך הנה: הא״ז מלאתי עוד בדבריו וז״ל בד״ה גם תיקודות אך חברו בעבור העמים ולזאת לא הוכיח דבריו מנביאים ואבות העולם כמו האבות הקדושים ומשה ואהרן כי לא נודע מענייכם באיים הרחוקים וכו׳ עכ״ל והנה ככה נאמר גם אנחנו ונשען על מה שסופר מאדונינו משה ע״ה שעדם רלה ה׳ למשח אותו בשמן משחת קודש ולהגיד על עמו ילוהו (בהיותו בן שמנים שנה) הנה בשניו שעברו עד הנה לא שכב זה האלהיי השר הקדש נרדם בתרדמת זמן חושק חשקי תבל ההבל כיתר עדרי בני אדם אך ספרו לנו כפלאות ממעשהו ולפי דעת ספר הישר היה מלך בארץ כוש שנים רבים ובשינוי מה ספרו לנו כותבי

מבוא

הנ"ל באמת אמר הראב"ע כבר: והקרוב אלי כי הוא ס' מתורגם ר"ל וע"כ לא הזכיר מעמד עמו בני ישראל וערבב כמה מלות ערביות שהניח — ועכ"פ קשה מדוע הניח מלות בלי מועתקות ומתורגמות? הקרוב קרב כח ידי משה אדונינו להעתיקם? ומצאנו הרבה מלות באיוב שנקל היו להעתיקם ללה"ק ומי קם לנו עוד כמשה אשר ידו גברה בלשונות שפת קדשו? וזה הקושיא עומדת עלינו, והניחה מבלי ישוב אם גם תרגם משה ס' איוב מ"מ מדוע הניח מלות ערב הרבה? הכי ידי משה כבדים להעתיק ללשונות לשונינו הקדושה דברים אשר עלינו ילדי יום נקל הי' להעתיקם? הלא אלה המה דברים ראוים לעורר לב משכיל ואין פותח פה ומוכה בזה?

ב) ואמנם נעורר אי"ה רעיונים חדשים הנראים ישרים אחרי העיון ומשם יצא לך כי איננו ספר מתורגם ומ"מ יתבאר לך למה נמצא בו עירבוב לשון ערב ויבואר ג"כ למה נמנע משה מהזכיר את ישראל? וגם תתורץ לך קושית בן זאב סוף המבוא: אילו היה משה מחברו מעיקרו היה בוחר בבני יעקב בחיריו לשום הדברים האלה בפיהם ולא באנשים אשר לא מבני ישראל ולא התאפק מהזכיר בו דבר מאבות העולם ומחוקי תורת אלקים? וכו' ואמנם נברר שמשה חברו מעיקרו ויבואר הכל בע"ה.

ג) גם נפלאתי על משפט שהחליטו בן-זאב בסוף המבוא והוא בדעתו משפט צדק ,,למה שבראש הספור ובספור שהוא מאסף לספרו לבד נזכר שם הוי"ה אבל בתוך הס' נזכרו כל השמות אל אלקים שדי ושם הוי"ה לא נודע בו; ע"כ שפט כי הספור שבראש וסוף הוא שכתב משה בעצמו ע"כ יזכיר שם הוי"ה כי הוא ידע את שמו, אבל בתוך הספר הזכיר שם המדברים אנשים לא מבני ישראל והמה לא ידעו שם השם כו' ולא נשאו על שפתם כו' עכ"ל במבוא בסוף ע"ש; והנה אם לא ידעוהו איך ידברו אפילו פעם אחת בשם הוי"ה והנה איוב דבר אל ריעיו (פ' י"ב פ' ט') מי לא ידע בכל אלה כי יד ה' (הוי"ה) עשתה זאת א"כ

כבר

(ענטלעהנטע וואָרטער אונד רעדענסארטען) מחולפי המליצה מפאת מיעוטן ויקרן בלשון, וגם הלא בשירי משה נמצאים מלות ארמיות ואתא מרבבות קדש ודם ענב תשתה חמר, ואין קושיא א"כ מה שכ' רמבמ"ן שמשה לא היה מערבב ב' ארמיות שאדרבה אין זה סיג, אבל נעם המליצה: אח"כ מצאתי להמליץ החכם הר"ר לעווינזאהן בספרו שיחה בעולם הנשמות וז"ל: וספר איוב יען שוא לא המליצה ע"פ כולו לכן ימצאו בו מלות ארמיות לתפארת — התבונן איך נתכוין לדברינו ושמחתי. ונתגלה קושית הר"מ דעסוי הנ"ל ותימא שלא הרגיש בעצמו, ונתעלמה ממנו הלכה במליצת שפת קדשנו, ומ"מ נבאר לך בדברינו להלן תפול הקושיא עוד הפעם:

א) ועל כן נעמיקה עתה בענין זה אולי יתנוצץ לך נגה מבין חרכי הענין, כי על כן כתב להם אחר ספרו מתמונת אנשים מעמים אחרים (לא מילדי אברהם יצחק ויעקב) להורות שיונה בפיה' אף כי הם לא מזרע א"י עכ"פ יאמינו באלהי עולם ובמשפטי השכל הישרים למולאי דעת (והבן שלזה בחר אנשים לא מבני דתו להפך לב עמים ושרים המקובצים שגם הם ישיבו לבבם ליראה את ה', ועל כן לא הזכיר בספרו זה לאומות האלו את אבות העולם אברהם יצחק ויעקב כי לא נתפרסמו בין אלה (ואולי התפרסם איוב יותר הוא וריעיו שם, ומה יפעלו כ"כ זכרון אבותינו הקדושים בלבותם, אולי זכרון איוב גדול יותר ביניהם להפך לבבם לטוב אף שהם אינם מזרע א"י מ"מ יתנו לבם להאמין באל עולם אשר ממזרח שמש עד מבואו גדול שמו בגוים — (ונפל עיון בן זאב בסוף מחקר ב' לעיל, אילו היה משה מחברו מעיקרו איך התאפק מהזכיר דבר מאבות העולם כו') — וגם לכן לא הזכיר מאנשים אשר מבני יעקב בחייו כלל כי אדרבא בהיותו מלך על עם זו — עדיין ישראל היה נגש ונענה בזוי מאוד ונדכא ואדרבא הוא רצה להראות משפט צדק וצדקת אלהים כי נתן לאיוב אח"כ וברכו כפלים למבראשונה (ובעצמו כ' ב"ז במבוא וז"ל ולא יפה היה עושה בעל הספר אילו היה עוזב לאיוב אובד בצדקו וכו' עכ"ל) וא"כ הושב מדבריו על דבריו ואיך יזכור אחיו הנדכאים הצדיקים לספות עוד על השתבבות בהשגחה? והבן. ובמה שאמרנו כי להודות ולשום בפיהם כי אף שאינם מזרע יעקב ואבות ע"ה מ"מ יכולין להדבק באמונת אל עולם ע"כ בחכמה הראה אנשים לא מבני ישראל ומ"מ עובדים האל בכל לב ויודעים ומכירים כל מדותיו ומתנהגים בצדק רב, התבונן שהראה אותם איוב משתבח במדות שכליות בין איש לרעהו שלום ואמת וחסד נשקו אתו לאמור להם כי הוא דרך ה' כי אם עשות חסד ואהבת משפט, ולפי שדבריו היו עם גוים ולאומים אחרים די להם לנהלם בצדק במה שבין אדם לחבירו ע"כ לא הזכיר יותר וכ"ז ראיה ברורה לדברינו שמשה כ' ספרו ללמד לאומים רחוקים, כי אם לישראל נכתב הס' מי יתן ואדע (בין אם משה כ' ספרו בין אם מעולי הגולה היה) מדוע לא הזכיר מצוה חוקיית אפי' אחת בין פרטי מצות וצדק שהשתבח בהן איוב? וכבר הזכרתי למעלה שמחקר זה עומד עלי להחליט דעתנו זאת והבן.

ב' ועל כן זה משה האיש הנכון לפעמים מלות ומליצות ערביות בספרו (ומלות ארמיות משוכות משפת קדש) לפי הלך לאומות

ההם

קורות קדומים כאומנים (* שפרעה צוהו (טרם תחלת ויצא אל אחיו וירא בסבלותם) את משה לשר האלף על צבאותיו וילחם בחכמה עם אויבי פרעה, ואחרי גרשו כושים רבים מעיר אדיל, כבש עיר גדולה ונחמדה, ותשא בת מלך עיניה שם בשר הצבא הוא משה ונתגלגלו הדברים והדקה לאשה (ואחר כך מתה טרם נשאה) וישב שם כשנתים ימים ויהפך לבב כל עמו לאמונת אל עולם וכו׳ עכ״ל (מועתק מאשכנזית) עכ״פ היה מלך ונגיד ומלוה על לאומים אחרים ימים רבים; א״כ גם השכל יעיד על זה על אדונינו משה ע״ה אשר שמש האמונה זרחה על פניו כל ימי חייו כי בטח הנהיג בכל יכלתו את מקורביו לאמונת בורא אחד אל העולם ולא עזבם נשקעים בפתיות מחשבות הבל — והנה

הסופ׳ הזה אמר בהדיא „הפך לבם לאמונת אל עולם" — ובמה הפכם? — — ; לכן עתה כאמר שמי שכתב: משה כ׳ ס׳ איוב, לא כוון שלתועלת עם ה׳ כתבו (כי בטח יפלו כל הרעיונים המתמיהים הנה ולמה לא עורר לבם בצדקת אבותיהם להשיב יראת אל בקרב לבם ולירות חצי אמונה בקרב לבותיהם ולהדריך מיתרי רשפי אהבת אלהי אבותם בעמקי רעיוניהם) אמנם כאשר נתחבר עם רבבות שרים וסגנים וגדולי רבי המלך אשר גדל שמה

או כאשר נעשה ראש לאומות אשר לא מבני דתו היו ויכלה להפך

לבבם עכ״פ להאמין באלקי עולם וכי הוא עושה נוראות בתבל ונותן לאיש כדרכיו, כתב להם הספר הזה ובנה בניינו על מעשה אמת אשר נהייתה טרם ימיו *) אשר חי איש צדיק ונשמע פתגם צדקתו ועשרו להלל ולמעלה ואח״כ נדכה ביסורין ועוני, ומזה האיש צייר לו חרט מליצותיו הנשגבות המדברים בעיקרי אמונת אל עולם בנפלאות הבריאה והכל כדי ללמד את מקורביו ולאומים ילכו לאורו וילמדו לדעת את ה׳ (אם היה זה התועלת ימים רבים או מעט) ויעש להם ספר זה לספר מלא בינה ודעת וליסד להם אמונת אל עולם בלבותיהם, אשיות בנויות בל תמוטינה.

(א

---

*) *Strahlheim* Urgeschichte der Hebräer Seite (87.)

*) ואם מדור שקודם משה נתהוה הענין, אולי ישוב את״כ קצת דעות רבז״ל (שקשה באמת על התהוות פלוגתא בכל ענין זה, כי איך שייך סברות בעניינים כאלו?) וי״ל שמ״ד איוב בימי אברהם הוא עיקר חיות איוב והיה אז (בימי שם ועבר וע״כ ידעו את ה׳ ואמונתו אז, ומ״ד איוב בימי משה! ר״ל חיבור איוב וסיפור וויכוחיו ועשות ספר מהתווכחות הרעים זה היה בימי משה, ואף בסוף ימיו יוכל שנעשה דינה לאיוב ולרבו דרז״ל.

העבדי להזכיר (על דברים נוראים ונפלאים) שמות אֵל אלקים שַׁדַּי וכדומה ; אך על דרכנו לפי שדבר משה אדונינו אל עם זר שלא ידעו את ה' מעט בהזכרת שם ההוי"ה. כנ"ל ליישב דבר זה אבל איוב ורעיו ידעו את ה' כנ"ל והבוחן יבחן (נגד דברי בן זאב ע' לעיל ג) .

ועתה תבין כי מפני שרצה משה איש האלהי להחליף לב תאמין באלהים ובאחדותו ובנפלאותיו בלבות עמים רחוקים, תבין עומק דרכנו שהצטרך ג"כ (א) לשים יסוד תשובה בלבותם שהאל מקבל אותם אשר מתנחמים ויאמינו ויכירו מעתה אלהותו (ב) ואף גם זאת אם כפרו מקדם בהשגחה ובהנהגה ממרומים תחת האלקים אם יחרטו וינחמו ויאמינו באלקים ובהשגחתו אז ירצה ויברכם באור פניו (ג) ואף גם זאת כי איש קל מהרה יצטרך להראותם פה קבלת האל בתשובה כי רצה שגם הם איש מהרה יחליפו לב תאמין בלבותם שיאמינו באלהי' הבורא עולם ית' ומנהיגו ומהר יחזרו להכיר האמת — ותבן, ולכן להשים אמיות חזקות לכל אלה הענינים שם במוקד ספרו בפי איוב בראשונה דעות כופרות באל (הקביל אותו להם במאמר הרמז והכוונה) ואח"כ בשמעו מרוב גבורות נפלאות אל וכשנגלה האל בעצמו וברוב פלאיו ישאלהו אם ידע שמץ מפלאי השגחתו : הידעת לדת יעלי סלע? חולל איילות תשמור? ויגל אזנו בפלאיו בשמים ובארץ ובמסתרי גבורות הבריאה, מיד הניחו לפלות פיו בתשובה בדברים מעטי הכמות ורבי האיכות, ע"כ אמאס ונחמתי על שנשקעתי ברעיוני אֱנוש אֱנוש עפר ואפר בעיוני באלהותך מיד

קבלו בתשובה וצוה גם לרעי איוב שיקריבו עולות בעד עצמם ואיוב יתפלל עליהם וא' להם כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב וכבר פירשתי שאמר על דבריהם שהחליטו שהוא רשע, כעס עליהם האֵל, כי הנתפתה מרוב צערו אשר כבד עליו (וכן הנתפתה

מתיעוט ידיעתו באמתת גבורות הבורא כמוהם שלא ידעו ולא היה מי שאסבר להם היטיב גבורות פלאי האל) אין עליו שום ענש ואונס רחמנא פטריה וג"ז היה רוצה להראות להם שיקוו בטח סליחת האל ושיקבלם בטח וייטב להם ושמחת עולם תחול על ראשם) וזהו מ"ש כעבדי איוב שהוא דבר נכונה עתה על עצמו ועתה עיני ראתך שהוספתי בהשגות מקדושתך ומנוראותך ע"כ נחמתי לקבול גם צער ויסורין בעבור חפץ האל ; בכל הדברים קבלו

ההם ולפי לשונם ; (שנתערבה לשונם קצת ונתחלפו במלות ומליצות שונות) כידוע שאף שפה א' תשתנה באקלים זולת אקלים ומדינה זולת מדינה, והוא כתב לפי שפתם וע"כ תמצא טעם נכון שנשתנה מליצתו מכל ספריו ושיריו הנקיות מבלי ספק (כמו שכ' רמב"ן ז"ל) כי הכל היה כמנהג הלשון אשר היה לרוך אלין שם אבל הוא חברו מעיקרו בלשון שלפנינו, כי גם האומות ההם הכירו בלה"ק וכ"כ רמבמ"ן בעצמו שם בספרו ווירדיגונג לאָוטהם א. ז. וו שהאומות הסמוכות לארץ כנען דברו זמנים ארוכים בלה"ק ומכ"ש בני קטורה וישמעאל עכ"ל והדבר הזה אין צריך ראיה ואך בכל מקום וגבול ישתנה הלשון בקצת שינויים כאשר עוד היום לשפה אחת יקרו שינויים ממש בכל מדינה ומדינה וכן גם לאם הלשונות קרה כן ושם דברו המליצות בשינויים מקובצים עם מליצות ערביות וארמיות הקרובות, וא"כ כתבו לפניהם בלשון עצמם כאשר הוא עוד היום לפנינו — וע"כ לא נעשה בלשון מליצה פשוטיי ומבלי ספק כשירת הים והאזינו כי פה דבר אל עם ה' המקבלים לה"ק בארץ ישראל מקום הלשון ומטרפולין שלה, (אבל לעולם משה כתבו מעיקרו ועל טהרת לשון עברית כאשר מונח ס' איוב לפנינו וכפי שהתהלכה הלשון בארץ ההיא שהיה אז שם משה אדונינו ע"ה) ולישראל דבר בשיריו ומליצותיו בלשונם ובתהלוכות שפתם ולעם אחר ג"כ בתהלוכות שפתם (ואולי גם זאת סניף לראיה שמשה כ' ספר איוב כי הוא היה ג"כ מלך לעם אחר וע"כ דבר בשינוי הלשון והוא הנהיג גם עם אחר שמלך עליהם לקרבם אל ה' אל עולם והבן. (ונפלה קוש' עיונית של רמבמ"ן הבאתי' לעיל בשאלה א).

ג) ועתה תבין ותדע כי האנשים האלה אשר דבר במו גרונו של משה ובחר בקודמים וכבר כתבנו שמאמיני אלהותו ואחדותו ית"ש, קודם משה, היו רק בבית מדרשו של שם ועבר (אם היה כמלא איוב זה ואח"כ בנה ומנו בנין הספר כמו שהחליטו וכמו שבארנו) וא"כ הם וודאי ידעו את שם ההוי"ה ולהביא לכך סניף ראה מ"ש ותלך לדרוש את ה' ואחז"ל לבית מדרשו של שם ועבר גם מקרא בתורה ברוך ה' אלקי שם וכו' יפת אלקים ליפת הרי שעל יפת לא הזכיר שם הוי"ה ועל שם הזכירו א"כ ידעו שם הוי"ה, וכבר הראיתיך גם איוב אומר מי לא ידע בכל אלה כי יד ה' (הוי"ה) עשתה זאת? מזה נראה שאיוב ורעיו ידעו שם ה' ומה שזכרון שם הוי"ה יקר בס' הזה אומר אני מפני שרוב דברי הספר בנוים על זכרון נפלאות אל גבורות רעמים וכהנה ורגיל

העברי

ימים רבים היו לישראל ללא אור אמת בתו׳ ; חדלו ארחות שונה בביאורי עמק הפשט חָדֵלו, נתקלקלו הדרכים ותֹּאם הדרך תעינו,

שנות מאיות עברו אשר אור מעלת כוונת נביאינו רק ניצוציה שלחו ובדקיה נתנו נעם, כי מעת שרי הפשט רש"י ראב"ע הרשב"ם והרמב"ן ע"ה ודומיהם, כבר השחר עלה על פני ביאורי הפשט בדברי נביאינו אך לא לדור אחד ולא לקצב הזמן נתן אלקים השכל ודעת לְמנה — גם אחרוני הפשטנים לא סגרו דלתות העיון בפשוט אף שהרבו להתאמץ במליצותיו וחזקו בריחי שעריו וקנו משכילי עמנו דרכו בנתיבותיו וילכו בארחותיו ובפרט בס' איוב עלמו מספר ביאוריו ומבאריו את כלם חזיתי, ומה גם שני מבארים בפז לא יסולאו החכם הבלשן מלא בינה ודעת מו"ה משה לאנדוי, והחכם מו"ה ב' בלומענפעלד נ"י, ואם הועילו הרבה מה אעשה השאירו הרבה דברי' שלא זוקקו בעומק הפשט בס' הזה *) ואולם מי שם בריחים לפתחי תבונה כל דרך באדני אפני שפת קדש אם ירצה ביאור קרוב למרכז אמת מדוע ישים יד לפה ולא יגלה מצפוני

---

*) גם בתהלים יש לנו ת"ל במקומות ונפזרים ביאורים נראים נכוחים כי לפעמים נמצא דחק רב בתרגום רמבמ"ן ואם יגמור ה' בעדי אוציאם בדרך (הערות על כל ספ' תהלים) ולמען לא ישימני תופש עובר פה לתעתע כי גאון לב דובר בי אציע לתחזה עיני הקורא שנים שלשה מתרגומינו: (תהלי' י"ז ד') צרפתני בל תמצא; זמותי בל יעבר פי; לפעולות אדם בדבר שפתיך, אני שמרתי ארחות פריץ. (והנה ידוע שקש' פה לתרגומו של רמבמ"ן (שמצליף מלות בדבר שפתיך אחר מלת זמותי גם המבאר לא הצילו מדחוקים לכן נ"ל שהוא עמק פשוטו של מקרא זה והענין מבואר שדוד ע"ה אמר בל תמצא עוד בי עון ועול כי בזמותי יזמתי במחשבתי איך חפצי ורצוני בל יעבר איש את פי (ואיך אמרי' במשפט כל העובר פקודי לפעולות אדם? אף שכל פקודי אינם נתנים רק לפעולות אנושיות בנויות על יסודות רעיוני אדם) מכ"ש **בדבר שפתיך** שאתה ופקודיך אמת, וחוקי דבר שפתיך בנויות על אשיות חזקות מלות אלהיות בל תמוטנה נכח אני שמרתי איך אצטרך אני להזהר שלא ילוזו דרכי לארחות פריץ, והבן [ובחון המשכיל ושפוט במאזני אמת — כי בדברי דעת לא ינשא פני איש כי השכל הטהור השופטנו והבונה ובחינה מחוקקים ומנשאים כח הכרעת שכל הצודק כי בענין כוונת המקרא מה לנו אם הרמ"ד משחו לפנינו בשמן נעם שפת תרגומו כי גדול כחו בשפ' היות להפליא — אם נפלס אנו כוונה יותר קרובה במקרא נתרגמנו ככחינו בשפת אשכנזית ואם תצעד

וזה לך תרגומי (בל תמצא ר"ל עוד עון)
זמותי, דען איבער לעגטע איך
בל יעבר פי, דא נימאנד מיינען
(קאָניגליכען) בעפֿעהל אי־
בערטרעטען דארף.
לפעולות אדם דער זיך נור צו
מענשליכען אנאָרדנונגען
הינרייהען קאן.
בדבר שפתיך וויא פֿיעלמעהר אין
בעטרעף דער וואָרטע דיי־
נעם גאָטליכען מונדעס.
אני שמרתי, וויא בעאָבאכטען
מוס איך דאס איך ניכט
אויף אבוועגע געריעטהע.

קבלו בתשובה חיש מהרה להורות זה לעם אשר ישוב משובבות אמונתו ויוכלו לצפות שיקובלו בעיני האל ואף שכפרו בתחילה בכל האמונות ולהגיד להם בדמיון שלם, שקביל להם איש כדתה מכל צדיין לכופר בכל האמונות. אשר המאמין האמתי נשען עליהם ות"מ איך בעצמו הודה שנפל ברשת הטעות ומבוכת העיון והוא היה חוקר גדול וחכם באלהות ורב לעמו כמו שהוכיח בפ' כ"ט ועתה כ"ש אתם שע"י כך הקבלה מאבותיכם כנכונותם כ"ש שתשובו ותשמעו אל אל חיים ובורא העולם (וע' לעיל שיעדנו לבאר מדוע איש מהרה קבלו בתשובה באמרו רק ונחמתי ועתה מובן בע"ה) והאל יקבל אתכם חיש מהרה כמו שקבל את איוב וברכו ברכות באריכות ימים ובנים ובנות מושלמי היופי והיה לשם ולתהלה בכל הארץ.

ודע כי אח"כ כשנהיה מרע"ה מנהיג ורבן של ישראל הביא ס' זה אל ידינו (ולא פרסמו בתורתינו כי אז רצה להושיענו בישועות נוראות ולא בישועות מסוות) ונתגלגל ס' זה אל נביאינו והם מסרוהו לנו לספר יסוד מוסד שמבאר השגחת ה' וגבורותיו ונפלאותיו ונהיה לנחלה לנו עם קדש, ולא נשאר בין עמים זרים אך בחמלת ה' נתן לנו לנחלה ולמטמון לעולם.

זהו מה שיערתי לשים מבוא לספר זה על כללותו ואקוה לה' אלהי כי שם בפי דברים קרובים אל השכל ואתה תבחר ולא אני ואם איש רואה בכל האמת אתה אקוה כי תמצא דברים מועילים בדבריכו, והיה זה שכרי כי הועלתי למשכיל; ואם תמצא בפי המבאר ב"פ בהקדמתו שמחזק ראיתו שהיה אחר גלות הארץ ויאמר על כל-מליצה דומה קצת למליצת הנביאים שלקח מליצותם מהם, אין אני רואה סברא מחלטת כלל ואולי הפוך, כי הם לקחו מליצות אלה מאיוב, כלל הדברים עין בוחן יבחן האמת, ואחרי ראיות נכוחות מיוסדות על אדני אמת ינוה ויפנה לב כל איש משכיל ובזה אשית קצי למלין.

והנה בענין פרטי מליצות ספר הקשה הזה אשר לפנינו, עוד נחזה כפי ערכה במקומות מקומות יגהו נגה השמש האמתי' בביאורי קושי מאמריו, כי יותר אשר דרך עומק הפשט במוסרי נביאינו ומחוקקינו הוא הדרך העקר והאמת, יותר נסתר ונעלם היה מעינינו מראש מקדמי הפירושים ואח"כ זמן אחר זמן התכונן לעינינו, וכשמש ומחמד כל עין תשלח נגה ניצוציה טרם תעלה ובשחר נעים ידמו פעמים רבות כי כבר הצדיק החרסה לנגד עיניו ובאמת רק ניצוציה הן הנה; ככה נעם נגה ביאורי הפשט האמתי

ימים

קטני אבני נגף? אלקים עזרנו להליץ כבר דברים לפני משכילים ויטיבו בעיניהם, ואנחנו מחשים? הלא חכמת חקר' קורו פה! התעננו בדשן שכלכם, למדו והבינו לדור אחרון! סקלו המסלה העולה אל בית ה' מסלה לאלהינו! באו ארמנות העיון ופתחו שערי טירותיו! ומי יסגור דלתים בבית ה'? ע"כ שכחתי אני הלעיר את מתני, ונערתי חצני כי קבלתי על יד מעט מעט לרגל המלאכה הקשה, עד שאקום שיהיה עתה ביאורי בעז"ה מגלה סתומות ספר איוב ובפרט בסימנים האחרונים לא נראה נגה בביאורים הקודמים, וכל הדברי' כלל הפסוקים הנודעים לסתומים נתפרשו בעז"ה ע"ד חדש ע"ד עמק פשוטו, ומדרכינו ת"ל מעת אשר חנני האל ללעד לעד על דלפת המדע, להליץ דברינו תמיד בפני משכילים, ובפני אנשי אמת לא אזרו אזור החנף ולבשו אדרת כחש, ובפני מורי ורבותי, אשר כמה פעמים נתוכחנו פא"פ, עד שבררתי הדברים הטובים שיש לנו על ס' זה ונתתים לפניך, קורא משכיל, מנופים בשלש עשרה נפה, ואני את נפשי הללתי ושקלתי הכל במאזני הבחינה ונפשי בל ידעה מה ההללים ה' דרכי ואני מוקדם לך, ידידי אוהב האמת! שוקל בפלס המדע ואתה תבחר ולא אני:

והנה הרבה יש לי לדבר בענייני שפת קדש ובאיזה דברים אנעלמו מקדמונינו בעלי הדקדוק וכבר עלה על לבי לשים הנה בהקדמת איוב הערות קצרות שחדשנו בענייני דקדוק אך עפ"ז תקצר היריעה מהכיל ולכן קויתי לעזבם על מקום אחר, אף שאוים יסודות בדקדוק ובמליצה להיות לבו לעינים ערש נחל

בס'

היו עמדי כנגדי לנחום: אך הבי ישמע אל ויענם בתמיה? הכי יסכים האל אתם ועם עלתם עם רשעים כאלה (אשר אין אליפות למו) שמכחישים ברעיוניהם בכל שכר ועונש אליפות מעשה צדק ורשע בעוה"ז, ולא ידחו אלהים כלל, (ותרגום: כי ברבים וכו' דען גראָסע וואָרען דיא זיך מיר וויעדער-זעטצטען: זאָלל גאָטט אבער איהרע טיקקע האָרען אונד איהנען איינשטיממונג געבען? וכו' רוכלאָזען דיא זיך גאר קיינען טהאטען-לאָהן דענקען — דיא גאר קיינע גאָטטעספורכט בעזיטצען? והבן ובחון זה! ועפ"ז אלת ויענם כפשוטו הנמכן האמת כנ"ל בדור, כלל הדברים אלה וכאלה שעירו רעיוני לשוטט בחולות ההשכלה כי עוד ברהובות פלגי דברי נביאינו ומחוקקינו — כהו ועמתו בתקוותה רבות ונדחקו בכוונתם אף כי כבר תרגמו דבריהם לשפת אשכנזית לאה! — ההשכנזית שתרגמו לאות הוה אבל דבריהם אינם תמיד דברי הכתוב, ולא מחשבותיו מחשבותיהם, נאם ידידך אוהב האמת ואם מהכחיש האמת כי לא על הרוב הדברים (ביתר התנ"ך זולת ס' איוב) אך במקומות מעט — אחרנו ויבוז מה נכלם אל מערכות ישראל ויבחנו דברינו האמת אתנו.

 Hiob.

מבוא

מלפני לבו, וכבר ראינו בעינינו שהאחרונים חדשו לפעמי' דברים נכונים ואין להפליא, כי קדמונינו סללו ארחות ומרוב הערה לרגל המלאכה אשר לפניהם לא הספיקו בימיהם ליישר כל ההדורים, ואנחנו מלאנו ארח מישור! מדוע לא נקבל גם אנחנו מעט לשקל קטני

היא נגד רוח מליצתו הרמה הנשגבה בשפה ההיא אשר נוסחה בו: ואלה הדברים העירו רעיוני ויאהיבו עשתנותי וירהיבו בנפשי עוז לסדר על ספרינו זה התרגומים החדשים ע"ד הפשט אשר חנן אותנו האל ואם יזכני האל וישובבני על מי מנוחות אסדר על רוב חלקי התנ"ך ביאורי הפשט, ובפרט ספרי על ס' בראשית אשר חברתי ת"ל ביאורים חדשים ושרתי (שירי קדש) שירי תפארה על ספר זה, ומגמת לבבי להועיל בם מאוד לבני גילי, כי בו יתענג בעז"ה מליץ במליצותיו חוקר בחקירותיו והתורתי בפירושיו וכבר הוללו שירים כאלה בשער בת רבים כי מועילים המה כי קבלתי שם מחקרים קדמונים ואחרונים מופתי מחקרי מציאות הבורא ית' ושוררתי על ס' מעשה בראשית, הבריאה, דור אנוש דור המבול, הקשת, דור הפלגה; אמונת אברהם, הברית, העקדה וכו' ופרשתי בתוך המליצות רוב הפסוקים הקשים ע"ד חדש ע"ד הפשט המזוקק (וביחוד שהיה אי"ה חבור קונן מחקרי מופתי מציאות הבורא, והשגחתו, מדה כנגד מדה ויתר האמונות הסגולות בישראל;) ואקוה כי יבאו שנסיני שירים אלה, יעלו בעדי תפארת (אך מי יוכל להדמות לנשר הגדול אשר בכנף זמירות דאה עָל) והאלקים יעזרני על דבר כבוד שמו ית' להוציא מחשבתי להועיל לבני גילי אחי ועמי אשר קרבת אלהים יחפצון].

גם אפונה מאוד אם כוון אל נקודת הפשט במקרא (וישמע אל וְיַעֲנֵם ויושב קדם סלה אשר אין חליפות למו ולא יראו אלהים שתרגם (אונד ציכטיגע זיא) ופי' שרש עָנָה בקל כמו עָנָה בפִּעֵל? ואף שמאמר הנפעל (נעניתי עד מאוד) הארכנו במכתבים נגד המדקדקים בשרש זה, כי דע לך שהוראת עָנָה בקל (אנטוואָרטען) או מל' הרמת קול, (שרייען) כמו קול ענות, או עניית עדות (צייהען, בעצייגען): ושרש עָנָה בפִּעֵל (פייניגען). ומפני כן גם וענה גאון יעקב בפניו אין פי' (געדעהמיטהיגעט), אולם שם הפי' (ע"ד הכרת פניהם ענתה) — אמר גאון יעקב ועוונותיהם יענו בפניהם לעמם וכן נעניתי עד מאוד מענין זה, וגם מה שתרגם רמ"ד שרש אענה אני שגג, בעפֿאַר איך געציכטיגעט ווארדע וכן השכים הרי"ם בש"א ובעל אולה"ש בשרש ענה ע"ש אין להם ראיה בתנ"ך ויותר נכון לתת לכל הוראה בענין אחר וכמו וַיְּבָרֵךְ בהפעיל שלא נמצא בפִּעֵל, ואינני מוכרח לנטות ממדעה זו כי שרש עָנָה בְּפִעֵל ופוּעַל הוא בהוראת (פייניגען) ובקל ונפעל לו ההוראות האחרות

וטרם אענה אני שגג ר"ל בדעתי טרם שהרימותי קולי וצעקתי בתפלה והגבהתי קול בתפלה ותשובה שגיתי, ועתה אמרתך שמרתי; ומכ"ש שאין הכרח כלל להר"ת בעשוי לתרגם אודך כי עניתני ותהי לי לישועה דאס דוא מיך געציכטיגעט; ובטח שם אין צריך להודות לו מי ששכלו אינו עמוס; אבל פשוט כהוראות שרש יקראו ואני אענה (ערהאָרן איינשטימען) למלאות שאלתם וכמו שנאמר (הושע ג') אני ה' אענה את השמים והם יענו את הארץ ותרגום אודך כי עֲנִיתָנִי (איך דאנקע דיר דאס דוא מיך ערהאָרטעסט אונד ווארסט צור הילפֿע מיר): כנ"ל והבוחן ישכיל בכל דברינו אלה; וכן פה (תהלים נ"ה) ישמע אל ויענם כ"ל מוזר למעלה כי א' פדה בשלום נפשי מעצת אחיתופל וחביריו שלא נתקיימה בו כי בְרַבִּים אף שגדולים רבים ושרים

חשב אם אמר פן לא תאבה האשה ללכת אחרי? שהוא רוצה לשלול שלילת הליכתה אלא חפצו שתלך וגם מדוע לא יבוא פן על עבר, (ומה יענה ג"כ אם אמלא בעתיד אולי ימושני אבי שם תמוה מאוד מדוע לא א' פן? עד שדמיתי אראה שאין כלל זה מספיק, ששם בטח לא היה רצונו שימושהו אביו ושם אין מלות לא ואיננו עבר) עד שדמיתי בתחלה מ"מ לייסד זה לומר הוספה לכלל זה כי דבר שהסברא נוטה שיהיה אך כי אין זה הרצון שייך אולי ויתורגם (וואהרשיינליך זינדיגטען מיינע קינדער. וואהרשיינליך ווירד דער פאטער מיך בעטאסטען) והיה מתורץ כ"ז, אך כ"ז איננו שוה לי: לכן שמע והשכת כי ענין פן דבר [שהדובר רוצה לזרז ולשלול ומספק עדיין] ובזה תעמק מאוד ותראה שכן הוא (פן תעלה עולתך, פן תשיב את בני שמה, מזרזו שלא ישיב (מה שספק הוא) עכ"פ זירוז לשלילה צריך היות כוונה לדריית אז יאמר העברי מלת פן. (והוא שאחז"ל עד"ז כמה שנאמר פן ואל איננו אלא לא תעשה) ואף שבא פן אל גוף שלישי פן ינכרו צרימו, פן יאמרו ידנו רמה. פן ישלח ידו? מ"מ העמק בדקות הכוונה שם יצא לך שכוונתו זירוז לשלילה והראיה שכל מקומות הללו תוכל לתרגם במלות (דאס ניכט) כמו אמרתי אפאיהם, (למען שלא יאמרו ידינו רמה (דאס זיא ניכט זאגען קאננען) ע"כ אזרז ולא אשביתה. וכן פן ישלח ידו ואכל (אזרז ואשים להט החרב) (דאס ער ניכט דיא האנד שטרעקקע) יכלל הדבר כוונת פן לוטה בשתי הוראות ספק וזירוז לשלילה. ומעתה יצא לך כנגה הכלל הזה שבעבר ששייך ספק אבל זירוז עכ"פ לא שייך לא יבוא פן

וכן התבונן מדוע לא יבוא פן קודם לא (כי כבר אמרתי שפן הוא זירוז השלילה, אבל קודם לא, למשל אם ישלול שלילת הליכת האשה א"כ תלך, א"כ איננו זירוז השלילה ולא יבוא פן, ואם כן יצא לך ממקור דברינו שגם במקום גוף שלישי שאיננו שומע והמדבר שואל לאחר ואיננו כמזרז לא יבוא פן, וע"כ על כרחו א' העברי אולי ימושני ולא א' פן מפני שאין בכוונתו זירוז (שגם לבישת בגדי החמודות לבשתו היא מעלתה אח"כ והוא לא ידע כלל ומזה ע"כ רק שאל אולי ימושני) והבן נקודה זאת והמשכיל יעיין בכתובים ויראה היטב ביאור הדברים כי עמקו, ומבואר היטב לך הוראת אולי והוראות פן בעמק פשוטו ומבואר הכרח אמרו אולי חטאו ואולי לא תאבה ואולי ימושני, וראית אחי שלא דברו המדקדקים כל צרכן בזה הענין אולי חטאו ואולי ימושני, אך בהשקפה ראשונה נראין שבכל כלל יש זרות ואולם פה הוא רק עיון דק בעומק שפתינו והבן ותתענג כנפשך.

בס׳ איוב, כי המחפש בס׳ איוב והולך בלא יסודות שפת קדש דמיונו כעור ממשש בצהרים, וג״כ בכל התנ״ך אם ילך איש בלא אשיות שפת עבריה עיניו נסתמו, וכי מעקשים ישים למישור ומישור למעקשים, פחתי הטעיות יקובצוהו, ומוקשי דרכים ככלה יעטרוהו, ואלף פעמים בספר איוב, אמנם איזה כללי דקדוק השייכים ברעיונינו לספר זה, אשר נצטרך להעיר עליהם ויאריך לי לדבר מהם בביאור בפנים אכתבם הנה.

נדבר על דקדק (אולי חטאו בני) ויסתעף כלל חדש.

נסתבכתי בראשית העיון מאוד: לפי כלל שהניחו כל המדקדקים כי פן הוא המלה אשר תורה על הספק שרוצה לשלול (פן יהיה זה שלא ארצה ומלת אולי מורה על ספק בחפץ המקוה אולי יחנן ה׳ ומובא (תל״ע § שכ״ט עיי״ש) ואולם אם יהיה תשובת התנאי אחריו דהיינו שאלה תנאית יבוא תמיד אולי כמו אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה התשחית? ואז משמעות אולי *) כמשמעות פן (והסברא נ״ל נכונה גם כן כי אם לא ישחית מאי איכפת ליה א״כ, אם יהיו חמשים או לא כי אם גם יחסרון חמשה לא ישחית והבן) וכל זה כללים צודקים ומוכחים. והנה נתבונן פה (איוב א׳) אולי חטאו בני שאין ה״א השאלה אחריו מדוע לא אמ׳ פן? שודאי אין זה השלל שיחטאו ואך דאג והקריב עולה „פן חטאו בני״—. והלום אמת ראיתי (בתל״ע סוף שכ״ט) כ׳ כי לפני עבר ולפני מלת לא לא יבוא פן ובזה היה מבואר מדוע א׳ אולי חטאו, וג״כ כוון על אולי לא תאבה שהבאתי בהערה שם מפני זה לא יבוא ע״פ דקדק אולי. ומ״מ לע שקלי כי איני מבין סברתו כי קלושים דבריו (ומה היה

סבר

---

*) וע״כ העמקתי בעיון שהמסרה רמזה על חכמה עמוקה בלשון, שודאי אליעזר לא אמר עתה בעת השליחות לאברהם אולי שיתן לו בתו ליצחק, רק בפ״א אך ללבן א׳ זאת מפני שאיחרו אמר אולי לא תאבה האשה וכוונתו שא׳ אולי כדרך מי יתן ולא תאבה ללכת אחרי (ומוכח היטב כי באמת הכי יש לו זווג לפניו בת היה לו לאליעזר ובקש להשיאה ליצחק כמאמר רז״ל, וע״כ לעיל באמירת העבד לאברהם הוסיף למלת אולי לא תאבה, תשוב אשיב את בנך (שאלה תנאית וא״כ לא מוכח ממלת אולי כלל שרצונו שלא תלך שאין זה דרך שומעית להתנגד לחפץ אדוניו), אבל עתה בספור ללבן אמר אלי לא תאבה כו׳ (ולא שאלה כלל אחריו ע׳ בקרא) וע״כ משמעותו הלוואי לא תלך (ולכן שם הניחה המסרה אלי חסר למעט בספור ולא למעלה בדבור לאברהם והבן. ורמזה רק המסרה מה שיש בעמק כללי הלשון אבל למעלה אולי ולא והבן כי למעלה לא מוכח כלל שנא׳ אחרי אולי תשיב וכו׳ והוראתו כהוראת פן ודו״ק: ונ״ל נכון בעזה״י.

שלשה אנשים נצבים עליו שהרי ראיית המלאכים ברוח ה' ובמחזה ה' במועף ראה אותם נצבים אצלו, ומדוע הפרידם הכתוב והנה שלשה אנשים אע"כ להורות שנפרדו אלו השלשה לג' שליחות והבן עומק דברי רבותינו *) שיש להעמיק בדבריהם כי מחזה שדי יחזו.

אמנם דע עכ"ז צריך אני להוסיף לך כלל חדש בענין שם המספר בסמיכות כי במקומות רבות נמצא ולא נדע להם הצטרפות.

והנה בתל"ע § קלא בשם הרז"ה כתב דבר נחמד ג"כ בענין שלשת השריגים שאחרי הודעו שהכוונה על המספר מתארו בה"א הידיעה ואינו ענין למה שנאמר רק לייכתיו למען לא תטעה לכן דע לך כלל כולל בזה בכ"מ (שרק אלה נספרים הם מי שמדובר בם ולא אחר עוד) יאמר עליהם סמיכות לכן לא יאהב העברי לדבר בשם מספר בנפרד וה' הידיעה אלא לרוב אם יבוא על המסופר ה' הידיעה וכבר גדלתו בדבר זה ונודע ש ר ק אלה נגדרים במספר זה יבוא ג"כ שם המספר בסמוך והתבונן בזה ד"מ וישבתו שלשת האנשים מענות את איוב יגדר ה' הידיעה שרק שלשה אלה דברו אתו ויבוא בסמיכות לזה הצירוף שנצרפו ונגדרו בגדר א', אבל שם המספר בנפרד יורה שיש עוד כאלו (ד"מ שלשה ריעי איוב) הייתי סובר ששמעו שלשה ריעי איוב מבין הרבה כמותן ריעים שהיו לו כן ריעים דבוקים ח"א שלא היה ריעים דבוקים לזה יורה ג"כ באמת ענין (וישמעו שלשת ריעי איוב) שהסמיכות יורה על הריעים שלשת הריעים שמעו אלא שהיו לו רק שלשה דבוקים ואוהבים ככה, ואולי גם ע"ז עמק הדיוק כוונו חז"ל שם: או חברא כחברי דאיוב יצא לשם מת"ש כי אם היו לו עוד ריעים כאלו הל"ל שלשה? והבן. כלל הדבר ענין שלשת ריעים שהם מיוחדים ולא אחר, והתבונן שלא יכול לומר עשרת גמלים מגמלי אדוניו שהרי יש לו עוד — וע"כ אמר עשרה גמלים מגמלי אדוניו, רק אם גדרם אח"כ בגדר זה

ד"מ

---

*) כי אם המשכילים אשר לנגדם הם שמגלים לנו כל טעמים עמוקים, כל ענייני התבונות בדבריהם העמוקים, והרבה חקרו רז"ל וודאי מעמק חכמת הלשון, רק בעיון הורד הוא לפעמים לחדד דבר ודרשוהו כענין דרוש אבל רוב מאמריהם בנוי על חכמות עמוקות ואדני פז (וכבר כתבתי חיבור אודות זית הם לאגדות המורות דרז"ל והראיתי שם דברים ישים שילאו לרז"ל העמק הלשון וחכמות שונות). ואני שם ועלז בדבריהם כאלו, אם אינם מאמרי רז"ל, ומכ"ש בליגוד הלכות ודיני תורת ה' אמת כמ"ש רמב"ם (פ"ב מה' יס"ת) שהם בשר ולחם ועיקרם של תורה. וכאשר מורשי לבבי שיעזרני הא-ל להפרין ג"כ מכתבי שסדרנו בכולם על הרבה סוגיות חמורות ובפרט על פ' אלו טריפות ופ' גיד הנשה, וה' נדה וליקוטי במס' חולין וגיטין, אחשבתי את אדוני תורת אלו ואת בני ידיעות לא אלא חפשי מהם.

ב) סמיכות שם המספר.

בספר שלפנינו אמר : וישמעו שלשת רעי איוב כו' ויבואו איש איש ממקומו כו'. ובמכתבים שלנו כתבנו עמ"ש בגמר' (בבא בתרא די"ו ע"ב) מאי הוי ידעי ? אילני הוה להו א"ד כלילא הוה להו ופירש"י האילנות שעשאו להם בסתרי הטבע הודיעום אם יצר לחבירו נכמש אילנו מיד וידעו ע"ש, והרבה מתקשים על דברי חכמינו אלה, דילמא כתבו אגרות או שלחו אזדגין ואם רחוק היה ומה שואל מאי הוי ידעי וכתבנו כי מעמק חכמת הלשון הוציאו חז"ל כי ידוע בכללי שפת קדש כי סמיכות שם המספר מורה על הצירוף (וכמו שכ' רש"י בתורה אצל שלשת ימי אפלה שאילו כ' שלשת ימים לא ראו איש כו' הייתי קורא א' ג' וה' בשירוגין שיש חשך עתה שא' שלשת ימים לא ראו איש את אחיו כדע שלשת ימים בהרצפה זה אחר זה וכ"כ רש"י הרבה, וזה הכלל חזק, והנה כאן באיוב א' וַיִּשְׁמְעוּ שלשת. אם היה אומר וישמעו ויבואו שלשת הייתי אומר שע"כ בשם המספר נצטרפו להורות שפגשו זא"ז ובאו שלשתן כאחת (אף שהיו מרוחקים ככתוב איש איש ממקומו) אבל וישמעו שלשת? איך שמעו בצירוף? והלא רחוקים היו ואיך תצוייר שמיעה בשלש ערים נפרדים, אלא שאילנות בסתר הטבע הודיעום שנשתנה אצל כל ריע אילנו של איוב דנכמש ואם בסתרי טבע הוא, ודאי ברגע אחת ישתנו האילני' אצל כל א' כי הסיבה המסבבת שינוי אילנו אל אחד ג"כ מסבבת הכמישה אצל האחר וא"כ רמז המקרא היטיב וישמעו שלשת שבאופן כזה שמעו, שיצוייר לך השמיעה ברגע א' וזה ע"כ רק באילני והבן דברי רז"ל כי עמקו וקושיית הגמרא מאי ידעי באחת באופן שכ' בקרא שלשת ובמכתבינו הארכנו עוד ופה אביא בקצר כי גם מפה יצא לחז"ל אצל אחי יוסף שדרשו שכל א' נכנס בשער אחד שלא ישלוט בהן עין הרע, ומעולם תמהתי ומי איכא מידי דלא רמיזא באורייתא ועתה כו' שמעמק שפת קדש יצא להם זה שפה וודאי שירדו לדבר א' לשבור בר הל"ל עשרת אחי יוסף ומדוע א' וירדו אחי יוסף עשרה לשבור בר (בראשית מ"ב), והפרידם בשם המספר להורות שנפרדו לעשרה שערים א"כ זה מבואר מתם בקרא ורק הם הוסיפו שלא ישלוט עין הרע והבן. וכתבנו ג"כ אצל מלאכי אברם שאחז"ל אין מלאך א' עושה שתי שליחות אחד בא לרפאות אברהם והצלת לוט וא' לבשר וא' להפך סדום וליכא מידי דלא רמיזא, ופה וודאי רמוז ג"כ בעומק הלשון שפה הל"ל

יחלקו את הגדולים ישאגו מבלי טרף ע"ש) וי"ו במקום כ"ש שבתלמוד (ו) במקום אז אזי כמו והאבן הזאת אשר שמתי, יהיה כו' גם מפה תשכיל הענין אשר חדשנו בשמושי הוי"ו שיש בה יותר מהשלמת המלה השקילה יותר מלולה כמלת בוי"ו כי עוד אשר רעיון והגיון (אם יהיה אלקים עמדי אז שייך ונאות ממני תודה לה') שהאבן כו' יהיה בית אלקים. התבונן בדברינו אלה שלא על אשר הוחלפה הוי"ו במלה כי הוי"ו תשגיב הרעיון בלב החושב לכוונות צדדיות עוד ; עוד יש הרבה שימושים לוי"ו (במקום אם) לדעת א' שהביא רמבמ"ן בספרו (ווירדיגונג לאָוטהס ז' 375 פֿאָר-לעזונג 9, איבער דיא הייליגע פאָעזיא) — פירש שם רוגע הים ויהמו גליו (ישעיה נ"א) אם יהמו גליו ישקיט גליו, רוגע (שטיללט) ורמבמ"ן השיג עליו וכ' שהראיה מן (איוב כ"ו) וכ' שזה מוכרח להיות פירושו מחץ הים עכ"ל ופי' רוגע מוחץ עד יהמו, ואני תמה מה חשב (באיוב כ"ו) אם כתרגם גם שם (מיט זיינער מאכט שטיללט ער דאס מעער אונד מיט זיינער פֿערנונפֿט דעמפּפֿט ער זיינע שטאָלצע וואָגען ע"ש) וזה פלא מאוד בעיני על רמ"ד! וכבר כתבתי, כי בדברי דעת לא ינשא פני איש אם כגבה ארזים גבהו כי החכמות לא מאנשים אכן מדעות חוברו ; והדעות לפני כל מי אשר עיניו פקח הוצעו. — ודי כעת ושמור כללים האלה :

ועתה עוד לי לפרוש כפי השמימה אל יושב הכרובים ואומרה אתה ה' אלקי אשר הופעת אור שכל על יציר כפך החזקת תולעה קטנה זבוב קצוץ כנפים כמוני, כל רגשות נפשי יהללוך על הטובות שגמלתני להציע אמרים אלה! אתה אור כל המאורות אשר רבבות שרפי קדש יכסו זיו הודך ; אל חי! אשר גם מפרחי שדי אשר יציצו ויצלו הנה דבש מתוק לעינים הנלאות גם מאנוש יציץ ויצל כמוני היום הבקשת אור חסדך להוציא אמרי תבונה מתוקים לעיני שכל כל עוד נשם במו עורקי לא תכבה אש תודתי על מזבח לבי, ועל העתיד אדרשה לך צורי, כי במחשכים הושבתני אל רוחי באישון חשך ואפל הזמן הנני הולך ובאשמני מחשכי העת ארוץ גדול ללחום מלחמת יראת ה' ; האר כי אל חי אתה, כנכה יקר חסדיך יעטרני, תרחיב צעדי ותישר מעגלי ועל דבר אמת תנהלני כבקשת משיחך תרחיב צעדי תחתי ולא ימעדו קרסלי, ואמר והדרך צלח רכב על דבר אמת ותורך נוראות ימינך : אמן

ד"מ בהפלאת יופי וע"כ בשבלים במלום פרעה ברלותו אותם בתחלה לא ידע להם גדר אמר והנה שבע שבלים אבל אחר כך כשכבר גדרן אמר שבע השבלים, לפי שגדרם ספרם במיכות ובה"א הידיעה ומכל זה תשכיל כי לריך פה לומר שלשת ריעי איוב שגלין אותן השלש ריעים שהיו מיוחדים לו שלא היה לו עוד כמותם והבן.

ג) עוד נדבר כלל בשמושי הוי"ו לפי שבאים לרוב בספר איוב.

שימושי הוי"ו רבים מאוד בשפת קדש וכבר הזכירום המדקדקים עכ"ז נעיר על איזה עוללות ששכח (תל"ע בשי' שכ"ח) כבר זכרנו: (א) לקשר מאמרים והיא וי"ו החיבור, (ב) להפך עבר לעתיד ועתיד לעבר. וזהו במאמר סיפוריי והגדיי בלי מליצה אבל במליצה תשמש הוי"ו במקום מלות שלמות כמו ששמש הוי"ו (ג) במקום אע"פ כמו (איוב ו' י"ד) למס מרעהו חסד ויראת שדי יעזוב (ר"ל אם גם עזב יראה) (ד) אני רואה (וי"ו) במקום וכן ר"ל שתמשל זה לזה במחשבתך ויהיה דמיון מליליי ועל ד"ז ע"כ יודו הכל אלל אבנים שחקו מים ותקות אנוש האבדת ר"ל וכן תקות אנוש האבדת (איוב י"ד) אף שאני לא פי' כן במלילת הוי"ו אודה וכן לפירושינו אבל הוא ארץ וגשם מטר (איוב ל"ז) ששלג מועיל כמו גשם מטר ואני רואה שזה (הוו"ין במקום מלות) מוכרח הוא לנועם קלור המליצה להורות ברעיון חודד מוקריי או הגיוניי מה שהיה מלטרך לדבר מלה שלימה כמו שיודו כל המעיינים אלל ואני כמעט נטוי רגלי שזהו וי"ו המוחלקת (אך אני כמעט נטוי רגלי) והשכל והתבונן מפה כי אם אמר בהדיא (אבל אני) אין בו מליצה כ"כ להורות החיבור שגם לי טוב אלהים — אבל מ"מ אני כמעט נכשלתי באפיקורסית והכחשה ח"ו (והארכנו שם בביאור תהלים שלנו) והבן. שלהרבות הכוונה ההגיונית כוונת רבות לנוות בוי"ו הזאת במליצה, וע"כ באו הווי"ן תמורות מלות ולא על חנם יחליף וי"ו במלה ושמור כלל זה ובחנהו. עתה תבין הכלבב מ"ש בביאורנו (איוב ה') ובני רשף יגביהו עוף רק הם יגביהו עוף בפעם אחת ולא האדם, כי הגבהת האומץ היא הגבהה בהתרוממות כבוד גאוה ורבות העושר ואך במליצה דמה רק בני רשף יגביהו עוף (מונם) וע"כ בא (וי"ו ולא רק) כי הוא מליצה הגיונית (ה) וע"כ הרחבתי עוז בכפשי לבאר (איוב ד' י') שאגת אריה וקול שחל ושני כפירים נתעו מכ"ש שני כפירים

יחרקו

חי אך לא בעי ישלח יד אם בפידו להן שוע) ונסתבכו במו המפרשים (ובפנים מתבאר מה שחידשתי אני בע"ה בפסוק תשאני אל רוח וכו' ע"ש) והוד רעיונך חביב לבי לא אוכל הכחיד תחת לשוני, אמרת בענין זה, כי כבר חקרו החוקרים כי הלא רעה רבה היא להאדם אשר ידע יזתו כדגים הנאחזים וכו' וכל הברואים ישמחו כבריאתם והווייתם ולא ידעו כי ימותו יאפסו באחריתם אך האדם לבדו נצב למטרת היגון הזה כי ידע לבו כי אחריתו רמה יכסהו ויאפס הווייתו, ושכלו (אשר הוא מותר לו על כל בע"ח ואשר נתן לו ליתרון והוד) הוא יסבב לו היגון הזה והחוקרים ע"ה אמרו כי מוח מוכח מציאות ע"הב כי לולי זאת הכי היה כ"ז צדק בחק הבורא שהאדם ההוא מלך כל הברואים ועטרת היצירה יסבב לו שכלו — שהוא תפארת הוויתו והודו שנתן לו בקרבו — היגון הזה הממרר רוחו עד דכא? אמנם החכם יעלוז ליום מותו כי ילך לחיים טובים מאלה לחיי ששון תחת חיי צער שבעה"ז וא"כ אין רע כל מאומה שידע עתו והבן. וזהו כוונת איוב שאמר מתקוטט עם האל כביכול: התפארת והנשיאות נתת לי (תשאני אל רוח) נשאתני להיות בי רוח ושכל (והרכבתני) לרום מעלות האדם אבל (תמוגגני ואת התושיה) והגדולה שנתת בי לב מבין זאת ימוגג לבי, (כי ידעתי מות תשיבני) מפני שאני לבדי ארע שמות יקחני באחריתי נבדל מכל דב"ח ידעתי אני לבדי שמות תשיבני וע"י שכלי ארע זאת ע"כ זאת התושיה תמוגגני ואיוב הכחיש גם בעה"ב שהוא תולדה יוצאת ונלמדת מעיון הזה א"כ יתקוטט ואמר הלאה (אך לא בעי מל' אם תבעיון בעיו) גם

המבוקש

מכתב

אהבת ריעים

יבארו בו פסוקים נפלאים.

אגרת אשר כתבתי אל אחד מידידי, נאמן אהבתי אחרי התימי מלאכת ההעתקה לספר איוב.

רעי ועמיתי!

אתה ידעת שבתי וקומי! בנת רעי מרחוק, מה אהבתי עיוני אמת לברר וללבן כוונות קרובות על פי אדני השכל באמרי חז"ל ובפסוקי תנ"ך כאשר הרבינו לדבר בעניינים כאלה וריעים לא נתקו מהשתעשע באמרי חכמה ודעה, גם אותך ראיתי נצב על חומת אנ"ך ובידך אנ"ך ופירושיהם מונחים במאזני תבונה שעשועך ערב עלי מכל מחמדי תבל, כמה לילות ענג מנו לי בעת הצעת אמרי חכמה לפני יישר כחך אריה ויהי אלקים עמך בכל אורחותיך וימלאך ענג וששון כאשר הרויתני עונג היום הזה שמעתי קולך קול חכם מדבר וזה בא לבאר דבר חכמה בפסוקי איוב (ל' פסוק כ"ב כ"ג כ"ד) (תשאני אל רוח תרכיבני ותמוגגני תושיה כי ידעתי מות תשיבני ובית מועד לכל

חי

יראה כל חכמי לב: ונדחקו בביאורו מאוד והמבאר וו"ז תרגם (לא יראה וכו' דאָך אונבּער ווייזע אונז דיזעס ניכט איינזעהען); וזה דחוק בעיני שאחרי שהלהיב בכל הסי' הזה לב איוב מרוממות האל ונוראותיו אין זה רוממות במליצה לסיים דבריו עב"ז לא יראו ויבינו זאת חכמי לב הלא תלך המליצה כמה מעלות אחורנית שגם שמי לא יסתכל בדרכיו להאמין באל וגדולתו חכמי לב יקראם, וזה יפיל המליצה כאשר יאמרו המושלים מאיגרא רמה לבירא עמיקתא: (ועיין בפנים גם שם הרגשתי בדיוק זה ותרגמתי בפנים אחרים) והנראה לי קרוב לכוונה בפסוקים אלו, כי אחרי שהלהיב לבו בגבורות האל ונפלאותיו באמרו אף ברי יטריח וכו' והוא מסבו' מתהפך בתחבולותיו כו' חתם במליצ' מתרוממת על כל זה (כמאמר החכם תכלית שנדעך מאשר לא נדעך והאל יתעלה בתורתו א' וראית את אחורי ופני לא יראו וביארו הקודמים ע"ה (והביאו הרב המורה נבוכים) שתרגם אונקלוס ותחזי ית דבתרי ר"ל תסתכל הסתכלו' עמוק בשלימו' נעם הטבע (המאוחר להקדמון ית') ומשם תוכל להתבונן כי הכל פעלו באמת ממנהיג חכם כזה, אבל ופני לא יראו בעצמותי ית' אין שום מבוא כלל להשיג אחת מאלפי רבוא שגם שרפי קדש ישאלו איה מקום כבודו וכו' והבן) והנה ע"כ אמר מחקר נפלא אחד הנה האדם לא נברא להעפיל אל מחזה עמק העיון באלהות אך ישית עינו בנועם מפעלות יוצר ויחרד ממנו ית' ומגדולתו ויקבע יראת האל בלבו וזהו לדעתי אמרי החכם אחרי הלהיב לבו איוב בגבורות האל, א' וחתם אמריו (שדי לא מצאנוהו) בכל אריכות אמרינו (כי הוא שגיא כח) מתרומ' על כל תהלה (ומשפט

ורב

המבוקש לא יתאמת שישלח יד ממרומו (לקחת בעת המות) ושאם בפידו להן שוע להביאם בית מועד לכל חי יושיע ע״י פידו בע״הב וחי״ ששון (אך לא יהיה בעי המבוקש הזה) ומובן. מתקו מדבש אמריך העתקתים מזכרוני כפי יכלתי וגם אתרגמם לכבודך ואפיצם ע״פ חוצות: ויתורגם: (כ״ג) דוא האסט זום גייסט איך ערהאָבען איך האָך געטטעלט, אויין דיזע פֿאָללקאָמענהייט אכֿט איך אונגליקליך (כ״ב) דא איך נור (אויין) וויס דער טאָד ווערדע איך הייאפֿיהרען אין דען זאמעלפלאטץ אללער לעבענדען (כ״ד) אונד נור איין ניכטיגער וואונש טטרעקט נאָך דיא הענדע אויס אונד האָפֿטע דאס אין דעם טאָדטעס אונגליק (דעם אענטען) הייל ערבליהען ווערדע: (הערה לפ׳ כ״ד) הכוונה בהעתקה זאת כאילו אמר אך זה השולח יד יתיפח יפרש כפיו ומבקש ומקוה שמי שהלך אל בית מועד יהי׳ להן עוד שוע וחי״ם נעימים — בעו״הב — (לא בעי הוא זה) תקוה בלי נוסדה — ומלות ישלח יד ביארתי למעלה ע״ד אחר (וזאת היתה למעלה הוספה ממני) והנה רעי ידיד לבי! אקוה יתענגו בביאורך זה קוראים אהובים כאשר התענגתי אני, ולכבודך אדפיסנו וגם אתי נתחדשו עוד רעיונים בס׳ איוב אחרי התימי ביאורי, מפה נחזה הוד לשונינו ותפארת שפת קדשינו למעמיקי באמרי קדמונינו ישמח לב מבקשי חכמה ודורשיה כי ימצאו ביאורים מביאורים שונים במראה אופן בתוך האופן באמרי נביאינו ע״ה. גם הלום אתי ביאור חדש ואיככה אוכל וראיתי באבדן זכרו מחלד אחרי, אמרתי אכתבה אמרים אלה לך הנה ואחלקם לרעי ואפיצם לקוראי. (איוב ל״ז פסוק כ״ג כ״ד) שדי לא מצאנוהו שגיא כח ומשפט ורב צדקה לא יענה לכן יראוהו אנשים לא

יראה

איוב א

א (א) אִישׁ הָיָה בְאֶרֶץ־עוּץ אִיּוֹב שְׁמוֹ
וְהָיָה ׀ הָאִישׁ הַהוּא תָּם וְיָשָׁר וִירֵא
אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע׃ (ב) וַיִּוָּלְדוּ־לוֹ שִׁבְעָה
בָנִים וְשָׁלוֹשׁ בָּנוֹת׃ (ג) וַיְהִי מִקְנֵהוּ שִׁבְעַת
אַלְפֵי־צֹאן וּשְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי גְמַלִּים וַחֲמֵשׁ
מֵאוֹת צֶמֶד־בָּקָר וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אֲתוֹנוֹת
וַעֲבֻדָּה רַבָּה מְאֹד וַיְהִי הָאִישׁ הַהוּא
גָּדוֹל מִכָּל־בְּנֵי־קֶדֶם׃ (ד) וְהָלְכוּ בָנָיו
וְעָשׂוּ מִשְׁתֶּה בֵּית אִישׁ יוֹמוֹ וְשָׁלְחוּ וְקָרְאוּ
לִשְׁלֹשֶׁת אַחְיֹתֵיהֶם לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת
עִמָּהֶם׃ (ה) וַיְהִי כִּי הִקִּיפוּ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה

וישלח

א (א) איין מאן וואר אים לאנדע עוץ נאמענס איוב; יענער מאן וואר
פֿראָם, רעכטשאפֿפֿען, גאָטטעספֿירכטיג, אונד ענטפֿערנט פֿאָם
באָזען: (ב) עס וואורדען איהם געבאָרען זיבען זאָהנע אונד דרייא
טאָכטער: (ג) עס בעשטאנד זיינע העערדע אוים זיבען טויזענד שאפֿען,
דרייא טויזענד קאמעלען, פֿינף הונדערט יאָך רינדערן, אונד פֿינף
הונדערט עזעלינען, אויך אקערבויא זעהר פֿיל, זאָ דאס דיזער מאן דער
אנגעזעהענסטע אונטער אללען מאָרגענלענדערן וואר: (ד) עס פפֿלעג-
טען זיינע זאָהנע גאסטמאהל צו געבען, יעדער אין זיינעם הויזע אן זיי-
נעם טאגע; אונד שיקטען הין אונד ליסען איהרע דרייא שוועסטערן
איינלאדען, אום צו עססען אונד צו טרינקען מיט איהנען: (ה) אלס זיא
נון

באור

א (ה) הקיפו, שרש זה נמצא גם יוצא בהפעיל. סבו ציון והקיפוה,
יוצא. ואין רחוק לפרש שהם הקיפו את ימי המשתה וכו', וכן
תרגמתי

ורב צדקה) לא יוכל אדם לענות ולדבר רוב נפלאות מדותיו ית' (לכן) שלא נוכל להעמיק בעיון גדולתו (יראוהו אנשים) יחרדו מגדולתו ויראוהו (כי כל חכמי לב לא יראו) ולא יוכלו להעמיק להשיג בעצמות מדותיו ובאלהותו: ויתורגם דענקך בעגרייפען װיר דיא אללמאכט ניכט, אונענדליך אן קראפט איזט ער (גאטט) זיינע אלגיטע אונד אללגערעכטיגקייט קאן מאן ניע איט װארטען אויסדריקקען, דארום אענסטען פירכטעט איהן! דען איהן טויען — קעננען דיא װייזעסטען ניכט: והבן, זהו הנראה לי בפסוק הסתום הזה ואקוה שרעיוני לא עממוהו והיה זה שלום;

בָּהּ׃ (ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן הֲשַׂמְתָּ
לִבְּךָ עַל־עַבְדִּי אִיּוֹב כִּי אֵין כָּמֹהוּ בָּאָרֶץ
אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יְרֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע׃
(ט) וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת־יְהוָה וַיֹּאמַר הַחִנָּם
יָרֵא אִיּוֹב אֱלֹהִים׃ (י) הֲלֹא־°אַתְּ שַׂכְתָּ
בַעֲדוֹ וּבְעַד־בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל־אֲשֶׁר לוֹ
מִסָּבִיב מַעֲשֵׂה יָדָיו בֵּרַכְתָּ וּמִקְנֵהוּ פָּרַץ
בָּאָרֶץ׃ (יא) וְאוּלָם שְׁלַח־נָא יָדְךָ וְגַע
בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ אִם־לֹא עַל פָּנֶיךָ יְבָרְכֶךָּ׃
(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן הִנֵּה כָל־
אֲשֶׁר־לוֹ בְּיָדֶךָ רַק אֵלָיו אַל־תִּשְׁלַח יָדֶךָ
וַיֵּצֵא הַשָּׂטָן מֵעִם פְּנֵי יְהוָה׃ (יג) וַיְהִי
הַיּוֹם וּבָנָיו וּבְנֹתָיו אֹכְלִים וְשֹׁתִים יַיִן

°אתה ק׳ בבית

דורכשטרייפֿען אונד אומהערוואנדעלן אויף דער ערדע. (ח) דער עוויגע
שפראך צום אנקלעגער: האסט דוא וואָהל בעמערקט מיינען דיענער
איוב? דאס איהם איזט ניעמאנד עהנליך אויף ערדען, איין מאן, זאָ
פֿראָם, רעכטשאפֿפֿען, גאָטטעספֿירכטיג, אונד פֿאָם איבעלטהון פֿערן.
(ט) דער אנקלעגער אנטוואָרטעטע דעם עוויגען: איזט איוב עטווא
אומזאָנסט זאָ גאָטטעספֿירכטיג? (י) דוא שיטצעסט יא איהן אונד זיין
הויז, אונד אללעס זייניגע רינגסאום, זיינער הענדע ווערק האסט דוא
געזעגנעט, אונד זיינע העערדען ברייטען זיך אים לאנדע אויס. (יא) אבער
לאססע נור דיינע גאָטטעסמאכט זיין אייגענטהום אנגרייפֿען, אָב ער
ניכט זאָגלייך דיך לעסטערן ווירד? (יב) דער עוויגע אנטוואָרטעטע
איהם: זיהע אללעס וואס ער אים בעזיטצע האט זייא אין דיינער גע-
וואלט, נור שטרעקע דיינע האנד ניכט אן איהן זעלבסט. זאָ גינג דער
אנקלעגער פֿאָן דעם עוויגען. (יג) איינעס טאגעס, אלס נון זיינע זאָהנע
אונד

וַיִּשְׁלַח אִיּוֹב וַיְקַדְּשֵׁם וְהִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר
וְהֶעֱלָה עֹלוֹת מִסְפַּר כֻּלָּם כִּי אָמַר אִיּוֹב
אוּלַי חָטְאוּ בָנַי וּבֵרְכוּ אֱלֹהִים בִּלְבָבָם
כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב כָּל־הַיָּמִים׃ (ו) וַיְהִי
הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל־
יְהוָה וַיָּבֹא גַם־הַשָּׂטָן בְּתוֹכָם׃ (ז) וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן מֵאַיִן תָּבֹא וַיַּעַן הַשָּׂטָן
אֶת־יְהוָה וַיֹּאמַר מִשּׁוּט בָּאָרֶץ וּמֵהִתְהַלֵּךְ

בה

נון דיא שמויזעטאגע זאָ הערואוס בראכטען, דא זאנדטע איוב, ליעס זיא פֿאָרבערייטען, שטאנד דאן דעם מאָרגענס אויף, בראכטע זאָ פֿיל בראנדאָפפֿער, נאך איהרער אללער אנצאהל. דען איוב דאכטע, פֿיל־לייכט האבען מיינע קינדער געזינדיגט, אונד גאָטט אין איהרעם הערצען געלעסטערט, זאָ טהאט איוב אללעצייט: (ו) איינעס טאגעס קאמען דיא ענגעל גאָטטעס זיך פֿאָר דעם עוויגען צו שטעללען. דער אנקלעגער ערשין אויך אונטער איהנען. (ז) דא שפּראך דער עוויגע צום אנקלע־גער: וואָהער קאָממסט דוא? דער אנקלעגער ערווידערטע: פֿאָן איינעם

דורכ־

באור

תרגמתי. מספר כלם, מספר כל ז' בניו וג' בנותיו כי גם נשי בעי חיו' וכפרה, ואולי חטאו בני מוסב גם על הבנות וא"ל לאיש, ותמה אני על לא"ו בתרגומו (אללער זאָהנע אנצאהל). אולי חטאו, פה לא שייך כלל המדקדקים אולי ופן יבדילו בהוראותיהם שפן הוא אם יספק ונוטה לשלילה ואולי הפכו לחיוב כמ"ש תל"ע (§ שנ"ט) כי כבר בררתי הכלל בהקדמתי לעיל והעולה כי כ"מ שלא שייך זירוז אבל הספק לשלילה לא יבוא פן, ומבואר מדוע א' אולי חטאו כי לא יקדם פן לעבר, לפי שלא שייך בדבר עבר זירוז, וכן בשאלה אולי ימושני לא שייך זירוז ע"ש גם יבואר עם כלל זה הפסוק (בהושע ח' ז') אולי יעשה זרים יבלעוהו שתימה דהל"ל פן יעשה שהוא עתיד? וכ"ז מבואר דהוא רק שאלה ותמהי ולא

זירוז

זֶה בָּא וַיֹּאמַר בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ אֹכְלִים
וְשֹׁתִים יַיִן בְּבֵית אֲחִיהֶם הַבְּכוֹר׃ (יט) וְהִנֵּה
רוּחַ גְּדוֹלָה בָּאָה ׀ מֵעֵבֶר הַמִּדְבָּר וַיִּגַּע
בְּאַרְבַּע פִּנּוֹת הַבַּיִת וַיִּפֹּל עַל־הַנְּעָרִים
וַיָּמוּתוּ וָאִמָּלְטָה רַק־אֲנִי לְבַדִּי לְהַגִּיד
לָךְ׃ (כ) וַיָּקָם אִיּוֹב וַיִּקְרַע אֶת־מְעִלוֹ וַיָּגָז
אֶת־רֹאשׁוֹ וַיִּפֹּל אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ׃ (כא) וַיֹּאמֶר
עָרֹם יָצָ°תִי מִבֶּטֶן אִמִּי וְעָרֹם אָשׁוּב שָׁמָה
יְהוָה נָתַן וַיהוָה לָקָח יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ׃
(כב) בְּכָל־זֹאת לֹא־חָטָא אִיּוֹב וְלֹא־נָתַן
תִּפְלָה לֵאלֹהִים׃

°חסר א'

ב (א) ויהי

זאָהנע אונד דיינע טאָכטער אסען אונד טראנקען וויין אים הויזע איהרעס עלטעסטען ברודערס; (יט) אלס אויף איינמאל איין גראָסער ווינד פאָן דער וויסטע הער קאם, דאז הויז אן אללען פיער עקקען פאססטע, זאָ שטירצטע עס צוזאממען איבער דיא יונגען לייטע אונד זיא קאמען אום, אונד איך אלליין נור ענטקאם דיר עס צו בעריכטען. (כ) דא שטונד איוב אויף, צעררים זיין געוואנד, שאָר זיין הויפט, ווארף זיך הין צור ערדע, אונד בעטהעטע. (כא) אונד שפראך: נאקט קאם איך אויס דעם מוטטערלייבע, אונד נאקט קעהר איך דעראיינסט היים; דער עוויגע גאב דער עוויגע נאהם, עס זייא דער נאהמע דעס עוויגען געלאָבט. (כב) בייא אללען דיזעם פערזינדיגטע זיך איוב ניכט, אונד שטיס קיינע אונערלויבטע רעדענסארט געגען דיא גאָטטהייט אויס:

ב (א) עס

באור

זולת ע"ש: (כב) תפלה, ענינו דבר גרוע, ופחות כמו שוא ותפל (איכה ב') טחים אותו תפל (יחזקאל י"ג) (גרינגע, שלעכט) ובדברי חז"ל כל המלמד בתו תורה כאלו מלמדה תפלות: גם היאכל תפל מענין זה:

בֵּית אֲחִיהֶם הַבְּכוֹר׃ (יד) וּמַלְאָךְ בָּא
אֶל־אִיּוֹב וַיֹּאמַר הַבָּקָר הָיוּ חֹרְשׁוֹת
וְהָאֲתֹנוֹת רֹעוֹת עַל־יְדֵיהֶם׃ (טו) וַתִּפֹּל
שְׁבָא וַתִּקָּחֵם וְאֶת־הַנְּעָרִים הִכּוּ לְפִי־
חָרֶב וָאִמָּלְטָה רַק־אֲנִי לְבַדִּי לְהַגִּיד לָךְ׃
(טז) עוֹד ׀ זֶה מְדַבֵּר וְזֶה בָּא וַיֹּאמַר אֵשׁ
אֱלֹהִים נָפְלָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַתִּבְעַר בַּצֹּאן
וּבַנְּעָרִים וַתֹּאכְלֵם וָאִמָּלְטָה רַק־אֲנִי
לְבַדִּי לְהַגִּיד לָךְ׃ (יז) עוֹד ׀ זֶה מְדַבֵּר וְזֶה
בָּא וַיֹּאמַר כַּשְׂדִּים שָׂמוּ ׀ שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים
וַיִּפְשְׁטוּ עַל־הַגְּמַלִּים וַיִּקָּחוּם וְאֶת
הַנְּעָרִים הִכּוּ לְפִי־חָרֶב וָאִמָּלְטָה רַק־
אֲנִי לְבַדִּי לְהַגִּיד לָךְ׃ (יח) עַד זֶה מְדַבֵּר

וזה

אונד זיינע טאָכטער אסען, אונד וויין טראנקען אין דעם הויזע איהרעס עלטעסטען ברודערס: (יד) קאם איין באָטהע צו איוב אונד שפראך: דיא רינדער פפליגטען אונד נעבען איהנען ווידעטען דיא עזעלינען. (טו) דא פיעלען דיא זאבעער איין אונד נאהמען זיא הינוועג אונד דיא יונגען לייטע ערשלוגען זיא מיט דער שערפע דעס שווערדטעס, נור איך אלליין ענטראן דיר'ס צו בעריכטען. (טז) דיעזער רעדעטע נאָך, קאם שאָן איין אנדערער אונד שפראך: פייער גאָטטעס פיעל פאָם הימעל אונד פערצעהרטע אונטער דען שאפען אונד דען קנעכטען, איך אלליין ענט-קאם דיר'ס צו מעלדען. (יז) דיעזער רעדעטע נאָך קאם שאָן איין דריטטער אונד זאגטע: קאלדעער טהיילטען זיך אין דרייא אבטהיילונגען, פיעלען איבער דיא קאמעעלע הער נאהמען זיא אונד דיא קנעכטע ערשלוגען זיא דורך דאז שווערדט, אונד איך אלליין נור ענטראן דיר'ס צו זאגען. (יח) נאָך רעדעטע דיזער, קאם שאָן דער פיערטע אונד ערצעהלטע: דיינע

זאָהנע

הַבָּאָה עָלָיו וַיָּבֹאוּ אִישׁ מִמְּקֹמוֹ אֱלִיפַז
הַתֵּימָנִי וּבִלְדַּד הַשּׁוּחִי וְצוֹפַר הַנַּעֲמָתִי
וַיִּוָּעֲדוּ יַחְדָּו לָבֹא לָנוּד־לוֹ וּלְנַחֲמוֹ׃
(יב) וַיִּשְׂאוּ אֶת־עֵינֵיהֶם מֵרָחוֹק וְלֹא
הִכִּירֻהוּ וַיִּשְׂאוּ קוֹלָם וַיִּבְכּוּ וַיִּקְרְעוּ אִישׁ
מְעִלוֹ וַיִּזְרְקוּ עָפָר עַל רָאשֵׁיהֶם הַשָּׁמָיְמָה׃
(יג) וַיֵּשְׁבוּ אִתּוֹ לָאָרֶץ שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת
לֵילוֹת וְאֵין־דֹּבֵר אֵלָיו דָּבָר כִּי רָאוּ כִּי־
גָדַל הַכְּאֵב מְאֹד׃

ג (א) אחרי

מזען, האַרטען; זאָ קאמען זיא יעדער אויס זיינעם אָרטע: אליפז דער תמניטע, בלדד דער שוחיטע, אונד צופר דער נעמתיטע; אונד פֿער־אבּרעדעטען זיך צוזאמזמען צו קאָממען. איהם איהר בייאלייד צו בע־צייגען אום דאדורך איהן צו טראָכטען. (יב) זיא ערהובען צוואר פֿאָן פֿערנע שאָן איהרע אויגען (אויס בּרעננענדער זעהנזוכט) זיא ערקאננטען איהן אבער גאר ניכט — דא ערהאָבען זיא איהרע שטימזמע אונד וויינ־טען, אונד יעדער צעררים זיין קלייד. אונד ווארפֿען שטויב איבער איהרע הייפטער האָך עמפאָר: (יג) זיא זאסען בייא איהם זיבען טאגע אונד זיבען נעכטע אויף דער ערדע, אָהנע דאס יעמאנד איין טראָסטוואָרט אן איהן ריכטעטע, דען זיא זאהען דען שמערץ אייסערסט גראָס בייא איהם:

ג (ח) הירויף

באור

וכן נכון וכמו שכתבנו, ופשוט הוא זה דבל"א והתימה על החכם ר"מ לאנדויא שתרגם (דרייא פֿריינדע איוב'ס האַרטען) הרי לא היו רעים דבוקים כאלו עוד לאיוב (ואליהוא לא כנגד דבלדן וע' הקדמתי):
(יב) מרחוק, הם נשאו עיניהם מרחוק מרוב חפצם ואיווים לראותו אבל לא הכירוהו גם בקרבם יותר אבל זאת לא היתה כוונת הכתוב שבעמדם מרחוק לא הכירוהו שכן מסתפק דת"ל שזה אין בו חדוש והוא כ' דבל רחוק שנשאו עיניהם כמי שעומד מרחוק:

(ו) והלילה

(י) וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ כְּדַבֵּר אַחַת הַנְּבָלוֹת
תְּדַבֵּרִי גַּם אֶת־הַטּוֹב נְקַבֵּל מֵאֵת
הָאֱלֹהִים וְאֶת־הָרָע לֹא נְקַבֵּל בְּכָל־זֹאת
לֹא־חָטָא אִיּוֹב בִּשְׂפָתָיו׃ (יא) וַיִּשְׁמְעוּ
שְׁלֹשֶׁת רֵעֵי אִיּוֹב אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת
הבאה

דוא רעדעסט וויא איינע ניעדערטרעכטיגע רעדעט, זאָללטען וויר וואָהל דאַז גוטע פֿאָן גאָטט אננעהמען, דאז באָזע ניכט? בייא אללען דיזעם זינדיגטע איוב ניכט מיט זיינען ליפפען. (יא) אלס דיא דרייא פֿריינדע איוב'ס פֿאָן אללען דיזען אונגליקספֿעללען, וועלכע איבער איהן געקאָממען

באור

פי חכמים שאלו הקרות בקרא: (יא) שלשת רעי איוב, כבר כתבנו בהקדמה (בקצת כללי לשון) כי הנסמך בשם המספר יורה בעמק שרק המסופרים אלו נגדרים בזה ולא עוד, ד"מ כאמר עשרה גמלים מגמלי אדוניו ע"כ נצטרך לכתוב המפשט ולא הנסמך לפי שיש עוד גמלים, שמלת עשרת בסמיכות היה מורה עשרת גמלים שהיו לו המה ולא עוד: ואם היה אומר פה: וישמעו שלשה ריעי איוב הייתי סובר שלשה רעים שמעו מבין אלף ריעים שיש לו כמותן ויבואו — אבל אמרו שלשת ריעי איוב יורה לנו אותן השלש רעים דבוקים לו שאין דוגמתן לו רעים מפורסמים אוהבים כאלו, והסתכל והעמק ותמצא כלל זה נכון בכל התנ"ך (ותראה עתה איך נפלא מיושב ג"כ אצל עשרת אחי יוסף שהבאתי בהקדמה שלא א' וירדו עשרת אחי יוסף לשבור בר, שעדיין לא נודעו בגדר הזה שנגדרים בגדר א' בירידה למצרים רק מוגדרים שהם אחיו) והרי היה להם עוד אח הביתה ע"כ מוכרח לומר עשרה כמו שראית אצל עשרה גמלים מגמלי אדוניו שלא שייך כלל לומר ויקח עשרת גמלים מגמלי אדוניו ודו"ק וכן שלשה אנשים באברהם שעדיין לא נגדרו רק שהם שלשה אנשים (ומלאכים יש עוד רבו רבבן ישמשוניה והבן). וכן בבועז ויקח עשרה אנשים מזקני העיר כיון שלקחם מבין אחרים א"כ יש עוד כאלו ואינם נגדרים עדיין יאמר במוכרח; הסתכל המדקדק! שזה הכלל חדש ונכון בעיני תל"ית ולא ראיתי מי שמדברו (ודע שגם בל' אשכנז מוכח הכלל זה בין אמרנו שלשה רעים דרייא פֿריינדע האַרטען מבין עוד כמותן למשל אבל אמרנו דיא דרייא פֿריינדע נדע גדרם שאין עוד כמותן ולכן תרגמו כל המתרגמים פה דיא דרייא פֿריינדע איוב'ס האַרטען

וכן

אַל־יָבֹא׃ (ז) הִנֵּה הַלַּיְלָה הַהוּא יְהִי
גַלְמוּד אַל־תָּבֹא רְנָנָה בוֹ׃ (ח) יִקְּבֻהוּ
אֹרְרֵי־יוֹם הָעֲתִידִים עֹרֵר לִוְיָתָן׃ (ט) יֶחְשְׁכוּ
כּוֹכְבֵי נִשְׁפּוֹ יְקַו־לְאוֹר וָאַיִן וְאַל־יִרְאֶה
בְּעַפְעַפֵּי שָׁחַר׃ (י) כִּי לֹא סָגַר דַּלְתֵי
בִטְנִי וַיַּסְתֵּר עָמָל מֵעֵינָי׃ (יא) לָמָּה לֹּא

מרחם

זיך ניכט. (ז) הא! אָדע זייא יענע נאכט! עס קאָממע קיין יובעל אין זיא. (ח) טאגעס-פֿערווינשער פֿלוכען זיא, דיא בערייט זינד איהר בעגלייטונגס-(קלאג) ליעד אנצושטיממען: (ט) פֿינסטער בלייבען איה-רע דעממערונגסשטערנע, זיא האָפֿפֿע אויף טאגעסהעללע. אונד דיזע קאָממע ניכט, זיא שויע ניכט דער מאָרגענראָטהע ווימפערן. (י) וויל זיא מיר ניכט שלאָס דיא טהירען דעם מוטטערלייבעס, ניכט מיינען

אויגען

באור

על הלילה יהי גלמוד כן סייך אל ישמח ולא ידעתי למה כמו מפרש״י בזה:
(ח) יקבוהו כל אורדי יום, (כאומללים העתידים לקונן על לויתן וקיבור אופתן ולעורר קינה זאת ביום מיתת לויתן בן זוג או בת זוג) וכ״כ רש״י: ורד״ק כתב המזומנים לעורר אבלם. (ודבריו צריכין ביאור איך במלת לויתן נכלל אבל). ושמע ענין זה כי עקר הדבר (בירושלמי פ״ק דמ״ק הלכה ה׳) לא תעורר אשה לוויתה ר״ל א׳ לוויתה כד״א העתידים עורר לויתן ופרי׳ שם המפרש בפעם ראשון כמ״ש רש״י פה שעל בעל והזיווג קאי (והביא ראיה מפ׳ כמעט אים ולוית וא״ל להרחיק כדרך אך מ״ל הפעם ילוה ושם דבר לויה ובסמיכות לוית חן ובכינוי לויתן)

ובפעם השני פי׳ ל׳ יללה וזה תימה מה ענין יללה למלת לִוְיָתָן אך נ״ל

הנכון בכוונת הירושלמי שפירש לא תעורר אשה לוויתה. לא קאי על הזיווג אלא פירש לוויתה הוא שם מענין הלוית המת וק׳ לא תעורר הספד והקינה שהוא לוויתה (איהר געוואָהנליכעס בעגלייטונגסליעד) שהי׳ רגילות לקונן בעת הלווית המת כידוע בחז״ל וזה נ״ל פשוט מאוד עד שתמה בעיני על הגאון מוה׳ דוד דעסוי ז״ל ה״ה המפרש לירושלמי שנדחק לכתוב לוויתה מ״ל יללה שזה דמיון רחוק (אחר עיוני מצאתי ג״כ לבעל אונ״הש שהביא שבלא כזו בשם לויה ולא הביא כל הנ״ל ולא הרגיש

בזה

ג (א) אַחֲרֵי־כֵן פָּתַח אִיּוֹב אֶת־פִּיהוּ
וַיְקַלֵּל אֶת־יוֹמוֹ׃ (ב) וַיַּעַן אִיּוֹב
וַיֹּאמַר׃ (ג) יֹאבַד יוֹם אִוָּלֶד בּוֹ וְהַלַּיְלָה
אָמַר הֹרָה גָבֶר׃ (ד) הַיּוֹם הַהוּא יְהִי־
חֹשֶׁךְ אַל־יִדְרְשֵׁהוּ אֱלוֹהַּ מִמָּעַל וְאַל־
תּוֹפַע עָלָיו נְהָרָה׃ (ה) יִגְאָלֻהוּ חֹשֶׁךְ
וְצַלְמָוֶת תִּשְׁכָּן עָלָיו עֲנָנָה יְבַעֲתֻהוּ
כִּמְרִירֵי יוֹם׃ (ו) הַלַּיְלָה הַהוּא יִקָּחֵהוּ
אֹפֶל אַל־יִחַדְּ בִּימֵי שָׁנָה בְּמִסְפַּר יְרָחִים
אל

ג (א) הירויף בראך איוב זעלבסט דאז שטיללשווייגען, אונד פֿערווינש-
טע זיינען געבורטסטאג: (ב) פֿינג אן אונד שפראך: (ג) פֿער-
ניכטעט זייא דער טאג אן דעם איך געבאָהרען ווארד, דיא נאכט, פֿאָן
דער עס היעס „איין מעננליכעס קינד ווארד געצייגט״. (ד) אָ, יענער
טאג בלייבע פֿינסטער; גאָטט פֿאָן אָבען פֿינדע קיין פֿערלאנגען אן איהן
מעהר, ניע בעשטראהלע איהן איין זאָננענליכט. (ה) עס שענדען איהן
דונקעלהייט אונד טאָדעסשאטטען; עס רוהע דיסטערע פֿערוואָלקונג
אויף איהן; שרעקליך מאכען איהן אללע ערשיטטערונגען דעם צייטלויפֿס.
(ו) יענע נאכט איין דונקעל נעהמע זיא וועג, קיינע פֿריידע ערהייטערע זיא
אונטער אנדערן יאהרעסצייטען, אונד אין דער מאָנדענצאהל רייהע זיא
זיך

באור

ג (ג) והלילה אמר הורה גבר: לתרגומינו מלת הורה פעל סתמיי כמו ויאמר ליוסף (האומר) אותה הלילה תאמר עליה אמור שאז הורה אבי הילד גבר (בן זכר): (ה) כמרירי, לדעתי שם ע"ת חכלילי אבל לא כדעת המפרשים שחרות וחום — אכן לדעתי מענין (יחד נכמרו נחומי) שהוא ענין (ערשיטטערט, רעגע ווערדען) כל ההתעוררות אשר יתפעלו הלבות מאתו וזהו שתרגמתי (אללע ערשיטטערונגען דעם צייטלויפֿעס) ולא כרמ"ל שת' ענין חום, ויום לדעתי כמ' לא תדע מה ילד יום. (ו) אל יחד, אל ישמח ויגל בגילות השנה וכדע"י וכמו שפייך
על

(כ) לָמָּה יִתֵּן לְעָמֵל אוֹר וְחַיִּים לְמָרֵי
נָפֶשׁ׃ (כא) הַמְחַכִּים לַמָּוֶת וְאֵינֶנּוּ וַיַּחְפְּרֻהוּ
מִמַּטְמוֹנִים׃ (כב) הַשְּׂמֵחִים אֱלֵי־גִיל יָשִׂישׂוּ
כִּי יִמְצְאוּ־קָבֶר׃ (כג) לְגֶבֶר אֲשֶׁר־דַּרְכּוֹ
נִסְתָּרָה וַיָּסֶךְ אֱלוֹהַּ בַּעֲדוֹ׃ (כד) כִּי־לִפְנֵי
לַחְמִי אַנְחָתִי תָבֹא וַיִּתְּכוּ כַמַּיִם שַׁאֲגֹתָי׃
(כה) כִּי פַחַד פָּחַדְתִּי וַיֶּאֱתָיֵנִי וַאֲשֶׁר יָגֹרְתִּי
יָבֹא לִי׃ (כו) לֹא שָׁלַוְתִּי ׀ וְלֹא־שָׁקַטְתִּי
וְלֹא־נָחְתִּי וַיָּבֹא רֹגֶז׃

ד (א) ויען

אונד גראָס איזט דאָרט גלייך, מאנכער קנעכט פֿרייער אלס זיין העררֿ.
(כ) ווארום גיבט גאָטט דעם געפּלאגטען דאז ליכט. לעבען דען בעטריב-
טען געמיטהערן. (כא) דיא דעם טאָדעס מיט זעהנזוכט הארדען, ער
קאָממט ניכט, דיא איהן פֿאָס פֿערבאָרגענע הערויף זוכען מאָכטען.
(כב) דיא פֿריידע אויף פֿריידע הייפֿטען, אונד פֿראָהלאָקטען, פֿענדען
זיא דאז גראב. (כג) [וואָצו לעבען?] דעם דער אויסוועג פֿערשלאָססען
איזט, דען גאָטט אומציינט. (כד) פֿאָר מיינעם עססען נאָך שטירמען
מיינע זייפֿצער לאָז, וויא שטראָמע ריזעלן מיינע וועהעקלאגען. (כה) אָ
וואס איך בעפֿירכטעטע, קאם איבער מיך; וואָפֿיר איך בעבטע, דאז
טראף איין. (כו) איך ראסטעטע ניע, וואר ניע זאָרגענלאָז, רוהעטע
ניכט; נון דא איזט'ס דאז אונגליק.

ד (ה) אליפז

באור

ותחתונים למעלה וכ"כ רמ"ו: (כב) אלי גיל. המרבים שמחה על שמחה
וכן אל תשמח ישראל אל גיל כעמים להורות תוקף השמחה:

ד (ה) הנשה

מֵרֶחֶם אָמוּת מִבֶּטֶן יָצָאתִי וְאֶגְוָע׃
(יב) מַדּוּעַ קִדְּמוּנִי בִרְכָּיִם וּמַה־שָּׁדַיִם כִּי
אִינָק׃ (יג) כִּי־עַתָּה שָׁכַבְתִּי וְאֶשְׁקוֹט
יָשַׁנְתִּי אָז ׀ יָנוּחַ לִי׃ (יד) עִם־מְלָכִים וְיֹעֲצֵי
אָרֶץ הַבֹּנִים חֳרָבוֹת לָמוֹ׃ (טו) אוֹ עִם־
שָׂרִים זָהָב לָהֶם הַמְמַלְאִים בָּתֵּיהֶם כָּסֶף׃
(טז) אוֹ כְנֵפֶל טָמוּן לֹא אֶהְיֶה כְּעֹלְלִים
לֹא־רָאוּ אוֹר׃ (יז) שָׁם רְשָׁעִים חָדְלוּ רֹגֶז
וְשָׁם יָנוּחוּ יְגִיעֵי כֹחַ׃ (יח) יַחַד אֲסִירִים
שַׁאֲנָנוּ לֹא שָׁמְעוּ קוֹל נֹגֵשׂ׃ (יט) קָטֹן
וְגָדוֹל שָׁם הוּא וְעֶבֶד חָפְשִׁי מֵאֲדֹנָיו׃
(כ) למה

אויגען דיעס אונגליק פערבארג. (יא) ווארום מוסטע איך ניכט גלייך נאך דער געבורט שטערבען, זא איך אוס דעם מוטטערלייבע קאם זאללטע איך פערשיידען. (יב) ווארום עמפפינגען מיך קניע? וואצו בריסטע דיא איך זאג? (יג) איך לאגע נון שאן רוהיג, איך שליפע מיר ווערע וואהל. (יד) מיט קאניגען אונד לאנדעסרעטהען, דיא זיך צום נאכרוהם רואינען אויפבויען. (טו) מיט פירסטען דיא דעם גאלדעס פיעל, דיא איהרע הייזער מיט זילבער געפיללט האבען. (טז) אדער ווארום ווארד איך ניכט איינע פערהיללטע פעהלגעבורט, קינדערן עהנליך דיא קיין טאגעסליכט זאהען. (יז) דא ווא באזעוויכטער אויסגעוויטהעט האבען, ווא אללע ערמידעטען ראסטען. (יח) דיא געפאנגענען אללע־זאמט רוהען דארט. הארען נימנער דעם טרייבערס שטימע. (יט) קליין
אונד

באור

בזה: (יט) ועבד חפשי מאדוניו, לפעמים חפשי יותר מאדוניו (ע"ד הגמ' פסחים ס"פ מ"ש וב"ב ספ"ק) כמו עולם הפוך ראית עליונים למטה והתחתונים

אֵלֶיךָ וַתֵּלֶא תִּגַּע עָדֶיךָ וַתִּבָּהֵל׃ (ו) הֲלֹא
יִרְאָתְךָ כִּסְלָתֶךָ תִּקְוָתְךָ וְתֹם דְּרָכֶיךָ׃
(ז) זְכָר־נָא מִי הוּא נָקִי אָבָד וְאֵיפֹה
יְשָׁרִים נִכְחָדוּ׃ (ח) כַּאֲשֶׁר רָאִיתִי חֹרְשֵׁי
אָוֶן וְזֹרְעֵי עָמָל יִקְצְרֻהוּ׃ (ט) מִנִּשְׁמַת
אֱלוֹהַּ יֹאבֵדוּ וּמֵרוּחַ אַפּוֹ יִכְלוּ׃ (י) שַׁאֲגַת
אַרְיֵה וְקוֹל שָׁחַל וְשִׁנֵּי כְפִירִים נִתָּעוּ׃
(יא) לַיִשׁ אֹבֵד מִבְּלִי־טָרֶף וּבְנֵי לָבִיא
יִתְפָּרָדוּ

בעלעהרונג) אונד דוא ביזט מיעדע, זאָללטעסט אן דיך (מיט טראָסט
רעדען) בעריהרען, דוא צווידערסט אבער. (ו) בעגרינדעטע רען ניכט
דיינע גאָטטעספורכט דיין פערטרויען, דיינע האָפפנונג אונד דיינע
שולדלאָזען וואנדעל? (ז) איבערלעגע דאָך, וואָ גינג דער אונשולדיגע
צו גרונדע, וואָ ווארדען רעכטשאַפפענע פערטילגט? (ח) נאך מיינער
איינזיכט, נור דיא אונהייל פפלינען אונד אונרעכט אויסזאָען מיססען
עס ערנדטען. (ט) דיזע ווערדען פאָן גאָטטעס אָדעם צו גרונדע גע־
ריכטעט פאָן זיינעם צאָרנע פערניכטעט — (י) אונד נון בריללט שאָן
דער לאָווע אונד היילעט דער שחל, פערמוטהליך מיססען דיא יונגען
לאָווען מיט דען צעהנען קנירשען (ד"ה ווען דוא זאָ מוטה פערליע־
רעסט, וויא פיעל מעהר דיא פאָן דיר בעלעהרונג אננאָהמען). (יא) ווען
דער ליש הערום שטרייפענד נאָך בייטע שנויבט, פערמוטהליך דאס דיא
יונגע

באור

תרגמתי כדעת רש"י ומה שחסר מלת אלהים כענין ויאמר ליוסף ידוע
שהמגיד שליח הוא שאמר וכן ידוע שהוא האל המכסה שהכסיון ידוע
מאלהים. (ח) כאשר ראיתי לפי דמיוני וכן רואה אני את פני אביכן
(וילא) (י) ושני כפירים נתעו, וי"ו מוספת כענין כל שכן שבתלמוד וע'
בסוף הקדמה ומבוא שלי הארכתי בשימושי ווי"ן כאלו. נתעו, משרש נתע
מלתעות כפירים והנ' חסר כמו בשרש לקח יקחו. (יב) ואלי דבר יגונב
וכו', כ"ל שזאת הנבואה היתה כענין מ"ש בחלום אדבר בו, ומראה של
חולם החלום היתה מעורבבת רק אח"כ ידע הנביא לברר לו אוכל מתוך
פסולת כענין מ"ש רז"ל פי' הרואה אין חלום בלא דברים בטלים וע"כ א'
יגונב — כי לא קבלתיו בגלוי רק טמון וע' ענין זה בשלמות ביאור
הרמב"ם

ד (א) וַיַּ֗עַן אֱלִיפַ֥ז הַתֵּֽימָנִ֗י וַיֹּאמַֽר׃ (ב) הֲנִסָּ֬ה
דָבָ֣ר אֵלֶ֣יךָ תִּלְאֶ֑ה וַעְצֹ֥ר בְּ֝מִלִּ֗ין מִ֣י
יוּכָֽל׃ (ג) הִ֭נֵּה יִסַּ֣רְתָּ רַבִּ֑ים וְיָדַ֖יִם רָפ֣וֹת
תְּחַזֵּֽק׃ (ד) כּ֭וֹשֵׁל יְקִימ֣וּן מִלֶּ֑יךָ וּבִרְכַּ֖יִם
כֹּרְע֣וֹת תְּאַמֵּֽץ׃ (ה) כִּ֤י עַתָּ֨ה ׀ תָּב֣וֹא

אליך

ד (א) אליפז אויס תימן פינג אן אונד שפראך: (ב) בייא דער ערסטען פערזוכונג זאללסט דוא שאן מידע זיין? אָ ווער קאן דעם שפרע-כענס זיך ענטהאלטען. (ג) זיהע זאָ פיעלע האסט דוא זאָנסט בע-לעהרט, מאנכע שלאפפע הענדע געשטערקט. (ד) וואנקטע יעמאנד דיין טראָסטשפרוך ריכטעטע איהן אויף, זינקענדען קניען גאבסט דוא פעסטיגקייט; (ה) אונד נון זאָללסט דוא אן דיך זעלבסט קאָממען (מיט

בע-

באור

ד (ב) הנסה דבר וכו', דרכנו דרך חדש במענה אליפז, וכוונתו אתה פייסת רבים ומליך הפיחו רוח תקוה בלב כל קשי יום ועתה בגעה אליך תלא ותאבד תקוה ובטחון (או י"ל כי עתה תבוא תי"ו לנוכח היית ראוי עתה לבוא אל עצמך בדברי תנחומין והיה ראוי לגעת אליך ותבהל) ויבוא כמאמר מוסגר לתשובה הלא מעולם שמת כסלך ביראת ה' ועוד זכר נא מי הוא נקי אבד וכו' כי (כאשר ראיתי לפי ראות עיני שכלי) רק זורעי עמל יקצרו און (י') ועוד אם אתה תאבד כל תקוה ובטחון א"כ גם אותם קשי יום שחזקת רק אתה בתקוה מכ"ש שיאבדו הם בטחונם בשמעם שאתה אבדת כל תקוה כי כראותם שיסוד תקותך רעוע ועליך בנו, א"כ יסודם בבטחון נהרס ויתמלאו כאב לב מחדש ולא יקוו בה' ונמצא אתה מחטיא אלה הרבים וע"ז א' המשל: ועוד אם שאגת אריה וקול שחל אם אריה ושחל יתנו קולם ויצעקו בעבור טרפם מכל שכן ששיני הכפירים הקטנים יתעו שיחלקו שן. וכמ"ש רש"י פה אריה והשחל גדול והכפיר הקטן, אם ליש אובד לבה ואנה הולכה על חסרון טרף מכ"ש שבני לביא יתפרדו וכמו שתרגמתי (והוא המשל שאגת ארי' וכו' שהוסיף כי לפי דעת המפרשים שקדמוני והוא ג"כ דעת רש"י שעל הרשעים מוסב א"כ יחסר מליצות ההתנגדות בקרא שלפירושם שאגת אריה וקול שחל הכל כתעו.) וזה איננו מליצה מבלי שיהיה חלק האחרון מהכתוב אם מתנגד לחלק הראשון (פאראללעליסמוס) או דמיון והדאוו"ז לכה לייסר בתרגומו ואת הקושיא והוסיף בחלק הראשון דעם שחל'ס היילען נימט איין ענדע אבל זה חסר בקרא? ע"כ נראה דעתי מיוסדת בזה. ועתה אבאר המלות (ב) הנסה, אם אלהים נסה אותך בנסיון א' תלאה

תרגמתי

לִפְנֵי־עָשׁ׃ (כ) מִבֹּקֶר לָעֶרֶב יֻכַּתּוּ מִבְּלִי
מֵשִׂים לָנֶצַח יֹאבֵדוּ׃ (כא) הֲלֹא־נִסַּע
יִתְרָם בָּם יָמוּתוּ וְלֹא בְחָכְמָה׃
ה (א) קְרָא־נָא הֲיֵשׁ עוֹנֶךָּ וְאֶל־מִי מִקְּדֹשִׁים
תִּפְנֶה׃ (ב) כִּי לֶאֱוִיל יַהֲרָג כָּעַשׂ
וּפֹתֶה תָּמִית קִנְאָה׃ (ג) אֲנִי רָאִיתִי אֱוִיל
מַשְׁרִישׁ וָאֶקּוֹב נָוֵהוּ פִתְאֹם׃ (ד) יִרְחֲקוּ
בָנָיו מִיֶּשַׁע וְיִדַּכְּאוּ בַשַּׁעַר וְאֵין מַצִּיל׃

אשר

ליך געהרינג שעטצען זאָללטען. (כ) דיא פאָן איהרעם (לעבענס) מאָר־
גען ביז צו איהרעם (לעבענס) אבענד געהרינגע בלייבען — אונד אָהנע
האָהערע איבערלעגונג זיך אויף עוויג פערליערען. (כא) דענען עס אן
מענשליכען פאָרצוג מאנגעלט, דיא אונווייזע דאהין שטערבען:
ה (א) וואס דיינע געבעטהספאָרמעל אבער בעטריפט? — ווירד דיר
יעמאנד אנטוואָרטען? אן וועלכען הייליגען קאָנטעסט דוא
זאָלכעם אנפלעהען ריכטען? (ב) ניין, נור ראזעריא וואר דיעז וועלכע
טהאָרען טאָדטעט אונד פערצווייפלונגס־אויסדריקקע וועלכע יערען
טאָללען היגריכטען. (ג) זאה' איך יע טהאָרען ווארצעל שלאגען
פערקינדעטע איך אונגליק זיינען פראכטוואָהנונגען. (ד) פערן ווירד
זיינען

באור

שאר הסעיפים מקוימות וכו'. (כ) מִבֹּקֶר של ילידתם עד ערב
ילידתם וחייתם הלא יוכתו בדברים גסים חומריים וכל יתרם האנושיית
שהיה ראוי להיות בם כנגד שאר ב"ח נסע מהם וגם ימותו בלא חכמה ואיך
יצדק אֱנוש מְנוש כזה וכן מתורגם ומובן מה שחידשתי. וי"ת מבלי משים
לבלא אָהנע עטוואס פיר דיא נאכוועלט געווירקט צו האבען.
ה (א) קרא נא, עוד דברי הבל הכי מה שקראת יאבד יום, קריאה של
תפלה היתה וכו'. רק כעס אשר יהרג אויל היא זה (והן אמת
שהפסוקים השניים (א ב) מתורגמים פה לפי הכוונה ולא לפי המלות ולפי
המלות היה ראוי לתרגם (רופע נור! ווירד דיר יעמאנד אנטוואָרטען וכו'.)
(ג) אני ראיתי וכו' המעיין בביאורים ימצא דוחקם ובפרט מ"ש ושאף למ"ם

עם

יִתְפָּרָדוּ׃ (יב) וְאֵלַי דָּבָר יְגֻנָּב וַתִּקַּח אָזְנִי
שֵׁמֶץ מֶנְהוּ׃ (יג) בִּשְׂעִפִּים מֵחֶזְיֹנוֹת לָיְלָה
בִּנְפֹל תַּרְדֵּמָה עַל־אֲנָשִׁים׃ (יד) פַּחַד
קְרָאַנִי וּרְעָדָה וְרֹב עַצְמוֹתַי הִפְחִיד׃
(טו) וְרוּחַ עַל־פָּנַי יַחֲלֹף תְּסַמֵּר שַׂעֲרַת
בְּשָׂרִי׃ (טז) יַעֲמֹד ׀ וְלֹא־אַכִּיר מַרְאֵהוּ
תְּמוּנָה לְנֶגֶד עֵינָי דְּמָמָה וָקוֹל אֶשְׁמָע׃
(יז) הַאֱנוֹשׁ מֵאֱלוֹהַּ יִצְדָּק אִם־מֵעֹשֵׂהוּ
יִטְהַר גָּבֶר׃ (יח) הֵן בַּעֲבָדָיו לֹא יַאֲמִין
וּבְמַלְאָכָיו יָשִׂים תָּהֳלָה׃ (יט) אַף שֹׁכְנֵי
בָתֵּי־חֹמֶר אֲשֶׁר־בֶּעָפָר יְסוֹדָם יְדַכְּאוּם
לִפְנֵי

יונגע ברוט אידרענד הערום דאזען מוס (ז' באור). (יב) מיר שטאהל זיך איין גייסטערוואָרט צו, מיין אָהר פערנאהם וועניגעס. (יג) אונטער מעהרערן נעכטליכען ערשיינונגען, אינדעם שלוממער אויף מענשען לאג: (יד) פורכט ערגריף מיך אונד בעבען, שווער פוהר דורך אלל מיין געביין. (טו) דא שוועבטע מיר איין לופטבילד פאָראיבער, דאס פאָר פורכט מיר מיין גאנצעס האאר עמפאָר שטרייבט. (טז) זיא שטאנד שטילל דיא אונערקאנטע געשטאלט איין לופטבילד פאָר מיינען אויגען, לייזע וואר דיא שטיממע דיא איך הערטע. (יז) „איין שטערבליכער וויל גערעכטער אלס גאָטט זיין, דער אירדישע זיך רייניגר אלס זיינען שעפפער דינקען? (יח) זיהע זעלבסט זיינען הייליגען דיענערן פערלייהעט ער פעסטעס צוטרויען ניכט, פינדעט מאקעל זעלבסט אן זיינען ענגעלן. (יט) וויא פיעלמעהר אן דען לעהם־הייזער־בעוואָהנערן, דיא אירדישער הערקונפט זינד דיא זיך דעם ווארמע עהנ־ליך

באור

ברמב"ם בהקדמה לס' זרעים (דף ל"ג ע"ג דפוס ווין) ד"ה והחלק השני וכו' עש"ה. ור"ל טמון בתוך הלב דברים דקים ולקחה אזני מעט מהן בין
הלב

עוֹף׃ (ח) אוּלָם אֲנִי אֶדְרֹשׁ אֶל־אֵל וְאֶל־
אֱלֹהִים אָשִׂים דִּבְרָתִי׃ (ט) עֹשֶׂה גְדֹלוֹת
וְאֵין חֵקֶר נִפְלָאוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר׃ (י) הַנֹּתֵן
מָטָר עַל פְּנֵי אָרֶץ וְשֹׁלֵחַ מַיִם עַל־פְּנֵי
חוּצוֹת (יא) לָשׂוּם שְׁפָלִים לְמָרוֹם וְקֹדְרִים
שָׂגְבוּ יֶשַׁע׃ (יב) מֵפֵר מַחְשְׁבוֹת עֲרוּמִים
ולא

נור, קעננען מיט איינעם שוואונגע עמפאָר קאָממען — (ח) איך
אבער, ווירדע צור אללמאכט מיך ווענדען, אונד גאָטט אום הילפֿע
אנפֿלעהען. (ט) איהן דער ערהאבענהייטען ווירקט אינס אונענדליכע,
אונד וואונדערטהאטען אָהנע צאהל. (י) דער רעגען אויף דיא ער־
דע גיסט, אונד וואססער אויף טריפֿטען זענדעט. (יא) דיא געבייגטען
עמפאָרצוהעבען, דאס זיך טרויערנדע איינער גראָססען הילפֿע פֿרייען
קאָננען. (יב) ער פֿעראייטעלט דער שלויען פלענע. דאס איהרע
הענדע

באור

רשף שתרגמתי על העופות (דעם פלוגעס געשאפפע) כ' להעיר אזן כי
דע גם במקרא רשפיה רשפי אש עמק הוראות רשף (התעופפות במועף)
ומזה הענין (ויצא רשף לרגליו) ברקים והתעופפותם ששבו רגלי כבודו
ית' ב' ומזה ולחומי רשף, הונח ג"כ על חום הברקים (כי כל ענין הברק
הפגישה שיתעופפו ענני חום בענני המים חד את אחד וזה תוליד חום
הברק ואשר וידוע למחקרי הטבע) אבל עקר הוראת רשף (התעופפות) ולא
ברק רק הושאל על הברק ע"ש התעופפו' וכן כוון רש"י לעמק דברינו
בהסתכלי בו לאחר העיון שכ' פה (כשהאש מעופפת קרוי רשפי) כתבתי
זאת שבהפוך הוא מ"ש (בביאור איוב ווין תקל"ד) כ' שהעוף נקרא פה
בני רשף ע"ש שמעופפים כברקים, אדרבה עקר הוראת רשף עוף וכן
ודאי טעה בעקר ההוראה של המלה ה"ר וואלפסזאהן שכ' רשף עוף כי כן
בערבי רשף על דבר העולה: יסלח כי לא דק כלל בעתק המלה כי עקר
הוראות רשף (עוף) וע' רש"י (תהלים ע"ח אבל ומקניהם לרשפים) אש
שבענין הלך שם מרחוק, אבל פשוט שאח"כ היו פגריהם לעוף השמים
כנ"ל ודו"ק עיין שם (ובמקרא שיר השירים ח') רשפיה רשפי אש שלהבת
יה דמה התעופפות רגשי האהבה בלב האוהב, הבאים כרגע לאותו אהובו
כרשפי שלהבת אדיר כנ"ל ודי בזה. כלל הדברים אין שמועות בפ' זה ת"ל
כאשר ייאשו החכם וואלפזאהן עד עמוד הכהן, כדרכו לייאש הכתובים
שלא

(ה) אֲשֶׁר קְצִירוֹ ׀ רָעֵב יֹאכֵל וְאֶל־מִצִּנִּים יִקָּחֵהוּ וְשָׁאַף צַמִּים חֵילָם׃ (ו) כִּי ׀ לֹא־יֵצֵא מֵעָפָר אָוֶן וּמֵאֲדָמָה לֹא־יִצְמַח עָמָל׃ (ז) כִּי־אָדָם לְעָמָל יוּלָּד וּבְנֵי־רֶשֶׁף יַגְבִּיהוּ

כצ"ל בדגש הל' עוף

זיינען קינדערן יעדע הילפע, בייס געריכט צור אונטערדריקקונג ענט-קלעהרט — ניעמאנד קאן רעטטען. (ה) דא זיינע ערנדטע וואר זעלבסט יעדען דארבענדען צו פערצעהרען אונד ווען'ס עהנליך אלס אויס דארנען געהאָלט ווערדען מיסטע, (רויבטע ערס) שנויבטע זעלבסט נאך נאטהליידענדען אונד איהרער וועניגען האבע. (ו) וואהר-ליך אויס דעם באָדען ענטשפריסט קיין אונגליק, אונד פאָן דער ערדע קיימט ניע אונגעמאך הערפאָר — — (ז) דען צור ארבייט (אום זיין פערמאָגען) איזט דער מענש געשאפפען — [וואָרטליך: דען צור טהאָטיגקייט איזט דער מענש געבאָרען], דעם פלוגעס בעשאפפע

נור

באור

(עם ווערדען פערשלינגען) כמו ושאפו וכו' דחוק. גם מ"ש ובני רשף (זא ויא פאָגעל) דחוק והסכת. (ה) אשר קצירו, (אשר היא מלת הטעם כי) כי כל קצירו ופרנסתו היה בחייו של הגוזל וחומס. רעב יאכל, שהוא אכל את הרעבים. ובגדי אביונים יפשיט, וכמ"ש בגזלן יארוב לחטוף עני, יחטוף עני. ואל מצנים, אף אם היה דמיון כמצנים (כמו שיקחו בחוזק דבר מבין הקוצים כי גזלת עני קשה לו לעני ומכאיב יותר מאשר יגזל מעשיר ע"כ דמה כאשר יקח מצנים וקוצים) [אל מצנים דמיון כמצנים ל' הדמיון וכמו אל תשמח ישראל אל גיל כעמים כגיל שבעמים הרי אל משמש לדמיון] מ"מ לקחהו — ושאף (הגזלן) את הצמים וחילם, העניים ורכושם המעט) ול"נ לדחוק אל כמו אל בחוזק, כמ"ש הר"ד וו"ז, וכן ושאף כפשוטו על הגזלן כנ"ל, צמים חילם ו' חסירה (ונמצא כן הרבה: (זכרם המה). (ו) כי לא יצא מעפר, פשוט, כי לא יבואו עונשים מבלי עוונות מסבבים אותם וזה שחטא ידע אחריתו: (ויש אתי ביאורים בזה ואיני רואה לזכרם שאינם בעיני ע"ד הפשט הנמדן; אבל קצת מוקשה הכ' הזה). (ז) כי אדם לעמל, לעמול בעבור טרפו יולד ולא להצליח פתאום כגזלן הזה ולהגביה עוף בהצלחה כאחת ואך בני רשף המה יוכלו להגביה עוף וידאו כאחת מעלה (ולא האדם) ותבין עמק חיבור הכתוב הזה והוי"ו היא וי"ו מחלקת כדרך ואני כמעט נטיו, (ולקמן י"ד ואיש שכב ולא יקום, ותקות אנוש האבדת, לפירושי ע"ש; ובענין מלות בני

רשף

תִירָא מִשֹּׁד כִּי יָבוֹא׃ (כב) לְשֹׁד וּלְכָפָן
תִּשְׂחָק וּמֵחַיַּת הָאָרֶץ אַל־תִּירָא׃ (כג) כִּי
עִם־אַבְנֵי הַשָּׂדֶה בְרִיתֶךָ וְחַיַּת הַשָּׂדֶה
הָשְׁלְמָה־לָךְ׃ (כד) וְיָדַעְתָּ כִּי־שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ
וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא׃ (כה) וְיָדַעְתָּ כִּי־רַב
זַרְעֶךָ וְצֶאֱצָאֶיךָ כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ׃ (כו) תָּבוֹא
בְכֶלַח אֱלֵי־קָבֶר כַּעֲלוֹת גָּדִישׁ בְּעִתּוֹ׃
(כז) הִנֵּה־זֹאת חֲקַרְנוּהָ כֶּן־הִיא שְׁמָעֶנָּה
וְאַתָּה דַע־לָךְ׃

צונגענשווינגונג (יעדעם פערליימדערס) בלייבסט דוא געבארגען, אונד דעמנאך קיינע פערוויסטונג פירכטעסט (וועלכע דיא פאלגערונג צו זיין פפלעגט). (כב) דער פערהערונג אונד דעם מאנגעלס לאכעסט דוא — דארפסט קיין טהיער דער ערדע פירכטען — (כג) אונד זעלבסט ווען דוא מאנכמאהל מיט דעם פעלדעס שטיינען נור (אין איינזאמקייט) איינען בונד שליסעסט דעננאך ווירד דעם פעלדעס ווילדפריינדליך זיך געגען דיך בענעהמען — (כד) דא טראגע אבער זארגע דאפיר דאס דיין צעלט דאס פריעדענסצעלט זייע — אונד דאס דוא דיין הויז אין טוגענדפאללער ארדנונג העלטעסט — אונד דוא זעלבסט זייא מאקקעללאז. (כה) דאן זיהעסט דוא צאהלרייך דיינען זאמען, וויא דעם פעלדעס גראז דיינע שפרעסלינגע: (כו) אונד קעמסט אים האכסטען אלטער אינס גראב, וויא דער גארבענהויפען (צור רעכטען צייט) אין שיינען ציהעט. (כז) דיעס האבען וויר ערפארשט, זא איזטס! געהארכע! אונד מערקע עס דיר!

איוב

באור

לחרב ועכ"א מחרב, מאיזה חרב מפיהם. (כג) כי, גם אם לפעמים אתה בבדידות בדרך כמי שאין בך ריע בבדידותך ותכרות ברית (בודד) עם אבני השדה (והוא מליצה) מ"מ מחית השדה לא תצטרך לירא; ועם זה לדעתי סקלנו כל אבני נגף מפ' הזה ע"ד הפשט. (כה) אך גם אתה צריך לדעת ולתת אל לב כי אהלך יהי אהל השלום המפורסם בצדק ותצטרך (למען יעשה לך האל כ"ז) לפקד נוך בצדק (שלא כמ"ש אולי חטאו בני) וגם אתה אל תחטא; וזהו לדעתי מוסר שהזכיר למעלה פ' י"ז שלא ימאס בדבריו שישמענו.

וְלֹא־תַעֲשֶׂנָה יְדֵיהֶם תּוּשִׁיָּה׃ (יג) לֹכֵד
חֲכָמִים בְּעָרְמָם וַעֲצַת נִפְתָּלִים נִמְהָרָה׃
(יד) יוֹמָם יְפַגְּשׁוּ־חֹשֶׁךְ וְכַלַּיְלָה יְמַשְׁשׁוּ
בַצָּהֳרָיִם׃ (טו) וַיֹּשַׁע מֵחֶרֶב מִפִּיהֶם וּמִיַּד
חָזָק אֶבְיוֹן׃ (טז) וַתְּהִי לַדַּל תִּקְוָה וְעֹלָתָה
קָפְצָה פִּיהָ׃ (יז) הִנֵּה אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יוֹכִחֶנּוּ
אֱלוֹהַּ וּמוּסַר שַׁדַּי אַל־תִּמְאָס׃ (יח) כִּי הוּא
יַכְאִיב וְיֶחְבָּשׁ יִמְחַץ וְיָדָיו תִּרְפֶּינָה׃
(יט) בְּשֵׁשׁ צָרוֹת יַצִּילֶךָּ וּבְשֶׁבַע ׀ לֹא־יִגַּע
בְּךָ רָע׃ (כ) בְּרָעָב פָּדְךָ מִמָּוֶת וּבְמִלְחָמָה
מִידֵי חָרֶב׃ (כא) בְּשׁוֹט לָשׁוֹן תֵּחָבֵא וְלֹא־
תירא

הענדע ניכטס טיכטיגעס הערפֿאָר ברינגען. (יג) פֿענגט קלוגע אין
איינער ליסט, ראטה דער פֿערשמיטצטען ווירד איבראיילט. (יד) דעם
טאגעס בעגעגנען זיא לויטער דונקעל, בייא העללעם מיטטאג טאפּ־
פען זיא וויא אין דיסטערער נאכט; (טו) אונד ענטריסט פֿאָן דעם
מאָרדמעססער (איהרעם ראכען), אונד אוים דער פֿויסט דעם געוואלט־
טהעטיגען דען ארמען — (טז) אויף דאס דעם עלענדען האָפֿפֿנונג
בלייבע, אונד דאז לאסטער פֿערשטוממען מוס: (יז) הייל דעם מאנ־
נע דען גאָטט בעשטראפֿט, פֿעראכטע דיא ציכטיגונג דעם אללמעכ־
טיגען ניכט. (יח) דען ער פֿערוואונדעט אונד היילעט ווידער — ער
פֿערלעצט אונד זיינע הענדע זענדען היילונג. — (יט) אוים זעקס
נאָטהען ווירד ער דיך רעטטען אונד אים זיעבענטען — טריפֿט ניכט
איבלעם דיך — (כ) אין הונגערסנאָטה ערלאָזט ער דיך פֿאָם טאָדע,
אין קריגעסצייט אוים דעם שווערדעם געוואלט — (כא) בייא
דעמ־

באור

שלא ידעו לפרש, עד עמוד הכהן לאורים, ודמות דומה הוא דנקט כאילו לא יוכל אחד לפרש כתוב דינו ודין הכהן העומד לאורים. (טו) ויושע, שיעור הכתוב ע"י נתיבת המטה יצא תשועה ויושע מפי רשעים הדומים
לחרב

לִנְגּוֹעַ נַפְשִׁי הֵמָּה כִּדְוֵי לַחְמִי׃ (ח) מִי־יִתֵּן
תָּבוֹא שֶׁאֱלָתִי וְתִקְוָתִי יִתֵּן אֱלוֹהַּ׃ (ט) וְיֹאֵל
אֱלוֹהַּ וִידַכְּאֵנִי יַתֵּר יָדוֹ וִיבַצְּעֵנִי׃ (י) וּתְהִי
עוֹד ׀ נֶחָמָתִי וַאֲסַלְּדָה בְחִילָה לֹא יַחְמוֹל
כִּי־לֹא כִחַדְתִּי אִמְרֵי קָדוֹשׁ׃ (יא) מַה־כֹּחִי
כִּי אֲיַחֵל וּמַה־קִּצִּי כִּי־אַאֲרִיךְ נַפְשִׁי׃

אם

(ח) אָ דאָס מיינע ביטטע מיר ערפֿיללט ווירדע, געוועהרטע גאָטט מיין פֿערלאנגען! (ט) געפֿיעלס דעם הערדן מיך צו צערמאלמען, מיט געוואלטיגער מאכט אויף איינמאהל מיך צו פֿערניכטען. (י) זאָלל דען אימערהין מיין טראָסט נור בלייבען, אין גראָסטען וועהען צו־ קינפֿטיגע האָהייט צו האָפֿפֿען? ניין ער שאָהנ' מיך גאר ניכט! ווען איך יע איינסט דיא וואָרטע דעם הייליגען ניכט פֿערלעצט האבע. (יא) וואס איזט דען מיינע קראפֿט דאס איך האָפֿפֿען קאָננע? וועל־

כעם

באור

בריר חלמות ותפל מבלי מלח מאוסים עלי, המה — וכן דְוֵי לַחְמִי
מלשון אז לֶחֶם שערים (שופטים ה') דְוֵי מִלְחַמְתִּי לא יגעו בנפשי לתת
לה תענוג ומאוסים דבריהם עלי כי לפעמים אם ישב אדם בתשובות
נכוחות אף שהוא מתנגדו, מתענג מדברי ריעיו אבל איוב אמר כמו
שמאכלים חסרי הטעם מאנה לנגוע נפשי: המה מה שמאנה לנגוע וכן
הרגשות התשובות המכאיבות אדמה לתפל בלי מלח מפני שנמאסים מאד
עלי, ואם תשכיל בביאורי זה תראה פשיטותו (כי מאנתי בביאור המפרשים
שקדמוני כי לדעתם המלה נדחקה והוא במקום בִּדְוֵי ולדעת אחרים דְוָיַי
וכ"ז דוחק) ולדעתינו כִּדְוֵי לחמי פשוט גדול מַכְאוֹבֵי מלחמתי מענין לחם
שעורים כמ"ש [וכ"כ המעמר משלי ע"פ תחת עבד. כי ישבע לֶחֶם ע"ש]
המה כדוי לחמי מתדמים יחד ע"ד והיה כעם ככהן. (ח) פה תסתעף
מענה שנית על מה שרוצה להפיח רוח תקוה בו כמ"ש לעיל פ' י"ט על
כ"ו וידעת כי רב זרעך א' זה תנחומי הבל, א' מי יתן תבוא שאלתי שיתר
ידו וימיתני בפ"א. (י) ותהי עוד נֶחמתי, הכי תהי עוד נחמתי — רק
זאת תמיד? שאסלדה (בחילה) שאפיח בנפשי הגבהה פנימית ואקוה

תמיד

ו (א) וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃ (ב) לוּ שָׁקוֹל יִשָּׁקֵל
כַּעְשִׂי וְהַיָּתִי בְּמֹאזְנַיִם יִשְׂאוּ־יָחַד׃
(ג) כִּי־עַתָּה מֵחוֹל יַמִּים יִכְבָּד עַל־כֵּן דְּבָרַי
לָעוּ׃ (ד) כִּי חִצֵּי שַׁדַּי עִמָּדִי אֲשֶׁר חֲמָתָם
שֹׁתָה רוּחִי בִּעוּתֵי אֱלוֹהַּ יַעַרְכוּנִי׃
(ה) הֲיִנְהַק פֶּרֶא עֲלֵי־דֶשֶׁא אִם יִגְעֶה־שּׁוֹר
עַל־בְּלִילוֹ׃ (ו) הֲיֵאָכֵל תָּפֵל מִבְּלִי־מֶלַח
אִם־יֶשׁ־טַעַם בְּרִיר חַלָּמוּת׃ (ז) מֵאֲנָה

ותותי ק׳

לנגוע

ו (א) איוב אנטוואָרטע הירויף אונד שפראך: (ב) וואהרליך ווירדע
דאָך מיין גראם אונד מיין מיסגעשיק געוואָגען, (דאָך קענגען
יע אין איינער וואגשאלעביידע אויף געצאָגען ווערדען?) (ג) זיא
וואָרען שווערער אלס זאנד אם מעערע! דארום זינד מיינע רעדען
שטירמענד. (ד) אונד בייא מיינעם ליידען זינד נאָך פפיילען דער אלל־
מאכט, דערען וואוטה מיינען מוטה אויסזויגט, שרעקען דיזער ריכטער
מאכט שטעללען מיר איינע טרויריגע צוקונפט פאָר. (ה) דאָך שרייעט
דאז ווילד ביים גראזען? עכטצט דער שטיהר ביים פוטטער? (ו) אָ!
קאן דען דאז געשמאקלאָזע אונגעזאלצנע גענאָססען ווערדען? אָדער
פינדעט מאן געשמאק אן אייערוויים? (ז) ניין! מיינען גייסט עקעלן דיעזע
שפייזען, זיא — אונד עבען דאז שמערצליכע מיינעס וואָרטשטרייטעס.

אָ

באור

ו (ב) לו, אם ישקל הנה שקלוני כעס והוות (וזה כמאמר מוסגר: אם
יוכלו רק לשאתם יחד על כף מאזנים כעסי והוותי כי בזה אין להם
מקום בכף מאזנים שיכילם) אבל לו אם יוכלו לשקלם כי עתה מחול ימים
יכבדו ע"כ וכו', ודרוש ביאורים אחרים מעל ספריהם כי אקצר והמעיין
יבין. (ד) כי השכל פיש בקרבי ואני דואג על העתיד איך יהי סופי מגונה
הם חצי שדי השותים רוחי כי בעותי כולאים יערכו לי בעתיד איך יתמרמר
סופי. (ה) אבל דעי שאינם דואגים עלי מפני שהם בריאים וכן לא ינהק
פרא בעבור זולתו רק אם הוא עומד עלי דשא כנפשו שבעו. (ו ז) ולכן
כמו שלא אוכל לטעום דברי תפלים כי מאנה לנגוע בם נפשי שהמה

הדיר

עָלֵימוֹ יִתְעַלֶּם־שָׁלֶג׃ (יז) בְּעֵת יְזֹרְבוּ נִצְמָתוּ
בְּחֻמּוֹ נִדְעֲכוּ מִמְּקוֹמָם׃ (יח) יִלָּפְתוּ אָרְחוֹת
דַּרְכָּם יַעֲלוּ בַתֹּהוּ וְיֹאבֵדוּ׃ (יט) הִבִּיטוּ
אָרְחוֹת תֵּמָא הֲלִיכוֹת שְׁבָא קִוּוּ־לָמוֹ׃
(כ) בֹּשׁוּ כִּי־בָטָח בָּאוּ עָדֶיהָ וַיֶּחְפָּרוּ׃ (כא) כִּי
עַתָּה הֱיִיתֶם לֹא תִּרְאוּ חֲתַת וַתִּירָאוּ׃
(כב) הֲכִי־אָמַרְתִּי הָבוּ לִי וּמִכֹּחֲכֶם שִׁחֲדוּ
בַעֲדִי׃ (כג) וּמַלְּטוּנִי מִיַּד־צָר וּמִיַּד עָרִיצִים
תִּפְדּוּנִי׃ (כד) הוֹרוּנִי וַאֲנִי אַחֲרִישׁ וּמַה־
שָּׁגִיתִי הָבִינוּ לִי׃ (כה) מַה־נִּמְרְצוּ אִמְרֵי־
יֹשֶׁר וּמַה־יּוֹכִיחַ הוֹכֵחַ מִכֶּם׃ (כו) הַלְהוֹכַח

לו ק׳ מלים

טריעבט פֿאָם אייזע, אנגעשוועלט פֿאָם הינאַיינשטירצענדען שנעע. (יז) ציהען זיך צוריק ווען זיא פֿליעהען זאָללען, שווינדען פֿאָן דער שטעללע ווען עס היים ווירד. (יח) קרימּמען זיך אין איהרעם לויפֿע שטייגען אין דינסטע אויף אונד פֿערליהרען זיך. (יט) ווארטענד שויען תימא׳ס קאראוואנען, דיא פּילגרימּמע שבא׳ס האררען איהרער. (כ) שעהמען זיך אבער דאס דיעם דיא שטיטצע געוועזען זייא, קאָממען היין — פֿינדען זיך געטיישט: (כא) דיעזעם בילדע גלייכט איהר נון — זעהעט איהר אנגסט — ציהעט איהר אייך צוריק: (כב) וויא? זאגטע איך דען: געבט מיר עטוואס, מאכט פֿאָן איירעם פֿערמאָגען מיר געשענקע. (כג) רעטטעט מיך פֿאָן פֿיינדעס האנד ערלאָזט מיך פֿאָן מעכטיגער געוואלט. (כד) דאָך בעלעהרט מיך זאָ וויל איך שוויגען, אונד וואס איך געאיררעט, ווידערלעגט מיר. (כה) דען וואָהל איינדרינגענד זינד רעדליכע וואָרטע — אבער איירע בעלעהרונג וואס קאָן דיא — מאראליזיערען? (כו) האלטעט איהר דען איירען

לעערען

באור

מכל וכל והפלו גם כלית משכת לעים והבלה המכוסית — כמו נחל וכו׳
(יז) אמר בעת יזרבו (הפך מ ר ז ב) כלמתו ובשו הולכי ארחות ממבטחיהם

אמר

(יב) אִם־כֹּחַ אֲבָנִים כֹּחִי אִם־בְּשָׂרִי נָחוּשׁ׃
(יג) הַאִם אֵין עֶזְרָתִי בִי וְתוּשִׁיָּה נִדְּחָה
מִמֶּנִּי׃ (יד) לַמָּס מֵרֵעֵהוּ חָסֶד וְיִרְאַת שַׁדַּי
יַעֲזוֹב׃ (טו) אַחַי בָּגְדוּ כְמוֹ־נָחַל כַּאֲפִיק
נְחָלִים יַעֲבֹרוּ׃ (טז) הַקֹּדְרִים מִנִּי־קָרַח
עָלֵימוֹ

כעם ענדע האבע איך דאס לענגער געדולד האבע? (יב) איזט
שטיינפעסטע מיינע דויער? איזט מיין קערפער פאָן ערץ? (יג) אונד
הייסט דיעס ניכט הילפע? פיר מיך — ? ווען הילפע איך אונבע-
נאָטהיגט הינשטאָסע? — (יד) יעדעם ליידענדען מוס פאָן זיינעם
מיט-מענשען שאָן מיטלייד געשפענדעט ווערדען, ווען (דער מילדע
פריינד) שאָן אין פורכט פאָר גאָטט עטוואס לעסיג זייען וויל:
(טו) מיינע פריינדע אבער — פערלעטצען אללע טרייע — אונצופער-
לעסיג וויא איין באך, וויא שטראָמע פאָראיבער איילענד. (טז) גע-
טריעבט

באור

תמיד התלוננותי רק בקיווי נפש — בחילה, אבל מכאובים חיל ויסורין?
הה! לא יחמול מוטב שיתר ידו ויבלעני כאחת, אם יש לי רק זכיות מה
שלא כחדתי אמרי קדוש ולפעמים (עכ"פ לדבריך) לא כחדתי אמרי אל
קדוש כנ"ל ולך קורא נעים משפט הבחירה (כי דברי הכוזר לא כחדתי
אמרי קדוש „ידעתי אמרי קדוש אחד שהיה בימיו שהוא אמר מה כחי כי
איחל וכו'" אלו דברי נביאות) והנה במלות ואסלדה כ' הראב"ע בשם
רב האי ז"ל שהוא הגבהה, אבל הבין הבדל כי שרש סלד יאמר רק על
הגבהה פנימית ונפשיית אבל לא על הגבהה נראית שלא תוכל לאמר
במקום הגבה לי בגדי (סלד לי בגדי) רק להגבהה פנימית יאמר העברי
סלד, ומזה מים סולדים שמים חמים עבים להיות מפכים ונגבהים
למעלה אבל הגבהה פנימית בלתי נראית וע"כ היטיב אמר פה על מתי
אקוה שתרוממותי פנימית בנפש תמיד בין יסורים בחילה והבן. (יג) הכי
אין לי עזרה יותר אם אמות כאחת ואז איני צריך לקוות עזרה, וכל
תושיה ועזר אין נצרכה לי ואוכל לדחותה ממני וזהו טעם וכל תושיה
נדחה ממני שאיני צריך לה. — (יד) למס, לפי' הקודם אף אם עזב
האיש הנמס ונדכא כו' אין מלת אחי שהוא התנגדות (אבל אחי בגדו)
ישר נגד המס: אבל לדעתנו ויראת שדי על המטיב מוסב אבל אחי לא
היטיבו, לכל אדם נמס מרוב צרותיו ראוי כל בן אדם (מרעהו) מכח
שהוא עכ"פ אדם כמוהו להטות עליו חסד, אף אם הרע המטיב רוצה
לעזוב יראת שדי עכ"פ אנושיותו תביאהו לכך — אבל (טו) אחי בגדו
מכל

וּכְשָׂכִיר יְקַוֶּה פָעֳלוֹ׃ (ג) כֵּן הָנְחַלְתִּי לִי
יַרְחֵי־שָׁוְא וְלֵילוֹת עָמָל מִנּוּ־לִי׃ (ד) אִם־
שָׁכַבְתִּי וְאָמַרְתִּי מָתַי אָקוּם וּמִדַּד־עָרֶב
וְשָׂבַעְתִּי נְדֻדִים עֲדֵי־נָשֶׁף׃ (ה) לָבַשׁ בְּשָׂרִי
רִמָּה וגיש עֲפַר עוֹרִי רָגַע וַיִּמָּאֵס׃ (ו) יָמַי

וגוש ק׳

קלו

זעהנט, אונד וויא דער טאגלאָהנער זיינעס לאָהנעס הארעט. (ג) זאָ האבע איך, מיינע בעשטיממונג, מאָנדען דער טריגליכען האָפפנונג אונד מיר האט מאן פאָרבעריטעט נעכטע פאָללער ליידען: (ד) דען לעגע איך מיך ניעדער, ווינזלע איך: וואן שטעהע איך ווידער אויף, זאָבאלד דער אבענד העראַן טריטט, בין איך דעם הערומוועלצענס זאטט, ביז צור מאָרגענדעממערונג: (ה) מיין לייב איזט מיט וואורם אונד ערדשאָללען בעדעקט, מיינע הויט — איהר גאנצעס פערגניגען — וועןּ זיא אויפאייטערן קאָננטע. (ו) אָ מיינע טאגע זינד פליהענדער אלס דער וועבערשפוהל, אָ זיא ענדען — דא מיין לעבענס-

פאדען

באור

לקוות לילות עמל הזמינו לי — (ג) מנו לי, מלשון וימן ה׳ דג גדול (יונה ב׳) הזמינו לי ותבין היטב חבור הכתובים וכ׳ הדמיון שבפ׳ ב׳ ג׳ שלא נתבארו בביאורים אחרים ותבין מלבושי. (ד) ומדד, מעת נדידות הערב. נשף, דעממערונג: ויאמר גם על התחלת הבקר מארגענדעממערונג וגם על התחלת הערב אבענדדעממערונג ופה כוונתו על השחר. (ה) עורי רגע, כל מרגוע ומנוח ותענוג לעורי אם ימאס ליחה ואוי לתענוג שבזו. (ו) ימי כו׳, ויכלו באפס תקוה ; תקוה לדעתי מלשון תקות חוט השני (תקוה נפרד מן תקות וא״ל לאיה) ולפ״ז המשל נחמד ומושלם כדמיון הארג, וידוע כי הקודמים המשילו מרוצת הימים כמרוצת הארג כענין הכתוב קפדתי כארג חיי (ישעי׳ ל״ח) וע׳ ביאור תהלים ע״ג פ׳ אין חרצבות למותם, וכאשר תסוף חוט הארג תכל האריגה ; כן ימי כבר כלו כי אפס תקות חוט חיי, ואחר עיוני מצאתי שהרגישו בזה ופירשו כנ״ל הכ׳ הזה בביאור תהלים ל׳ ע״ש [ובמ״א כתבתי כי גם תקוה מפני שהתוחלת נמשכה והוא מלשון קו לקו ומלשון תקות חוט השני והוא ענין תקוה האָפפנונג. ומצאתי להחכם וויסע בתנ״ך דפוס פראג בביאורו לדברי הימים א׳ כ״ט ע״ו שכ׳ הוראת תקוה האָפפנונג מלשון מקוה מים מפני שמקוה העת העתה עם העתיד ; ואין הדברים כן אבל כמ״ש תקוה הוראתה דבר מושך כחוט וכל תוחלת היא נמשכה] ומכ״ז תבין ביאורי

פה

מִלִּים תַּחְשֹׁבוּ וּלְרוּחַ אִמְרֵי נֹאָשׁ׃ (כז) אַף
עַל־יָתוֹם תַּפִּילוּ וְתִכְרוּ עַל־רֵיעֲכֶם׃
(כח) וְעַתָּה הוֹאִילוּ פְנוּ־בִי וְעַל־פְּנֵיכֶם אִם־
אֲכַזֵּב׃ (כט) שׁוּבוּ נָא אַל־תְּהִי עַוְלָה וְשָׁבִי
עוֹד צִדְקִי בָהּ׃ (ל) הֲיֵשׁ־בִּלְשׁוֹנִי עַוְלָה
אִם־חִכִּי לֹא־יָבִין הַוּוֹת׃

ז (א) הֲלֹא צָבָא לֶאֱנוֹשׁ עֲלֵ*־אָרֶץ וְכִימֵי
שְׂכִיר יָמָיו׃ (ב) כְּעֶבֶד יִשְׁאַף־צֵל

ושובו ק׳ עלי ק׳ וכשכיר

לעדען ווארטשוואלל פיר בעלעהרונגסרייך? אונד וואהרע קלאגען
דעם פערצווייפעלטען — ניכטיג? — (כז) איהר דיא איהר אייערען
צארן זעלבסט איבער וואיזען הינשיטטען קעננעט, אונד גרובען גראבען
פיר פערמיינטען נאהען פריינד. (כח) נון האבט געפאללען ווענדעט
אייך צו מיר, פאר איירעם אנגעזיכט ווערדע איך יא ניכט ליגען קאנ-
נען. (כט) איבערלעגט נור עס ווירד ניכט ארגעס (מיינעם מונד)
ענטפאהרען, איבערלעגט נאך איינמאהל מיינע גערעכטיגקייט היריןַ:
(ל) זאלל אין מיינעד צונגע דען אונרעכטעס זייען? וויא? זאללטע
מיין גוימען שאן דאס טריגליכע צו פיהלען פערלערנט האבען?.
ז (א) אך דער שטערבליכע האט זיינע בעשטיממונג היניעדען, זיינע
טאגע אויסגעצעהלט וויא דיא ארבייטסצייט דעם טאגלאהנערס.
(ב) א זא פארבערייטעט וויא זיך דער שקלאפע נאך אבענדשאטטען
זעהנט

באור

אשר קוו לרדת גשמים ואין מים. (כז) תפילו, את האף והוא בהפעיל
ולא כה״ל ווארפען את׳ בקל הערפאללען, ותכרו בורות אצל ריעכם
שרמה אתכם רעים וכמו שתרגמתי (והעיקר מו״ה ת״ל פי׳ דבר כעיס
מלשון ויכרה להם כרה, סעודה, אתם שמחים למפלת ריעכם):
ז (א) הלא צבא, זמן והכונה יש לאיש האנושי לכל פרטי עניניו (תל׳
וילמדו על מדין הנשים הלובשות) ואחר שני משלים כאחת א) כמו
שיש הכנה לכל האיש האנושי ב) וכמו שיכין העבד לשאף אל ערב למרגוע,
כן א) ההכנה שיש לי שהנחלתי לי ירחי שוא ב) ומה שהזמינו לי ושאוכל
לקוות

מִשְׁכָּבִי׃ (יד) וְחִתַּתַּנִי בַחֲלֹמוֹת וּמֵחֶזְיֹנוֹת
תְּבַעֲתַנִּי׃ (טו) וַתִּבְחַר מַחֲנָק נַפְשִׁי מָוֶת
מֵעַצְמוֹתָי׃ (טז) מָאַסְתִּי לֹא־לְעֹלָם אֶחְיֶה
חֲדַל מִמֶּנִּי כִּי־הֶבֶל יָמָי׃ (יז) מָה־אֱנוֹשׁ
כִּי תְגַדְּלֶנּוּ וְכִי־תָשִׁית אֵלָיו לִבֶּךָ׃
(יח) וַתִּפְקְדֶנּוּ לִבְקָרִים לִרְגָעִים תִּבְחָנֶנּוּ׃
(יט) כַּמָּה לֹא־תִשְׁעֶה מִמֶּנִּי לֹא־תַרְפֵּנִי עַד־
בלעי

מיך טראָסטען, מיין לאגער עטוואס מיינען קוממער לינדערן. (יד) דאַן שרעקעסט דוא מיך מיט טריימען אויף, מארטערסט מיך מיט נאכט־געזיכטער: (טו) אָ דא וועהלע איך וואָהל איין שטערבען זעהנזוכטס־פֿאָלל — דען דיזער טאָדט — גליעדער וויזע אבצושטערבען, (טז) איזט מיין שוידערנדסטער געגענשטאנד — אונד עוויג קאן איך ניכט לעבען, לאססע אב פֿאָן מיר, דען איין הויך זינד מיינע טאגע. (יז) אונד וואס איזט דער מענש דאס דוא איהן זאָ גראָס אכטעסט, דיינע אויפֿמערקזאמקייט אויף איהן צו ריכטען. (יח) איהן יעדען מאָרגען היימזוכעסט, מיט יעגליכער זעקונדע איהן פריפֿעסט. (יט) וויא לאנגע נאָך ווייכסט דוא ניכט פֿאָן מיר? וויללסט מיר קיינע רוהע גאָננען

באור

הושמו כפירות בפי איוב ע"ש והבן. (יד) וחתתני ממשכבי בחלומות וכל הלילה מחזה דמיוני מתמותדות רעות יבעתוני. (טו) וזה וודאי רעה רבה שתמיד לא ינוחו עורקי וכל איברי באמת לאחד אחד ימותו ע"י מניעת מנוחה ולזו בחרה מְחַנַּק נפשי למות בפעם אחת כי מות כזה מֵעַצְמוֹתַי

שאמות כדמיון מיתת אבר אבר, ולרבים מיתת כל עצמותי עצם עצם בפני עצמו, זאת מאסתי ואגאל ממיתה מגונה כזו איינצעלן פֿאָן מיינען גלידערן אבצושטערבען כי תמוה על המפרשים מעצמותי מעצמי להמיתני מעצמי כי עליהם להראות בתנ"ך ובכל שפת קדש איזה מקום ימצא רק קן לה לפרש עצם (זעלבסט) כי זהו מלה תלמודית ובעצם היום הזה פירושו עצמותו ותקפו של יום שנתחבר בו הוראות עצם ותקף הדבר ובפירוש לחכם רמ"ל כ' פה מעצמותי מלקיים עצם גופי הוא צודק אבל לפרש להמית עצמי בהודאה שתמית, זעלבסט. אלה המפרשים טעו ולעיל וגע אל עצמו תרגומו (זיין גענצען) ותימה על אונ"הס' שהסכים פה לפרש מעצמי.
חטאתי

קַלּוּ מִנִּי־אָרֶג וַיִּכְלוּ בְּאֶפֶס תִּקְוָה: (ז) זְכֹר
כִּי־רוּחַ חַיָּי לֹא־תָשׁוּב עֵינִי לִרְאוֹת טוֹב:
(ח) לֹא־תְשׁוּרֵנִי עֵין רֹאִי עֵינֶיךָ בִּי וְאֵינֶנִּי:
(ט) כָּלָה עָנָן וַיֵּלַךְ כֵּן יוֹרֵד שְׁאוֹל לֹא יַעֲלֶה:
(י) לֹא־יָשׁוּב עוֹד לְבֵיתוֹ וְלֹא־יַכִּירֶנּוּ עוֹד
מְקוֹמוֹ: (יא) גַּם־אֲנִי לֹא אֶחֱשָׂךְ פִּי אֲדַבְּרָה
בְּצַר רוּחִי אָשִׂיחָה בְּמַר נַפְשִׁי: (יב) הֲיָם־
אָנִי אִם־תַּנִּין כִּי־תָשִׂים עָלַי מִשְׁמָר:
(יג) כִּי־אָמַרְתִּי תְּנַחֲמֵנִי עַרְשִׂי יִשָּׂא בְשִׂיחִי
משכבי

פֿאדען שאָן רייסט, — (ז) אָ דענקע, מיין לעבען איזט נור איין הויך, ניא זיהעט מיין אויג אירדישעס גליק מעהר: (ח) מיך ווירד שאָן קיין אויג וויא פֿאָרהין (גליקליך) זעהען, דא דיינע פֿערהעדענדע בליקע אויף מיך ווידקטען — איך בין ניע מעהר וואס איך וואר: (ט) זאָ וויא דיא וואָלקע איילעט אונד הינשווינדעט, איזט עהנליך דער אין שאטטענרייך זינקט, קאָממט ניע עמפּאָר: (י) ער קאָממט ניא אין זיין הויז צוריק אונד זיינע וואָהנשטעטטע זיהעט איהן ניע מעהר. (יא) נון זאָ וויל איך מיינעם מונד ניכט איינהאלט טהון — וויל פֿרייא רעדען אויס געפּרעסטעם מוטה, פֿרייא קלאגען מיט ערביטטערטער זעעלע: (יב) בין איך איין מעער אָדער איין וויטהענדעס אונגעהייער דאס דוא מיר דאס אונד וואכע זעטצען מוסט: (יג) אָ דענקע איך שאָן מיין בעטט ווירד
מיך

באור

פה. (ז) זכור, עתה ישב דבורו אל ה' לחמול עליו, וכאנוש ככאב במועט זמנו פעם יבקש התענג במעט ימי חייו פעם יתאמר כפוקד. (ח) כלה ענן, ידבר כפוקר גמור מה חפץ ה' לכלות תבל לו בלדות הלא לא יחי עוד ומכחיש בהשארת נפש וכן אמרו חז"ל בבא בתרא דבקש איוב לפעמים בחמת רוחו להפוך קערה על פיה וכבר כתבנו במבוא כי ללמד תשובה (שנלמד מאיוב שפקר על שערי הכפירה ות"ת כששב אל ה' ורחמהו)
הושמו

ח (א) וַיַּעַן בִּלְדַּד הַשֻּׁחִי וַיֹּאמַר׃ (ב) עַד־
אָן תְּמַלֶּל־אֵלֶּה וְרוּחַ כַּבִּיר אִמְרֵי־
פִיךָ׃ (ג) הַאֵל יְעַוֵּת מִשְׁפָּט וְאִם־שַׁדַּי יְעַוֵּת
צֶדֶק׃ (ד) אִם־בָּנֶיךָ חָטְאוּ־לוֹ וַיְשַׁלְּחֵם
בְּיַד פִּשְׁעָם׃ (ה) אִם־אַתָּה תְּשַׁחֵר אֶל־
אֵל וְאֶל־שַׁדַּי תִּתְחַנָּן׃ (ו) אִם־זַךְ וְיָשָׁר
אָתָּה כִּי־עַתָּה יָעִיר עָלֶיךָ וְשִׁלַּם נְוַת
צִדְקֶךָ

ח (א) נון ערווידערטע בלדד דער שוחיטע: (ב) וויא לאנגע נאָך
ווירסט דוא זאָלכע רעדען פיהרען? אונד דיינע וואָרטע איינען
רייסענדען שטורם בילדען לאססען? (ג) ווירד דען גאָטט דאז רעכט
בייגען? דער אללמעכטיגע גערעכטיגקייט פערדרעהען? (ד) וואס דיינע
קינדער בעטריפט, וואָהל האבען זיא געזינדיגט, דארום ליעס ער זיא
ווערגייסען דורך איהרע מיססעטהאטען. (ה) וואס דיך בעטריפט?
דאמיט דוא גאָטט נעהער אויפזוכען זאָללסט, דען אללמעכטיגען מיט
מעהר אינברונסט אַנפלעהען, (ו) דען וואָרסט דוא אויך ריין אונד טאדעל־
לאָז — עבען דארום העלט ער פינקטליכערע וואכע אויף דיך, דעסטאָ
פאָללי

באור

משחרי לטרף, כי גם הוא דבר שלא אבד מאתם, ויבקשו רק חיותם
והעמדת נפשם אבל על דבר שהיה ונאבד יאמר בקש — והבן.)
ח (ב) תמלל אלה, תמלל כאלה, ובכ"ה חסר לפעמים כמו וישכב
כן צדק, והדבר כאלה. (ד) אם בניך. מה שאירע לבניך; הם
ודאי חטאו. וישלחם (מלשון בשלח יעבירו). ור"ל שהעבירם בחרב
הכליתם ביד חטאם (וכן פירשו וישלחו את כתנת הפסים שהכריתן בה
קרעים למען ידמה הזקן כי טרף טרף יוסף. וכן הרבה, ע' שפת אמת
שרש שלח). (ה) אם אתה ומה שאירע לך אם אתה גם תם וישר הלא
אל ידקדק עם תמימים וצדיקים בכחוט השערה, תשחר אל אל למען
יותר תשחר ותעיין בדרכ' וכן יעורר אותך במוסרו שתשחר יותר אל אל.
(ו) כי אם זך וישר אתה יותר שזך וישר אתה כי עתה יעיר עליך יותר
ויותר ישגיח על קטני פרטי מעשיך (יעיר ל' ישגיח כמו כנשר יעיר קנו,
וטעם

בלעי רקי׃ (כ) חטאתי מה אפעל ׀ לך
נצר האדם למה שמתני למפגע לך ואהיה
עלי למשא׃ (כא) ומה ׀ לא־תשא פשעי
ותעביר את־עוני כי־עתה לעפר אשכב
ושחרתני ואינני׃

ויען

גענגען אום דיא צייט וואס איך שפייכל שלוקען קאננטע? (כ) העטטע איך געפעהלט? האבע איך עטווא פיר דיך היגידען צו ווירקען? — מענשען בעוואכער! אדער זאללטע איך גאר געשאפפען זיין דיר צור ציעלשייבע צו דיענען — א זא ווערע איך מיר איין לעסטיגעס געשאפף — — (כא) ווארום ווילסט דוא דעמנאך זא אונפערצייהליך מיר בעגעגנען? קיינע זינדע מיר איבערזעהען? אונד דוהע איך איינסט אין מיינער ערדע, דאן ווילסט דוא מיר איינען מארגען; דעממערן לאססען? א דאן בין איך נירגענד! — —

נון

באור

(כ) חטאתי כו' עד פ' כ"א ושחרתני ואינני, התעוררתי לפרש בזה דבר חדש כי יש להסתפק על מה שפירשו המפרשים שחרתני תבקשני ואינני, כי לא נמצא שרש שחר שהוראתו בקש על בקשה סתמיית רק על בקשה מוסריית תשחר אל אל, או לבקש דבר טוב כמו ומשחרי ימצאונני וכמו שוחר טוב יבקש רצון (ובמשלי לשחר פניך ואמצאך גם שם בקשת פני רצונו) אבל לא נמצא בלה"ק שרש שחר על בקשת אבידה ולא יאמר העברי שחר לי את בגדי במקום בקש את בגדי כן לא נאות פה (לפירושם) ושחרתני כשתבקשני; לכן נ"ל כי א' (כ') מה אפעל לך הלא לא בראתני לפעול תועלת לך אך לעצמי, ואם חטאתי הלא כל מצותך אך ללמדני אורחות חיים ואיה טובתי אם אבולע ולמה שמתני למה היתה בריאותי ושימת עצמי הכי באמת למפגע לך הה! אז באמת בריאת כולי ובריאת כל האדם היה עלי למשא כי אם נבראתי לך למפגע א"כ אני גרוע מכל דומם וצומח וחיים שהם עכ"פ לא יבינו וידעו רעתם וכל בריאותי עלי למשא אם לא בראת יצורים לטובה למו? (כא) וא"כ למה לא תשא פשעי ותדינני תמיד ברעה, כי אז אם לעפר אשכב? אם יושב לי שאז ושחרתני?

אז תרצה להצדיק לי שחר? בבקר של עולם הבא (עיי' פי' לרמב"ן ע"פ וירדו בם ישרים לבקר שת' אן יענען מארגען ועד"ז פירושינו בזה ובזה תבין תרגומי) ואינני! שם לא אהי' עוד א"כ אנה אמצא טובתי (והכחיש פה בהשארת נפש) והסתכל בביאורינו זה והבן; (ואל תשיבני ממלות

משחרי

אֵל וְתִקְוַת חָנֵף תֹּאבֵד׃ (יד) אֲשֶׁר־יָקוֹט
כִּסְלוֹ וּבֵית עַכָּבִישׁ מִבְטַחוֹ׃ (טו) יִשָּׁעֵן עַל־
בֵּיתוֹ וְלֹא יַעֲמֹד יַחֲזִיק בּוֹ וְלֹא יָקוּם׃
(טז) רָטֹב הוּא לִפְנֵי־שָׁמֶשׁ וְעַל־גַּנָּתוֹ
יֹנַקְתּוֹ תֵצֵא׃ (יז) עַל־גַּל שָׁרָשָׁיו יְסֻבָּכוּ
בֵּית אֲבָנִים יֶחֱזֶה׃ (יח) אִם־יְבַלְּעֶנּוּ מִמְּקוֹמוֹ
וְכִחֶשׁ בּוֹ לֹא רְאִיתִיךָ׃ (יט) הֶן־הוּא מְשׂוֹשׂ
דַּרְכּוֹ וּמֵעָפָר אַחֵר יִצְמָחוּ׃ (כ) הֶן־אֵל לֹא
יִמְאַס־תָּם וְלֹא־יַחֲזִיק בְּיַד־מְרֵעִים׃ (כא) עַד

ימלה

פֿאדען דעס הייכלערס רייסט שווינדענד. (יד) זיין אייגנער לעבענס וואנדעל שניידעט איהן אב, זיינע גאנצע שטיטצע איין שפינענגעוועבע — (טו) אן דיעזעם געוועבע לעהנט ער זיך, עס וואנקט, העלט זיך דאראן — האט קיינען בעשטאנד: (טז) עבען ווען ער נאָך זאפֿטפֿאָלל שטעהט, אונד אים האָכסטען זאָננענגלאנץ; ערסט וואָללען זיך זיינע ראנקען אין דיא פֿערנע דעהנען. — (יז) דא ליעגען שאָן אויף איינען שוטט דיא ווארצעלן פֿערוואָרדען, דא זיהעט מאן זיא שאָן אים שטיינהויפֿען ליעגען — (יח) אונד איזט ער איינסט אויס דער שטעללע געריססען זיא פֿערלייגנעט איהן: איך זאה דיך ניע'' (יט) זאָ ערגעהט מיט זיינעם שוועלגערישעם וואנדעל, אויס זיינעם באָדען קיימט איין אנדערער הערפֿאָר. (כ) זיהע! דאס דער העררדען פֿראָממען ניכט פֿערלעסט אונד דען פֿרעוולערן קיינע דויער פֿערלייהעט: (כא) אללייןבוז

בוז

באור

מהר (יד) כי כסלו (דרכו) בעצמו יקוט את חוט חייתו. (טו) והרשע הזה כשעדיין רטוב הוא לפני שמש, ואין עת עוד להכרת, שלפני חפלו וטבעו עתה יקוה רק יותר שעל גנתו תלכנה יונקותיו ר"ל שיתגאה שמו וגדולתו בעולם. (יז) כשעדיין רטוב והנה כבר הוא נכרת, כמשל אילן שנקטף והשרשים על גל יחד תסבכנה ותסתבכנה, ועל גל אבנים יושלכו (יט) כן הוא דרך הרע ותשוסו סופו שאחרים יצמחו ממקומו יכין וצדיק ילבש. ע"כ ידברו אליך כל דור קדומים ומזה תראה כי אל לא ימאס תם וכו' (כא) רק אתה עד שימלא בשמחת שחוק פיך, אז תכיר זאת.

ולא

צדקך: (ז) והיה ראשיתך מצער ואחריתך
ישגה מאד: (ח) כי־שאל־נא לדור רישון
וכונן לחקר אבותם: (ט) כי תמול אנחנו
ולא נדע כי צל ימינו עלי־ארץ: (י) הלא־
הם יורוך יאמרו לך ומלבם יוצאו מלים:
(יא) היגאה־גמא בלא בצה ישגא־אחו
בלי־מים: (יב) עדנו באבו לא יקטף ולפני
כל־חציר ייבש: (יג) כן ארחות כל־שכחי

ראשון ק׳ אל

פאללקאממענער ווילל ער דיינער טוגענד וואָהנונג — (ז) וואָהל קאַן איינסט נאָך דיין אַנפאַנגסגליק איינע ווענינקייט געוועזען זיין, פערמאָג דיינעם פערנערן גליקעס וועלכעס ערהאבען הערליך זיין ווירד, (ח) אונד פראגע נור דער פאָרצייט קינדער, גרינדע נאך וואס דערען עלטערן ערפאָרשטען: (ט) דען ערהנליך אלס פאָן געסטערן געבאָהרנע זינד וויר אונערפאהרען, שאטטען איזט אונזער דאזיין היעניעדען: (י) זאָ לאס־סע דיך יענע בעלעהרען אונד דיר׳ס זאגען, דען זיא שפרעכען אויס ערפאהרונג. (יא) „וועקסט פאפיר־שילף אָהנע זומפף עמפאָר? שיעסט איין אחו אָהנע וואססער אויף? (יב) דאס עס זאָ וויננס נאָך גרין איזט אונד צום שניידען אונרייף, דענננאָך שנעללער דעי אנדערעס גראז וועלקט. (יג) זאָ עבען ערגעהט׳ס אללען גאָטט פערגעססנען — דער לעבענס־

פאדען

באור

וטעם כי עתה, יותר, כטעם אמרו (כי עתה גם אותכה הרגתי בלק)
ר"ל יותר גדול הייתי שלא די שנלחצת אל הקיר כי גם נהרגת וזה מליצתו
פה כי יותר יעיר וישגיח יותר שוך וישר אתה, ושלם נות צדקך, רוצה
שיהי׳ יותר נוה שלמה וצודקה (ז) והיה ראשיתך מצער. ויוכל עוד להיות
שתצליח כ"כ באחריתך עד שהגדולה הראשונה שהיתה לך תהיה מצער
לנגד אחריתך והצלחתך האחרונה. (יא) היגאה גומא בלא בצה כו׳?
שעודנו באבו שאין עתו עוד להקטף עכ"ז כבר לפני כל חציר ייבש. (יג)
הנה כמשל הזה כן ארחות שוכחי אל תקות חנף תאבד ותכרת

מהר

הַקְשָׁה אֵלָיו וַיִּשְׁלָם: (ה) הַמַּעְתִּיק הָרִים
וְלֹא יָדָעוּ אֲשֶׁר הֲפָכָם בְּאַפּוֹ: (ו) הַמַּרְגִּיז
אֶרֶץ מִמְּקוֹמָהּ וְעַמּוּדֶיהָ יִתְפַּלָּצוּן:
(ז) הָאֹמֵר לַחֶרֶס וְלֹא יִזְרָח וּבְעַד כּוֹכָבִים
יַחְתּוֹם: (ח) נֹטֶה שָׁמַיִם לְבַדּוֹ וְדוֹרֵךְ עַל־
במתי

זיך ווידערזעצט, אונד זיין פֿאָרזאץ ווערע אויסגעפֿיהרט? (ה) ער ריקט יא איהרען ראטהשליססען בערגע פֿאָר, זיא בעמערקענס קוים; אונד זאָ פֿערדרעהט ער זיא צאָרניג: (ו) ער ריקט דיא ערדע פֿאָן איהרעם ענטשטעהונגספונקטע, דאס איהרע פפֿיילער ציטטערן: (ז) ער געביעט דער זאָננע: שיינע ניכט, פֿערזיגעלט דאז שטערנעליכט. (ח) ער שפאננט דיא הימעל, ער אלליין, לוסטוואנדעלט אויף דעם מעערעס שטאָלצע
וואָגען

באור

שידעו שכנגד עצתם תפעל זאת (כענין סעודות אסתר להמן) וככה יהפכם באפו ותבין תרגומי. כי לפירושי' הקודמים מלות (ולא ידעו) קשים מאוד שעל המעתיק הרים אינה נאותה מליצת ולא ידעו — אמנם מה שהשבותי, חכם לב, על בני אדם וכו' שמעתי שכוונתי לדעת החכם מוהרמ"ל וירא הזאת מתי שאמרו אך דגלים נמלא לו אדרבה אשמחה שכוונתי לדעת משכיל כמוהו. (ח) נוטה שמים לבדו, ראיתי שהמפרשים נתקשו במליצה זו, כי הלא הכל עשה הוא לבדו? והי' יכול לומר ודורך על במותי ים לבדו עשה עש כסיל וכו' לבדו; וע"כ רצה החכם שהביא ר"א וואלפזאהן בביאור לומר (לְבַדּוֹ) זיך צום טעפיך אמנם במכתבינו

כתבתי דבר נכונים במליצה זאת (וביותר בספרי: שירי קדש, שירים על ס' בראשית, בפסוק נעשה אדם בצלמינו) שהנה בטבע האלהיי גם בן אדם ייפה הטבע כי האל ית' נתנו לעבדה ולשמרה ולולי חרישת השדות שיחרוש וישדד ויזרע ויקצור, לא תועיל הטבע על שלימתו — אך הבורא ית' נתן המין האנושיי לזה הענין לאמצעיי בינו יתעלה ובין הטבעיים, וידמה בזה האדם השפל כביכול ליוצר ית' שהאל ית' נתן לו כח המלאיי למלוא חסרות בכחות הטבע ולעזור על תועלת הטבע ביותר שלימות (והוא ענין נעשה אדם בצלמנו ר"ל שנתן לו לאדם להיות לו דמות שלמעלה בענין זה ר"ל להשלמת התחתונים ועל כן באמת הוא יקרא מושל הטבע וע"כ וירדו בדגת והארבנו שם) וכ"ז בעניני ארציים; אבל נוטה שמים לבדו בעניים שמימיים הוא לבדו ית' לא שם פקודתו על פועל
שכליי

יְמַלֵּה שְׂחוֹק פִּיךָ וּשְׂפָתֶיךָ תְרוּעָה׃
(כב) שֹׂנְאֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־בֹשֶׁת וְאֹהֶל רְשָׁעִים
אֵינֶנּוּ׃

ט (א) וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃ (ב) אָמְנָם יָדַעְתִּי
כִי־כֵן וּמַה־יִּצְדַּק אֱנוֹשׁ עִם־אֵל׃
(ג) אִם־יַחְפֹּץ לָרִיב עִמּוֹ לֹא יַעֲנֶנּוּ אַחַת
מִנִּי־אָלֶף׃ (ד) חֲכַם לֵבָב וְאַמִּיץ כֹּחַ מִי־

ימלא ק׳ הקשה

ביז איינסט דיין מונד ווירקליך פריידענפאלל זיין ווירד; דאן ווערדען דיעם דיינע ליפפען אפפענטליך לאבטאנען. (כב) ווען דיינע פיינדע שמאך דעקען ווירד אונד דיא פרעפלער ־ היטטע געשוואונדען. —

ט (א) הידויף אנטוואָרטעטע איוב אונד שפראך: (ב) איך וויים דאס עס זאָ איזט, וויא קאן גערעכט זיין דער מענש געגען גאָטט? (ג) וואָללטע ער מיט איהם רעכטען, ניכט איינס פאָן טויזענד ערווידערט ער איהם. (ד) וועלכער ווייזע? וועלכער מעכטיגע? ווער האט איהם זיך

באור

ולא קודם ואז שפתיך יתרועעו אף ישירו תרועת תהלת שדי זאת (כן כוונת הפסוק הזאת לענ"ד ולהמתיק המשל הבדתיו, ואניל בקלה) (יג) תקות חנף תאבד כמו תלשון תקות חוט השני ועמ"ש לעיל (ז' פ' ו) (יד) יקוט. יקלוט, בקל, לא נפעל, כשלו יקוט את חייו (כא) עד שימלא שחוק פיך, רק אז יפתחו שפתיך כ"ז תרועה (וא"ל לשחוק כמו עוד) ובא ושפתיך תרועה קצר הל"ל יתרעו תרועה ע"ד ואני תפלה. (וידידי הר"י העיר בפ' י"ז רעוב וכו' אף שרעוב ועל גל גלת ומים גל כעול ישובבו שרשיו בענין ועל יובל ישלח שרשיו, ובית אבנים יחזה לו למשכן זה הרשע, מ"מ אם יבלענו יכחש בו כו' ומתוק כ"ז והבן,)

ט (ד) חכם לבב, ואמיץ כח, מי הוא חכם לב? או אמיץ כח? בבני תבל, מי מהם הקשה אליו? וישלם?, ונגמר בשלמות מה שהקשה כנגדו (וישלם כשאר פועל עומד לפ"ז) ואמר בדרך מליצה הלא יעתיק הרים ר"ל עיכובים רמים וחוקשי דרכים יעתיק לפני עלתם טרם

שידעו

לֹא אֶעֱנֶה לִמְשֹׁפְטִי אֶתְחַנָּן׃ (טז) אִם־
קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי לֹא אַאֲמִין כִּי־יַאֲזִין קוֹלִי׃
(יז) אֲשֶׁר־בִּשְׂעָרָה יְשׁוּפֵנִי וְהִרְבָּה פְצָעַי
חִנָּם׃ (יח) לֹא־יִתְּנֵנִי הָשֵׁב רוּחִי כִּי יַשְׂבִּעַנִי
מַמְּרוֹרִים׃ (יט) אִם־לְכֹחַ אַמִּיץ הִנֵּה וְאִם־
לְמִשְׁפָּט מִי יוֹעִידֵנִי׃ (כ) אִם־אֶצְדָּק פִּי
יַרְשִׁיעֵנִי תָּם אָנִי וַיַּעְקְשֵׁנִי׃ (כא) תָּם אָנִי
לֹא־אֵדַע נַפְשִׁי אֶמְאַס חַיָּי׃ (כב) אַחַת הִיא
עַל־כֵּן אָמַרְתִּי תָּם וְרָשָׁע הוּא מְכַלֶּה׃
אם

(טז) אונד ביטטע איך שאָהן. ערהאָרט ער מיך? נימנוערמעהר. גלויבע איך, נימט ער מיין בעזונפֿטיגען אויף, (יז) דא ער שטידמויש מיך צערמאלמטע, אונד מיר זאָ אונפֿערדיענטע וואונדען שלוג. (יח) אונד מיך ניכט צו אטהעם קאָממען לעסט, דיעס פֿיללט מיר דען ליידענסקאָלך. (יט) גילט קראַפֿט, איזט ער דער שטארקע, גילט'ס רעכט. וועד ווירד מיך פֿאָרלאדען? (כ) דא איך דאָך גערעכט בין, וויא? זאָלל מיין אייגנער מונד מיך פֿערדאממען? ביין טוגענדפֿאָלל בין איך — ער בעהאנדעלט מיך אונגערעכט. (כא) יא! ריין בין איך, זאָללטע איך דען מיך ניכט זעלבסט קאָננען? ווען איך איינען זאָלכען פֿערוואָרפֿענען לעבענסוואנדעל געפֿיהרט העטטע? (כב) עס איזט אבער אללעס גלייכפֿיעל — דארום שליסע איך'ס, דא ער דען פֿראָממען וויא איינען באָזען נידערמעצעלט.
ראפֿט

באור

וכ"ל כי העברי יבדיל בזה מ' משקל של משופטי, בין השופט הפועל
המשפט בידים אל הפועל לבין השופט שאינו בעצמו העושה משפטים,
כיון שהוא משופטי ועושה בי משפטים (וע"כ בא במודגש לחזק הפעולה)
איך אחנן לו. (טז) ואם אקרא הכי יענני? (כא) תם אני כי הכי לא
ידעתי בעצמי אם הייתי מואס בדעתי כ"כ תהלוכות חיי? (כב) אבל
בדעת אחת כו' ועל כן אני אומר ואדע זאת שהרי תם כרשע יכלה —
בנשר

בָּמֳתֵי יָם׃ (ט) עֹשֶׂה עָשׁ כְּסִיל וְכִימָה וְחַדְרֵי תֵמָן׃ (י) עֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד־אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר׃ (יא) הֵן יַעֲבֹר עָלַי וְלֹא אֶרְאֶה וְיַחֲלוֹף וְלֹא־אָבִין לוֹ׃ (יב) הֵן יַחְתֹּף מִי יְשִׁיבֶנּוּ מִי־יֹאמַר אֵלָיו מַה תַּעֲשֶׂה׃ (יג) אֱלוֹהַּ לֹא־יָשִׁיב אַפּוֹ תַּחְתָּו שָׁחֲחוּ עֹזְרֵי רָהַב׃ (יד) אַף כִּי־אָנֹכִי אֶעֱנֶנּוּ אֶבְחֲרָה דְבָרַי עִמּוֹ׃ (טו) אֲשֶׁר אִם־צָדַקְתִּי

חסר יו"ד

לא

וואָגען. (ט) ער בעדייטעט דען בער, דען אָריאן, דיא פלעיאדען אונד דעם זידענס געמעכער, (י) ער ווירקט וואונדער אינס אונענדליכע, מערקווירדיגקייטען אָהנע צאהל. (יא) געהט ער מיר פֿאָראיבער, איך זעהע איהן ניכט, קעהרט ער אום, איך מערקס ניכט. (יב) רייסט ער נידער, ווער קאן איהן צוריקהאלטען? ווער איהן פֿראגען: וואס טוהסט דוא דא? (יג) לעסט ער ניכט וויללקיהרליך פֿאָן זיינעם צאָרנע אב; זאָ ליגען אונטער איהם געבייגט דיא מוטהיגסטען העטטער. (יד) אום וויא פֿיעל וועניגער קאן איך איהם ווידערשפרעכען, וואָרטע געגען איהן וועהלען. (טו) זאָ אונשולדיג איך בין, ווירדע איך ניכט ווידערשפרעכען קאָננען — אָרער זאָלל איך מיינען ריכטער אום גנאדע אנפֿלעהען?

אונד

באור

שכליי בחיריי (שע"כ נקרא האדם נברא בצלם אלהים שאין פועל שכליי בחיריי — זולת האדם) לא שם לו פועל עזר (איינען מיטרעגענטען) ומושל לבדיו, כאשר באמרו מטה אמנם הוא לבדו נוטה שמיים וסדרי ההנהגות שמים לבדו וע"כ א' פה וגם בישעיה נוטה שמים לבדו והמפרשים לא ידעו בזה היטיב, (ט) עש כסיל כוכבי מעלה; וכבר ביארנו כי עש נקרא דער גראָסע בער (דיא באַהרע) כסיל הכוכב בפאת צפון העולם בשם אריאן; כימה שבעה כוכבים ונקרא ג"כ פלעיאדען והוא קבוץ בל' יוני כ"כ לת"ל, והלולה ונ"ז כוכבים נראית בקיץ ורודף תמיד, וכימה ל' כמות, (טו) למשופטי שעושה בי פלילים איך אתחנן לו?

וכ"ל

(לא) אָז בַּשַּׁחַת תִּטְבְּלֵנִי וְתִעֲבוּנִי שַׂלְמוֹתָי׃ (לב) כִּי־לֹא־אִישׁ כָּמֹנִי אֶעֱנֶנּוּ נָבוֹא יַחְדָּו בַּמִּשְׁפָּט׃ (לג) לֹא יֵשׁ־בֵּינֵינוּ מוֹכִיחַ יָשֵׁת יָדוֹ עַל־שְׁנֵינוּ׃ (לד) יָסֵר מֵעָלַי שִׁבְטוֹ וְאֵמָתוֹ אַל־תְּבַעֲתַנִּי׃ (לה) אֲדַבְּרָה וְלֹא אִירָאֶנּוּ כִּי־לֹא־כֵן אָנֹכִי עִמָּדִי׃

י (א) נָקְטָה נַפְשִׁי בְּחַיָּי אֶעֶזְבָה עָלַי שִׂיחִי אֲדַבְּרָה בְּמַר נַפְשִׁי׃ (ב) אֹמַר אֶל־

ט׳ רבתי אלוה

מיינע הענדע דיין וואשען: (לא) ווירדעסט דוא מיך דעננאָך אין שלאם טויכען; זעלבסט מיין פראכטגעוואנד מוס מיך צום עקעל מאכען, (לב) יא ווערע מיין געגנער מיינעסגלייכען, העטטע איך איהם ניכט ענטגעגענגעזעטצט? וועו וויר נור פאָר געריכט געטרעטען ווערען: (לג) דא עס אבער קיינען שיעדסריכטער גיבט, דער געוואלט איבער אונז ביידע העטטע: (לד) זאָ ציהע ער נור דיא גייסעל פאָן מיר דאס זיינע פורכט מיך ניכט ענגסטיגע, (לה) דאן מאָכטע איך פערטהיידיגען מיך זאָנדער פורכט, דאס איך ניכט נור אין מיינער איינבילדונג — דער גערעכטע זיין מוסטע. —

י (א) מיין געמיטה האדערט זאָ לאנגע איך לעבע, איך וויל מיינען קלאגען פרייען לויף לאססען אונד רעדען מיט ערביטטערטער זעלע. (ב) צו מיינעם ריכטער דארף איך וואָהל שפרעכען: פערדאם מיך

באור

מתחלפות בנקודותיהם כמו אֱלוק דוחי, ונור יָלוק כן במקום יעוט יטוס ולחכם כ׳ פה בשפת אמת (ובביאור ווין תקל״ד) שאין לו דיע. (לה) כי לא כֵן, מלשון אם כֵּנים אתם, והכוונה אדין עמו על שאלה צדקתי לכל ולא אהיה רק עמדי כן ונדיק אך תגלה צדקתי לכל. כי לא כן אהיה רק עמדי — וביאורים אחרים דחוקים.

י (א) נקטה נפשי, נפשי מתקוטטת, מלשון אקוט בדור והוא פעל עומד ונקל. ובאות בחיי כ״ז שאני חי כמו אהללה ה׳ בחיי, (ב) אל שופטי אוכל לאמר הודיעני על מה כן תריבני. והנה אספר לך כלל

(כג) אם־שוט ימית פתאם למסת נקים
ילעג: (כד) ארץ ׀ נתנה ביד־רשע פני־
שפטיה יכסה אם־לא אפוא מי־הוא:
(כה) וימי קלו מני־רץ ברחו לא־ראו טובה:
(כו) חלפו עם־אניות אבה כנשר יטוש
עלי־אכל: (כז) אם־אמרי אשכחה שיחי
אעזבה פני ואבליגה: (כח) יגרתי כל־
עצבתי ידעתי כי־לא תנקני: (כט) אנכי
ארשע למה־זה הבל איגע: (ל) אם־
התרחצתי במו־שלג והזכותי בבור כפי

במי ק׳ אז

(כג) ראפט דיא גייסעל יעהלינגס הין? האֶהנט דער אונשולד קוואלען
זאָ? (כד) מוס וואָהל דאז גאנצע עררענרונד אין טיראננענגעוואלט
שטעהען, דער דעם ריכטער דאז געזיכט פֿערהיללט, אונד זאָגסט? וויא
דען אנדערס? (כה) בייא דעם איילען מיינע טאגע לייפֿערשנעלל! —
פֿליהען אָהנע גליק צו זעהען. (כו) שווינדען פֿאָראיבער וויא דאָהריקעהנע,
דעם אדלער עהנליך — היניבערשטירצענד אויף רויב. (כז) אונד דענקע
איך: איך וויל מיינען קוממער פֿערגעססען, מיינען אונמוטה אבלעגען,
ערהאָהלונג זוכען, (כח) זאָ ענגסטיגעסט מיך —— אלל מיין שמערץ איזט,
דאז בעוואוסטזיין — דוא ערקלעהרסט מיך שולדלאָז ניכט. (כט) מוס
איך נון אימםער דער באָזעוויכט בלייבען, וואָצו וויל איך מיך אונניטץ
פלאגען? (ל) דען ווירד ע איך מיט שנעע מיך רייניגען — וויא מיט זייפֿען

מיינע

באור

(כו) כנשר יטוש אם יעוף ממעלה למטה על הטרף בגדולה ועניינו א׳
עם ויעט 'שבינות המתחלה ולפעמים הנקודות בבניניה חסרים מתחלפים
ואם שתו"ה מטה לעשות ז"ל תרגם שם יוצא ע"ש ת"ת עיין בביאור שב׳
כמו נטושים ועניינו כמו כאן פעל עומד כי שבה על השלו וגזרות חסרות

מתחלפות

עֲשִׂיתָנִי וְאֶל־עָפָר תְּשִׁיבֵנִי׃ (י) הֲלֹא כֶחָלָב
תַּתִּיכֵנִי וְכַגְּבִנָּה תַּקְפִּיאֵנִי׃ (יא) עוֹר
וּבָשָׂר תַּלְבִּישֵׁנִי וּבַעֲצָמוֹת וְגִידִים
תְּשֹׂכְכֵנִי׃ (יב) חַיִּים וָחֶסֶד עָשִׂיתָ עִמָּדִי
וּפְקֻדָּתְךָ שָׁמְרָה רוּחִי׃ (יג) וְאֵלֶּה צָפַנְתָּ
בִלְבָבֶךָ יָדַעְתִּי כִּי־זֹאת עִמָּךְ׃ (יד) אִם־
חָטָאתִי וּשְׁמַרְתָּנִי וּמֵעֲוֹנִי לֹא תְנַקֵּנִי׃
(טו) אִם־רָשַׁעְתִּי אַלְלַי לִי וְצָדַקְתִּי לֹא־
אֶשָּׂא רֹאשִׁי שְׂבַע קָלוֹן וּרְאֵה עָנְיִי׃
(טז) וְיִגְאֶה כַּשַּׁחַל תְּצוּדֵנִי וְתָשֹׁב תִּתְפַּלָּא

בי

אין ערדע אומוואנדלסט דוא איינסט מיך. (י) האסט דוא דארום מיך וויא
מילך הינגעגאָססען וויא קעזע מיך גערינגעלאססען. (יא) מיט הויט אונד
פלייש מיך אומגעקליידעט, מיט קנאָכען אונד זעהנען מיך דורכוועבט.
(יב) האסט דוא לעבען אונד גנאדע מיר צוגעטהיילט? — אונד מיין
גייסט זאָלל נאך נאָטטליכער בעשטימונג נעהאנדעלט האבען? — —
(יג) וויא קאננסט דוא שטראפע פיר מיך בעוואהרען? מיינע גאנצע
לעבענסלענקונג וואוסטעסט דוא פאָראויס? — (יד) ווען איך זינדיגטע
דאן זאָלטעסט דוא מיר מיט רעכט דיזע וואכע זעטצען; פאָן מיינער
זינדע ניכטס נאכצולאססען. (טו) ווערע איך ווירקליך פערברעכער זאָ
טרעפפען מיך וועהען — זאָ איך אבער גאר אונשולדיג בין, ווארום
דארף מיינען הויפט איך ניכט עמפאָרהעבען? מוס זאָ מיט שמאך
בעלאָסטעט זיין? — אָ בעטראכטע מיין עלענד!. (טז) אונד לאססע
דאמיט

באור

שפקדת בטבעי וידעת זאת מקודם שאחטא: (יג) ואיך תצפון לי אלה
עונשין? וכ"ז הכינות בתחלת בריאותי וידעת שאחטא? וע"ז תענשני?
(טו) ויגאה, יהיה כדי נראה גאונך והדר גאותך ע"י זה שכשחל
לרדתני

אֱלוֹהַּ אַל־תַּרְשִׁיעֵנִי הוֹדִיעֵנִי עַל־מַה־
תְּרִיבֵנִי׃ (ג) הֲטוֹב לְךָ כִּי־תַעֲשֹׁק כִּי־תִמְאַס
יְגִיעַ כַּפֶּיךָ וְעַל־עֲצַת רְשָׁעִים הוֹפָעְתָּ׃
(ד) הַעֵינֵי בָשָׂר לָךְ אִם־כִּרְאוֹת אֱנוֹשׁ
תִּרְאֶה׃ (ה) הֲכִימֵי אֱנוֹשׁ יָמֶיךָ אִם־שְׁנוֹתֶיךָ
כִּימֵי גָבֶר׃ (ו) כִּי־תְבַקֵּשׁ לַעֲוֺנִי וּלְחַטָּאתִי
תִדְרוֹשׁ׃ (ז) עַל־דַּעְתְּךָ כִּי־לֹא אֶרְשָׁע
וְאֵין מִיָּדְךָ מַצִּיל׃ (ח) יָדֶיךָ עִצְּבוּנִי וַיַּעֲשׂוּנִי
יַחַד סָבִיב וַתְּבַלְּעֵנִי׃ (ט) זְכָר־נָא כִּי־כַחֹמֶר
עֲשִׂיתָנִי

מיך ניכט! מאכע מיר קונד וואדום דוא מיך אנפֿיינדעסט: (ג) דינקט עס דיר גוט זאָלכע בעדריקונגען צו פֿערעיבען? פֿערווירפֿסט דיינען גאנצען שאָפֿפֿונגסצוועק — אין מיר, אונד בעשטראהלסט מאנכער פֿרעוולער ראטה? (ד) האסט דוא דען פֿליישליכע אויגען! ביזט דוא זאָ קורצזיכטיג וויא שטערבליכע? (ה) איזט דיינע גאָטטליכע אונענדליכקייט וויא טאגע דעס שטערבליכען? זינד דיינע יאהרע וויא מעני שענאלטער? (ו) דאס דוא זאָ מיינע זינדע זוכעסט — אלס העטטעסט דוא בעגיערדע מיין פֿערגעהען אויפֿצופֿינדען? (ז) אלס ווערדס געגען דיינען פֿאָרזאטץ ווערע איך פֿעהלערפֿרייע — דאס פֿאָן דיינער האנד איך אונפֿערשאָהנט געריכטעט ווערדע? (ח) אלס העטטען דיינע העגדע מיך מייסטערליך געפֿאָרמט, מיך נון אָפֿפֿענטליך נידערצורייסען. (ט) בעדענקע! בין איך דאָך נור אוים טהאָן געפֿאָרמט, אונד
אין

באור

כלל כוונת איוב בזה הסי' כי נגע המחקר הגדול בידיעת האל ובחירה אנושיית. (ו) ועוד כ"כ אתה חוקר למצוא בי עון כאילו תדרוש ותתאוה למצאני בעל חטא (ז) וכאילו היה על דעתך כנגד רצונך אם לא הייתי מרשיע (ח) וכאילו מתחילת יצירתי הייתי מוכן שאתה בידיך בראתני בבריאה נפלאה ואך לבלעני. (ט) כי הלא הבריאה היתה נפלאה בי וידעת כל יצירתי הכי לכן עשית כל חסדיך עמדי (לבלעני כנ"ל) ועוד ופקודתך שמרה רוחי אם רוח אצל בי עשתה בידיעתך שידעת בי ופקודתך
שפקדת

יִצְדָּק׃ (ג) בַּדֶּיךָ מְתִים יַחֲרִישׁוּ וַתִּלְעַג
וְאֵין מַכְלִים׃ (ד) וַתֹּאמֶר זַךְ לִקְחִי וּבַר
הָיִיתִי בְעֵינֶיךָ׃ (ה) וְאוּלָם מִי־יִתֵּן אֱלוֹהַּ
דַּבֵּר וְיִפְתַּח שְׂפָתָיו עִמָּךְ׃ (ו) וְיַגֶּד־לְךָ
תַּעֲלֻמוֹת חָכְמָה כִּי־כִפְלַיִם לְתוּשִׁיָּה וְדַע
כִּי־יַשֶּׁה לְךָ אֱלוֹהַּ מֵעֲוֺנֶךָ׃ (ז) הַחֵקֶר
אֱלוֹהַּ תִּמְצָא אִם עַד־תַּכְלִית שַׁדַּי
תִּמְצָא׃ (ח) גָּבְהֵי שָׁמַיִם מַה־תִּפְעָל
עמקה

דער שוועטצער רעכט בעהאלטען? (ג) דיין אונזין קאן דען פאָבעל
נור צום שווייגען ברינגען, דאָרט שפאָטטע צו, אָהנע איינהאלט.
(ד) דאָרט קאָנסט דוא זאגען: ריין איזט מיינע לעהרע אונד אָהנע
טאדעל בין איך זאָ וויא עס אין דיינער איינבילדונג איזט: (ה) עס
מאָכטע גאָטט נור שפרעכען — ער דאז וואָרט געגען דיך בעגינ:ען:
(ו) אונד אָפּפענבאהרען דיר דער ווייזהייט געהיימניססע — דאס נאך
ווייזהייטס גראָססע אויך טוגענדען זיך פערפיעלפעלטיגען מיססען —
זאָ ערקעננעסט דוא דאס גאָטט מאנבע פעהלער דיר נאכלעסט.
(ז) ווילסט דוא דען גאָטטעס געהיימען ראטהשלוס אויספינדען?
ווילסט דער אללמאכט צוועק ערפאָרשען? (ח) זאָללען דיינע וויר-
קונגען זיך היממעלאן שווינגען? אונד דיין ערפאָרשען אין אונענדליכע
טיפע

באור

יא (ג) ואין מכלים, ר"ל באומרו לשון ואין מכלים דבר (שופטים י"ח ז') אָהנע איינהאלט צו טהון ועי' בפי' הש' (שרש כלם) אשר שם לכמותו אל' כלום שבתלמוד. (ד) בעיניך. שם אצל ההמון תוכל להתפאר בצדקך כמו שהוא בעיני עצמך. (ו) ואם יגד לך עמקי חכמה, ולא עוד אלא כל שתגדל החכמה ותרבה תבונה תרבה גם התחייבות בנו בעבודת הבורא, וכל שיחכם האדם וישיג שלא עשה עדיין כלום במה שחייב ליוצרו, רק כפלים חייב לפי רבות התושיה והתבונה בקרב לב איש, ואז תדע כי לא תוכל להתפאר בצדק. אדרבה עוד ישה וישכח לך האל, ועושה כשוכח לך מעוונך וזהו טעם כי כפלים
לתושיה

בִּי׃ (יז) תְּחַדֵּשׁ עֵדֶיךָ ׀ נֶגְדִּי וְתֶרֶב כַּעַשְׂךָ
עִמָּדִי חֲלִיפוֹת וְצָבָא עִמִּי׃ (יח) וְלָמָּה מֵרֶחֶם
הֹצֵאתָנִי אֶגְוַע וְעַיִן לֹא־תִרְאֵנִי׃ (יט) כַּאֲשֶׁר
לֹא־הָיִיתִי אֶהְיֶה ׀ מִבֶּטֶן לַקֶּבֶר אוּבָל׃
(כ) הֲלֹא־מְעַט יָמַי יֶחְדָּל יְשִׁית מִמֶּנִּי
וְאַבְלִיגָה מְּעָט׃ (כא) בְּטֶרֶם אֵלֵךְ וְלֹא
אָשׁוּב אֶל־אֶרֶץ חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת׃ (כב) אֶרֶץ
עֵיפָתָה ׀ כְּמוֹ־אֹפֶל צַלְמָוֶת וְלֹא־סְדָרִים
וַתֹּפַע כְּמוֹ־אֹפֶל׃

יא (א) וַיַּעַן צֹפַר הַנַּעֲמָתִי וַיֹּאמַר׃ (ב) הֲרֹב
דְּבָרִים לֹא יֵעָנֶה וְאִם־אִישׁ שְׂפָתַיִם
יִצְדָּק

וחדל ק׳ ושית ק׳

דאמיט דיינע ערהאבענהייט שאָן געצייגט זיין, דאס דוא מיך וויא
איינען לאָווען אין דער פֿאנגע האסט, אויף פֿערפֿיעלפֿעלטיגטע וייזע
דיינע װאונדער אן מיך צייגטעסט. (יז) דוא ווילסט אבער נייע פלא־
גען אן מיך זענדען, דיינען איגרים פֿערגראָסערן — איין איממער־
וועכסעלנדעס ליידענסהעער אן מיך האפֿטען. (יח) אך ווארום צאָגסט
דוא מיך אויס דעם מוטטערשאָאסע, איך זאָללטע פֿערגעהען בעפֿאָר
איין אויג מיך זאה. (יט) איך ווערע איצט וויא ניא געוועזען, פֿאָם
מוטטערלייב אינס גראב געטראגען. (כ) איזט יא מיינער טאגעלויף
איינע וועניגקייט — אָ לאסע אב! ווענדע דיא שמערצען אב, דאס
איך מיך ערהאָהלע. (כא) בעפֿאָר איך שיידע אָהנע ווידערקעהר,
אין דאז פֿינסטרע טאָדטענרייך. (כב) אין יענעם דיסטרע דונקלע
לאנד, טאָדטעסשאטטען אָהנע אָרדנונג, וואָ אללעס גלענצענדע
דעם דונקעל גלייכט:

יא (א) היראויף אנטוואָרטעטע צופר דער נעמתיטע: (ב) זאָלל
דעם פֿיעלרעדנער ניכטס געאנטוואָרטעט ווערדען? זאָלל
דער

באור

נחתני והדבית כפלאותיך בי (יז) אבל למה תחדש עוד עידי פלאיך?

(טז) כִּי־אַתָּה עָמָל תִּשְׁכָּח כְּמַיִם עָבְרוּ
תִזְכֹּר׃ (יז) וּמִצָּהֳרַיִם יָקוּם חָלֶד תָּעֻפָה
כַּבֹּקֶר תִּהְיֶה׃ (יח) וּבָטַחְתָּ כִּי־יֵשׁ תִּקְוָה
וְחָפַרְתָּ לָבֶטַח תִּשְׁכָּב׃ (יט) וְרָבַצְתָּ וְאֵין
מַחֲרִיד וְחִלּוּ פָנֶיךָ רַבִּים׃ (כ) וְעֵינֵי רְשָׁעִים
תִּכְלֶינָה וּמָנוֹס אָבַד מִנְהֶם וְתִקְוָתָם
מַפַּח־נָפֶשׁ׃

ויען

ביזט ווידער איינגערעשטעללט אָהנע פורכט. (טז) פערגיססעסט אללעס אונגעמאך, וויא פערלויפענער וואססער געדענקסט דוא זיין: (יז) דיר שפריסט איין נייעס לעבען מיטטאגסהעלל, דיין יעטציגעס דונקעל וואנדעלט איין מאָרגענליכטס הייטערקייט זיך: (יח) דיינע האָפפנונג ווירד צור ווירקליכקייט, וואָהל האסט דוא דען וועג געזוכט וואָ דוא זאָרגענלאָז שלאפען קאננסט. (יט) דוא לאגערסט, ניעמאנד וואגטס דיך אויפצושרעקקען; דען גראָסע בוהלען אום דיינע גונסט: (כ) אבער אויגען דער פרעוולער שמאכטען דאן, רענען אללע צופלוכט ענטשוואונדען, איהרע האָפנונג בלייבט עוויג זעלענאונרוהע:
איוב

באור

יותר ויותר תתרחק מכל און ואל תשכן כלל עולה כו'. (יח) ואז תבטח כי תתמלאה תקותך. וחפרת (כמ' ויחפרו לנו את הארץ) ר"ל אז הבטת לתור לך מקום אשר תבטח שמה. זהו עומק של מקרא זה: ומ"ש רלב"ג והמפרשים כאילו חפרת לך סביב זה דוחק. והבורס מביא קרא (ויחפרו לנו כו') ונטשטש הפירוש הפשוט (שכ' אם תחקור למעמדך ומלבך לא יהי' לך דאגה) וכל אלה דחוקים כי הפשוט ע"ד שכתבנו והוא עד"ש (במדבר י"ד ל"ג) ענן ה' נוסע לפניהם לתור להם מנוחה (וידעת כי ענין ויתורו, ויחפרו, אחד, כמוכח מענין המרגלים) והכוונה פשוטה וחפרת. אז בלקחך חפרת ותרת לך היטיב המקום אשר תשכב לבטח. וכתרגומו.

שחוק

עמקה משאול מה־תדע: (ט) ארכה
מארץ מדה ורחבה מני־ים: (י) אם־
יחלף ויסגיר ויקהיל ומי ישיבנו: (יא) כי־
הוא ידע מתי־שוא וירא־און ולא יתבונן:
(יב) ואיש נבוב ילבב ועיר פרא אדם
יולד: (יג) אם־אתה הכינות לבך ופרשת
אליו כפיך: (יד) אם־און בידך הרחיקהו
ואל־תשכן באהליך עולה: (טו) כי־אז
תשא פניך ממום והיית מצק ולא תירא:

כי

טיפע דרינגען? (ט) אָ נײן! װײט אומפאססענדער אלס דאם װעל־טענרונד איזט איהר מאאם, ערשטרעקענדער אלס אָצעאנסברײטע: (י) װילל ער צײטען װעקסעלן — הילפספאָרטען שפערן, לײדען הײפען? װער קאַן איהם װידערשטעהן? (יא) װאָהל זיהעט ער צו ראָטטען דער פאלשהײט, בעמערקט אונרעכט, נימםטם דעננאָך ניכט אויף. (יב) דען װילל בײא האָהלקאָפפיגען ער דיא װאקקער־סטען געזיננונגען זוכען? אָדער אין דעם װאַלדעזעל דען מענשען פינדען? (יג) דוא אבער דער דוא הערץ אײנמאהל דער גאָטטהײט געװיהט, דײנע הענדע רײן איהם בערײטען װאָלטעסט? (יד) װאס נור אונרעכט זײע אָ ענטפערנע עס, געבע אינדײנע צעלטען גאר קײנע שטעטטע דעם אונרעכט. (טו) אָ זאָדאן ערהעבסט דוא טאדעלפרײע דײנע בליקע,

ביזט

באור

לתושיה . (יא) ואם לפעמים יודע במתי שוא ובהמון ורואה בם ועושה כמו שלא התבונן, הוא מפני שבאמת כן דרכו ע"ד שאמרז"ל וסביביו נשערה עם צדיקים מדקדק כחוט השערה. וכן אמרו שגגת תלמיד עולה זדון, אבל בהמון עם מה יחפוץ ? (יב) הכי מאיש נבוב ומריקי שכל וחסרי מוח יחפוץ שילבב וימלא רוח נבון ולב דעת יראת ה' ויהיה מעירי פרא שבהמות אדם שלם יולדו ? . (יג) אבל אתה שכבר הכינות לבך אל אלקים ופרשת כפך להיות מעבדיו ומבקשי היראה, שבזה פוקד עליך למען

יותר

שַׁאֲנָן נָכוֹן לְמוֹעֲדֵי רָגֶל: (ו) יִשְׁלָיוּ אֹהָלִים ׀
לְשֹׁדְדִים וּבַטֻּחוֹת לְמַרְגִּיזֵי אֵל לַאֲשֶׁר
הֵבִיא אֱלוֹהַּ בְּיָדוֹ: (ז) וְאוּלָם שְׁאַל־נָא
בְהֵמוֹת וְתֹרֶךָּ וְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְיַגֶּד־לָךְ:
(ח) אוֹ שִׂיחַ לָאָרֶץ וְתֹרֶךָּ וִיסַפְּרוּ לְךָ דְּגֵי
הַיָּם: (ט) מִי לֹא־יָדַע בְּכָל־אֵלֶּה כִּי יַד־
יְהוָה עָשְׂתָה זֹּאת: (י) אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ
כָּל־חָי וְרוּחַ כָּל־בְּשַׂר־אִישׁ: (יא) הֲלֹא־
אֹזֶן מִלִּין תִּבְחָן וְחֵךְ אֹכֶל יִטְעַם־לוֹ:
(יב) בִּישִׁישִׁים חָכְמָה וְאֹרֶךְ יָמִים תְּבוּנָה:

עמו

יעהער אונגליקליכען: (ו) דאָך מאנכמאהל נעלינגטס אויך טיראַננען אין פֿריעדענסצעלטען צו וואָהנען, אונד גאָטטערצירנענדע לעבען וואָהל, דיא זיך געוואלט מיט רייבערישער האנד שאַפֿפֿען, (ז) אבער פֿראגע נור דאז טהיר נים דאפֿאָן לעהרע, עס פֿערקינדענס יא דיא פֿאָגעל דעם הימזמעלס. (ח) אָדער שפריך צום ערדרייך, עס בעלעהרע דיך, פֿישע אים מעערע מאכען דירס קונד, (ט) וועד אונטער אללען געשאָפֿפֿען וויס עס ניכט, דאס גאָטטעס האנד דעם שאָפֿפֿונגס געזאמטע צו פֿערוואלטען האבע. (י) ער אין דעססען האנד דער גייסט יעדעם לעבענדען, דער אטהעם יעדעם מענשען קאָרפּער איזט. (יא) אויך יעדעם אָהר בעגרייפֿט דיעזע ערפּראָבטען וואָרטע, זאָ וויא יעדער גוימען שפייזע קאָסטען קאַן. (יב) אויך אלטע דיא ערפֿאהרענהייט בעזיטצען אונד האָהע גרייזע דיא פֿערשטאנד האבען.

דאס

באור

כל פיד ה ג וז שהייתי שאנן ושקט. (ו) אך גם לשודדים לפעמים ישליו אהלים וישליחו, לכן גם אתם המלוללים עלי מליצים, כאילו לית דין ודיין (ז) ואולם שאל כל בני הטבע ויגידו לך זאת ומי בכל ברואי הטבע לא יעידו כי יד ה' עשתה זאת ויעידו שהוא בורא ומשגיח כל (פה

אקלד

יב (א) וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר: (ב) אָמְנָם כִּי
אַתֶּם־עָם וְעִמָּכֶם תָּמוּת חָכְמָה:
(ג) גַּם־לִי לֵבָב | כְּמוֹכֶם לֹא־נֹפֵל אָנֹכִי
מִכֶּם וְאֶת־מִי אֵין כְּמוֹ־אֵלֶּה: (ד) שְׂחוֹק
לְרֵעֵהוּ | אֶהְיֶה קֹרֵא לֶאֱלוֹהַּ וַיַּעֲנֵהוּ שְׂחוֹק
צַדִּיק תָּמִים: (ה) לַפִּיד בּוּז לְעַשְׁתּוּת
שאנן

יב (א) איוב אנטוואָרטעטע אונד שפראך: (ב) איהר גלויבט איהר זייעט איין גאנצעס פֿאָלק, בייא איך האט דיא פֿערנונפֿט איהר ציעל: (ג) אויך איך האבע פֿאססונגסקראַפֿט וויא איהר, שטעהע אייך אן וויזהייט ניכט צוריק — דאָך אייערע וויססענשאַפֿטען וואָ זינד דיא ניכט? (ד) אך ווארום מוסטע איך שפּאָטט דעם נעבענמענשען ווערדען? איך דער גאָטט אנריעף, אונד אנטוואָרט ערהיעלט, איך צום שפּאָטט? דער אויפֿריכטיגע, דער טוגענדפֿאָללע: (ה) יא! וויא לאָדערנדע פֿלאממע ווירקט (צונעפֿיגטער) שפּאָטט, אין דען געדאנקען דעם איינסט גליקליך געוועזענען — גלייכגילטיגקייט (פֿאָרבערייטונג) איזטס נור (פֿעראכטונג צו ערהאלטען) דעם פֿאָן
יעהער

באור

יב (ד) שחוק לרעהו כו'. והבינו פי' ד' לפיד בוז ראיתי דברי כלם ז"ל יש שפי' לפיד (דעם אונגליקליכען) ותימה ה' הידיעה המשלמת הפת"ח בלמ"ד לַפיד לאיזה צורך? ועוד מוקשי דרכים בפירושיהם והנ"ל כי מוסב על פי' ד' שמתפעל כ"כ משחוק שלועגים הבריות. וזה אינו מדרך החוקר ע"כ יצטדק ע"ז לכן אמר אבל אם הבוז חוץ לטבעי אצדק (כי בוודאי לא היה מתפעל מקלון הבריות. וידעת מ"ש החסיד בעל ח"ה תכלית הצדק הנסתרות שבוז וכבוד על צדקו שוה בעיניו.) אבל התפעל שמקדם היה בתכלית השאננות והו"ס כלפיד יבער בוז בעשתונות מי שהי' שאנן מקדם (וגם חז"ל הזהירו חמולו על עשיר שירד מכבודו.) אך דבר נכון (הבזיון) איינע גלייכגילטיגקייט הוא בעיני מועדי רגל אומללים מנעוריהם הם לא יתפעלו כ"כ בעבור בזיון. לא כן בי יפעל כלפיד.

כֹּהֲנִים שׁוֹלָל וְאֵתָנִים יְסַלֵּף׃ (כ) מֵסִיר
שָׂפָה לְנֶאֱמָנִים וְטַעַם זְקֵנִים יִקָּח׃
(כא) שׁוֹפֵךְ בּוּז עַל־נְדִיבִים וּמְזִיחַ אֲפִיקִים
רִפָּה׃ (כב) מְגַלֶּה עֲמֻקוֹת מִנִּי־חֹשֶׁךְ
וַיֹּצֵא לָאוֹר צַלְמָוֶת׃ (כג) מַשְׂגִּיא לַגּוֹיִם
וַיְאַבְּדֵם שֹׁטֵחַ לַגּוֹיִם וַיַּנְחֵם׃ (כד) מֵסִיר
לֵב רָאשֵׁי עַם־הָאָרֶץ וַיַּתְעֵם בְּתֹהוּ לֹא־
דָרֶךְ׃ (כה) יְמַשְׁשׁוּ־חֹשֶׁךְ וְלֹא־אוֹר וַיַּתְעֵם
כַּשִּׁכּוֹר׃

יג (א) הֶן־כֹּל רָאֲתָה עֵינִי שָׁמְעָה אָזְנִי
וַתָּבֶן לָהּ׃ (ב) כְּדַעְתְּכֶם יָדַעְתִּי
גם

מעכטיגע. (כ) ענטציהעט וואהלדערנעדן איהרע ווארטע, אונד רויבט
אלטען דען פערשטאנד. (כא) שיטטעט פעראכטונג איבער גראסע,
אונד ענטגירטעט מעכטיגע, (כב) ענטדעקט פערהיללטעס אויס
זיינעם דונקעל אונד ברינגט אנס ליכט אללעס; זעלבסט אויס טאד־
טעסשאטטען. (כג) מאכט גראס נאטציאנען, שטירצט מאנכע,
בריימעט פעלקער אויס, פיהרעט מאנכע ווענ — (כד) ענטציהעט
פאלקסהעררן דען זין פערווירעט זיא אין אירוועגע אהנע באהן.
(כה) דאס זיא וויא אים דונקעל טאפפען, — קיינען מאטטען שימ־
מער פינדען, טוימעלן וויא בעטרונקען הערום:

יג (א) נון דיעס אללעס זאה מיין אויג, מיין אהר הארטע אונד פאסטע
עס: (ב) וואס איהר וויססעט וייס איך אויך, אין ניכטס בין איך
מינדער

באור

והמחקר פשוט) והוא לצד אל דעות יודע להכריע זה כיון שהוא יודע
הטבע וזה"ש הכתוב עמו עוז ותושיה והוא לצד יודע השוגג והטבע
והמזג שמשגה אותו לכך והוא שתרגמתי דען פעהלר אונד פערלייטענדען
נאטורטרייב והבן נקודת הכוונה הפשוטה זאת. וזהו תפארת לגודל לפי
שהוא מכיר טבע הב"א ככ"ל בפירוש מקרא זה.

(יג) עמו חכמה וגבורה לו עצה ותבונה:
(יד) הן יהרוס ולא יבנה יסגר על־איש
ולא יפתח: (טו) הן יעצר במים ויבשו
וישלחם ויהפכו־ארץ: (טז) עמו עז
ותושיה לו שגג ומשגה: (יז) מוליך יועצים
שולל ושפטים יהולל: (יח) מוסר מלכים
פתח ויאסר אזור במתניהם: (יט) מוליך
כהנים

(יג) דאס בייא איהם אללע וויזהייט אונד מאכט איזט, גאטט געהארען ראטה אונד פערנונפט. (יד) ווען ער נידערייסט איזט ניכט אויפצובויען, פעססעלט ער איינען מאן איזט ניכט צו אפנען. (טו) העממט ער געוועססער — זיא פערזיעגען, לעסט ער זיא לאס זיא פערשוועממען דאס לאנד. (טז) זיין איזט מאכט אונד איבערלעגונג, ער נור קענט מענשליכען פעהלער אונד דען פערלייטענדען נאטורדרייב. — (יז) ער פיהרט רעטהע אלס זיננלאזע הערום, ריכטער מאכט ער טאלל. (יח) באנדען פאן טיראננען געקעטטעט, רייסט ער אויף, דען ער איזטס דער מיט קראפט איהרע לענדען נעגירטעט; (יט) פיהרט שטאטס־רעגענטען גלייך זיננלאזען, אונד פערדרעהעט
מעכטיגע

באור

אמר בענין שאלת גדולי הטבע על היוצר ובביאור דג"ל הלוי על ס' בראשית המלכתי בדברים נעימים בפ' ויכלו) (יד) אם הם יקשרו במוסרה הוא יפתח ויחלץ הנתפסים במוסרותיו, כי הוא אשר נתן בתחלה הכח למלכים ויאסור אזור במתניהם להלחם והוא לפי העת והמעשה יצליח. גם אעיר לך אזן (בפ' ט"ז) לתשלום ביאור בפי' זה על תרגומי.
(טז) עמו שגג ומשגה, שאינו מבואר בפי המפרשים ומה ענין תפארת כזה? שיודע פרט לב בן אדם הלא כל הלבבות דורש יחד ומבין זה בקלה. דע כי כ' הרמב"ם (במדע ה' תשובה) שמשקל עוונות ב"א רק במשקל אל דעות יוכלו להשקל כי יש שיש לו יצר גדול ומזג הב"א ההוא חם ושטוף לכל נאופים ואעפ"כ מטה טבעו לצדק ומעשים קדושים יש לו: שכר הרבה יותר ממי שטבעו קר וכולל במזג נוטה לפרישות, וכן בהפוך בענש, נוטל זה ענש רבות פעמים יותר הכולל במזג קדושה ומטה ילדו לנאוף (וזהו ענין המאזנים ומשקל עוונות שנוקל הקב"ה ע"ש ברמב"ם
והמשקל

יוֹכִיחַ אֶתְכֶם אִם־בַּסֵּתֶר פָּנִים תִּשָּׂאוּן׃
(יא) הֲלֹא שְׂאֵתוֹ תְּבַעֵת אֶתְכֶם וּפַחְדּוֹ
יִפֹּל עֲלֵיכֶם׃ (יב) זִכְרֹנֵיכֶם מִשְׁלֵי־אֵפֶר
לְגַבֵּי־חֹמֶר גַּבֵּיכֶם׃ (יג) הַחֲרִישׁוּ מִמֶּנִּי
וַאֲדַבְּרָה־אָנִי וְיַעֲבֹר עָלַי מָה׃ (יד) עַל־
מָה ׀ אֶשָּׂא בְשָׂרִי בְשִׁנָּי וְנַפְשִׁי אָשִׂים
בְּכַפִּי׃ (טו) הֵן יִקְטְלֵנִי לֹא אֲיַחֵל אַךְ־
דְּרָכַי אֶל־פָּנָיו אוֹכִיחַ׃ (טז) גַּם־הוּא־לִי
לִישׁוּעָה כִּי־לֹא לְפָנָיו חָנֵף יָבוֹא׃ (יז) שִׁמְעוּ
שָׁמוֹעַ מִלָּתִי וְאַחֲוָתִי בְּאָזְנֵיכֶם׃ (יח) הִנֵּה

לו ק' נא

פֿען ווירד ער אייך פֿיעלמעהר, ווערע אייערע פארטייליבקייט נאָך זאָ פערמענטעלט. (יא) צוואר נאָטטעס ערהאבענהייט פֿערווירעט אייך זאָגאר, עהרפֿורכט פֿאָר איהם בעטייבט אייך. (יב) אבער אין אייערן געזינ־נונגען ווערדען אללע נור אירדישע גלייכניסע (דיא לעהמהיגעלס האָהע האבען זאָללטען) פֿיר ערהאבענהייטען געצעהלט. (יג) אָ שווייגעט מיר איך וויל רעדען, עס ערגעהע איבער מיך וואס עס זייא! (יד) ווארום זאָלל איך אייגנעם פֿליישעס שמערץ זאָ פֿערבייסען מיססען? ניין! פֿרייא וואגע איך מיין לעבען. (טו) זיה! ער טאָדטעט מיך! איך האבע ניכט האָפֿפֿנונג מעהר, מיינען טוגענדוואנדעל אבער מוס איך פֿערטהיידיגען. (טז) דיעס איזט צום הייל מיר שאָן — דאס קיין הייכלער פֿאָר איהם טרעטען דארף (יז) האָרעט מיינע וואָרטע וואָהל, פֿערנעהמט מיינען פֿאָרטראג: (יח) איך האבע מיינע רעכטסזאכע געאָרדנעט, איך וויס
דאס

באור

ותריבו בעבורו בדברי רמיה ומוסב ע"מ שאמר לעיל למעלה י"ב י"ג. אם און בידך הרחיקהו כי אז תשא פניך ממום ומצהרים יקום חלד וזה רק מהלל שקל בעיניו, כי הוא תמים וזך ומ"מ מורדף בלי חשך מיסורי מות כנ"ל להבין ענין זה (יב). זכרוניכם אבל אתם בזכרוניכם (בדמיוניכם)
מגדילים

גַּם־אָנִי לֹא נֹפֵל אָנֹכִי מִכֶּם׃ (ג) אוּלָם
אֲנִי אֶל־שַׁדַּי אֲדַבֵּר וְהוֹכֵחַ אֶל־אֵל
אֶחְפָּץ׃ (ד) וְאוּלָם אַתֶּם טֹפְלֵי־שָׁקֶר
רֹפְאֵי אֱלִל כֻּלְּכֶם׃ (ה) מִי־יִתֵּן הַחֲרֵשׁ
תַּחֲרִישׁוּן וּתְהִי לָכֶם לְחָכְמָה׃ (ו) שִׁמְעוּ־
נָא תוֹכַחְתִּי וְרִבוֹת שְׂפָתַי הַקְשִׁיבוּ׃
(ז) הַלְאֵל תְּדַבְּרוּ עַוְלָה וְלוֹ תְּדַבְּרוּ
רְמִיָּה׃ (ח) הֲפָנָיו תִּשָּׂאוּן אִם־לָאֵל
תְּרִיבוּן׃ (ט) הֲטוֹב כִּי־יַחְקֹר אֶתְכֶם אִם־
כְּהָתֵל בֶּאֱנוֹשׁ תְּהָתֵלּוּ בוֹ׃ (י) הוֹכֵחַ
יוכיח

מינדער קלוג: (ג) אלליין איך שפרעכע צו דעם אללמעכטיגען, מיט גאָטט צו רעכטען ווינשטע איך. (ד) איהר אבער דיא איהר ליגענהאפטע טרוגשליססע הייפט, אונד ערצטע דעם אונניטצעס זייעט: (ה) איהר זאָלטעט גענצליך שווייגען, דיעס ווירדע אייך פיר ווייזהייט געלטען. (ו) הערעט דאָך מיינע ווידערלעגונג, זייעט אויפמערקזאם אויף דיא איינווירפע מיינעס מונדעס: (ז) אום גאָטט צו פערטהיידיגען וואָללט איהר דא מיט פאלשען רעדען אויפטרעטען? מיט טרוגוואָרטען אן דעם הערדן שטאט שפרעכען? (ח) וואָללט איהר ריקזיכט אויף איהן נעהמען? וויל פיר גאָטט איהר שטרייטעט? (ט) ווערע עס גוט ווען ער אייך פריפעט? אונד איהר איינעם גאָטט וויא איינעם מענשען שמייכעלט? (י) בעשטראַ-
פען

באור

יג (ד) טפלי שקר, מחברים ומוסיפים שקר בדבריהם וז"ל שאתם סבורים להחזיקני ולהאשימני להרבות מליצות שפתי ע"י שתוסיפו ובכל דבר קל תעשו קלוס ה' ותחניפו לו אבל רופאי אליל ומנחמי הבל אתם שרוצים לרפאותני בקיווים ובנחמות שוא. (ז) הלאל תדברו עולה, וכי במקום אל תדברו עולה? ואף אם תכחשו ותחניפו לו ובעבורו, הלא (בגדר אלהות) אין לפניו חונף הנותן לו תהלה שאינו ראויה
ותריבו

וְתוֹרִישֵׁנִי עֲוֹנוֹת נְעוּרָי׃ (כז) וְתָשֵׂם בַּסַּד ׀
רַגְלַי וְתִשְׁמוֹר כָּל־אָרְחוֹתָי עַל־שָׁרְשֵׁי
רַגְלַי תִּתְחַקֶּה׃ (כח) וְהוּא כְּרָקָב יִבְלֶה
כְּבֶגֶד אֲכָלוֹ עָשׁ׃

יד (א) אָדָם יְלוּד אִשָּׁה קְצַר יָמִים וּשְׂבַע־
רֹגֶז׃ (ב) כְּצִיץ יָצָא וַיִּמָּל וַיִּבְרַח
בַּצֵּל וְלֹא יַעֲמוֹד׃ (ג) אַף־עַל־זֶה פָּקַחְתָּ
עֵינֶךָ וְאֹתִי תָבִיא בְמִשְׁפָּט עִמָּךְ׃ (ד) מִי־
יִתֵּן

(כז) דאס איס בלאָקקע מיינע פֿיסע מיד שפאננסט, מיינע שריטטע גענויא בעלויערסט, וואָהין מיינע פֿוס-טריטטע צו לענקען זאָ נאכגריעבעלסט:
(כח) אונד דיעזעס איינעם פֿערגענגליכען וועזען, דער וויא וואורם פֿראס-מאָדערט, מאָטטען-צערפֿרעסנעם געוואנד עהנליך.

יד (א) אך דער מענש, דער פֿאָם וויב געבאָהרנע איזט לעבענסארם אונד קוממערדייך: (ב) פראנגט וויא איינע בלומע נור, אונד וועלקט, אונבעשטענדיג וויא פֿליהענדער שאטטען: (ג) אונד דיזער זאָלל דער געגענשטאנד דיינער אויפֿמערקזאמקייט זייען? אונד מיך פֿיהרסט דוא-גאָטט, צום געריכט פֿאָר דיך? (ד) ווער וויל פֿערבינדונג מאכען, דאס דער דיינע פֿאָם אונריינען עטווא אבהענגיג זייא? וועלכע ניכט צו פֿער-
איינען

באור

בדמת הגביש הבולט. זהו כוונת המקרא (כז) תתחקה כמו המתחקה והוסב בעיוניו אנה ילכו פסיעות רעהו ולפי"ז נכון התפעל תתחקה כדרך מתחכם מתבונן, אבל לדעת המפרשים שקדמוני ת' כמו יונח (געזעטצע פֿאָרשרייבסט צייכען מאכסט, מבאר ורין תקל"ד) הל"ל לדעתם תחקה בפיעל אלא כמ"ש; אח"כ התבוננתי בדס"י שכוון ג"כ כדברי אתה עצמך מתחקה על פסיעותי, וגם המליץ מו"ה ידעיה (בחינות עולם פרק א') כ': אוהב התחקות על סרסי מחלב אנוסותו, לקח מליצתו מזה ושם שייך התחקות בשכל והבנה, וזהו ראיה לפירושי.

יד (ד) מי יתן, להשלמת המליצה תדגמנו שמוסב למעלה הכי אזכי אתנגד לך במשפט ואותי אנוש אנוש רמה ותולעה יציא מלך

נָא עָרַכְתִּי מִשְׁפָּט יָדַעְתִּי כִּי־אֲנִי אֶצְדָּק׃
(יט) מִי־הוּא יָרִיב עִמָּדִי כִּי־עַתָּה אַחֲרִישׁ
וְאֶגְוָע׃ (כ) אַךְ־שְׁתַּיִם אַל־תַּעַשׂ עִמָּדִי אָז
מִפָּנֶיךָ לֹא אֶסָּתֵר׃ (כא) כַּפְּךָ מֵעָלַי הַרְחַק
וְאֵמָתְךָ אַל־תְּבַעֲתַנִּי׃ (כב) וּקְרָא וְאָנֹכִי
אֶעֱנֶה אוֹ אֲדַבֵּר וַהֲשִׁיבֵנִי׃ (כג) כַּמָּה לִי
עֲוֺנוֹת וְחַטָּאוֹת פִּשְׁעִי וְחַטָּאתִי הוֹדִיעֵנִי׃
(כד) לָמָּה־פָנֶיךָ תַסְתִּיר וְתַחְשְׁבֵנִי לְאוֹיֵב
לָךְ׃ (כה) הֶעָלֶה נִדָּף תַּעֲרוֹץ וְאֶת־קַשׁ
יָבֵשׁ תִּרְדֹּף׃ (כו) כִּי־תִכְתֹּב עָלַי מְרֹרוֹת

ותורישני

דאס רעכט אויף מיינער זייטע. (יט) מאג מיט מיר רעכטען ווער דא
וויל, זאָלל איך דען גאר שוויגען ביז איך פֿערגעהע? (כ) נור צוייא
דינגע טהוא מיר ניכט, דאן בערגע איך מיך פֿאָר דיינעם אנטליטץ ניכט:
(כא) ציך דיינע האנד פֿאָן מיר, אונד לאססע דיינע פֿורכט מיך ניכט
פֿערווירדען. (כב) דאן קלאגע דוא, איך שטעהע רעדע, אָדער איך
שפרעכע, אנטוואָרטע דוא. (כג) וויא פֿיעלע זינדען האבע איך אונד
פֿערברעכען? מאכע מיר קונד מיין פֿערגעהען אונד מיינע זינדע! (כד) וואַ-
רום בירגסט דוא דיין אנגעזיכט? בעטראכטעסט מיך אלס דיינען געגנער?
(כה) וויא? ווילסט דוא איין פֿערוועלקטעס בלאטט בעזיגען? איינען
דירדען שטראָה-האלם פֿערפֿאָלגען? (כו) דאס דוא זאָ ביטטערעס איבער
מיך פֿערהענגסט? מיר מיינע יוגענד זינדען צום בעזיטצע געבעסט.
דאס

באור

מגדילים כל דבר קל והבל לעשות ממנו פלאי הגדולה ולהוכיחני עמו כל
דברים קלים משלי אפר (שהם קטנים ודמוים להגיע לגב חומר עפריי)
גביכם הוא דומות. אגלכם, מל' ותבני לך גב (יחזקאל) אבל אין זה
כאות בסיק הגדולה כי הוא איכו דומה שיכוננו עליו תהלות ולפול לסוף
נדסת

וַיֶּחֱלָשׁ וַיִּגְוַע אָדָם וְאַיּוֹ׃ (יא) אָזְלוּ־מַיִם
מִנִּי־יָם וְנָהָר יֶחֱרַב וְיָבֵשׁ׃ (יב) וְאִישׁ שָׁכַב
וְלֹא־יָקוּם עַד־בִּלְתִּי שָׁמַיִם לֹא יָקִיצוּ
וְלֹא יֵעֹרוּ מִשְּׁנָתָם׃ (יג) מִי יִתֵּן ׀ בִּשְׁאוֹל
תַּצְפִּנֵנִי תַּסְתִּירֵנִי עַד־שׁוּב אַפֶּךָ תָּשִׁית
לִי חֹק וְתִזְכְּרֵנִי׃ (יד) אִם־יָמוּת גֶּבֶר
הֲיִחְיֶה כָּל־יְמֵי צְבָאִי אֲיַחֵל עַד־בּוֹא
חֲלִיפָתִי׃ (טו) תִּקְרָא וְאָנֹכִי אֶעֱנֶךָּ לְמַעֲשֵׂה
ידיך

דער שטערבליכע וואָ איזט ער דאן? (יא) פֿלאָססען איבער איהן אָצעאנס־
געוועססער, ענטריזעלטע איין שטראָם ביז צום פֿערזיגען (איבער איהן)
(יב) דער ערבלאסטע ליעגט דעננאָך, ער שטעהט ניכט וויעדער אויף,
אונד ביז דיא הימעל אין איהרען קאָאָס צוריקזינקען ערמונטערט זיך ניע,
ניכטס וועקט איהן מעהר אויס דעם טאָדעסשלומער: (יג) יא מעכ־
טעסט דוא אין דער אונטערוועלט מיך פֿערבערגען נור, מיך ליגען לאס־
סען נור ביז דיין גרים זיך געלעגט, דאן ווערע מיר דאז ציעל געזעטצט
מיין צו געדענקען. (יד) אונד ווען דער ערדענזאָהן פֿערשיידע, ער אין
איין פֿערייניגטעס נייעס לעבען קאֵמע, מעכטע איך גערנע דאז ליידענ־
שוואנגערע לעבען מיט האָפֿפֿנונג צוברינגען, ביז מיינע בעססערע פֿער־
וואנדלונג זיך צייגטע: (טו) איין לעבען וואָ דוא לויט ערטאָנסט: „נון
וויל

באור

עוד כח חדש להפליא מחדש עלומיו וזהו טעם ויחלש מתנגד לגזע אף
שימות גזעו עדיין מכח מים יפריח אבל האדם אם ימות חלשו כל כחותיו
ולא ישובו עוד (יא) וזהו משלו אזלו אם אזלו ונזלו על המת הזה
כל מי אוקיינוס ונהרות יעתקו ממקומם עד שיחרבו ויזלו על מקום
הנגוע (יב) מ"מ ישכב האדם המת עד בלתי שמים וכו' ותבין תרגומי
וידעת שבפירוש אזלו מים התקנו חיבור פסוקים שלא כדברי המפרשים,
(יג) אם הייתי יודע שהמיתה היא רק שנצפנתי בשאול עד עת שתהיה
התחייה ולקום (יד) ואם ימות גבר היחיה? אם ידעתי באמונה שאחיה
לחיי עד, אז בשמחה הייתי מצפה עד בוא חליפתי עת הנחמדה הטובה
בעולמי הבא (טו) אשר אז תקרא אלי ותאמר: ואנוכי אענך, מענה
אותך

יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא לֹא אֶחָד׃ (ה) אִם־
חֲרוּצִים ׀ יָמָיו מִסְפַּר־חֳדָשָׁיו אִתָּךְ חֻקָּו
עָשִׂיתָ וְלֹא יַעֲבֹר׃ (ו) שְׁעֵה מֵעָלָיו וְיֶחְדָּל
עַד־יִרְצֶה כְּשָׂכִיר יוֹמוֹ׃ (ז) כִּי יֵשׁ לָעֵץ
תִּקְוָה אִם־יִכָּרֵת וְעוֹד יַחֲלִיף וְיֹנַקְתּוֹ
לֹא תֶחְדָּל׃ (ח) אִם־יַזְקִין בָּאָרֶץ שָׁרְשׁוֹ
וּבֶעָפָר יָמוּת גִּזְעוֹ׃ (ט) מֵרֵיחַ מַיִם יַפְרִחַ
וְעָשָׂה קָצִיר כְּמוֹ־נָטַע׃ (י) וְגֶבֶר יָמוּת

חקיו ק׳ ויחלש

איינען זינד. (ה) זינד זיינע טאגע צוגעמעססען, זיינער מאָנדען צאהל פֿאָן דיר פֿעסטגעזעצט, האסט איהם געזעטצע פֿאָרגעשריעבען, דיא ער ניכט איבערשרייטען דארף. (ו) זאָ ווענדע דיך פֿאָן איהם, לאססע איהן דיא וועלט געניעססען, ביז ער אויך וועניג צופֿריעדענהייט האבע, וויא דער זאָלדנער מיט־זיינעם טאגעלאָהן: (ז) האט דאָך דער בוים האָפֿפֿנונג נאָך, ווירד ער געפֿעללט, ער ערנייערט זיינען וואקסטהום, שלעגט פֿריש זיינע וואורצעל — (ח) אונד אלטערע אויך דיא וואורצעל שאָן, אין ערדע פֿערוואנדעלנד ווילל דער שטאם פֿערוועזען: (ט) וואססערדופֿט קרעפֿטיגט זיינע בליטהע ווידער, זיינע ראנקען דעהנען זיך וויא יינגסטגעפֿלאנצט: (י) אבער שטירבט דער מענש, איזט אללע קראפֿט דאהין, פֿערגעהט

דער

באור

הבכור במשפט עמו, מי יתן התחברות שיהי׳ טהור מטמא התאחדות מה אחד מאחד הקב״ה כביכול מאדם דלמטה עד שיענש האדם אם יבעל הסבה שלא יתאחדו, (הלא) לא אחד בלא״ה אין מציאות התאחדות ביניהם כנ״ל וגם אין־דחוק ת״ש המפרשים מי יתן טהור טהרה וילדת חטא מאדם הטמא אין א׳! שיוכל לתת זאת ממנו ומ״ת ק׳ לדבריהם ל׳ טהור והנ״ל כתבתי (ה) אם יש לו חק ובלא תמך, עכ״פ גם טובה ראוי לו להתבונן להבגים חיים קצת. (ו) ויחדל מל׳ מה חדל אני שהוא ענין חלד, ויאכל קצת תענוג חלד. (ז) נסתפק כחוקר אנה ואנה בהשארת נפש, ובתחלת דבריו הבקים לאמר לעץ יש תקוה שמריח מים יפריח שוב אף שהזקין וחלשו כחות הצמיחה אבל וגבר ימות ויחלש אפסו כל הכחות לא ישוב

עוד

(כא) יִכְבְּדוּ בָנָיו וְלֹא יֵדָע וְיִצְעֲרוּ וְלֹא־
יָבִין לָמוֹ׃ (כב) אַךְ בְּשָׂרוֹ עָלָיו יִכְאָב
וְנַפְשׁוֹ עָלָיו תֶּאֱבָל׃

טו (א) וַיַּעַן אֱלִיפַז הַתֵּימָנִי וַיֹּאמַר׃ (ב) הֶחָכָם
יַעֲנֶה דַעַת־רוּחַ וִימַלֵּא קָדִים בִּטְנוֹ׃
(ג) הוֹכֵחַ בְּדָבָר לֹא יִסְכּוֹן וּמִלִּים לֹא־
יועיל

רייסעסט דוא איהן הין: (כא) זיינער קינדער האָהייט? וויא האט ער דען שפורען היפֿאָן, ווען זיא יונגע פֿאָרטפּפֿלאנצען (וואָרטליך: ווען זיך דיזע [קינדער] פערייניגט זעהען)? נימממעהר ווייס ער וואס: (כב) וויא איין שטאכעל איזט דיעם נור דעם לעבענדע. קערפער, וועלך איינע קוואל דעם נאכדענקענדען גייסטע — .

טו (א) אליפז אוים תימן ערווידערטע הירויף: (ב) קאן איין וויזער זא ניכטיגע רעדען פֿיהרען, מיט לעערען וואָרטען זיין איננערעס פֿיללען. (ג) איבערפֿיהרען וויל ער מיט זייכטען גרינדען? מיט וואָרטען
דיא

באור

בהשאלת כפם ומכחים) (כא) יכבדו בניו ויצערו כו'. המפרשי' פי' בין אם יהי' להם כבוד או צער לא ידע, וקראת תמה לי' צער שאינה מלה עברית כמעט אך תלמודית אף שנמצא (זכריה י"ג) והשיבותי ידי על הצוערים וי"מ המצערים אתכם, גם שם אין הכרח שי"מ על אומות בזוים לצעירים ושפלים כדרך שא' (עובדי' א') בזוי אתה מאוד קטן נתתיך בגוים וכו'. ומה שנר' לי, כי חוזר אלמעלה, הכי תאמר שכבוד בניו אם יראה בזה, ירא' עצמו האיש כאילו לא ימות? רואה בניו גדולים ושרים, וקיים באים על ידיהם? ז"א כי לדעת החוקר אם לא ידע לאחר מות מזה כלל ומה לו ולגדולה זו, ומוסיף עוד: ואם תאמר שבזה יראה עצמו קיים אם יולידו צעירים; ויצערו בניו רואים עצמם צעירים בבניהם אחריהם ותתחדש בם נעוריהם (וע"כ א' בקל פועל עומד של' הולדת הצעירים שייך בהפעיל ויצעירו אבל כוונתו על התחדשות נעוריהם וע' תרגומי) אך ג"ז איננו כי לא יבין ונתבטל אח"כ במותו. (כב) מקרא קשה; ונ"ל שעל החי כיון לפשוטו אך החי יכאב על ראותו התאפסו והסתכלותו בסופו ונפשו עליו על התאפסות זה תאבל בחייהו ע"כ גם הוא איוב הצער ודו"ק. ולפי' רמ"ל הל"ל (ונפשו בתוכו ע"ש).

ותגרע

יְדֶיךָ תִכְסוֹף׃ (טז) כִּי־עַתָּה צְעָדַי תִּסְפּוֹר
לֹא תִשְׁמוֹר עַל־חַטָּאתִי׃ (יז) חָתֻם בִּצְרוֹר
פִּשְׁעִי וַתִּטְפֹּל עַל־עֲוֺנִי׃ (יח) וְאוּלָם הַר־
נוֹפֵל יִבּוֹל וְצוּר יֶעְתַּק מִמְּקוֹמוֹ׃ (יט) אֲבָנִים ׀
שָׁחֲקוּ מַיִם תִּשְׁטֹף סְפִיחֶיהָ עֲפַר־אָרֶץ
וְתִקְוַת אֱנוֹשׁ הֶאֱבַדְתָּ׃ (כ) תִּתְקְפֵהוּ
לָנֶצַח וַיַּהֲלֹךְ מְשַׁנֶּה פָנָיו וַתְּשַׁלְּחֵהוּ׃

יכבדו

ווֹלל איך דיר נאהע זיין״ איין לעבען וואָ דוא פֿערלאנגען פֿינדעסט אן דיינער הענדע ווערק: (טז) דער דוא איצט מיינע טריטטע צעהלסט, לויערסט דאן מיינען פֿעהלערן נימּמער אויף. (יז) וואָהל פֿערזיעגעלט לאָגע מייגע מיסעטהאט, דוא זעלבסט פֿערהילטעסט מיינע זינדען אללע: (יח) אבער אך! דער בערג נאך דעם איינשטורצע פֿרוכטעט נאך, דער פֿעלז ווירד נור פֿאָן אײנער שטעללע געריססען. (יט) ווערדען פֿאָם וואססער שטיינע וועגגעשפיהלט, זיא שוועממען זיך ענדליך אן איינער פֿרוכטבארען ערדע; אבער דעם מענשען האָפֿפֿנונג האסט דוא מיט איינעם זאָלכען ניכטס — געענדעט. (כ) אויף איינע עוויגקייט זיהעט מאן איהן וועגגעדרענגט, ער פֿעהרט הין, ער פֿערענדערט זיין וועזען, זאָ

רייסעסט

באור

לותך הלדס וקלוצ לסי׳ לך ע״ד טרס יקללו ולכי לענה (ויס ווי״ן יתליס ולויה וענה וע׳ רס״י תלומה כ״ה פ׳ כ״ג) (יח) ואולם הר נופל יבול, אמר אולם (אין זה בעת שאבוא בחיים כעימים אחרי מותי כת״ם בפסוקים הקודמים) אולם ההר אחרי נפלו עוד יסוב לבדל מתוקן יבול ועשה יבולו עוד ולא יתאפס מכל וכל כמו מן יסודי באלן יכתבו (ירמי׳ ט׳) יסול (להלן מ׳) כן מן יבולה יבולי יבול ועד״ז כ׳ גם הח׳ בלומענפעלך (ולא כרמ״ל שעשה וי״ו הזאת של ותקות אנוש דמיון להבל וכוון על סכיבס שיתאפסו ומלת ואולם לראיה) וי״ו של ותקות אנוש לביאורי וי״ו המחלק׳ ע׳ בהקדמתינו; ולוד יוכל לעתק דק ממקום אחד ויהי׳ במקום אחר אבל לא נתאפס מכל אבל תקות אנוש אין בלבדון כלה אותו (ומסתפק

בהשאלת

(יב) מַה־יִּקָּחֲךָ לִבֶּךָ וּמַה־יִּרְזְמוּן עֵינֶיךָ׃
(יג) כִּי־תָשִׁיב אֶל־אֵל רוּחֶךָ וְהֹצֵאתָ
מִפִּיךָ מִלִּין׃ (יד) מָה־אֱנוֹשׁ כִּי־יִזְכֶּה וְכִי־
יִצְדַּק יְלוּד אִשָּׁה׃ (טו) הֵן בִּקְדֹשָׁו לֹא
יַאֲמִין וְשָׁמַיִם לֹא־זַכּוּ בְעֵינָיו׃ (טז) אַף כִּי־
נִתְעָב וְנֶאֱלָח אִישׁ־שֹׁתֶה כַמַּיִם עַוְלָה׃
(יז) אֲחַוְךָ שְׁמַע־לִי וְזֶה־חָזִיתִי וַאֲסַפֵּרָה׃
(יח) אֲשֶׁר־חֲכָמִים יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ
מֵאֲבוֹתָם׃ (יט) לָהֶם לְבַדָּם נִתְּנָה הָאָרֶץ

בקדשיו ק׳ ולא

בען — דיעזער גלויבע זאָלל זאָ דיסטער בייא דיר זיין? (יב) וואָ רייסען
דיך דיינע געזיננונגען היין? וויא פֿערלייטען דיך דיינע בליקע: (יג) דאס
דיין וואהנזין זיך אן גאָטט קיהלט, אונד דער מונד זאָלכע וואָרטע אויס-
שטאָסט. (יד) וואס איזט דער מענש דאס ער שולדלאָז זיך ריהמע?
דאס ער דיין זיך בריסטע דער וייבער זאָהן? (טו) גאָטט טרויעט אללע
איהם געוויהעטען ניכט, זעלבסט דיא הימועל זינד אין זיינען אויגען
ניכט ריין. (טז) פֿיעלמעהר דער אונווירדיגע. פֿערדאָרבענע, דער אלל-
טאגסמענש דער וואססערשנעלל נאך זינדען בעגיעריג שנויבט. (יז) לאססע
דיך בעלעהרען אָ גאהאָרכע! איך דורכשויע מיינע וויזהייטס אננאלען.
ערצעהלע זיא טרייליך: (יח) אויך וואס וויזע מיר קונד געטהאן, איהרען
עלטערן טרייא נאכערצעהלטען. (יט) דיא גליקליך דאס לאנד בעוואָהנ-
טען

באור

וכי דבר זה הוא מכוסה ומוטל כ"כ בספק אתך, אמונת העוה"ב. (לאט
מכוסה) ותבוא אליו בלאט (שופטי' ד') (יב) ומה ירזמון, מדוע עיניך
משוטטות כאדם שכור (פערדרעהטע בליקקע) ולדעתינו ירזמון בחילוף
אותי' עם ירמזון מלשון (דאס ווינק) ולא אמ' רמז כמו שחשב החכם ב"פ;
שהוא ל' תלמודי (אדם רומז ונרמז קורץ ונקרץ) וגם הרי"ם בס"ש לא
הביאו בשרש רמז ובשרש רזם הביא ואינו כ"ל. (יג) כי תשיב אל אל רוחך,
למשיבת

יועיל בם: (ד) אף־אתה תפר יראה
ותגרע שיחה לפני־אל: (ה) כי־יאלף
עונך פיך ותבחר לשון ערומים:
(ו) ירשיעך פיך ולא־אני ושפתיך יענו־
בך: (ז) הראישון אדם תולד ולפני גבעות
חוללת: (ח) הבסוד אלוה תשמע ותגרע
אליך חכמה: (ט) מה־ידעת ולא נדע
תבין ולא עמנו הוא: (י) גם־שב גם־
ישיש בנו כביר מאביך ימים: (יא) המעט
ממך תנחומות אל ודבר לאט עמך:

הראשון ק׳ מה

דיא נידגענד איינדרינגען. (ד) דוא פערלעצעסט אללע גאָטטעספורכט, פערעכטליכעם געשוועטץ פאָר גאָטט צו רעדען: (ה) יא דיינע טיקקע דייטעט שאָן דיא שפראכע, אונד וועהלסט דער ליסטיגען רעדענסארט. (ו) דיין וואָרט זעלבסט קלאגט דיך אן, ניכט איך, דיינע אייגנע ליפפען צייהען דיינען טרוג. (ז) ביזט דוא דען דער מענשען ערסטגעבאָהרנער, ביזט דוא ענטשטאנדען פאָר אללען היגעלן: (ח) דאס דוא אין גאָטטעס אורגעהיימניססע איינדרינגען ווילסט, דאס וויא עטוואס גרינגעס וויז־הייטסטיפע אכטעסט: (ט) וואס ווייסט דוא דען וואס וויר ניכט וויססען? וואס ערגרינדעסט דוא אונז פערהאָלענעם? (י) אויך אונטער אונז גיבטס האָכבעטאגטע, גרייזע דיא מעהר יאהרע צעהלטען אלס דיין פאטער לעבטע. (יא) אן גאָטטליכען טראָסטונגען זאָללסט דוא זאָ וועניג גלוי־

בען

באור

טו (ד) ותגרע שיחה, תגרע שיחה גרועה, והענין יגרע כל זה מקום התפלה יאמר הפעל, (היעצת לאלוה, במקום עוד דאית כענין עלה במתיק סוד נעשה עלה עמוקה וכו׳) (יא) המעט ממך תנחומות אל, שאתה מסתפק בעולם הזה (שהוא כל תנחומות מאל לנפש המשכיל בענין) הכי נמעטה ממך כ״כ בתנחומות השארת הנפש, ודבר לאט

וגו׳

עָתִיד לַכִּידוֹר: (כה) כִּי־נָטָה אֶל־אֵל יָדוֹ
וְאֶל־שַׁדַּי יִתְגַּבָּר: (כו) יָרוּץ אֵלָיו בְּצַוָּאר
בַּעֲבִי גַּבֵּי מָגִנָּיו: (כז) כִּי־כִסָּה פָנָיו בְּחֶלְבּוֹ
וַיַּעַשׂ פִּימָה עֲלֵי־כָסֶל: (כח) וַיִּשְׁכּוֹן עָרִים
נִכְחָדוֹת בָּתִּים לֹא־יֵשְׁבוּ לָמוֹ אֲשֶׁר
הִתְעַתְּדוּ לְגַלִּים: (כט) לֹא־יֶעְשַׁר וְלֹא־
יָקוּם חֵילוֹ וְלֹא־יִטֶּה לָאָרֶץ מִנְלָם: (ל) לֹא־
יָסוּר מִנִּי־חֹשֶׁךְ יֹנַקְתּוֹ תְּיַבֵּשׁ שַׁלְהָבֶת

ויסור

מארטער אומפאססען איהן, וויא יענע גענזינונגסרייע דעססען, דער נאהע צום פלאממענאורטהייל איזט. (כה) צור שטראפע וייל ער קיהן געגען דיא גאטטהייט ווירקטע, מיט מענשענקראפט דעם אללמעכטיגען זיך ווידערזעצטע. — (כו) ליעף געגען איהן מיט קעקקעם געהעלזע, אין אונדורכדרינגליכער ריסטונג, (כז) וייל זיין אנגעזיכט ער מיט פעטט איבערצאגען, אונד זיינע פייסטע לענדען איבערהאנגען: (כח) דרום מוס ער אין אֶדען פלעטצען וויילען, אין אונבעוואהנטען הייזערן, דיא צום שוטטע נאהען, (כט) בלייבט אונגליקליך, זיין האב' איזט אהנע דויער אונד פיהרט אים לאנדע ניכטס צוועקמעסיגעס אויס: (ל) דען ער ווירד זיינער דיסטערן פערוואָרענהייט ניכט לאָז, זיינע שפראָסלינגע דאָרט דיא פלאממע דיא נור בייא זיינעם

לעטצטען

באור

עתיד לכידור, הוסיף והחזיק במליצה זו כי היה איפוא כלידות נפש ורוח וחרדת לב כמי שעתיד להשרף על מוקדה בין כדור עם אשר סביבותיו — תלך לו חרדת לב (כמו ויתלך עלי לבי בקרבי) כאלו כבר באמת היו לדותיו מוקד אש ועיין בפסוק סביבות הרשע החומס אשר התיית רוח תסובבנהו, כנ"ל בפסוקים הקשים האלו ופירושיהם נדחקים במ"כ והמשכיל יבחין־ (כט) לא יעה, לארץ לבני דורו מנלם, דבר ותכלית לפניהם לא יצליח (ככל תאליח לעשות לו שם ונכון בארץ החיים. החכם בחכמתו והגבור בגבורתו והעשיר בעשרו) לעשות דבר תכליתיי. מנלם לי תכלית (ככלותך לבגוד, ישעי') ולדברינו שפיר ומנלם לי רבים (שקשה לדעת כולם).

תרגמתי

וְלֹא־עָבַר זָר בְּתוֹכָם׃ (כ) כָּל־יְמֵי רָשָׁע
הוּא מִתְחוֹלֵל וּמִסְפַּר שָׁנִים נִצְפְּנוּ לֶעָרִיץ׃
(כא) קוֹל־פְּחָדִים בְּאָזְנָיו בַּשָּׁלוֹם שׁוֹדֵד
יְבוֹאֶנּוּ׃ (כב) לֹא־יַאֲמִין שׁוּב מִנִּי חֹשֶׁךְ
וְצָפוּ הוּא אֱלֵי־חָרֶב׃ (כג) נֹדֵד הוּא
לַלֶּחֶם אַיֵּה יָדַע כִּי־נָכוֹן בְּיָדוֹ יוֹם חֹשֶׁךְ׃
(כד) יְבַעֲתֻהוּ צַר וּמְצוּקָה תִּתְקְפֵהוּ כְּמֶלֶךְ
עתיד

טען, קיין פרעמדעס געטאָזע איהרע זיננע פערווירדטע: (כ) אין שטעטעם שרעקקען שווידערט דער טיראן זיין לעבען דורך, דיא יאהרען וועניגקייט דיא דעם פרעוולער נאך צום טהייל ווערדען. (כא) עוויגע זעלבסט-אונצופריעדענהייט וויהלט זיין געמיטהע דורך, דיעזע געוואפנעטע מארטער ניסטעט זיך אין איהם בייא בעסטעם וואָהלזיין. (כב) אונזיכער איזט בייא איהם דעם אונגליק צו ענטקאָממען, שווערדטעס שרעקקען שוועבט שטעטס פאָר זיינען בליקקען: (כג) זעעלענטוימלענד איזט ער, גלייכוויא אירגענדוואָ קריעג אום איהן ווער, וויל דאס געוויססעןווירקליך אויף אונגליק נור וואַרטעט. (כד) געוויסענסביסע זינד איהם שרעקקען אונד
מארטער

באור

למשיבת נפש ורוח הוא לך לדבר על אלהים תועה. (כב) לא יאמין שוב מני חשך, לדעתיו, וידבר פה על פחד אשר מלא לב רשע וחומס, כאילו חרב עומדת תמיד לפניו וכמ"ש רז"ל הרשעים מלאים חרטה, וזה הוא ענין רע תוגת נפש לחוטא מלב ועד בשר תכלה הנקידות נפש (זעעלענאנגסט) כענין נע ונד דקין כמו שהארכתי בביאורי על בראשית (ובשירי תפארת שלי אשר אקוה מהר, שיבקע עליו שחר הדפוס לצאת לאורה) וזה"ש בפסוק הקודם בשלום אף שיהי' לו שלום לרשע הזה יפול השודד הזה מנקידות רוח עליו וע"כ לא רציתי לתרגם ללחם איה שיהי' נע ונד בעבור פתיתי לחם, שעדיין לא הם מתלונת בשלום ועדיין רשע זה בשלותו, ועוד הי' לומר בעתיד יבוא ללחם, וע"כ תרגמתי (כג) ללחם, לפ"ד הדמיון (ע' לעיל פרש' ה') לדמיון לחם איה לחם ל' מלחמה (שופטים ה' אז לחם שערים וע' לעיל פ' כדוי לחמי ו' פ"ז) וכן הבאתי שם בשם המעמד משלי נ"פ תחת עבד כי ישבע לחם, כאילו מלחמה איה אפוא שביביו כן בנקידות רוח יהיה, (כד) תתקפהו כמלך
עתיד

לְדִבְרֵי־רוּחַ אוֹ מַה־יַּמְרִיצְךָ כִּי תַעֲנֶה׃
(ד) גַּם | אָנֹכִי כָּכֶם אֲדַבֵּרָה לוּ־יֵשׁ נַפְשְׁכֶם
תַּחַת נַפְשִׁי אַחְבִּירָה עֲלֵיכֶם בְּמִלִּים
וְאָנִיעָה עֲלֵיכֶם בְּמוֹ רֹאשִׁי׃ (ה) אֲאַמִּצְכֶם
בְּמוֹ־פִי וְנִיד שְׂפָתַי יַחְשֹׂךְ. (ו) אִם־אֲדַבְּרָה
לֹא־יֵחָשֵׂךְ כְּאֵבִי וְאַחְדְּלָה מַה־מִּנִּי יַהֲלֹךְ׃
(ז) אַךְ־עַתָּה הֶלְאָנִי הֲשִׁמּוֹתָ כָּל־עֲדָתִי׃
(ח) וַתִּקְמְטֵנִי לְעֵד הָיָה וַיָּקָם בִּי כַחֲשִׁי
בפני

נאָך וואס אן צום רעדען? (ד) ווירדע איך זאָ רעדען, ווערעט איהר אן מיינער שטעללע? איך ווירדע מיט טראָסטוואָרטען אייך איבער־הייפען, אוים מיטלייד דאז הויפט איבער אייך שיטטעלן. (ה) איך ווירדע אייך מוטה איינפלאָסען מיט מיינעם מונדע. מיט מיינען טראָסטוואָרטען אייך שמערץ לינדערן; (ו) ווען איך איצט אבער רעדע, מיין שמערץ לינדערט זיך ניכט, אונד שווייג איך וייכט מיר ניכטס. (ז) יא אויף דער יעטציגען ארט מאכט מאן מיך מידע העטטעסט דוא אבער (גאָטט) דיזע מיינע געזעללשאפט זאָ צער־שטאָרט, (ח) וויא דוא מיך צוזאממענשרומפפטעסט; ווער ערזעלבסט יעדער

באור

טז (ז) אך עתה הלאני, לחנם התייאש הר"מ וואָלפזאָהן מביאור נכון, כדרכו לייאש, ובביאור ד' ווין תקנ"ד נדחק מכל שלפניו וכ' לע"ד כמו לעד בדי"ס תל' ויהי ערך סובא ואל תכנס בפלגה דחוקה, כי נלע"ד לפרש "כי לעיל פ' ד' א' לו יש נפשכם תחת נפשי הייתי טוב לכם, ועתה א' עכ"פ אם גם הם היו מוכים כמוני היו מאמינים לעניי ולייסורי — אך אתה — באופן הזה שרק אותי לבד הלאני, ויוכל כל רע הדובק בי להלאותני אבל השמות (פעל תנאיי (קאָניונקטיף) העטטעסט דוא) אם היית משמים כל עדת רעי, המסובבים אלה ותקמטני כמו שקמטת אותי (יש יוי"ן כאלה ע' סוף הקדמתי) לעד היה לי כל רע ורע בעלמו היה מעיד שביסורין כאלה אין עון לבעל ומה שידעו לו
כחש

וְיָסוּר בְּרוּחַ פִּיו׃ (לא) אַל־יַאֲמֵן בַּשָּׁו נִתְעָה
כִּי־שָׁוְא תִּהְיֶה תְמוּרָתוֹ׃ (לב) בְּלֹא־יוֹמוֹ
תִּמָּלֵא וְכִפָּתוֹ לֹא רַעֲנָנָה׃ (לג) יַחְמֹס
כַּגֶּפֶן בִּסְרוֹ וְיַשְׁלֵךְ כַּזַּיִת נִצָּתוֹ׃ (לד) כִּי־
עֲדַת חָנֵף גַּלְמוּד וְאֵשׁ אָכְלָה אָהֳלֵי־
שֹׁחַד׃ (לה) הָרֹה עָמָל וְיָלֹד אָוֶן וּבִטְנָם
תָּכִין מִרְמָה׃

טז (א) וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃ (ב) שָׁמַעְתִּי כְאֵלֶּה
רַבּוֹת מְנַחֲמֵי עָמָל כֻּלְּכֶם׃ (ג) הֲקֵץ
לְדִבְרֵי

בשוא ק׳

לעטצטען הויך ערלישט. (לא) אָ פֿערווירדטער מענש! טרויע ניכט אייטלעם גלאנץ, דען נעטיישטע האָפֿפֿנונג פֿפלעגט אם ענדע צו בלייבען. (לב) וועןן דער אסט נאָך ניכט גרינעט — דא ווערדע אונצייטיג דיא פֿרוכט צו געניסען. (לג) זאָ מוס ער עבען וויא דיא רעבע אונרייפֿע טרויבען אבשיטטעלן, אונד וויא דער אֶלבוים זיינע בליטהע אונצייטיג אבווערפֿען. (לד) זאָ בלייבט היכלערדראָטטע אָדע, דיא צעלטע דער בעשטעכונג אלם ווערדען זיא פֿלאממענרויב. (לה) דיא אונהייל שוואנגערען אונד בעטרוג געבעהרען, איהר אייגנער לייב האט איהנען טרוג צור שטיטצע געציינט.

טז (א) איוב אנטוואָרטעטע אונד שפראך: (ב) דעסגלייכען האָרטע איך שאָן פֿיעלעס, לײדיגע טראָסטער זייעט איהר אללע.
(ג) האט דאז לערע געשוועטץ שאָן זיין ציעל? אָדער שפאָרנט דיך נאָך

באור

(לא) תרגמתי כיולא במליצה בדיניון נסבב לדבר אל כל נתעה סבעולס! כא אל יאמן בסוא, לא יטה אל תאות סוא והבל כי הבל יהי׳ תמורת התאות׳ (לב) כמשל אם דומה עץ אשר כפתו לא רעננה, לא יאכל עמנו כי היה ממלא זמן אכילת הפירות בלא יומו, כן מוזג להדשע שלא יטה לאכול מגזל (כי הוא פרי שאין דאוי לאכול) ומלא תמלא כפשוטו שמדמה הפרי כאילו כבר נמלא ועדיין לא נמלא יומו (לג) גם הוא בלא יומו יחמוס בסרו וכו׳, (לה) תכין, מל׳ ועל כנו, עושה לו המדונה לבסים וכן.

אך

עֲלֵי גִלְדִּי וְעֹלַלְתִּי בֶעָפָר קַרְנִי׃ (טז) פָּנַי
חֳמַרְמְרָה מִנִּי־בֶכִי וְעַל עַפְעַפַּי צַלְמָוֶת׃
(יז) עַל לֹא־חָמָס בְּכַפָּי וּתְפִלָּתִי זַכָּה׃
(יח) אֶרֶץ אַל־תְּכַסִּי דָמִי וְאַל־יְהִי מָקוֹם
לְזַעֲקָתִי׃ (יט) גַּם־עַתָּה הִנֵּה בַשָּׁמַיִם עֵדִי
וְשָׂהֲדִי בַּמְּרוֹמִים׃ (כ) מְלִיצַי רֵעָי אֶל־אֱלוֹהַּ
דָּלְפָה עֵינִי׃ (כא) וְיוֹכַח לְגֶבֶר עִם־אֱלוֹהַּ וּבֶן־
אָדָם לְרֵעֵהוּ׃ (כב) כִּי־שְׁנוֹת מִסְפָּר יֶאֱתָיוּ
וְאֹרַח לֹא־אָשׁוּב אֶהֱלֹךְ׃

יז (א) רוּחִי חֻבָּלָה יָמַי נִזְעָכוּ קְבָרִים לִי׃
(ב) אִם־לֹא הֲתֻלִים עִמָּדִי וּבְהַמְּרוֹתָם

חמרמרו ק׳ המ׳ דגושה
תלן

(טז) מיינע געזיכטסציגע זינד פֿאם וויינען צערשרומפֿפֿט, מיינע אוי־
גענלידער דעקט טאָדעסשאטטען, (יז) אונד אין מיינען הענדען וואר
ניא אונרעכטעס, אונד מיט דיינעם געוויססען קאן איך געבעטה
פֿערריכטען. (יח) אָ ערדע, בעדעקקע מיינע וועהען ניכט! נירגענד
פֿערהאללע מיין יאממערגעשרייא! (יט) אויך איצט מוס יא אים
היממעל מיין צייגע זיין, מיין פֿאָרמונד דאָרט אין יענען האָהען,
(כ) יא זאָלכע פֿירשפּרעכער מעכטע איך פֿיר פֿריינדע האבען, אום
דיעם בליקט מיין אויג׳ טהרענענד צו גאָטט. (כא) דאן קאָנטע דער
מענש מיט זיינעם גאָטטע רעכטען, פֿאָר מאן אונד מאננעס־אנגעזיכט,
דען דיא יאהרען־ווענינקייט איזט באלד דאהין, אונד איך וואללע
הין, וואָ נימאנד צוריק קעהרט.
יז (א) מיין גייסט איזט גערדיקט. מיינע לעבענסלוסט פֿערלאָשען,
גרעבער ווינקען מיר צו. (ב) מעכטען נור שפּאָטטער זיך ניכט
מיט

באור

(יז) ואנוכי לא חמס בכפי ותפלתי זכה, לא כאיש היודע נגעי לבבו
ובהתפללו יודע שאין לאוי לעזרת האל, אבל אני תפלתי זכה.
יז (ב) אם לא אנשים מהתלים עמדי דק״אם לא היו רוצים לדמות לי.
תלן

בְּפָנַי יַעֲנֶה׃ (ט) אַפּוֹ טָרַף ׀ וַיִּשְׂטְמֵנִי חָרַק
עָלַי בְּשִׁנָּיו צָרִי ׀ יִלְטוֹשׁ עֵינָיו לִי׃ (י) פָּעֲרוּ
עָלַי בְּפִיהֶם בְּחֶרְפָּה הִכּוּ לְחָיָי יַחַד עָלַי
יִתְמַלָּאוּן׃ (יא) יַסְגִּירֵנִי אֵל אֶל עֲוִיל וְעַל־
יְדֵי רְשָׁעִים יִרְטֵנִי׃ (יב) שָׁלֵו הָיִיתִי ׀ וַיְפַרְפְּרֵנִי
וְאָחַז בְּעָרְפִּי וַיְפַצְפְּצֵנִי וַיְקִימֵנִי לוֹ לְמַטָּרָה׃
(יג) יָסֹבּוּ עָלַי ׀ רַבָּיו יְפַלַּח כִּלְיוֹתַי וְלֹא יַחְמֹל
יִשְׁפֹּךְ לָאָרֶץ מְרֵרָתִי׃ (יד) יִפְרְצֵנִי פֶרֶץ עַל־
פְּנֵי־פָרֶץ יָרֻץ עָלַי כְּגִבּוֹר׃ (טו) שַׂק תָּפַרְתִּי

ץ׳ זעירא

עלי

(יעדער דער פֿריינדע) מיר צום צייגען אויפֿגעשטאנדען אונד וואס ער פֿאָן מיר אונגלויבליך העלט, מיר פֿאָר אויגען איינגעשטיממט. (ט) וויא ער מיט ברויזענדעם צאָרן מיך אנפֿיינדעט, ווידער מיך מיט זיינען צעהנען קנירשט, מיין פֿיינד מיר ראזענדע בליקקע צווירפֿט. (י) זאָ רייסען זיא אללע איהרען מונד געגען מיך, שלאגען מיינע וואַנגען מיט שמאך, פֿאָן וואוטה אנגעשוועללט, ראָטטען זיא זיך אללע ווידער מיך. (יא) אך דער העיר גאב מיך מוטהווילליגען בובען פרייז, ליפֿערט מיך אין פֿרעפֿלערהאנד. (יב) פֿרידליך לעבטע איך ער צערמאלמטע מיך, פֿאססטע מיך ביים נאקען, אונד צערשטיעבטע מיך גאנץ, ריכטעטע מיך אלס זיינע ציעלשייבע הין. (יג) נון אומגעבען מיך זיינע שיצען אללע, דיזער שפאלטעט שאָהנונגסלאָז מיינע נירען, יענער שיטטעט מיינע גאללע אויף דיא ערדע. (יד) זאָ צערדייסט ער מיך דיס אויף דיס, שטירמט וויא איין קריעגסגעוואַפֿנעטער אויף מיך הער. (טו) איין טרויערקלייד היללטע איך אום מיינען וואונדען קאָרפער אונד מיין גלאנץ איזט מיט שטויב בעזודעלט.

מיינע

באור

כחש. וכזב שמני בעצמו היה עונה בפני ותאמת אמתת הדבר כנ"ל, ודבריהם לא יתכנו בעיני (יא) ירטני פ' הראב"ע מטעם ירט הדרך, הסגירני למסור לרשעים. (יב) ויפרפרני ל' פור התפוררה.

ואנכי

וּטְהָר־יָדַיִם יֹסִיף אֹמֶץ׃ (י) וְאֻלָּם כֻּלָּם
תָּשֻׁבוּ יָבֹאוּ נָא וְלֹא־אֶמְצָא בָכֶם חָכָם׃
(יא) יָמַי עָבְרוּ זִמֹּתַי נִתְּקוּ מוֹרָשֵׁי לְבָבִי׃
(יב) לַיְלָה לְיוֹם יָשִׂימוּ אוֹר קָרוֹב מִפְּנֵי־
חֹשֶׁךְ׃ (יג) אִם־אֲקַוֶּה שְׁאוֹל בֵּיתִי בַּחֹשֶׁךְ
רִפַּדְתִּי יְצוּעָי׃ (יד) לַשַּׁחַת קָרָאתִי אָבִי
אָתָּה אִמִּי וַאֲחֹתִי לָרִמָּה׃ (טו) וְאַיֵּה אֵפוֹ
תִקְוָתִי וְתִקְוָתִי מִי יְשׁוּרֶנָּה׃ (טז) בַּדֵּי שְׁאֹל
תֵּרַדְנָה אִם־יַחַד עַל־עָפָר נָחַת׃

ובאו ק'

ריען

(י) דאָך איהר ווענדעט אייך קאָממעט וויעדער, איך פינדע קיינען
ווייזען אונטער אייך. (יא) היגנעשוואונדען זינד, אך, מיינע טאגע,
מיינע פלענע אונד ווינשע פעראייטעלט, (יב) אונד דיזע דיא טאגעס-
העללע (פערנונפט) אין פינסטערניס פערוואנדעלן, איהנען זאָלל
ליכט אויס איהרעם דונקעל זיך ענטפאלטען? (יג) וויא קאן איך
האָפפען, ווען דיא גרופט מיין הויז, אים דונקעל שאָן מיין לאגער
בערייטעט איזט. (יד) דאז גראב נעננע איך פאטער, מוטטער אונד
שוועסטער דיא פערוועזונג, (טו) אונד מיינע האָפפנונג אָ וואָ איזט
זיא? מיינע האָפפנונג, ווער ווירד זיא שויען? (טז) איינסט ווען דיא
זיילען דער אונטערוועלט צוזאממען זינקען? ווען זיא אללע זאמט
דעם ערדענרונד צוזאממענשטירצען? — —

בלדד

באור

אצלך להיות תפת — ענין מגונה (כמו התופת וגו' בין הכוס) לענין
כל (יב) המשימים לילה ליום המהפכים ליל הסכלות והאור ביום כנה
כן החכמה והצדק, והופכים סכלות תחת חכמה מדוע יהי' להם אור
קרוב, ההצלחה ינוכן להם מחשכם, מסכלותם. (טז) בדי שאול תרדנה,
יקותה במליצה כאילו השאול בנויה על בדים ועומדים רעועים ואמר:
אם גם הם תרדנה יחד עם העפר בכללה אז אולי תראה תקותי בהתאפס
הכל ר"ל תקות אין ואפס כ"ל.

קנצי

תלנעיני (ג) שימה נא ערבני עמך מי הוא
לידי יתקע: (ד) כי לבם צפנת משכל
על כן לא תרמם: (ה) לחלק יגיד רעים
ועיני בניו תכלנה: (ו) והצגני למשל עמים
ותפת לפנים אהיה: (ז) ותכה מכעש עיני
ויצרי כצל כלם: (ח) ישמו ישרים על זאת
ונקי על חנף יתערר: (ט) ויאחז צדיק דרכו
וטהר

מיט מיר פערעהנליכען, מיסטע נור מיין אויג' בייא איהרען גריממי־ גען וואָרטען ניכט וויילען. (ג) אָ פערשאַפפע דוא מיר מאכט, לינ־ דערע מיינען שמערץ! ווער מאָכטע דאן מיט מיר זאָ פריינדשאַפט פפלעגען. (ד) דוא האסט יא איהר הערץ דורך גליק פערשטאָקט, דאדורס ווירסט דוא אין איהרע מיטטע ניכט האָכגעפריזען. (ה) דיא מיט גלאטטען וואָרטען דען נעבענמענשען צערשטיקקען מעכטען — ביז דיא אויגען זיינער קינדער פערשמאכטען, (ו) אונד איך דען ער צום פאָלקערבעהעררשער ערנעננען זאָללטע, מוס נון אָפפענטליך צום שאנדגעגענשטאנד זיין, (ז) יא מיין אויגע מוס זיך פאָר קוממער טריבען, פאָר דיזען מיינען נעבענגעשאָפּפען דיא אללעזאמט שאטטען גלייכען זאָללטען. (ח) ענטזעטצען מיסטען רעדליכע זיך היריבער, דער אונשולדיגע זיך ענטריסטען איבער דען הייכלער. (ט) דער פראָממע פערטהיידיגע היר זיינען וואנדעל, ער פערדאָפפלע זיינע זיגעסקראַפט.
דאָך

באור

תלן, ענינו התמדת הדבר וויילען (כמו בלוחלו ילן עוז, וכמו ובלחה ולנה בבית הגנב) (ג) ערבני כ"ל מלשון ה' עשקה לי ערבני (ישעי' ל"ח ע"ש) וכ"כ שם רד"ק הסקיעני, והמתרגמים ת' שם (לינדערע מיינען שמערץ) וכן תרגמתי פה, עמך בעזרתך, ומי מרעי כ"כ יתחברו כתוקעי כף אז אם עזרתני (ד) משכל (ל' בכל אשר יפנה ישכיל) שהוא ל' הצלחה, ע"י הצלחה צפנת לבם מתבונה, על כן לא תרוממם ואף כי תרומם פיעל ולא פועל תרגמנו לפי הכוונה בחברתם ע"ד וישמן ישרון ויבעט — (ה) לחלק יגיד רעים, מלשון בחלק שפתיה תדיחנו ע"י חלק לשונם דוברים להכרית רעים יגיד מל' גדו אילנא יכרית, עד שעיני בניו תכהינה שיכריתו אבותיהם, ויתיתמו, (ו) ואותי אשר יוכל להציגני למושל עמים
אלערך

(ח) כִּי־שֻׁלַּח בְּרֶשֶׁת בְּרַגְלָיו וְעַל־שְׂבָכָה
יִתְהַלָּךְ׃ (ט) יֹאחֵז בְּעָקֵב פָּח יַחֲזֵק עָלָיו
צַמִּים׃ (י) טָמוּן בָּאָרֶץ חַבְלוֹ וּמַלְכֻּדְתּוֹ
עֲלֵי נָתִיב׃ (יא) סָבִיב בִּעֲתֻהוּ בַלָּהוֹת
וֶהֱפִיצֻהוּ לְרַגְלָיו׃ (יב) יְהִי־רָעֵב אֹנוֹ וְאֵיד
נָכוֹן לְצַלְעוֹ׃ (יג) יֹאכַל בַּדֵּי עוֹרוֹ יֹאכַל
בַּדָּיו בְּכוֹר מָוֶת׃ (יד) יִנָּתֵק מֵאָהֳלוֹ מִבְטַחוֹ
וְתַצְעִדֵהוּ

(ח) אינס גארן פֿעללט ער מיט זיינען פֿיסען וואָרום לוסטוואַנדעלטע
אויף נעטצען ער? (ט) זאָ אומשטריקט דיא שלינגע זיינע פֿערזע, דאס
נעטצגעוועבע, איזט מעכטיגער אלס ער: (י) אין דער ערדע ליגט דיא
שנור פֿערבאָרגען, דאס פֿאנגאייזען אויף זיינער באהן. (יא) שרעקקען
דרענגען איהן אום אונד אום, אלס ווערען זיא געשטרייעט אום זיינע
שריטטע. (יב) זיינע קראַפֿט גלייכוויא פֿאָם הונגער אויסגענאגט, זיין
שטורץ איזט אן זיינער זייטע בערייט. (יג) קוים נאגט דיא ענטקרעפֿטי-
גונג אן זיינער הויט, זינד אללע גליעדער שאָן אין איהם אויסגעצעהרט
אָ דעם פֿערדערבענס זאָהן! (יד) יעדע שטיטצע איזט פֿאָן זיינער וואָה-
נונג ענטריססען, וואָהל מאכט ער פֿאָרטשריטטע, ערנאנט אלס דעם
און-

באור

אמרו למעלה כי לבם צפנת משכל א' מדוע נחשבנו כבהמה ועל מה שאמר
לילה ליום ישימו אור קרוב כו' (לפי פירושי) אמר מדוע נטמינו ותחשוב
שאנו הולכים בדרך רשע (ח) יתהלך, ענין הטיול יאמר בהתפעל
(והארכנו במכתבי דקדוק שלנו) כמו מתהלך לרוח היום, והוא המשל
לפי שדומה הרשע כמטייל לענג על דרכים מסוכנים, וא' מדוע באמת
הלך לטיול וענג על מקום מסוכן, ותבין תרגומי. (ט) יחזק עליו,
יחזק ממנו, צמים מין רשת הקלועה כמין קליעה ולמת רשם. (יג) כיון
שאפסו כחותיו מיד אם ילך המחלה בדי עורו אל עורו (בדי הראשון ל'
בדי בשו"א) מיד יאכל בדיו האיברים כי בן מות הוא (יד) ותצעידהו בדרך

יח (א) וַיַּעַן בִּלְדַּד הַשֻּׁחִי וַיֹּאמַר׃ (ב) עַד־
אָנָה ׀ תְּשִׂימוּן קִנְצֵי לְמִלִּין תָּבִינוּ
וְאַחַר נְדַבֵּר׃ (ג) מַדּוּעַ נֶחְשַׁבְנוּ כַבְּהֵמָה
נִטְמִינוּ בְּעֵינֵיכֶם׃ (ד) טֹרֵף נַפְשׁוֹ בְּאַפּוֹ
הַלְמַעַנְךָ תֵּעָזַב אָרֶץ וְיֶעְתַּק צוּר מִמְּקֹמוֹ׃
(ה) גַּם אוֹר רְשָׁעִים יִדְעָךְ וְלֹא־יִגַּהּ שְׁבִיב
אִשּׁוֹ׃ (ו) אוֹר חָשַׁךְ בְּאָהֳלוֹ וְנֵרוֹ עָלָיו יִדְעָךְ׃
(ז) יֵצְרוּ צַעֲדֵי אוֹנוֹ וְתַשְׁלִיכֵהוּ עֲצָתוֹ׃
כִּי

יח (א) בלדד דער שוחיטע אנטוואָרטעטע הירויף: (ב) וואן ווירד דאָך
דיעזער לעסטיגע שטרייט צו ענדע זייען? דען איבערלעגט דאן
וואָללען וויר אין רעדען זיך איינלאססען! (ג) ווארום זינד וויר דעם פיה'
עהנליך, אין אייערען אויגען זאָ אונריין געאכטעט? (ד) דוא דער דוא זיין
וועזען זעלבסט אים צאָרנע צעררייסעסט! זאָלל דיינעטוועגען דאז וועלט-
געזאממטע פערלאססען ווערדען? אונד דיא גאָטטהייט פאָן איהרעם
האָהען שטאנדעספונקטע זיך צו דיר הינאבלאססען? (ה) ענדליך מוס
דער פרעפלער ליכט ענטשווינדען, קיינען שיממער גיבט מעהר זיינע
מאטטע לייכטע. (ו) פערדונקעלן מוס דאז ליכט אין זיינעם צעלטע,
אונד זיין בליצטעסשטראהל לישט גאנץ אויס. (ז) געהעממט זינד נון
זיינע קרעפטיגען שריטטע, זיין אייגנער פלאן שטירצט איהן אינס אונגליק,
אינס

באור

יח (ב) קנצי, הארמי יאהב להוליא החסרון הנדגש בעברית כמו חנטין
בארמית כמו חטים בעברית וכן קנצי מן קץ וכמו בנתין מן בת
ומפני כן תמצאו דגש במלת בתי לתשלום הנו"ן ופה מורגשת הנון כארמית,
וא' מי יתן וכבר יסופו הטענות הדיקות, וטעם עד אנה מתי יהי' כבר
עת שיהי' קץ· פעל העוד יהיה דגיל לחסר לאלפים — ומובן, ולהכנס
התעכב ל"אוו בשם רמ"ס, (ג) נטמינו, כמו נטמאינו והרבה אלפין
חסרים כמו מלתי (בהעלותך) וזה הפי' למדתי מדברי ר' משה מדעסוי
(וכספרו ווילדיגונג לאווטה סת' שם איזה פסוקי איוב ע"ש·) וכ' שעל
אמרו

נַפְשִׁי וּתְדַכְּאוּנַנִי בְמִלִּים׃ (ג) זֶה־
עֶשֶׂר פְּעָמִים תַּכְלִימוּנִי לֹא־תֵבֹשׁוּ
תַּהְכְּרוּ־לִי׃ (ד) וְאַף־אָמְנָם שָׁגִיתִי אִתִּי
תָּלִין מְשׁוּגָתִי׃ (ה) אִם־אָמְנָם עָלַי תַּגְדִּילוּ
וְתוֹכִיחוּ עָלַי חֶרְפָּתִי׃ (ו) דְּעוּ־אֵפוֹ כִּי־
אֱלוֹהַ עִוְּתָנִי וּמְצוּדוֹ עָלַי הִקִּיף׃ (ז) הֵן
אֶצְעַק חָמָס וְלֹא אֵעָנֶה אֲשַׁוַּע וְאֵין מִשְׁפָּט׃
(ח) אָרְחִי גָדַר וְלֹא אֶעֱבוֹר וְעַל־נְתִיבוֹתַי
חֹשֶׁךְ יָשִׂים׃ (ט) כְּבוֹדִי מֵעָלַי הִפְשִׁיט וַיָּסַר
עֲטֶרֶת רֹאשִׁי׃ (י) יִתְּצֵנִי סָבִיב וָאֵלַךְ וַיַּסַּע
כָּעֵץ תִּקְוָתִי׃ (יא) וַיַּחַר עָלַי אַפּוֹ וַיַּחְשְׁבֵנִי
לוֹ

וואָללט איהר מיר זעעלענלייד ערדעגען? אונד מיך מיט וואָרטען קרענ־
קען? (ג) שאָן צעהן מאהל האבט איהר מיך בעשעהמט, אונד שימפפ־
ליך מיך פערשפאָטטעט. (ד) אונד געזעטצט איך העטטע געאירדט;
זאָ בלייבט יא דאָך דער אירדטהום נור בייא מיר: (ה) אבער דורך מיינע
פעהלער וואָללט איהר שטאָלציערן, דארום ווידערלעגט איהר אָפפענט־
ליך, מיר שאנדע? (ו) זאָוויססעט דאס גאָטט מיר אונרעכט געטאחן,
דא ער זיין באָללווערק אום מיך רינגס געוואָרפען. (ז) נון שרייע איך
איבער געוואלט, פערגעבענס, קלאגע, פינדע נירגענד געעכטיגקייט;
(ח) מיינען וועג האט ער אומציינט איך קאן ניכט פאָרט, מיינע שטעגע
האט ער מיט דיסטערב דונקעל פערלעגט. (ט) אללע עהרע מיר ענט־
צאָגען, דיא קראָנע מיינעס הויפטעס הינאב געשליידערט: (י) צער־
שעללט מיך, ביז איך פערגעהע, וויא איינען בוים הויעט ער מיינע
האָפפנונג אום. (יא) ענטבראנט איזט זיין צאָרן געגען מיך, וויא זיינע
פיינדע

באור

יט (ז) ומצודו עלי הקיף, כמו וגבה עליה מלודים גדולים (פעסטונג,
 באָללי

וְתַצְעִדֵהוּ לְמֶלֶךְ בַּלָּהוֹת׃ (טו) תִּשְׁכּוֹן
בְּאָהֳלוֹ מִבְּלִי־לוֹ יְזֹרֶה עַל־נָוֵהוּ גָפְרִית׃
(טז) מִתַּחַת שָׁרָשָׁיו יִבָשׁוּ וּמִמַּעַל יִמַּל
קְצִירוֹ׃ (יז) זִכְרוֹ־אָבַד מִנִּי־אָרֶץ וְלֹא־שֵׁם
לוֹ עַל־פְּנֵי־חוּץ׃ (יח) יֶהְדְּפֻהוּ מֵאוֹר אֶל־
חֹשֶׁךְ וּמִתֵּבֵל יְנִדֻּהוּ׃ (יט) לֹא נִין לוֹ וְלֹא
נֶכֶד בְּעַמּוֹ וְאֵין שָׂרִיד בִּמְגוּרָיו׃ (כ) עַל־
יוֹמוֹ נָשַׁמּוּ אַחֲרוֹנִים וְקַדְמֹנִים אָחֲזוּ שָׂעַר׃
(כא) אַךְ־אֵלֶּה מִשְׁכְּנוֹת עַוָּל וְזֶה מְקוֹם לֹא־
יָדַע אֵל׃

יט (א) וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃ (ב) עַד־אָנָה תּוֹגְיוּן
נַפְשִׁי

אונגליקסהייפטלינג. (טו) אין זיינען צעלטען הויזט דיא צערשטערונג,
שוועפעל ווירד אויף זיינען וואָהנאָרט געשטרייעט. (טז) אוים דעם גרונדע
טראָקנען דיא ווארצעלן, אונד אָבען וועלקען אללע צווייגע. (יז) זיין
אנגעדענקען ווירד פערבאננט אוים דער וועלט, זיינע נאהמענבענעננונג
פערהאללט אין אללען פלעטצען. (יח) פאָן ליכט שטאָסט מאן איהן
אינס דיסטערע רייך, פאָן דער וועלט ווירד ער וועגגעבאננט. (יט) ניכט
זאָהן, ניכט ענקעל, בלייבט איהם צווישען לעבענדען, קיינע שפורען
בלייבען זעלבסט וואָ ער פורכט ערדעגטע. (כ) דיא בליהענדע יוגענד
שוידערט אָב זיינעם שטורצע, אונד גרייזע געריטהען דאראָב אין ענט-
זעטצען. (כא) זאָ זינד דיא וואָהנונגען דעם פרעפלערם, אונד זאָ דיא
שטעטטע דעם גאָטטלאָזען:

יט (א) איוב אנטוואָרטעטע הירויף אונד שפראך: (ב) וויא לאנגע
וואָללט

באור

בתול, שילך בצעדים מדודים ויהיה מלך המבהלים אנשי בלהות
(כ) קדמונים, הזקנים.
ומצודו

וּבְבְשָׂרִי דָּבְקָה עַצְמִי וָאֶתְמַלְּטָה בְּעוֹר
שִׁנָּי׃ (כא) חָנֻּנִי חָנֻּנִי אַתֶּם רֵעָי כִּי יַד־אֱלוֹהַּ
נָגְעָה בִּי׃ (כב) לָמָּה תִּרְדְּפֻנִי כְמוֹ־אֵל
וּמִבְּשָׂרִי לֹא תִשְׂבָּעוּ׃ (כג) מִי־יִתֵּן אֵפוֹ
וְיִכָּתְבוּן מִלָּי מִי־יִתֵּן בַּסֵּפֶר וְיֻחָקוּ׃ (כד) בְּעֵט־
בַּרְזֶל וְעֹפָרֶת לָעַד בַּצּוּר יֵחָצְבוּן׃ (כה) וַאֲנִי
יָדַעְתִּי גֹּאֲלִי חָי וְאַחֲרוֹן עַל־עָפָר יָקוּם׃

ואחר

מיר דאז געביין, קוים האלט פעסט דיא הויט אן דען צעהנען. (כא) אָ ערבארמט אייך, ערבארמט אייך, מיינע פריינדע, ווען גאָטטעס געוואלט מיך שוועהר געטראָפפען, (כב) ווארום פערפאָלגט איהר מיך עטווא וויא אנגעשטעלטע ריכטער, דא איהר דאָך אן מיינעם פליישע קיינע לאבע פינדעט. (כג) אָ ווירדען דאָך מיינע רעדען טרייא נאכגעשריעבען! אָ ווירדען זיא זאָ איינדרינגענד עטווא אין איין בוך נידערגעצייכנעט, (כד) מיט אייזערנעם גריפפעל אונד בלייא, פיר דיא עוויגקייט אין שטיין געהויען, (כה) איך וואוסטע צוואר דאס דער אללדורכלעבענדע מיין רעטטער זיין קאן, זאָ לאנגע נאָך עטוואס

אן

באור

אם, כמו רוגע הים ויהמו גליו, אם יהמו, ע' סוף המבוא (כג) מי יתן שיכתבון מלי כמו שאני דובר, וכן יוחקו בלב השומעים, ומי יכתבם בספר ג"כ שיוחקו בלב שומעי אמרי, (כה) ואני ידעתי, ראיתי הדרכים הרבים בפי' מקרא [זה] ובמאסף תק מ"ה, ובשם מוהר"ר הירץ וויזל ואני סלותי לי דרך חדש וכ' לפמ"ש חז"ל (פ' אלו טרפות ד' מ"ג) שאיוב טרפה בכל איבריו היה, ואמרו קשה צערו של שטן מצערו של איוב שעשאהו טרפה בכל איבריו ומ"מ להחיותו ואך את נפשו שמור. אמר: אני ידעתי כי גואלי יכול להיות החי לנצח (האל) ויוכל להחיותני, אבל זה כל זמן

שאחרון חלק האחרון על עפר (הגוף) יקום כ"ז שיש גשמיות בגופי שיוכל עכ"פ חלק האחרון להתקיים עליו, אבל אחר שכל עורי נקפו וכל איברי טרפה בל יוכל זאת להיות זאת הפלא, רק מבשרי אחזה אלהות זו, כי קשה בעיני לומר אלוה (עהרענרעטטער) והנה הקיום הפלאיי הזה

לעד

לוֹ כְּצָרָיו׃ (יב) יַחַד יָבֹאוּ גְדוּדָיו וַיָּסֹלּוּ עָלַי
דַּרְכָּם וַיַּחֲנוּ סָבִיב לְאָהֳלִי׃ (יג) אַחַי מֵעָלַי
הִרְחִיק וְיֹדְעַי אַךְ־זָרוּ מִמֶּנִּי׃ (יד) חָדְלוּ
קְרוֹבָי וּמְיֻדָּעַי שְׁכֵחוּנִי׃ (טו) גָּרֵי בֵיתִי
וְאַמְהֹתַי לְזָר תַּחְשְׁבֻנִי נָכְרִי הָיִיתִי
בְעֵינֵיהֶם׃ (טז) לְעַבְדִּי קָרָאתִי וְלֹא יַעֲנֶה
בְּמוֹ־פִי אֶתְחַנֶּן־לוֹ׃ (יז) רוּחִי זָרָה לְאִשְׁתִּי
וְחַנּוֹתִי לִבְנֵי בִטְנִי׃ (יח) גַּם־עֲוִילִים מָאֲסוּ
בִי אָקוּמָה וַיְדַבְּרוּ־בִי׃ (יט) תִּעֲבוּנִי כָּל־
מְתֵי סוֹדִי וְזֶה־אָהַבְתִּי נֶהְפְּכוּ־בִי׃ (כ) בְּעוֹרִי
ובבשרי

פיינדע מיך פערעהנליכט: (יב) פערא‌יינט ריקען נון זיינע קריעגס־שאארען אן, שטראקס צו מיר איזט איהר וועג געבאהנט, לאגערן זיך אום מיין צעלט: (יג) אונד מיינע נאהען האט ער ענטפערנט פאָן מיר, אונד מיינע פריינדע גאנץ ענטפרעמדעט. (יד) מיינע פערוואנדטען מיידען מיך, מיינע בוגדעסגענאָססען פערגעססען מיין. (טו) מיינע הויזגענאָסען מיינע מעגדע, אכטען מיך אלס פרעמד, אלס אונבעקאנטער אין איהרען אוי־גען. (טז) רופע איך מיינען קנעכט, ער אנטוואָרטעט ניכט, ביטטען מום איך איהן, (יז) מיין זייפצען איזט מיינער גאטטין ניכטס דיהרענדעס, אונד מיין ווינזעלן דענען דיא מיט מיר אין איינעם לייבע געוועזען. (יח) מוטהווילליגע בובען שפאָטטען שאָן מיין, גלייכפיל זאָללטע איך (עהרבעצייגענד) שטעהען, וועו זיא רעדע בעגיננען. (יט) מיינע פער־טרויטען פריינדע האלטען מיך פיר פעראכטונגסגעגענשטאנד, דיא איך ליעבטע וויא פערוואנדעלטען זיך דיעזע. (כ) אן הויט אונד פלייש קלעבט
מיר

באור

באַללווערק) (יז) לבני בטני, אחי שהיו עמי בבטן אחד, (כמ"ש דלתי בטני,) וכוון על בטן. אמו כן פה בני בטן אמי, (יח) אקומה אם ידברו בי, כמעט כוונתם שאקים מפניהם כשידברו עמדי — ו' וידברו ל'
אם

יַעֲנֵנִי׃ (ד) הֲזֹאת יָדַעְתָּ מִנִּי־עַד מִנִּי שִׂים
אָדָם עֲלֵי־אָרֶץ׃ (ה) כִּי רִנְנַת רְשָׁעִים
מִקָּרוֹב וְשִׂמְחַת חָנֵף עֲדֵי־רָגַע׃ (ו) אִם־
יַעֲלֶה לַשָּׁמַיִם שִׂיאוֹ וְרֹאשׁוֹ לָעָב יַגִּיעַ׃
(ז) כְּגֶלְלוֹ לָנֶצַח יֹאבֵד רֹאָיו יֹאמְרוּ אַיּוֹ׃
(ח) כַּחֲלוֹם יָעוּף וְלֹא יִמְצָאֻהוּ וְיֻדַּד כְּחֶזְיוֹן
לָיְלָה׃ (ט) עַיִן שְׁזָפַתּוּ וְלֹא תוֹסִיף וְלֹא־
עוֹד תְּשׁוּרֶנּוּ מְקוֹמוֹ׃ (י) בָּנָיו יְרַצּוּ דַלִּים
וְיָדָיו תָּשֵׁבְנָה אוֹנוֹ׃ (יא) עַצְמוֹתָיו מָלְאוּ
עלומו

טרייבט מיך דער פערנונפטגייסט צו בעאנטוואָרטען. (ד) גלויבסט
דוא דיעס איזט פאָן עוויגקייט הער, זייד דאז מענשענגעשלעכט
הינידען איינגעזעצט. (ה) פרעפלער־פריידע האט נאהען אונטערגאנג,
דעם הייכלערס יובעל האט מינוטענדויער. (ו) שווינגט זיך זיינע
גראָסע הימעלאן, רייכט זיין הויפט ביז אן דיא וואָלקען, (ז) דרעהט
זיך (דעם גליקעס ראד) — איזט אויף אימער ער געשוואונדען, דיא
(מיט ניידישען בליקקען) איהן בעאייגעלטען זאגען נון: וואָ איזט ער?
(ח) וויא איין שאטטענבילד פערפליגענד נימער צו פינדען, פער־
שווינדעט וויא איין נאכטגעזיכט, (ט) דיא בליקקע זאָ אויף איהן זיך
ריכטעטען פינדען איהן ניכט, זיינע פאָריגע שטעללע זיהעט איהן
נימערמעהר. (י) צווישען ארמען שמיגען זיך זיינע קינדער, דען זיינע
הענדע מיסטען נערויבטעס גוט ווידער צוריקליפערן. (יא) זיינע
מאַרד־

באור

כ (ו) אם. דמה ההצלחה לגלגל המתגלגל ועולה עד רום שמים (בהצלחתו ושיאו) כגללו, כאשר יתהפך קלת גלגל ההצלחה מיד ינהפך ויאבד לנצח. וטעם כגללו על מלת שיאו, אם יתגלגל ויתהפך שיאו שמתרומם לו מיד יאבד, (י) בניו ירצו כדלים, ובין דלים יתרפסו (כענין ומאלו ודכאו שבתהלים), מפני שאביהם כבר הוצרך להשיב העושק, וידיו בכל השיבו אונו, ואין לו מאומה, מאונו וכחו, שגדל בחזקה

(כו) וְאַחַר עוֹרִי נִקְּפוּ־זֹאת וּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה
אֱלוֹהַּ׃ (כז) אֲשֶׁר אֲנִי ׀ אֶחֱזֶה־לִּי וְעֵינַי רָאוּ
וְלֹא־זָר כָּלוּ כִלְיֹתַי בְּחֵקִי׃ (כח) כִּי תֹאמְרוּ
מַה־נִּרְדָּף־לוֹ וְשֹׁרֶשׁ דָּבָר נִמְצָא־בִי׃
(כט) גּוּרוּ לָכֶם ׀ מִפְּנֵי־חֶרֶב כִּי־חֵמָה עֲוֺנוֹת
חֶרֶב לְמַעַן תֵּדְעוּן שַׁדִּין׃
כ (א) וַיַּעַן צֹפַר הַנַּעֲמָתִי וַיֹּאמַר׃ (ב) לָכֵן
שְׂעִפַּי יְשִׁיבוּנִי וּבַעֲבוּר חוּשִׁי בִי׃
(ג) מוּסַר כְּלִמָּתִי אֶשְׁמָע וְרוּחַ מִבִּינָתִי

שדון ק׳ יענני

אן מיינען קארפערטהיילען פעסט ווערדט. (כו) אבער נאכדעם מיינע
גאנצע הויט שאן צערפלייׁשט איזט, דאס דיזע (ערהאלטונג) מאָג־
ליך זייא? דיזע אללמאכט זעהע איך בייא מיינעם קארפער נור.
(כז) יא איך בעמערקע דיעס וואונדער נור, וויל איך עס נור פיהלע,
אונד קיין פרעמדער, וויא זעהר צערגאנגען מיר שאן דיא נירען אים
אינגערן זינד. (כח) וויא קאנט איהר נון זאגען: "אן דיזע פערפאָל־
גונג איזט ער (איוב) שולדיג; דיא גרונדאורזאכע דער ליידען נעמליך
ווערע איך? (כט) אבעבט צוריק פאר דעם ראכע־שווערדט, צארניג
איזט דער ריכטער זא דיא שטראפע צו פערשטעהען פערלערנט
ווירד — איהר זאללט דארויס דיא אללמאכט נור מעהר בעגרייפען.
כ (א) צופר דער נעמתיטער אנטוואָרטעטע הירויף: (ב) וואהרליך מיינע
געדאנקען צווינגען מיך צו אנטוואָרטען, וויל נור נאך געפיהל
אין מיר רעגע איזט. (ג) ביים האָרען דיזעס שימפפליכען מאראליזירענס,
טרייבט

באור

לכן ספק האל רוצה להראות גאונו והדר פלאיו בי, ודעו כי חמה אם
לא תבינו כוונת העונש וזהו עוונות חרב שתענו ותחטאו כוונת מטרת
העונש שהוא רק להראות שהוא מצד הטבע וזהו למען תדעון שדון.
וע״כ גורו לכם מהאל שינקום כשלא תבינו, והבן.

אם

וְלֹא יַעֲלֹס׃ (יט) כִּי־רִצַּץ עָזַב דַּלִּים בַּיִת
גָּזַל וְלֹא יִבֶנֵהוּ׃ (כ) כִּי ׀ לֹא־יָדַע שָׁלֵו
בְּבִטְנוֹ בַּחֲמוּדוֹ לֹא יְמַלֵּט׃ (כא) אֵין־שָׂרִיד
לְאָכְלוֹ עַל־כֵּן לֹא־יָחִיל טוּבוֹ׃ (כב) בִּמְלֹאות
סִפְקוֹ יֵצֶר לוֹ כָּל־יַד עָמֵל תְּבוֹאֶנּוּ׃ (כג) יְהִי
לְמַלֵּא בִטְנוֹ יְשַׁלַּח־בּוֹ חֲרוֹן אַפּוֹ וְיַמְטֵר
עָלֵימוֹ בִּלְחוּמוֹ׃ (כד) יִבְרַח מִנֵּשֶׁק בַּרְזֶל
תַּחְלְפֵהוּ קֶשֶׁת נְחוּשָׁה׃ (כה) שָׁלַף וַיֵּצֵא
מִגֵּוָה וּבָרָק מִמְּרֹרָתוֹ יַהֲלֹךְ עָלָיו אֵמִים׃

יתיר ו' כל

פָאלג. (יט) ער האט עררדאָססעלט דען דער יע ארמען הילפֿע גע־ לייסטעט, הייזער רויבטע ער דיא ער ניכט געבויעט, (כ) ניע וואר ער מיט איננערליכען צופֿרידענהייט בעזעליגעט, ער זאָלל אויך מיט זיינעם שיינגליקע ניכט עמפּאָרקאָממען. (כא) ניכטס האט ער פֿאָם גענוססע זיך ענטצאָגען, דארום איזט זיין גליק אָהנע דויער. (כב) אלס ער זיך אין דער פֿיללע זעטטיגען קאָננטע, ווארען איהם אללע פֿער־ גניגונגען צו וועניג, דארום בריגגט איהם יעדע געלעגענהייט אונגע־ מאך. (כג) עבען ווען זיין לייב אם פֿאָללסטען איזט, ווירד גאָטט זיינע צאָרנגלוטה זענדען, אונד זיין הימלישעם געשאָס (פֿפֿיילע) איבער איהן וועטטערן לאססען. (כד) ענטראן ער דעם אייזערנען געשאָססע, זאָ טריפֿט דער עהר'נע באָגען איהן. (כה) וויא דער פֿייל אויס דעם קאָכער הינויס פֿעהרט, זאָ (בליטצענד) זינד זיינע שרעקי

באור

עזבו החומס, (יט) רצץ לכל בעל לב רחמן, מי שעוזב דלים ועוזרם· ודע שי"ל עוד בפ' י' בניו ירצו דלים (סימן הפעול חסר) ור"ל דלים ירצו את בניו אף מי שיתן להם פרוטה קטנה ירצו את בניו, ויוכל כל דל לרצות את בניו באגורת כסף קטן וכן בפ' י"ט הפי' הפשוט שרצץ ועזב הדלים עזבם רצוצים. כנ"ל מ"מ. (כב) במלאות לו כל חשקו וספקו, היה כל תענוג כמועט בעיניו כי תאוותיו רבו, ע"כ מכל ענין שיחסרו לו מותרות תבואהו עמו. (כג) כאשר יהי' בטנו במילואו ישלח האל חרון אפו, מי שיוכל לשלח אף וימטר משמים כלי מלחמתו עליו·

האנבי

עֲלוּמָו וְעִמּוֹ עַל־עָפָר תִּשְׁכָּב׃
(יב) אִם־
תַּמְתִּיק בְּפִיו רָעָה יַכְחִידֶנָּה תַּחַת לְשׁוֹנוֹ׃
(יג) יַחְמֹל עָלֶיהָ וְלֹא יַעַזְבֶנָּה וְיִמְנָעֶנָּה
בְּתוֹךְ חִכּוֹ׃
(יד) לַחְמוֹ בְּמֵעָיו נֶהְפָּךְ
מְרוֹרַת פְּתָנִים בְּקִרְבּוֹ׃
(טו) חַיִל בָּלַע
וַיְקִאֶנּוּ מִבִּטְנוֹ יֹרִשֶׁנּוּ אֵל׃
(טז) רֹאשׁ־
פְּתָנִים יִינָק תַּהַרְגֵהוּ לְשׁוֹן אֶפְעֶה׃
(יז) אַל־
יֵרֶא בִפְלַגּוֹת נַהֲרֵי נַחֲלֵי דְּבַשׁ וְחֶמְאָה׃
(יח) מֵשִׁיב יָגָע וְלֹא יִבְלָע כְּחֵיל תְּמוּרָתוֹ

עלומיו ק'

ולא

מאָרדגעביינע פֿאָן יוגענדקראַפֿט געפֿיללט, מאָדערן מיט איהם נון אים שטויבע. (יב) האט וואָהל געדרויבטעס גליק איהם זיס געשמעקט, בריגט ער עס אונטער זיינער צונגע, (יג) פֿינדעט געשמאַק דאראן, לעסט עס ניכט אויס, העלט עס פֿעסט אונטער דעם גוימען. (יד) אין דען איינגעווייַדען שאָן, מוס דיא שפייזע זיך פֿערוואנדלען, ווירד דאָרט איהם צום אָטטערגיפֿט. (טו) איבערפֿיעל וואר דער פֿראס דען ער הינאבשלאַנג, ער מוס איהן וויעדער הינויסשפייען, אויס זיינעם לייבע טרייבט איהן גאָטט, (טז) שלאַנגענגיפֿט וואר יא זיינע נאהרונג זאָ טאָדעט איהן ענדליך דיא נאטטערצונגע. (יז) בייא דעם שטרייטפֿאָל־לען (זאָנדערלינג) זיהעט מאַן ניכט דאז צושטראָמען דער מילך־אונד האָניג פֿליסענדען בעכליין, (יח) וואס מיהע קאָסטעטע, אונד דער (בערויבטע) אייגענטהימער גענאָססען ניכט, מוס ער צוריק גע־בען, דארף זיך ניכט ערפֿרייען דעם אייגענטהומס מיט גוטעם ער־

פֿאָלג

באור

בחזקה׃ (יז) אל ירא בפלגות אלה האנשים אנשי מדון ופלגות (ל' פלג כפלגה האלה, בלע ה' פלג לשונם) הנפלאים בפלגות וחלוקה מעל בני האדם, אין רגילות לראות השלום הביתיי הנוזל כנהרי נחלי דבש, בבית אנשי שלום וצדק — (יח) משיב אשר יגע בה הנגזל, ולא בלעו, כי לא

עזבו

וְהָשַׁמּוּ וְשִׂימוּ יָד עַל־פֶּה׃ (ו) וְאִם־זָכַרְתִּי
וְנִבְהָלְתִּי וְאָחַז בְּשָׂרִי פַּלָּצוּת׃ (ז) מַדּוּעַ
רְשָׁעִים יִחְיוּ עָתְקוּ גַּם־גָּבְרוּ חָיִל׃
(ח) זַרְעָם נָכוֹן לִפְנֵיהֶם עִמָּם וְצֶאֱצָאֵיהֶם
לְעֵינֵיהֶם׃ (ט) בָּתֵּיהֶם שָׁלוֹם מִפָּחַד וְלֹא
שֵׁבֶט אֱלוֹהַּ עֲלֵיהֶם׃ (י) שׁוֹרוֹ עִבַּר וְלֹא
יַגְעִל תְּפַלֵּט פָּרָתוֹ וְלֹא תְשַׁכֵּל׃ (יא) יְשַׁלְּחוּ
כַצֹּאן עֲוִילֵיהֶם וְיַלְדֵיהֶם יְרַקֵּדוּן׃ (יב) יִשְׂאוּ
בְּתֹף וְכִנּוֹר וְיִשְׂמְחוּ לְקוֹל עוּגָב׃ (יג) יְבַלּוּ
בַטּוֹב יְמֵיהֶם וּבְרֶגַע שְׁאוֹל יֵחָתּוּ׃
(יד) וַיֹּאמְרוּ לָאֵל סוּר מִמֶּנּוּ וְדַעַת דְּרָכֶיךָ
לא

לעגט דיא האנד אויף דען מונד. (ו) איבערלעגע איך'ס זאָ שוידערטס
מיך, ענטזעצען דורכוויהלט מיינען לייב. (ז) ווארום האבע רוכלאָזע
פראָהעם לעבען, נעהמען אן קראפט אן פעסטע צו? (ח) איהרע
שפראָסלינגע זעהען זיא בליהענד נעבען זיך, אונד איהרע נאכקאָממ-
לינגע גליקליך פאָר איהנען, (ט) קיין שרעקקען שטאָרט איהרען
הייזליכען פריעדען, דיא וויטהענדע גייסעל גאָטטעס טריפפט זיא
ניכט. (י) איהר שטיער איממער ריסטיג פעהלעט ניע, דיא קוה
געבעהרט, פערקאלבעט ניע. (יא) וויא שאפהעררען שיקען זיא דיא
קינדער אינ'ס פרייע, אונד מונטער היפפט דיא צארטע יוגענד הערום,
(יב) פריידיג בייא פויקענשאלל אונד ציטהערקלאנג, אונד יובעלנד
בייא מעלאָדיע דעס הארפענשפיעלס, (יג) אללעס ערדענגליק ערלע-
בען זיא אין איהרען טאגען — פיהלען דאז זיסעסטע אבלעבען ווען
זיא שאָן אינס טאָדטענרייך געהען. (יד) שפראכען צו גאָטט: היני-
וועג

באור

המדובר בסי' זה בק"ו רשע וטוב לו? (יג) וברגע, מל' הלוך להרגיעו
ישראל (ירמי') בתרגוע ושלוות יהי' עת מותם כאמור שילכו בניהם
סביבותיהם

(כו) כָּל־חֹשֶׁךְ טָמוּן לִצְפּוּנָיו תְּאָכְלֵהוּ אֵשׁ
לֹא־נֻפָּח יֵרַע שָׂרִיד בְּאָהֳלוֹ׃ (כז) יְגַלּוּ
שָׁמַיִם עֲוֺנוֹ וְאֶרֶץ מִתְקוֹמָמָה לוֹ׃ (כח) יִגֶל
יְבוּל בֵּיתוֹ נִגָּרוֹת בְּיוֹם אַפּוֹ׃ (כט) זֶה ׀ חֵלֶק
אָדָם רָשָׁע מֵאֱלֹהִים וְנַחֲלַת אִמְרוֹ מֵאֵל׃
כא (א) וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃ (ב) שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ
מִלָּתִי וּתְהִי־זֹאת תַּנְחוּמֹתֵיכֶם׃
(ג) שָׂאוּנִי וְאָנֹכִי אֲדַבֵּר וְאַחַר דַּבְּרִי
תַלְעִיג׃ (ד) הֶאָנֹכִי לְאָדָם שִׂיחִי וְאִם־
מַדּוּעַ לֹא־תִקְצַר רוּחִי׃ (ה) פְּנוּ־אֵלַי

והשמו

שרעקהאפטע בליקקע׳ (כו) דיסטרעס בעטריבניס שיינט אין זיינעם איננערן צו ליעגען; איין אונאויפהאָרליכעס פייער לאָדערט אין איהם, דיס צעהרט יעדען לעבענספונקען אין זיינעם איננערן אויף. (כז) דער הימּמעל ענטהיללט זיינע שולד — דאז שטוממע ערדרייך עמפּאָרט זיך געגען איהן. (כח) וועגגעטריבען איזט אללעס. וואָהלזיין זיינעם הויזעס, צעררוננען אם ראכעטאג. (כט) דיס איזט דער אנטהייל דעם פרעפלערס פאָן גאָטט, דיס איזט דאז לאָאָז, איהם צוגעדאכט פאָן דער אללמאכט.

כא (א) איוב אנטוואָרטעטע הירויף אונד שפראך: (ב) האָרעט מיט אויפמערקזאמקייט מיין וואָרט, דיעס זייא מיר טראָסט פאָן אייך. (ג) טראגט געדולד ביז איך געשפּראָכען, איזט מיין גע-שפּרעך צו ענדע דאן שפּאָטטע ווער דא ווילל. (ד) האבע איך דען איינעם מענשען האלבער נור קרעגקונג, וואָרום זאָלל מיר דיא געדולד ניכט פערגעהען. (ה) ווענדעט אייך צו מיר אונד שטוינעט, אונד לעגט

באור

כט (כא) האנכי לאדם סיחי, הכי בשביל אדם א׳ נגלה לבי יגון? (ועל עצמו כוון) הלא כל סדור תפלה איננו נוח בעיני והגדיל

המדולה

יִשְׁפּוֹט׃ (כג) זֶה יָמוּת בְּעֶצֶם תֻּמּוֹ כֻּלּוֹ
שַׁלְאֲנַן וְשָׁלֵיו׃ (כד) עֲטִינָיו מָלְאוּ חָלָב
וּמֹחַ עַצְמוֹתָיו יְשֻׁקֶּה׃ (כה) וְזֶה יָמוּת בְּנֶפֶשׁ
מָרָה וְלֹא אָכַל בַּטּוֹבָה׃ (כו) יַחַד עַל־
עָפָר יִשְׁכָּבוּ וְרִמָּה תְּכַסֶּה עֲלֵיהֶם׃ (כז) הֵן
יָדַעְתִּי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וּמְזִמּוֹת עָלַי תַּחְמֹסוּ׃
(כח) כִּי תֹאמְרוּ אַיֵּה בֵית־נָדִיב וְאַיֵּה אֹהֶל ׀
מִשְׁכְּנוֹת רְשָׁעִים׃ (כט) הֲלֹא שְׁאֶלְתֶּם
עוֹבְרֵי דֶרֶךְ וְאֹתֹתָם לֹא תְנַכֵּרוּ׃ (ל) כִּי
לְיוֹם אֵיד יֵחָשֶׂךְ רָע לְיוֹם עֲבָרוֹת יוּבָלוּ׃
(לא) מִי־יַגִּיד עַל־פָּנָיו דַּרְכּוֹ וְהוּא־עָשָׂה

כִּי

דער צווישען אָבערען רעגיאָנען ריכטעט? — (כג) אינדעם שטירבט
דאָך דיזער בייא וואָהלאויסגעלעבטעם אלטער — מיט מאָגליכסטער
רוהע אונד זעעלענצופריעדענהייט? (כד) זיינע געפעסע פאָן זאפט
געפיללט, זיינע קנאָכען מיט מאַרק געטרענקט. (כה) אונד יענער
שטירבט מיט בעטריבטער זעעלע, ניע ערדענגליק געקאָסטעט צו
האבען, (כו) נון ליעגען זיא אים שטויבע אין גלייכער עהנליכקייט,
מאָדער בערעקט זיאביידע גלייך. (כז) יא וואָהל וויס איך אייערע
געדאנקען, איינווירפע דיא נור מיט שטרענגער געוואלט שיין דער
עכטהייט האבען, (כח) איהר פפלעגט זאָ בעלעהרענד צו זאגען:
"וואָ איזט נון דעס טוגענדהאפטען הויז, אונד וואָ דאגעגען פראכט-
געצעלטע דער טיראנען"? (כט) איהר פראגט יעדען פאָראיבערגע-
הענדען וואנדערער, דערען צייגניס איהר פיר אונצווייפעלבארע וואהר-
הייטען העלט. (ל) דעם צאָרנטאגע ווירד דער רוכלאָזע אויפבעוואהרט,
יענעם טאגע וואָ אללע באָזע טהאטען היימקאָממען. (לא) ווער העלט

זיינען

באור

הולך עכשיו לבא וילא הולך כלו כנ"ל· (לא) מי יגיד לרשע זה על פניו

דרכו

לא חפצנו: (טו) מה־שדי כי־נעבדנו
ומה־נועיל כי נפגע־בו: (טז) הן לא בידם
טובם עצת רשעים רחקה מני: (יז) כמה
נר־רשעים ידעך ויבא עלימו אידם
חבלים יחלק באפו: (יח) יהיו כתבן לפני־
רוח וכמוץ גנבתו סופה: (יט) אלוה יצפן־
לבניו אונו ישלם אליו וידע: (כ) יראו
עינו כידו ומחמת שדי ישתה: (כא) כי
מה־חפצו בביתו אחריו ומספר חדשיו
חצצו: (כב) הלאל ילמד־דעת והוא רמים

עיניו ק׳ ישפוט

וועג פֿאָן אונז, וויר וואָללען קיינען איינגעשרענקטען וואנדעל ערקענ־
נען, (טו) וואָ איזט אללמאכט דיא וויר דיענען זאָללען? וואס ניטצט
אונז ווען וויר צו איהם בעטהען. (טז) זיהע הינטער איהרעם געזאממטע
זעלבסט, ערצייגען זיא קיינע וואָהלטהאט, אך וויא זעהר ענטפֿערנט
איזט פֿרעפֿלער־געזיננונג פֿאָן מיר. (יז) וויא זאָללטע נון (רעכט־
מעסיג) ליכט זאָלכער רוכלאָזען ענטשווינדען? וויא באלד זאָללטע
צערשטאָרונג זיא טרעפֿפֿען, וויא צאָרניג זאָללטע ער איהנען ליידען
הייפֿען. (יח) דעם זיא וויא שטראָה פֿאָר דעם ווינדע, וויא שפרייא
דעם שטורמעס רויב ווערדען? (יט) וויא? זאָלל גאָטט זיינען קינדערן
דאז אונגליק אויפֿשפארען? איהם זאָללטע ער פֿערגעלטען דאס ער
פֿיהלע, (כ) דאס ער דעם צאָרנס פֿלאממע זעלבסט ערבליקקע, אונד
דען גיפֿטקעלך דער פֿערלייגנעטען אללמאכט זעלבסט אויסשלירפֿע.
(כא) דען איהן קיממערט וואָהל ניכט דאז הינטערלאססענע הויז,
ווען זיינע מאָנדענצאהל איינמאל שאארענווייזע פֿאָראיבער זינד.
(כב) ווער וואגטס גאָטט בעססערע איינזיכט צו לעהרען? דען,
דער

באור

שכינותיהם מצליחים (כ) כידו, ל׳ כידודי אש (איוב מ״א) עיניו עצמו של
הרשע יהיו רואים לראות כידודי אש ורוע חמת שדי עליו דמה פורעניות
ללהטי אש. (כא) חצצו, אם כבר חדשיו הלכו לבצותם במספר,
חולק

תַּתֵּם דְּרָכֶיךָ׃ (ד) הֲמִיִּרְאָתְךָ יֹכִיחֶךָ יָבוֹא
עִמְּךָ בַּמִּשְׁפָּט׃ (ה) הֲלֹא רָעָתְךָ רַבָּה
וְאֵין־קֵץ לַעֲוֺנֹתֶיךָ׃ (ו) כִּי־תַחְבֹּל אַחֶיךָ
חִנָּם וּבִגְדֵי עֲרוּמִּים תַּפְשִׁיט׃ (ז) לֹא־מַיִם
עָיֵף תַּשְׁקֶה וּמֵרָעֵב תִּמְנַע־לָחֶם׃ (ח) וְאִישׁ
זְרוֹעַ לוֹ הָאָרֶץ וּנְשׂוּא פָנִים יֵשֶׁב בָּהּ׃
(ט) אַלְמָנוֹת שִׁלַּחְתָּ רֵיקָם וּזְרֹעוֹת יְתֹמִים
יְדֻכָּא׃ (י) עַל־כֵּן סְבִיבוֹתֶיךָ פַחִים
וִיבַהֶלְךָ פַּחַד פִּתְאֹם׃ (יא) אוֹ־חֹשֶׁךְ לֹא־
תִרְאֶה וְשִׁפְעַת־מַיִם תְּכַסֶּךָּ׃ (יב) הֲלֹא־
כצ"ל אלוה

וועלכען געווין ברינגסט איהם ווען דוא אויפריכטיג וואנדעלסט? (ד) זאלל
ער איהם פורכט עטווא רעכטען מיט דיר? גאר מיט דיר פאר געריכט
ערשיינען? (ה) דיינע באזהייט איזט וואהרליך גראס, אונענדליך דיין
פערשולדען: (ו) וואהל האסט דוא דען פריינד אהנע אורזאך געפפענ־
דעט, פאסט נאקטען קליידער ענטריססען. (ז) גאבסט דעם שמאכטענדען
קיינען לאבעטרונק, פערזאגטעסט הונגריגען בראד — (ח) עטווא דעם
פויסטפעסטען רייסטעסט דוא דיינען פלאטץ איין, דען גראס אנגעזעהנען
נאהמסט דוא מיט גאסטפרייהייט אויף! (ט) אבער וויטווען — שיקטעסט
הילפלאז וועג, דער וואיזען שטיצע ווארד פערניכטעט. (י) דארום אומ־
געבען שלינגען דיך, פלאטצליכעס בעבען שרעקט דיך אויף (יא) אדער
לעבסט דוא אין פינסטערער דענקונגסארט, זיהעסט דיעס ניכט איין,
אלס מאכטען וואססער פלוטהען דיך בעדעקקען? (יב) גאטט אבער
איזט

באור

כב (ז) לאלה האומללים לא תתן לחם ומים (ח) וגם כי אם תכבד
האורחים, עשירים בעלי זרוע הם יש להם לחם ומזון בשפע רב
ואיש זרוע למו נתת ארצך ונתתה לשבת בה ונשואי פנים כבדת לתת להם
מלון וארצך לשבת בה', אין זה צדקה — אבל אלמנות שלחת ריקם —
והבן

מִי יְשַׁלֶּם־לוֹ: (לב) וְהוּא לִקְבָרוֹת יוּבָל
וְעַל־גָּדִישׁ יִשְׁקוֹד: (לג) מָתְקוּ־לוֹ רִגְבֵי
נָחַל וְאַחֲרָיו כָּל־אָדָם יִמְשׁוֹךְ וּלְפָנָיו
אֵין מִסְפָּר: (לד) וְאֵיךְ תְּנַחֲמוּנִי הָבֶל
וּתְשׁוּבֹתֵיכֶם נִשְׁאַר־מָעַל:

כב (א) וַיַּעַן אֱלִיפַז הַתֵּמָנִי וַיֹּאמַר: (ב) הַלְאֵל
יִסְכָּן־גָּבֶר כִּי־יִסְכֹּן עָלֵימוֹ מַשְׂכִּיל:
(ג) הַחֵפֶץ לְשַׁדַּי כִּי תִצְדָּק וְאִם־בֶּצַע כִּי־

תתם

זיינען וואנדעל איהם פֿאָר זיינעם אנגעזיכטע פֿאָר? וואס ער פֿערשול־
דעט וויא ווירד דיעם בעשטראַפֿט? (לב) ווען ער ביז ער איגם גראב
געבראכט ווירד — בייא זיינען גארבען פֿלייסיג זיך אונטערהעלט?
(לג) זעלבסט דיא ערדשטיקע (זאָ ער רוהיג פֿערערבט) מאכען
איהם פֿערגניגען — דאהער אהמט דיא נאכוועלט זיינען טהאטען
נאך, אונד זיינע מיטגענאָססען אָהנע צאהל. (לד) וויא קאָנט איהר
מיך נון נאָך מיט וואהנזין טראָסטען? אונד אוים טריגליכען שליססען
איינווירפֿע פֿערפֿאססען.

כב (א) אליפֿז אויס תימן, אנטוואָרטעטע הירויף: (ב) וויל דער ער־
דענזאָהן גאָטט ניטצען? קאן דער וויזעסטע איהם נוטצען ברינ־
גען? (ג) האט פֿאָרטהייל דער אללמעכטיגע, ווען דוא גערעכט האנדעלסט?
וועלכען

באור

דרכו ואיך נקרא זה לו תשלום? (לב) אם הוא עד סוף חייו שיובל
לקברו, יראה תכלית ההצלחה ועל גדישו (ושדותיו) ישקוד, כי הלאוו"ז,
והכורס נדחקו, ויתענג בשקדו על גדישו ולבקר נעם שדותיו —
(לג) גם תכלית האחרון ישיג, שעוד בסוף שנותיו, עוד ימלא מתק
ונעם מרגבי (קרקעותיו אשר) נחל לבניו ולאנשיו (שרש נחל נמצא במקום
יכחיל, יכחלו את הארץ במדבר ל"ד, וכ"כ הראב"ע שם וע"ש בביאור)
והראב"ע הביא ראי' ממלת ונחלתנו. או תפרש הרגבים אשר נחל בנו הנוחל
לדעת ביאו' הנ"ל.

לאלה

וְיִשְׂמָחוּ וְנָקִי יִלְעַג־לָמוֹ׃ (כ) אִם־לֹא נִכְחַד
קִימָנוּ וְיִתְרָם אָכְלָה אֵשׁ׃ (כא) הַסְכֶּן־נָא
עִמּוֹ וּשְׁלָם בָּהֶם תְּבוֹאָתְךָ טוֹבָה׃ (כב) קַח־
נָא מִפִּיו תּוֹרָה וְשִׂים אֲמָרָיו בִּלְבָבֶךָ׃
(כג) אִם־תָּשׁוּב עַד־שַׁדַּי תִּבָּנֶה תַּרְחִיק
עַוְלָה מֵאָהֳלֶךָ׃ (כד) וְשִׁית־עַל־עָפָר בָּצֶר
וּבְצוּר נְחָלִים אוֹפִיר׃ (כה) וְהָיָה שַׁדַּי בְּצָרֶיךָ
וְכֶסֶף תּוֹעָפוֹת לָךְ׃ (כו) כִּי־אָז עַל־שַׁדַּי
תִּתְעַנָּג וְתִשָּׂא אֶל־אֱלוֹהַּ פָּנֶיךָ׃ (כז) תַּעְתִּיר
אֵלָיו וְיִשְׁמָעֶךָּ וּנְדָרֶיךָ תְשַׁלֵּם׃ (כח) וְתִגְזַר־
אמר

פֿערלאכען, דער שולדלאָזע שפּאָטטעט איהרער: (כ) איזט ניכט אונזער
הויזוועזען אונפֿערזעהרט? אונד יענער איבערפֿלוס פֿאָן פֿלאממען פֿער-
שלונגען? (כא) ד'רום מאַסע דיך איהם אן, שאפֿפֿע דיר פֿריעדע — דא-
רין ליגט שאָן אללע גליקזעליגקייט. (כב) נים אויס זיינעם מונדע בעלעהרונג
אן, בעהערציגע זיינע וואָרטע טיעף אים אינגערן. (כג) דוא קעהרסט
צור גאָטטהייט מיט זעעלענערבויאונג, ווען אללעס אונרעכט אויס דיי-
נעם צעלטע געבאננט: (כד) לעגע אללען אירדישען פרונק אללען שטאָלץ
אין שטויב — פֿערעהנליכע אופֿירגאָלד דען באכקיעזעלן. (כה) דיא
אללמאכט זייא אלליין דיין גייסטעסשטאָלץ — אבער זילבער-שעטצע
וויססע זינד פֿערגענגליך — (כו) דוא פֿרייעסט דעם אללמעכטיגען
דיך, דיינע בליקקע געגען גאָטט פֿרייא עמפּאָר צו ריכטען. (כז) דוא
ריפֿסט דאן — ער ערהאָרט דיך, דיינע געליעבדע פֿאָללפֿיהרעסט
דוא — (כח) דיין וואָרט געשפּראָכען עס געלינגעט דיר, שטעטעס ליכט
בע-

באור

לאבדו שהעלימו עיניהם מכלל זה ; ופי׳ בזית ויהיה שכ׳ כתיב המון עולם.
(כח) ועל דרכיך יגה אור ההצלחה.

אֱלוֹהַּ גֹּבַהּ שָׁמָיִם וּרְאֵה רֹאשׁ כּוֹכָבִים
כִּי־רָמּוּ׃ (יג) וְאָמַרְתָּ מַה־יָּדַע אֵל הַבְעַד
עֲרָפֶל יִשְׁפּוֹט׃ (יד) עָבִים סֵתֶר־לוֹ וְלֹא
יִרְאֶה וְחוּג שָׁמַיִם יִתְהַלָּךְ׃ (טו) הַאֹרַח
עוֹלָם תִּשְׁמוֹר אֲשֶׁר דָּרְכוּ מְתֵי־־אָוֶן׃*
(טז) אֲשֶׁר־קֻמְּטוּ וְלֹא־עֵת נָהָר יוּצַק יְסוֹדָם׃
(יז) הָאֹמְרִים לָאֵל סוּר מִמֶּנּוּ וּמַה־יִּפְעַל
שַׁדַּי לָמוֹ׃ (יח) וְהוּא מִלֵּא בָתֵּיהֶם טוֹב
וַעֲצַת רְשָׁעִים רָחֲקָה מֶנִּי׃ (יט) יִרְאוּ צַדִּיקִים

חצי הספר בפסוקים

וישמחו

איזט אין הימעלסהאָהען, אם געזיכטספונקטע דער שטערנענאנפאנג. (יג) דארום דענקסט דוא דיר „וואס קאן גאָטט וויססען? ריכטעט ער דורך וואָלקענדונקעל — ? (יד) געוואָלקע אומגיבט איהן, ער זיהעט ניכטס, אויף דעם הימעלסקרייז נור — איזט זיינע באהן —" (טו) וויא וויללסט דוא דיך אין דיעזען עוויגען צוויסט-וועג — איינלאססען? דען שאָן ניכטסווירדיגע בעטראטען. (טז) דיא אויך אונצייטיג הינגעראפט וואורדען, דערען גרונדפעסטע איין שטראָם הינגעשוועממט. (יז) דיא געגען גאָטט אויסשטיעסען: „הינוועג פאָן אונז, וואס קאן דער אלל-מעכטיגע איהנען טהון. (יח) אונד ער, ער איזט ם דער מיט גליק איהרע הייזער געפיללט — ניין! זאָלכער זינדער ראטה זייא מיר ענטפערנט (יט) אבער איינסט ווערדען דיא פראָממען זעהען אונד האָהנענר זיא פער-

באור

והבן חיבור פ׳ ואיש זרוע כנ״ל — דלא כמפרשים (טו) האורח עולם · התדרוך גם אתה בדרך המחלוקה אשר מעולם התנוססה לאפיקורסית כזו וכאשר דרכו בזה מתי און להכחיש בהשגחה ולאמור שאלקים רק בגלגל שמים כבודו ושם יתהלך (וכמו שתרגמתי, וויללסט דוא דיך אין דיעזען עוויגען צוויסט = וועג איינלאססען) ויהי פי׳ עולם נצחי כפי׳ בכל מקום בתנ״ך וכ״כ המבאר תהלים ע״ג שלא נמצא בתנ״ך עולם שפי׳ הלך ע״ש וכלל גדול הוא זה בלה״ק — ותימה על המבאר בלומענפעלד והחכם

לאכדוי

עִמּוֹ וַאֲפַלְּטָה לָנֶצַח מִשֹּׁפְטִי׃ (ח) הֵן קֶדֶם
אֶהֱלֹךְ וְאֵינֶנּוּ וְאָחוֹר וְלֹא־אָבִין לוֹ׃
(ט) שְׂמֹאול בַּעֲשֹׂתוֹ וְלֹא־אָחַז יַעְטֹף יָמִין
וְלֹא אֶרְאֶה׃ (י) כִּי־יָדַע דֶּרֶךְ עִמָּדִי בְּחָנַנִי
כַּזָּהָב אֵצֵא׃ (יא) בַּאֲשֻׁרוֹ אָחֲזָה רַגְלִי דַּרְכּוֹ
שָׁמַרְתִּי וְלֹא־אָט׃ (יב) מִצְוַת שְׂפָתָיו וְלֹא

אמיש

טיגקייט איהם צור זייטע שטעהט, דאָרט ווירדע איך בעפרייעט פאָן מיינעם שטרענגען ריכטער זיין. (ח) דאָך געה' איך פאָרווערטס, ער איזט ניכט דא, אונד ריקווערטס, איך מערק' איהן ניכט. (ט)ווירקט אים נאָרדען ער, איך ערבליקע ניכטס, היללט ער זיך אים זידען, איך שויע ניכטס! (י) אבער ער וויס וואָהל דען פפאד צו מיר, זאָ פריפע ער מיך, ריין וויא גאָלד מאַכט' איך ערשיינען. (יא) בליב יא מיין פוס אין זיינער באהן, איך בעאָבאכטעטע זיינען וועג, ניכט אבצווייכען. (יב) פאָן דען געבאָטהען זיינער ליפפען וויך איך ניע — מעהר אלס אוים אייגנעם נאכגרינדען בעוואהרטע איך זיא אלס וואָרטע

זיינעם

באור

כג (יב) מצות לדברי כלם ק' שאין מלילה (וכהנה רבות) יסורין שאלל הש"י לכן שמש דברי בסימן זה ואתן לך יסוד מוסד לחכמים ע"ה כי בחוקי ה' ומצותיו נוכל להשכיל טעמים מדוע צוה האל אותם ומ"מ העיקר שאנכי מחויב לעשות מצות ה' בעבור שהוא צוני, וביותר חפץ ממה שימרילכי מחקרי לבד למצוה זו, ויותר ממה שאשכיל אני טעמים בכל מצוה אאמין שיש בה טעמים כי כבר נוקשו ונלכדו המתחקרים שבנו רק על יסוד אנושיי ביסודות מצות ה' כי אם יבנו רק על טעם שיחקרו תפול ח"ו מצות ה' בזמן מן הזמנים, חלילה לבטל מצוה אף אם שטעמו בטל. כי אולי לאל יודע כל ית' נגלו עומק מעמקי טעמי המצוה שלא תוכל להתבטל לעולם · והנה איוב נשתבח בשמירת המצות של הבורא, בוודאי עשאם בכל שרשי פקודי ה' ע"כ א' מצות שפתיו לא משתי מהם מחוקי, יותר מהתחקות עצמי במצותיו וטעמיהם צפנתי אותם מפני שהם אמרי פיו, וע"כ נתן טעם כי הוא אולי באחד (בטעם א' מסתתרת חכמתו) אשר מי יוכל להשיבנו וע"כ נפש אותה ויעש על אופן זה המצוה

אֹמֶר וְיָקָם לָךְ וְעַל־דְּרָכֶיךָ נָגַהּ אוֹר׃
(כט) כִּי־הִשְׁפִּילוּ וַתֹּאמֶר גֵּוָה וְשַׁח עֵינַיִם
יוֹשִׁעַ׃ (ל) יְמַלֵּט אִי־נָקִי וְנִמְלַט בְּבֹר כַּפֶּיךָ׃
כג (א) וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃ (ב) גַּם־הַיּוֹם מְרִי
שִׂחִי יָדִי כָּבְדָה עַל־אַנְחָתִי׃ (ג) מִי
יִתֵּן יָדַעְתִּי וְאֶמְצָאֵהוּ אָבוֹא עַד תְּכוּנָתוֹ׃
(ד) אֶעֶרְכָה לְפָנָיו מִשְׁפָּט וּפִי אֲמַלֵּא
תוֹכָחוֹת׃ (ה) אֵדְעָה מִלִּים יַעֲנֵנִי וְאָבִינָה
מַה־יֹּאמַר לִי׃ (ו) הַבְּרָב־כֹּחַ יָרִיב עִמָּדִי
לֹא אַךְ־הוּא יָשִׂם בִּי׃ (ז) שָׁם יָשָׁר נוֹכָח

עמו

בעשטראהלט דיינע פפאָדע. (כט) וואָהל וואכען זיא שאָן דיא ניעדריגס־
טען (וועגע), דוא טריומפפירסט איינסט דעננאָך, ווען גאָטט דען בע־
שיידענען אויפהילפט. (ל) ווען ער דען אנגעפיינדעטען איינסט רעטטונג
ברינגט — ווירד זעלבסט זוכען דאן שוטץ דורך רייניהייט דיינער הענדע׃
כג (א) איוב אנטוואָרטעטע הידויף אונד שפראך׃ (ב) דעננאָך
איזט מיין שמערץ אָהנע לינדערונג, מיין ליידען איבער־
טריפפט וויט מיינע זייפצער. (ג) אָ דאס איך איהן צו פינדען וויסטע,
ביז פאָר זיינעם טהראָנע הינדרינגען קאָננטע, (ד) דאָרט ווירדע איך
מיינע רעכטסזאכע אָרדנען, מיט ווידערלעגונגען מיינען מונד פיללען.
(ה) וואָהל מאָכטע איך בעגיריג ערפאהרען זיינע איינווענדונגען, אונד
איבערלעגען וואס ער דאגעגען זאגען קאָננטע? (ו) מיט דיזער אונ־
זיכטבארען אָבערקראפט (קאן ער מיך וואָהל בעשטרייטען,) אָ ניין!
אויפמערקזאם מיסטע ער מיך אנהאָרען, (ז) דאָרט וואָ דיא גערעכ־

טיגקייט

באור

(כט) אף שכבר השפילו (דרכיך) מוסב על דרכיך שבפ' כ"ח להתלוצץ ולשמוח על ה' ושח עינים ר"ל אם יושיע שח עינים כוונתו על איוב (ו' משמשת כמו אם) (ל) אם ימלט האל אותך שלא נתנקה מקדם; אם ימלט את האי נקי שהתייסר ביסורים מקודם ור"ל מלט כאומר: אז באמת אמר שגם אני נמלט אז בבור כפיך כנ"ל הכתובים והמפרשים כולם נדחקו.

(טו) עַל כֵּן מִפָּנָיו אֶבָּהֵל אֶתְבּוֹנֵן וְאֶפְחַד
מִמֶּנּוּ: (טז) וְאֵל הֵרַךְ לִבִּי וְשַׁדַּי הִבְהִילָנִי:
(יז) כִּי־לֹא נִצְמַתִּי מִפְּנֵי־חֹשֶׁךְ וּמִפָּנַי
כִּסָּה־אֹפֶל:

כד (א) מַדּוּעַ מִשַּׁדַּי לֹא־נִצְפְּנוּ עִתִּים
וְיֹדְעָו לֹא־חָזוּ יָמָיו: (ב) גְּבֻלוֹת

ויודעיו ק׳ ישיגו

גיבטס פֿיעלע דיא ער האבען קאן. (טו) נור דארום ציטטרע איך פֿאָר איהם, אונד זעהע מיך מיט שרעקענסגעפֿיהלען געפלאגט, (טז) נור וויל גאָטט מיין הערץ צום צאגען געבראכט, אונד זיינע אללמאכט מיך אין בעשטירצונג פֿערזעצט! (יז) דען וואָהל (אבער) ציטטערע איך ניע פֿאָר לאסטערדונקעל, ניע האט דאז דיסטערע מיר (דיא טוגענדבאהן) פֿערהאָהלען.

כד (א) ווארום זינד פֿאָם אללמעכטיגען דיא שיקזאלע ניכט גוט בע־
וואכט — זיינע (פֿערהייסנע) טאגע (דער גליקזעליגקייט)
שויען זיינע פֿערעהרער ניע? (ב) ווארום זאָללען דא גרענצען פֿער־
ריקט

באור

בעיניי דבר שפתיך ותורתך כי אני שמרתי בל אפול בארחות פריץ, רק תמוך אשורי במעגלותיך הן הנה דבר שפתיך והבן · וכבר הארכנו ואמרנו דברינו גם במחקרים צודקים כי מעומק תורת ה׳ שלא נמצא עוד חכמה בעולם אשר ימצא בה מעיין ומקור קדש לחכמות ומוסרים תבונות ומדעים לאלפים כאשר נמצא בחכמת תורת ה׳, הנה הוא כי האמן ית׳ הוא האלקים ית׳ הוא בלתי תכליתיי ע"כ חתם בתורתו הבלתי תכליתיית (כדי"כול כאמן החותם חותמו על פעולה יקרה ממנו) שהיא מעין תקיף כל חכמות לעולמים והו"ש (להלן כ"ח) לא ידע אנוש ערכה וכו׳ וזה יאמר לאדם שהתורה והחכמה יראת ה׳ ולא פעולות אדם ח"ו כי נמצא בה בלתי תכליתיית · והבן · ובחיבורי על שלש עשרה העיקרים הארכתי בזה בדרוש על אמונתינו בתורה מן השמים · ודי בזה להתבונן כוונת ק׳ זה (ובפי׳ הקודמים נדחקו במלת מ ח ק י) ·

כד (א) לא נצפנו · ל׳ יצפון לישרים תושיה (משלי ב׳), אינם שמורים ·
וידעיו לא חזו ימי התענוג והעדנה אשר יעודים מאל לצדיקים
אשר ה׳ קורא, אם תספק הקורא שיום ה׳ יקרא יום תשועה לצדיקים,
עיין מורה נבוכים פ׳ כ"ט מחלק ב׳ וז"ל: הנה תדע כי כל יום שתגיה בו
ישועה

אָמִישׁ מֵחֻקַּי צָפַנְתִּי אִמְרֵי־פִיו׃ (יג) וְהוּא בְאֶחָד וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ וְנַפְשׁוֹ אִוְּתָה וַיָּעַשׂ׃
(יד) כִּי יַשְׁלִים חֻקִּי וְכָהֵנָּה רַבּוֹת עִמּוֹ׃

על

זיינעס מונדעס (זיהע ביאור). (יג) דען פיללייכט האט ער איינע אור־זאכע דיא אבצווענדען נימאנד פערמאג, אונד דארום היישט זיין וויללע דאס עס זאָ געשעהע. (יד) ער העלט צוואר אויך מיינען גרונדזאץ (ארזאכע דעס געבאָטהעס) פאָללקאָממען — אלליין גרונדזעטצע

ניבטס

באור

וזהו מ"ש כי ישלים חוקי גם התחקותי וכוונתי במצוה שלם הוא לפניו ית'. אבל אולי הרבה טעמים אללו כהנה רבות עמו ומטעמים אחרים לא תוכל להבטל והבן וע"כ אצטרך יותר לשמור (ואף כשבטל טעמי אשר אחוק אני במצוה היא.) מ"מ המצוות אלהיות נצח לא תמוטנה, ונצחיות התורה והפקודים אחד משרשי הדת עיי' בעל עיקרי' ח"א [הערה] ומן מולא דבר תשכיל הכלבב, שזה עומק אמרם במדרש ובאבות דר"נ (תנא כל הקובע עתים לתורה מפיר תורה.) ונתחבטו בו המפרשים ז"ל ורא יתי לשל"ה ז"ל (במס' שבועות יע"ש) שכ' הקובע עתים ללמוד התורה והוא הי' יכול לקיים והגית כו' הוא מפיר תורה נתחבטו במאמר זה מפני שאז"ל במקום אחר שאומרים לע"ל קבעתי עתים לתורה א"כ איך יאמר על הקובע עתים לתורה שמפיר תורה? ולפי דברינו הנ"ל מבואר בזה כוונתם ז"ל כמ"ש בעל עיקרים שהקובע עתים וזמנים לכללית התורה ויאמר שמצוות התורה תפלגנה בחיק הזמן, ובהאלך הזמן ויתבטל טעם מחקירתינו בטעם המצות, זה יקבע עת לתורה ובטול מצוה אחת חלילה הוא זה מפיר תורה, כי נותנה ית' יודע עתידות ונצחיי וגם עמודי תורתו נצח בל תמוטנה והוא שקיים בעל המאמר הנ"ל כל הקובע עתים לתורה (למצות) מפיר תורה שנאמר (עת לעשות לה' הפרו תורתך) הרוצה לקבוע עת למחזה שדי ית' הלא הוא ית' היה רואה שיתבטל הטעם רק אולי כמה טעמים יש לו במצוה בו נשגבים משכלינו · והבן ע"כ הרוצה לקבוע התורה בעתי' ולפי העת יגרע בתורה מפיר תורה · והתבונן בזה · ואולי לא רחוק שגם דוד ע"ה כוון כוונה כזו (בפ' ד' ק' י"ז) בל תמצא זמותי בל יעבר פי לפעולת אדם בדבר שפתיך אני שמרתי ארחות פריץ וכו' (ובהקדמתי כבר פירשתי ע"ד קרוב לאמת לענ"ד אולם ד"ת כפשוטו יפולו וכו') כי יאמר שח"ו לא יעבור לעולמים רעיון בקרבי ולא תמצא שזמותי מעולם ח"ו וגם לא עבר פי שאוריך כבוד מצותך כפוקדים באמונת תורה מן השמים, ואבין כדמיון פעולות אדם שיהיה בה אות מפעל אנושיי (שיש לה שינוי ותמורה וקץ בזמן מן הזמנים)

בעיני

הָרִים יִרְטָבוּ וּמִבְּלִי מַחְסֶה חִבְּקוּ־צוּר׃
(ט) יִגְזְלוּ מִשֹּׁד יָתוֹם וְעַל־עָנִי יַחְבֹּלוּ׃
(י) עָרוֹם הִלְּכוּ בְּלִי לְבוּשׁ וּרְעֵבִים נָשְׂאוּ
עֹמֶר׃ (יא) בֵּין־שׁוּרֹתָם יַצְהִירוּ יְקָבִים דָּרְכוּ
וַיִּצְמָאוּ׃ (יב) מֵעִיר מְתִים ׀ יִנְאָקוּ וְנֶפֶשׁ־
חֲלָלִים תְּשַׁוֵּעַ וֶאֱלוֹהַּ לֹא־יָשִׂים תִּפְלָה׃
המה

זיא דורכנעסט, מיססען אָבדאכלאָז אויף הארטעם פֿעלזען לאגערן.
(ט) יענע רויבען נאָך אוים דען רואינען דעם וואיזען, אונד לאָזען
זעלבסט אום דען ארמען. (י) נאקט ווערדען זיא הערומגעטריעבען,
הונגערנד מיססען זיא גארבען טראגען. (יא) צווישען דיסטערן מויערן
מיססען זיא אֶל פרעססען, אויך קעלטער טרעטען זיא — אונד מיס־
סען לעכצען. (יב) פֿאָר דעם נאכדענקענדען גייסטע שרייעט דיא
מענשהייט היממעלאן, ווינזעלנד ווינרעט זיך דער ערשלאגענען זעלע
(ראכעפֿאָדערנד) — אונד גאָטט זאָלל דא ניכט גלייך דען אונפֿוג
אם

באור

והבן ובפ׳ ט׳ חוזר לספר מהחומסים (ט) יגזלו משד יתום, ש ד לשון
שדידות, (שם המקרא, דיא צערטרימערונג צערדריטונג) עוד משדידות
בית היתומים יגזלו חומסים אלה (וכן כשד שלמן בית ארבאל (הושע)
כשד משדי יבוא,) (ולהכם נדחקו לפרש משד כמו מִשַּׁד פאָן דער ברוסט:

לאוו"ז׳) ודע כי ענין (ישדד לו יעקב (הושע) (יפתח וישדד אדמתו)
שהוא כתישת רגבי השדה, עגגען) הוא בשין שמאלית, ומענין
(שדה פֿעלד) וכן לעמק השדים באדות וכו׳ מענין ושרש זה. ולכן לא
תוכל לפרש פה יגזלו משוד יתום (יענע רויבען וואָ דער וייזע שוועד
פֿורכען צאָג) שהוא פי׳ נעים אבל אינו אמת כי פה שין ימנית ושמור זה
ות"ת יתכן פי׳ זה (עיי׳ הרי"ם בפי׳ למורה נבוכים פ׳ ל"ז ח"ב) בחלוף
שין וסי"ן וז"ל, אף כי זה בימין ה:ה כמוהו מיודעי מ ח ש ך לפירש"י וע"ש
שמביא רבות כאלה.) ואמנה הנכון כמ"ש אוים דער צערטרימערונג
(רואינע) יעדעס וואיזען רויבען יענע נאָך״ ככ"ל יחזרו עוד על פכים
קטנים הנשארים בשדידות בית היתומים אשר כבר חמסו בו חומסים,
והבן בזה. (יב) מֵעִיר הנה גם מאדם עיר אשר שכלו נלול, והוא עד
ומסתכל בשכלו בחמס זה ילאב מעין עיונו כי לעקת מתים הנגזלים ילך
עד

יַשִּׂיגוּ עֵדֶר גָּזְלוּ וַיִּרְעוּ׃ (ג) חֲמוֹר יְתוֹמִים
יִנְהָגוּ יַחְבְּלוּ שׁוֹר אַלְמָנָה׃ (ד) יַטּוּ אֶבְיֹנִים
מִדָּרֶךְ יַחַד חֻבְּאוּ עֲנִיֵּי־אָרֶץ׃ (ה) הֵן פְּרָאִים ׀
בַּמִּדְבָּר יָצְאוּ בְּפָעֳלָם מְשַׁחֲרֵי לַטָּרֶף
עֲרָבָה לוֹ לֶחֶם לַנְּעָרִים׃ (ו) בַּשָּׂדֶה בְּלִילוֹ
יִקְצִירוּ וְכֶרֶם רָשָׁע יְלַקֵּשׁוּ׃ (ז) עָרוֹם יָלִינוּ
מִבְּלִי לְבוּשׁ וְאֵין כְּסוּת בַּקָּרָה׃ (ח) מִזֶּרֶם

ענוי ק׳ יקצורו ק׳ הרים

ריקט, דאָרט גערויבטע העערדען געווײדעט װערדען? (ג) מאן ענט-רייסט װאַיזען איהרען עזעל, פפענדעט דער װיטװע שטיער, (ד) זיא פעראירדען דירפטיגע אױס דעם װעג, דיא גערריקטען אים לאנדע פערקריכען זיך פֿאסט. (ה) אך! דיא װילדען עזעל אין דער װיסטע האבען פֿרייען לויף, נאך איהרעם נאטורגאנג זיך נאהרונג אױפֿצוזו-כען! אונד דיזען ארמען מוס דיא דיסטרע נאַכט נור בראָד פֿערשאפֿ-פֿען. (ו) דא מאן איהרעם פֿעלדע שאָהן אללע נאהרונג געװאלטזאם אבגעמעהעט, מיססען אויך זיא פֿרעפֿעלהאַפֿט װיינגעבירגע אבלאָזען. (ז) דא מאן זיא פֿאָן געװאנד ענטבלאָסט הינויסגעטריעבען, אָהנע דעקקע פֿאָר דער קעלטע, (ח) פֿאָן דער געבירגע װאססערפֿעללע װערדען
זיא

באור

ישועה גדולה יקרא יום ה׳ עיי״ש) עכ״ל׳ (ה) הן פראים במדבר יצאו, עיי׳ המפרשים ולדעתי הלכו מדרך האמת והפשוט וכ״ל כוונת המקרא פשוט מוסב מעלה כבר חובאו מלרות עניי ארץ ועתה מפרש (ע״ד הפלגת המקונן גם תנין חלצו שד ובת עמי לאכזר) יביאו לאי׳ שחיות השדה טובים וכו׳ וזה טעם המקרא פה׳ הן פראים שבמדבר יוכלו לצאת באין מונע, כפי מה שפעלם הטבע שיהיו משחרי טרף בעת הראוי ביום, ואלה הכנדים הנעורים מכל טוב העניים האלה, תצטרך ערבה (כסף יום כמו זאב ערבות (ירמי׳ ה׳) ונ״כ פתרו רת״ל כי׳ אבל לא כדרכי) הלילה לתת להם לחם שיבקשו בלילה גדועים מפראים, וזהו טעם הן פראים בתן להם יותר חפשיות מאשר לבני אדם אבל הגוזלים והחומסים אלה׳ כי לדברי המפרשים שקדמוני פי׳ הכ׳ הזה על החומסים יוקשה פ׳ ז׳ שיוסב טוב על הנגזלים׳ אבל לדעתי (ה ו ז) כל הכתובים האלה יובן על הנגזלים
והבן

שֶׁלֶג שְׁאוֹל חָטָאוּ׃ (כ) יִשְׁכָּחֵהוּ רֶחֶם ׀
מְתָקוֹ רִמָּה עוֹד לֹא־יִזָּכֵר וַתִּשָּׁבֵר כָּעֵץ
עַוְלָה׃ (כא) רֹעֶה עֲקָרָה לֹא תֵלֵד וְאַלְמָנָה
לֹא יְיֵטִיב׃ (כב) וּמָשַׁךְ אַבִּירִים בְּכֹחוֹ יָקוּם
וְלֹא־יַאֲמִין בַּחַיִּין׃ (כג) יִתֶּן־לוֹ לָבֶטַח וְיִשָּׁעֵן
וְעֵינֵיהוּ עַל־דַּרְכֵיהֶם׃ (כד) רוֹמּוּ מְּעַט ׀ וְאֵינֶנּוּ

והמכו

רייבערייען, בייא שנעע געוועססערן — האָללעזינדען —
(כ) זיינער (אירדישען) הערקונפֿט דענקט ער ניכט, דאז (שטערבליכע)
ענד צום געווירם טריבט איהן ניכט, ניא דענקט ער ווערדען זיינע טהא־
טען געאהנדעט, יא זאָלכעס לאסטער זאָללטע וויא מאָרשער שטאַב
ברעכען. (כא) דען ווער איינער אונפֿרוכטבארען נאָכבוהלט, זיא
בריינגט איהם קיינע געבורט צור וועלט, אונד דער בעטריעבטען
(וויטווע) קאַן מאַן קיינע שאָנע געזיכטסציגע אבלאָקען. (כב) אונד
גאָטט ציהעט דאָך דיזען פֿויסטמעכטיגען זאָ גליקליך הערפֿאָר, ריכ־
טעט ער זיך אויף, איזט נימאנד זיינעס לעבענס זיכער, (כג) אלס
מאָכט' ער (גאָטט) איהם נאָך זיכערהייט פֿערלייהען אונד שטיטצע,
אונד וויא האט ער איפֿזיכט אויף פֿערשיעדענהייט יעדעס וואנדעלס?
(כד) זיא ענדען נאָך גליקליך, אין איינעם נוא היננעשידען, עהנליך
דער

באור

לא אשיג על המפרשי' רק אכתוב ביאורי לזה, פי' ציה ביום בחום
יגזלו וכן בעתותי מימי שלג העמיקו בשאול ומטה· (כ) כי רחם הורו
כל יולדה אשר יוכל הרשע הזה להסתכל בשחיתות מקור אנושיותו
(שהולד מרחם זה ישכח ממנו)· ושיפחד מסופו ויזכור כי רמה אחריתו,
אדרבה הרשע בזכרו כי מחר ימות יאמר אכול ושתה וכו' (וזהו מתקו
רמה) זכרון זה ימתיק לו חיי תאוותו ויוסף ברעיוניו כי אין דין (ועוד
לא יזכר) בשאול אשר הוא הולך שמה· ועולה כזו וודאי ראוי להשבר
וידעתי שלא ידע ממסכת עקרים שהוא מכוון כל מחקרי ההשכלות בצדק;
אך גם איוב חוקר חכם היה והוא ומחקרים נודעים בגבולות ההשכלה
מרעיוני רשע והבן· (כא) כי מי שירעה באהבת עקרה, עכ"פ לא תביא
לו וולדות (משל: כן לא היה ראוי שדרך רשע יביא הצלחה) כמו שפני
אלמנה לא ייטיבו (כמה אלמנה כל קשת יום) (כב) ומ"מ ימשך הרשע
בהצלחה (כג) ואיך עיני ה' על דרכיהם? והבן כנ"ל·

במענה

(יג) הֵמָּה ׀ הָיוּ בְּמֹרְדֵי־אוֹר לֹא־הִכִּירוּ
דְרָכָיו וְלֹא יָשְׁבוּ בִּנְתִיבוֹתָיו׃ (יד) לָאוֹר ׀
יָקוּם רוֹצֵחַ יִקְטָל־עָנִי וְאֶבְיוֹן וּבַלַּיְלָה יְהִי
כַגַּנָּב׃ (טו) וְעֵין נֹאֵף ׀ שָׁמְרָה נֶשֶׁף לֵאמֹר
לֹא־תְשׁוּרֵנִי עָיִן וְסֵתֶר פָּנִים יָשִׂים׃ (טז) חָתַר
בַּחֹשֶׁךְ בָּתִּים יוֹמָם חִתְּמוּ־לָמוֹ לֹא־יָדְעוּ
אוֹר׃ (יז) כִּי יַחְדָּו ׀ בֹּקֶר לָמוֹ צַלְמָוֶת כִּי
יַכִּיר בַּלְהוֹת צַלְמָוֶת׃ (יח) קַל־הוּא ׀ עַל־
פְּנֵי־מַיִם תְּקֻלַּל חֶלְקָתָם בָּאָרֶץ לֹא־יִפְנֶה
דֶּרֶךְ כְּרָמִים׃ (יט) צִיָּה גַם־חֹם יִגְזְלוּ מֵימֵי־
שלג

אן טאג לעגען? (יג) דיזע זינדם דיא ליכטפעראכטענדע, דיא
קאֶננען גאָטטעס פפאדע ניכט, וויללען ניע אויף זיינען וועגען. (יד) פאָר
טאגעס אנברוך מאכט דער מאָרדער זיך אויף, ערווירגט דאָרט ארמע,
דירפטיגע, דעס נאכטס שלייכט ער דעם דיעבע עהנליך; (טו) דאָרט
ווארטעט דעס בוהלערס בליק אויף דעממערונג, ער דענקט: מיך
זיהעט דאן קיין אויגע, דאן אים פערבאָרגענען קאן ער דאז געזיכט
פרייא עמפאָר טהון. (טז) אויך דיא דעס נאכטס צום איינברוך געהען,
האלטען זיך דעם טאגעס פעסט פערשלאָססען, זיא ליעבען קיין טאַ־
געסליכט. (יז) אללען דיזען איזט דער מאָרגען מאָרדעסאנגסט (פיעל־
לייכט ערטאפפט מאן זיא) דים איזט איהנען טאָדטענגרויען. (יח) אויך
געוואָהנען זיא זיך לייכט אויף וואססערפלעכען — דען פערשריען
איזט איהר געווערב אין דער געגענד, ער שלעגט אויך ניע דען פפאד
דער וויינגעבירגע איין. (יט) בייא היטצע, בייא דירדע שטיפטען זיא
דיי־

באור

עד רוב שנים ומדוע לא ישים אל דברכוס את אנשי התפלה והזדון? ותבין
מ"ש על מעיר והוא פשוט ע"ד עיר וקדיש (דניאל ד) ועיי' ביאור ותרגום
רמ"ד תהלים ע"ג ב ע י ד ללמס תנזה ספי' דעם וואכענדען צור מאָהרע
ע"ש · (יד) לאור יקום רולא טרם האור (ועיין פסקים דף ג') (יט)
פסוקים אלה עד סוף תמוהים בפי המעפסים ונראית כתי לקלר ולכן

יַאֲהִיל וְכוֹכָבִים לֹא זַכּוּ בְעֵינָיו׃ (ו) אַף כִּי
אֱנוֹשׁ רִמָּה וּבֶן־אָדָם תּוֹלֵעָה׃

כו (א) וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃ (ב) מֶה־עָזַרְתָּ
לְלֹא־כֹחַ הוֹשַׁעְתָּ זְרוֹעַ לֹא־עֹז׃
(ג) מַה־יָּעַצְתָּ לְלֹא חָכְמָה וְתוּשִׁיָּה לָרֹב
הוֹדָעְתָּ׃ (ד) אֶת־מִי הִגַּדְתָּ מִלִּין וְנִשְׁמַת
מִי יָצְאָה מִמֶּךָּ׃ (ה) הָרְפָאִים יְחוֹלָלוּ מִתַּחַת
מַיִם וְשֹׁכְנֵיהֶם׃ (ו) עָרוֹם שְׁאוֹל נֶגְדּוֹ וְאֵין
כְּסוּת לָאֲבַדּוֹן׃ (ז) נֹטֶה צָפוֹן עַל־תֹּהוּ
תֹּלֶה אֶרֶץ עַל־בְּלִימָה׃ (ח) צֹרֵר־מַיִם
בעביו

אויגען. (ו) פיעלוועניגער דער מענש דער ווארם. דער שטויבעסזאהן, דיא מאטטע.

כו (א) הירויף בעגאן איוב אונד שפראך: (ב) טרעפליך האלפעסט דוא דעם שוואכען, מאכטיג שטיצטעסט דוא דען קראפט לאזען, (ג) וויא לעהררייך איזט דיין פארטראג פיר אונפערנינפטיגע, פיר זיא האסט דוא איינע פיללע פאן וויססענשאפט פערברייטעט; (ד) פאר וועם האסט דוא אבער גרינדע אפפענבארט? וועלך איינע בעגייסטערונג גינג אוים דיר? — (ה) פאר איהם ערבעבען דיא שאטטען דער אונטערוועלט, דא אונטען דיא געוועססער זאמט איהרען איינוואהנערן. (ו) נאקט ליעגט דאז טאדטענרייך פאר איהם, אהנע היללע דאז אונטעראירדישע רייך — (ז) ער שפאננט איבער ניכטס דען נארדען — הענגט דען ערדבאלל איבער לעערע — (ח) ער
באנד

באור

(הושע ג'.) עדה כמו גאון (להלן מ' י') לא יהל בעיניו, אף אם ירח יקר הולך? איך ישים יד לפה האנוש, אשר רמה ותולעה אחריתו — אם כל כוכבי ובדולחי מעלה לא זכו אתו:

כו (ב) מה. בדרך התמה, איך תוכל לעזור בחכמתך לחסר כח השכלי, (ד) לפני מי הגדת מליך? אנוכי אוסיף על דבריך מגדולת
הבורא

וְהֻמְּכוּ כַּכֹּל יִקָּפְצוּן וּכְרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת יִמָּלוּ׃
(כה) וְאִם־לֹא אֵפוֹ מִי יַכְזִיבֵנִי וְיָשֵׂם לְאַל
מִלָּתִי׃

כה (א) וַיַּעַן בִּלְדַּד הַשֻּׁחִי וַיֹּאמַר׃ (ב) הַמְשֵׁל
וָפַחַד עִמּוֹ עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו׃
(ג) הֲיֵשׁ מִסְפָּר לִגְדוּדָיו וְעַל־מִי לֹא־יָקוּם
אוֹרֵהוּ׃ (ד) וּמַה־יִּצְדַּק אֱנוֹשׁ עִם־אֵל וּמַה
יִּזְכֶּה יְלוּד אִשָּׁה׃ (ה) הֵן עַד־יָרֵחַ וְלֹא־

יאהיל

דער גאנצען מיטוועלט איזט איהר אבלעבען, רייף געפפליקט וויא
דאז הויפט דער אֶהרע, (כה) איזט דא עטוואס אונעכטעס? ווער
קאן מיך ליגען שטראפֿען אונד מיינע וואָרטע פֿערניכטען?

כה (א) בלדד דער שוחיטע ערוויעדערטע הירויף: (ב) דעננאך איזט
אללע הערשאפֿט זיין, דעננאך געביהרט עהרפֿורכט איהם,
אין דען היממלישען רעגיאָנען שופֿ ער הארמאָניע. (ג) איזט איינע צאהל
פֿיר זיינע שטערנעשאארען, אונד ווען בעשטראהלט ניכט זיין ליכט?
(ד) מיט איינעם זאָלכען נאָטט וויא וויל דער שטערבליכע רעכטען, ? וויא
זיך דיין דענקען דער פֿאָם וויב געבאָרנע? (ה) זיהע דער העללע מאָנד
איזט גלאנצלאָז בייא איהם, זעלבסט שטערנע זינד ניכט ריין אין זיינען

אויגען

באור

כה (א) במענה קצר ענהו בלדד כאומר עם כל טענותיך תשובות לשעים
גמורים, * לא זזתי כלל מדעותי כי לה' הממשלה ומשגיח בתחתונים,
ואנחנו צריך לפחד ממנו, אך במרומיו שהם מקום החכמה שם אין תחרות
אך שלום בגדודי מרום, ר"ל לא כמוך שאתה איש תהפוכות ותחרות לחלוק על
השי"ת — והוא פה טעם עושה שלום במרומיו (ג) כי לולי היה שם מקום
תחרות ומחלוקת לא אזלו סדרי מרום על נכון, ואנחנו רואים כי בכוכבים
עצמו מאד להם מספר, יחד יתנו אוריהם מעידן לעידן ויבואו הכוכבים על
מכונם בעתם ובמקומם, כאשר חקרו חכמי המזלות והאסטרונאמיע. (ד) ואיך
יצדק אנוש עם אל גדול ונשגב כזה (ה) הן נועם עדי ירח מל' ותעד נזמה

הושע

כז (א) וַיֹּסֶף אִיּוֹב שְׂאֵת מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר׃
(ב) חַי־אֵל הֵסִיר מִשְׁפָּטִי וְשַׁדַּי הֵמַר
נַפְשִׁי׃ (ג) כִּי־כָל־עוֹד נִשְׁמָתִי בִי וְרוּחַ
אֱלוֹהַּ בְּאַפִּי׃ (ד) אִם־תְּדַבֵּרְנָה שְׂפָתַי
עַוְלָה וּלְשׁוֹנִי אִם־יֶהְגֶּה רְמִיָּה׃ (ה) חָלִילָה
לִּי אִם־אַצְדִּיק אֶתְכֶם עַד־אֶגְוָע לֹא־אָסִיר
תֻּמָּתִי מִמֶּנִּי׃ (ו) בְּצִדְקָתִי הֶחֱזַקְתִּי וְלֹא
אַרְפֶּהָ לֹא־יֶחֱרַף לְבָבִי מִיָּמָי׃ (ז) יְהִי כְרָשָׁע
אֹיְבִי וּמִתְקוֹמְמִי כְעַוָּל׃ (ח) כִּי מַה־תִּקְוַת
חָנֵף כִּי יִבְצָע כִּי יֵשֶׁל אֱלוֹהַּ נַפְשׁוֹ׃
הצעקתו

כז (א) איוב פוהר אין זיינער בעגייסטערטען רעדע פארט אונד
שפראך; (ב) זא וואהר גאטט לעבט דער מיר רעכט ענט־
ציהעט. ביים אללמעכטיגען דער מיינע זעעלע בעטריבט, (ג) דאס
זא לאנגע אין מיר זעעלע איזט, גאטטעס אדעם אין מיינער נאזע,
(ד) זאללען מיינע ליפפען ניע אונרעכט שפרעכען, אונד מיינע צונגע
ניכט פאלשעס רעדען; (ה) דרום פערנע מיר! אייך רעכט צו לאססען
ביז איך פערשיידע, איך לאססע מיר מיינע אונשולד ניכט ענטציהען,
(ו) איך וויל מיינע טוגענד פערפעכטען, איך לאססע דיעס ניכט,
אונד זאלל דען מיין גייסט נאך ניע אים וואָרטשטרייטע זיעג געהאבט
האבען? — (ז) מיינען געגנער מוס איך אלס זינדער ציהען, מוס
מיינעם פערפאלגערס פאלש ענטדעקען. (ח) דען וואס איזט דעם
הייכלערס צוועק ווען ער געוואלט טוהט? צום ענד' פערווירדט גאטט
זעלבסט

באור

כז (ב) חי אל ל' שבועה · (ו) לא יחרף ל' ואשיבה חורפי דבר (מגלחי
לחרף) בתמיה הכי לא הייתי מגלה מיתי את דעי המתווכח
עמי ע"כ גם עתה אני יודע שבצדקתי אחזיק ואני אגלה. (ז) ואגלה
ויעשה כרשע אויבי (ח) כי מה תקוה לחונף ובוצע בדברים? סוף יגולה
זוכות

בְּעָבָיו וְלֹא־נִבְקַע עָנָן תַּחְתָּם׃ (ט) מְאַחֵז
פְּנֵי־כִסֵּה פַּרְשֵׁז עָלָיו עֲנָנוֹ׃ (י) חֹק־חָג עַל־
פְּנֵי־מָיִם עַד־תַּכְלִית אוֹר עִם־חֹשֶׁךְ׃
(יא) עַמּוּדֵי שָׁמַיִם יְרוֹפָפוּ וְיִתְמְהוּ מִגַּעֲרָתוֹ׃
(יב) בְּכֹחוֹ רָגַע הַיָּם וּבִתְוּבְנָתוֹ מָחַץ רָהַב׃
(יג) בְּרוּחוֹ שָׁמַיִם שִׁפְרָה חֹלְלָה יָדוֹ נָחָשׁ
בָּרִחַ׃ (יד) הֶן־אֵלֶּה ׀ קְצוֹת דְּרָכָו וּמַה־שֵּׁמֶץ
דָּבָר נִשְׁמַע־בּוֹ וְרַעַם גְּבוּרֹתָו מִי יִתְבּוֹנָן׃

ה' במקום א' ובתבונתו ק' דרכיו ק' גבורתיו ק' ויסף

באנד דאז וואסער אין זיינען וואָלקען — דאז געוואָלק צערייסט ניכט אונטער איהנען. (ט) ער פֿערהיללט דען אנבליק זיינעס טהראָנעס, בערייטעט אום איהן זיין געוואָלקע, (י) זעטצעט אונערמעסליכען צירקעל דען וואססערפֿלוטהען ביז צום שיידעפונקט אללעס ליכטעס אונד דיסטערעס — (יא) דעס הימעלס פֿפֿיילער ציטטערען, ער־שטארען ווען ער דראָהט. (יב) מיט זיינער מאכט שטיללט ער דאז מעער אונד מיט זיינער פֿערנונפֿט דעמפֿפֿט ער זיינע שטאָלצע וואָגען. (יג) ער הויכט — עס הייטערט זיך דיא אָבערע לופֿט, זיינע האנד שוף דעם נאָרדענס דראכען, (יד) דיס איזט נור איין עטוואס פֿאָן זיינען טהאטען, איינע מינדערע קליינינקייט אבגעלוישט פֿאָן איהם; אבער דען דאָננערלויט זיינער מאכט, ווער קאן דען פֿערנעהמען? —

איוב

באור

הבורא הבלתי תכליתית (ומ"מ לא אוכל לחשוב כי המר לי שדי) אבל מגדולת שדי אנוכי ארבה אמרים יותר ממך (י) חק חג מל' ובמחוגה יתארהו (ישעיה מ"ד) על קצה תבל שם מחוגת המים הגדולים, שהם תכלית וסוף כל אור עם חשך, (והחכם ב"פ כ' עוד פי' נעים עד סוף ימי עולם שם חק שיהיו מים עד תכלית ימי עולם, ואולי לזה היתה כוונת רס"י גבול עולם עד שיכלה אור וחשך עכ"ל). (יג) נחש בריח, פי' המפרשי' כוכב הצפוני ולאב"ע כ' בשם י"א כי הוא התלי שהוא מעוות ובריח שהוא מבריח מן הקצה אל הקצה (יד) שמץ, דבר קטן, ואולי זה פי' לשמצה להקטין·

לְמוֹ־חָרֶב וְצֶאֱצָאָיו לֹא יִשְׂבְּעוּ־לָחֶם׃
(טו) שְׂרִידָיו בַּמָּוֶת יִקָּבֵרוּ וְאַלְמְנֹתָיו לֹא
תִבְכֶּינָה׃ (טז) אִם־יִצְבֹּר כֶּעָפָר כָּסֶף
וְכַחֹמֶר יָכִין מַלְבּוּשׁ׃ (יז) יָכִין וְצַדִּיק יִלְבָּשׁ
וְכֶסֶף נָקִי יַחֲלֹק׃ (יח) בָּנָה כָעָשׁ בֵּיתוֹ
וּכְסֻכָּה עָשָׂה נֹצֵר׃ (יט) עָשִׁיר יִשְׁכַּב וְלֹא
יֵאָסֵף עֵינָיו פָּקַח וְאֵינֶנּוּ׃ (כ) תַּשִּׂיגֵהוּ כַמַּיִם
בַּלָּהוֹת לַיְלָה גְּנָבַתּוּ סוּפָה׃ (כא) יִשָּׂאֵהוּ

קדים

ווערדען דערשיינסט דעם בראָדעס הונגערן. (טו) דיא דאן ענטקאָמ־
מען, דאפּפֿט איין פּערדערבען הין, פֿאָן דערען וויטווען בלייבען זיא
אונבעוויינט. (טז) הייפֿט ער זיך זילבער אונצעהליג וויא שטויב,
אונד קליידונגסשטיקע פֿיעל וויא טהאָן; (יז) ער בערייטע נור, דער
פֿראָממע קליידעט זיא איינסט אן אונד דאז זילבער ווירד דעם זעעלענריי־
נען צום אנטהייל. (יח) יא יענעם ריינען דער אויך נור זיין הויז
נידריג וויא דיא מאָטטע האט, דעם פֿראָממען אין דער נידריגסטען
וועכטערהיטטע וואָהנענד; (יט) דער געלדזאממלער אבער שטירבט
מאנכמאהל (פֿאסט פֿאָן קיינעם גראב אויפגענאָממען) דען ערשראָק־
קען זאה ער דאס פֿאָם גליקע ניכטס מעהר איזט — (כ) שרעקקען
איבערשטירמען איהן וויא וואססערפֿלוטהען, דא דיזער ווירבעל —
דאפּפֿט איהן דאן אין איינער נאכט הין. (כא) דיזער שטורם רייסט
איהן

באור

בעלי המסלה, שוא שקר שומר , לכלול ספרי קדש בשנות עולמים שעברו ואין דפוס ואין מחוקק , ואין לנו לפרש אלא מה שלפנינו , ואהבן מה הוא כי יוסיף או יגרע , כאלו יתנו הדברים לשיעורין? בזה וודאי יד העליונה למסלה וגם נטורי קרתא שומרי ציון המצויינים בחכמה ודעת , ודי בזה . (יז) הנקי יחלוק כספו אף אם יהיה בשפל גבים גגו של הצדיק הזה יגדלהו אלהים , ואף (יח) אם בנה בשפל כעש ביתו , וכסכה שעשה נוצר , מ"מ יחלוק הון רשע אח"כ , וע"כ כשחזר אח"כ וגולה לדבר מהרשע קדמו (יט) עשיר , והעשיר האוסף הכסף הוא הרשע הנזכר , עוד ימות ולפעמים לא יאסף לא יקבר כראוי . ואמר שסבת מיתתו היא חרדתו על הונו שאבד , עיניו פקח , ואין כבוד וכבוד (כ) ע"כ תשיגהו בלהות

ובלילה

(ט) הֲצַעֲקָתוֹ יִשְׁמַע ׀ אֵל כִּי־תָבוֹא עָלָיו
צָרָה׃ (י) אִם־עַל־שַׁדַּי יִתְעַנָּג יִקְרָא אֱלוֹהַּ
בְּכָל עֵת׃ (יא) אוֹרֶה אֶתְכֶם בְּיַד־אֵל
אֲשֶׁר עִם־שַׁדַּי לֹא אֲכַחֵד׃ (יב) הֵן־אַתֶּם
כֻּלְּכֶם חֲזִיתֶם וְלָמָּה־זֶּה הֶבֶל תֶּהְבָּלוּ׃
(יג) זֶה ׀ חֵלֶק־אָדָם רָשָׁע ׀ עִם־אֵל וְנַחֲלַת
עָרִיצִים מִשַּׁדַּי יִקָּחוּ׃ (יד) אִם־יִרְבּוּ בָנָיו
לְמוֹ

זעלבסט זיינען דענקונגסגייסט. (ט) וויא זאָלל גאָטט דיס אנגסטגע־
שרייא ערהאָרען, ווען איהן שאָן דראנגזאל אנפֿאסט? (י) יא וואָללטע
ער דער אללמאכט זיך ערפֿרייען, זאָללטע ער גאָטט איממערוועה־
רענד ערוועהנען; (יא) איך אבער וויל קונד טוהן גאָטטעס מאכט,
דעס אללמעכטיגען ווייזע ניכט פֿערהעהלען. (יב) איהר זייד שאָהן
אללע אן דעס פֿאָרטראגס ענדגרענצע, וואס האבט איהר אייך מיט
אונניטציגען רעדען בעמיהט? (יג) וואָהל איזט דיס דעס זינדערס
אנטהייל פֿאָם עוויגען, דער טיראנען לאָאָז פֿאָם אללמעכטיגען:
(יד) זיינער קינדער פֿיללע איזט פֿירס שווערדט, זיינע שפראָסלינגע
ווער־

באור

בהיכות כי ישגה אל בעצמו שכלו, וזהו ל' כי ישל ל' לא תשלה אותי
(מלכים ב' ד') וכן בשגגה תרגום בשלו (וכן על השל) וכן הרבה וכולם
ל' טעות והבן חיבור הכתובים כי קצרתי, (יב) הן אתם חזיתם (ל'
גבול ע' בית אבנים יחזה לעיל ח' בפירש"י) כבר באתם עד קצה גבול
דבריכם ומה תחפלו בדברי הבל? והולך ומסדר דבריהם (שאתם אומרים
סוף רשע לאבדון), וכי יש לכסף מוצא כו' בזה אדע כל גבולות השם
(ק' כ"ח) ומ"מ אך אני יודע תומתי וצדקתי; אז הייתי לאביונים (כט ל)
ומדוע ישיגון אותי הייסורין? זהו ענין סדור הכתובים ודברי איוב,
והטיב אשר שקל למעתפסיה מיכיה החכם בלומפעלד להמבאר הר"א
וואלפזאהן, שלא כנערך הסידום הרב אשר רוצה לעשות בפרסיות שלפנינו
הר' אהרן וואלפזאהן, ע"ש ולעיל (ט"ז, וי"ו ולקמן ל"ח א) ולא עוד
פער פיו וכותב במקומות האלו שלולי חמת שומרי ליון היה מסדם
הכתובים — ובזה וודאי היה לאוי לשים יד לפה וידום אהרן, כי לולי
בעלי

(ד) פָּרַץ נַחַל ׀ מֵעִם־גָּר הַנִּשְׁכָּחִים מִנִּי־
רָגֶל דַּלּוּ מֵאֱנוֹשׁ נָעוּ׃ (ה) אֶרֶץ מִמֶּנָּה יֵצֵא
לָחֶם וְתַחְתֶּיהָ נֶהְפַּךְ כְּמוֹ־אֵשׁ׃ (ו) מְקוֹם
ספיר

(ד) דא פאן דיזעם וועלטבעוואָהנער (מענשען) ענטשפרינגט איין וויז־
הייטס שטראָם — אללעס וואס אין דער (פראקטישען) נאטור שאָן
אין פערגעססענהייט קאם, ווירד עמפאָרגעהאָבען, פאָן דעם מענשען
אין בעוועגונג געבראכט. (ה) אויס דעם ערדרייך מוס איהם נאהרונג
קאָממען, וויל דורך פייער (עלעמענט) דער באָדען אין פרוכטבארער
פערוואנדלונג קעמט. (ו) דעו אָרט דעססען שטיינע סאפיר, דעססען
שראָללען

באור

שלכל דבר טבעי ישיג האדם עמקה כי לאדם נתן הכח להעמיק ולחפש במסתרי טבע, וכל הנשכחות מרגילות הטבע ומזולת החלדי, זהו ביאור הנשכחים מני רגל מאנוש ידלו, והוא יניעם בתנועה טבעית ומביא לראיה (ה) הידוע לחכמי בטאניקא כי הכח האשיי והחום הפועל ההפלאה בכח הארציי, עד שגם בחורף ישאו עלים פריים תאנה וגפן נתנו חילם בגנה אשר מים אין בָּה, תקוה לבני איש, ותיחל לבן אדם (טרייבגאָרטען)

והזכיר זה הפלא שהעמיקו בו בני אדם, וידוע שענין ידיעת האילנות היו בימים קדמונים (כמ"ש חז"ל בשבת בסוגיית ערוגה למה נקראו בוני הארץ אלא שידעו כמה ארץ לריבה לאילן זו כו') והביא ראיה זו במאמרו ארץ ממנה יצא לחם ע"י שנהפך (כח שפסק לגמרה, לכח לצמיחה) ע"י חום האש, והוא: ותחתיה נהפך כמו אש; והבן תרגומי, אבל מאין תמצא מקור חכמה עלתה ומולא התבונה? (ו) לכל תכלית הבן אדם חוקר בכל קצות הבריאה, והזכיר דומם וצומח, שהמה רמי הבריאה, והזכיר היסודות עפר מים רוח ואש שהמה קצות הבריאה, ואבן רמז לאבני ספיר ואפל וצלמות מכמת האדם במעבה האדמה להפוך בלודות יהודים פסוק יו"ד (ד) פרץ נחל החכמה, מעם האדם אשר גר פה לעבדה ולשמור הטבע (והארכתי בענין זה בנכבדות בפ' בראשית בספרי שירי קדש) ול' גר לא יפלא שהוא פעל כי מלת אשר רגיל לחסר במליצת העברית, כל הנשכחים מהרגל הטבע, דלו ידלו וידומו, מאנוש נעו, ע"י כח האנושיי,

יתנועעו במדולת הטבע (שהוא לא יברא חדשות ומנם) יניע הטבע כפי מה שישכיל וזהו, מאנוש נעו, (ה) כבר פירשתי שזהו ראיה, וכפי מה שכתבנו, שהעמיקו בחכמה כ"כ עד שמארץ ממנה יצא לחם ופרי לאכל (הכל קרוי לחם) ע"י שימתמו ויהפכו הכחות (דורך ווערמע אין וואללונג ברינגען) וחום האשיי הזה יהפכה לארץ צומחת ומפרה פרי עץ. זהו הנלענ"ד בזה. והבן תרגומי, והמבין יבין מה הניעני (כי הרבה

קדים וילך וישערהו ממקומו: (כב) וישלך
עליו ולא יחמול מידו ברוח יברח:
(כג) ישפק עלימו כפימו וישרק עליו
ממקומו:

כח (א) כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב
יזקו: (ב) ברזל מעפר יקח ואבן
יצוק נחושה: (ג) קץ שם לחשך ולכל
תכלית הוא חוקר אבן אפל וצלמות:

פרץ

איהן אויס דער שטעללע אונד שליידערט איהן אויס דעם שטאנדעס־
פונקטע, (כב) ווירפט אללע בלעטטער איהם שטירמיש אב, אונד
פאן דיזער געוואלט זאלל רעטטונג מאגליך זיין? — (כג) ניין! געהייפט
פיעלען דאן נידערגעריססען דיא בלעטטער, דיא צווייגען, יעדער
האהנט איהם פאן זיינעם ארטע נאך.

כח (א) דעם זילבערס אורשפרונג איזט ענטדעקט, אפפענבארט דעם
גאלדעס שמעלץ שטעטטע. (ב) אויס דער ערדע ווירד דאס
אייזען געפארדערט, דאס ערץ אויס געשטיין אומגעשמאלצען. (ג) מאן
זעטצט דעם דונקעל זיינע גרענצען, אן אללען עקסטרעמען רייכט דעם
מענשען פארשונגסגייסט, אים דיסטערן טאדעסשאטטען

דא

באור

ובלילה א' סופה וחלדה הזאת תעבירנו מהעולם, (כב) וישלך עליו,
דמהו לעץ אלה ואלון בשלכת העלים, מרוב סערה. (עליו ל' עלה),
ועלהו לא יבול, ישלך הסופה והקדים כל עליו, ובתמיה הכי לא יחפוץ
לברוח, לא (כג) אז ישפוק הסערה על גל תושלכים העלים (עלימו)
והנופים (כפימו דיא צווייגען), ל' כפתו לא רעננה; (כן חיבור העניין
בביאורי המחבר הזה לענ"ד) ועיין בתרגומי, והבן. (ומ"מ נראה לפי העניין
וישרוק עלימו שגם ישפוק עלימו כפימו שב"א יתמהו כעין מ"ש ספקו עליך
כפים —)

כח בכללית סימן זה בשגבות ידבר כאשר רמזנו בסי' שלפני זה שיאמר
גם אנוכי יודע כי חכמת אל עמקה כפלים על כל שכל אנושיי, אף

שלכל

וְלֹא תִמָּצֵא בְּאֶרֶץ הַחַיִּים׃ (יד) תְּהוֹם אָמַר
לֹא בִי־הִיא וְיָם אָמַר אֵין עִמָּדִי׃ (טו) לֹא־
יֻתַּן סְגוֹר תַּחְתֶּיהָ וְלֹא יִשָּׁקֵל כֶּסֶף מְחִירָהּ׃
(טז) לֹא תְסֻלֶּה בְּכֶתֶם אוֹפִיר בְּשֹׁהַם יָקָר
וְסַפִּיר׃ (יז) לֹא־יַעַרְכֶנָּה זָהָב וּזְכוֹכִית
וּתְמוּרָתָהּ כְּלִי־פָז׃ (יח) רָאמוֹת וְגָבִישׁ לֹא
יִזָּכֵר וּמֶשֶׁךְ חָכְמָה מִפְּנִינִים׃ (יט) לֹא
יַעַרְכֶנָּה פִּטְדַת־כּוּשׁ בְּכֶתֶם טָהוֹר לֹא
תְסֻלֶּה׃ (כ) וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תָּבוֹא וְאֵי זֶה
מְקוֹם בִּינָה׃ (כא) וְנֶעֶלְמָה מֵעֵינֵי כָל־חָי

ומעוף

ליכען הינידען. (יד) דער אבגרונד שפריכט: אין מיר איזט זיא ניכט, דאס מעער: בייא מיר איזט זיא ניכט. (טו) פירס קאפטליכסטע גאָלד איזט זיא ניכט פֿייל, קיין זילבער וויעגט איהרען ווערטה איוף. (טז) אופירס גאָלד עהנליכט איהרעם לאָבע ניכט, ניכט זעלטנער אָניקס אונד סאפהיר. (יז) גאָלד אונד קריסטאלל בעצאהלען איהרען פרייז ניכט, גאָלדגעפֿעסע זינד נידגענד — הינרייכענד פֿיר זיא — (יח) קאָראללען אונד דיאמאנטען זינד ניכט צו ערוועהנען, ווייטגעשעטצטער איזט ווייזהייט אלס עדעל-שטיינע. (יט) אונווערטה איזט געגען איהר דער טאָפאז עטהיאָפיענס — געדיגענעס גאָלד קאָממט איהר ניכט גלייך, (כ) וואָהער קאָממט אבער דיא ווייזהייט? וואָ איזט דער ענטשטעהונגספונקט דער פֿערנונפֿט? (כא) אונבעקאנט איזט דיעס אללען לעבענדען, פֿערנער אלס פֿאָגעל

שוואונג

באור

ישאנו כולה הבן אנוש, כי נראה דור אחר דור יוסיפו על תבונת ראשונים, (טו) סגור כמו זהב סגור דבנין שלמה: כלומר אינו שוה לה שנאמר שנתן זהב תמורה, (יח) ומֶשֶׁךְ חכמה, משך פס נמשך אל חכמה ובעלי ששת תנועות לא ישתנו בנמשך מאשר במכלת. לחוק המשכת שיווי החכמה יותר משיווי פנינים, (הרלב"ג כדקק ע"ש). (כא) ומעוף השמים יותר

ממועף

סַפִּיר אֲבָנֶיהָ וְעַפְרוֹת זָהָב לוֹ׃ (ז) נָתִיב
לֹא־יְדָעוֹ עָיִט וְלֹא שְׁזָפַתּוּ עֵין אַיָּה׃ (ח) לֹא־
הִדְרִיכֻהוּ בְנֵי־שָׁחַץ לֹא־עָדָה עָלָיו שָׁחַל׃
(ט) בַּחַלָּמִישׁ שָׁלַח יָדוֹ הָפַךְ מִשֹּׁרֶשׁ הָרִים׃
(י) בַּצּוּרוֹת יְאֹרִים בִּקֵּעַ וְכָל־יְקָר רָאֲתָה
עֵינוֹ׃ (יא) מִבְּכִי נְהָרוֹת חִבֵּשׁ וְתַעֲלֻמָהּ יֹצִא
אוֹר׃ (יב) וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא וְאֵי זֶה
מְקוֹם בִּינָה׃ (יג) לֹא־יָדַע אֱנוֹשׁ עֶרְכָּהּ
ולא

שראללען גאָלד געפֿיללט, זוכט ער זיך אויף — (ז) אין פֿערבאָרגנער
באהן וואָ קיין פֿאלקע שפּעהט, וואָ דער שארפֿבליק דעס האביכטס ניע
הינקעמט, (ח) דען זוילדע טהירע ניע בעטראטען, דער לאָווע דאָרט
ניע דורכגינג — (ט) אן הארטען קיזעל לעגט ער געוואלט, קעהרט
בערגע אויס דער וואורצעל אום. (י) פֿליסע שטראָמט ער דורך פֿעל־
זען — דיא שוועהרסטען ערפֿינדונגען ערריכטעט זיינע פֿערנינפֿטיגע איינ־
זיכט — (יא) דער בעכע ריזעלן העממט ער, אללעס פֿערבאָרגנע ציהעט
ער אנס ליכט. (יב) אבער דיא ווייזהייט — וואָ איזט איהרע אורקוועלע?
וואָ דער אנפֿאנגספּונקט דער פֿערנונפֿט זעלבסט? (יג) קיין מענש קענט
זיא אים גאנצען אומפֿאנגע. דיא — האט קיינע פֿונדגרובע בייא שטערב־
ליכען

באור

נחקר בפירושים קדומים) והולך ומספר (ו) כי הכל בידי האדם מקום
אשר אבני ספיר יחצובו, ועפרות זהב יצבורו, לו, יבור לו, (ז) בבטן
הארץ בנתיבות עמוקות ובדרכי מחצב (בערגוועדקע) הוא נתיב שלא בא
שם עיט שם יבור לו כל אלה, ע"י מחקרו וחכמתו (ט) גם בחלמיש שלח
ידו להעמיק בחכמת מחצבי אבנים איך יפרדו לתולדותיו ואיך במעגל
ובמשור יישרום, ולמחז עין יחליקום (י) גם בצורות יבקע יאורים כדרך
הבארות מים הנפלאים, אשר יביאום ממעבה האדמה ויפעלו נעלמם
בלי דלי (שפרינגברוננען,) ובמלעית צור סלעים יזלו מים בסוף; והכל
פעולת בני אדם בתבונה, וכל יקר המלאכות נכבדות ונראים כבדים
וקשים שימליאם בן אנוש (יקר ל' קשה תרגום כבד יקיר וכן תרגמתי)
מ"מ יראם עין עיונו (יב) ומ"מ עלם שרש החכמה אין לה מקום שממש
ישאב

כט (א) וַיֹּסֶף אִיּוֹב שְׂאֵת מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר׃
(ב) מִֽי־יִתְּנֵנִי כְיַרְחֵי־קֶדֶם כִּימֵי
אֱלוֹהַּ יִשְׁמְרֵנִי׃ (ג) בְּהִלּוֹ נֵרוֹ עֲלֵי רֹאשִׁי
לְאוֹרוֹ אֵלֶךְ חֹשֶׁךְ׃ (ד) כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי בִּימֵי
חָרְפִּי בְּסוֹד אֱלוֹהַּ עֲלֵי אָהֳלִי׃ (ה) בְּעוֹד
שַׁדַּי

כט (א) איוב פוהר אין זיינער בעגייסטערטען רעדע פָאָרט: (ב) ווער פערזעטצט מיך גליקליך וויא אין פערגאנגענען מאָנדען, וויא אין יענען טאגען ווָא גאָטט מיך בעוואכטע. (ג) אלס ער זיינעס ליכטעס שטראהל איבער מיין הויפט גלענצען ליעס, בייא דיזער לייכטע איך דורכ'ס דונקעל וואנדעלטע. (ד) וויא איך וואר אין מיינען יוגענדליכען טאגען, אלס צוואממענקונפט גאָטטליכער נאכפָארשונגען אין מיינעם צעלטע וואר. (ה) דא וואר דעם אללמעכטיגען רוהם ערהאָהעט דורך
מיך

באור

חכמת התורה, שיסתעפו בעמקיה חכמות ומוסריים לאלפים (ומעיין מקור התורה בל יכזב) הוא זה מופת שאלהים הבין דרכה שהיא אלהיית ואינה רק פעולת אל מתעל. ואיננה ח"ו מחכמת אנושיית וזה שאמר לאדם: יראת ה' היא חכמת התורה ולא מצות אנשים (ע' ביאורי ק' כ"ג).

כט אחרי שהודיע כי הוא יודע כי חכמת אל אלים נשגבה למאוד, אמנם מ"מ ראוי לשכל ולא ליסורין כי השגיב מאוד בעשיית צדק משפט ומשרים, אך שדי המר לו, כי (ב) מי יתנני כירחי נעורים (ד) בסוד אלוה, כי איוב עכ"פ גדול הדור היה והיה מתפליגי התבונה ובהכרת הבורא ולמד חכמת אלהות וזהו בסוד אלוה, שהתאספו אליו לשמוע דעת וחכמה בהכרת אלהות וכ"כ הגאון י"ד בעניין מ"ש (בבא בתרא פ"ק י"ז): מנא הוה ידעי חברא דאיוב איילי הוה להו שו כלילא הוה להו ר"ל אילני שהי' מופלגי החכמה והתבונה איוב וחבריו, והיו כעץ עושה פרי תבואה בלב שומעיהם וע"כ נתפרסמו אם קרה להם מקרה רע, א"כ כלילא הוה להו, ג"ז ככ"ל היו מוכתרים בכתרי שם טוב כורך בקצוות תבל ונתפרסמו וזה ראיה לביאורי פה, והשכל נותן אם היו ונבראו היו מוכתרים בעדי חכמה ואם לא היה ונברא עכ"פ כמו אלה אנשים רוצה כותב הספר לבראות בחרט מליצתו, (ובדברי חז"ל הנ"ל כבר הבאתי בהקדמתי) (ה) בעוד שדי עמדי, כאשר נתרומם שם אל בורא ויוצר עמדי בביתי אשר חקרתי מחקרי אלהות למו רוממתי שמו (עוד ל'
רוממות

וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם נִסְתָּרָה׃ (כב) אֲבַדּוֹן וָמָוֶת
אָמְרוּ בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ שִׁמְעָהּ׃ (כג) אֱלֹהִים
הֵבִין דַּרְכָּהּ וְהוּא יָדַע אֶת־מְקוֹמָהּ׃
(כד) כִּי־הוּא לִקְצוֹת־הָאָרֶץ יַבִּיט תַּחַת
כָּל־הַשָּׁמַיִם יִרְאֶה׃ (כה) לַעֲשׂוֹת לָרוּחַ
מִשְׁקָל וּמַיִם תִּכֵּן בְּמִדָּה׃ (כו) בַּעֲשֹׂתוֹ
לַמָּטָר חֹק וְדֶרֶךְ לַחֲזִיז קוֹלוֹת׃ (כז) אָז רָאָהּ
וַיְסַפְּרָהּ הֱכִינָהּ וְגַם־חֲקָרָהּ׃ (כח) וַיֹּאמֶר
לָאָדָם הֵן יִרְאַת אֲדֹנָי הִיא חָכְמָה וְסוּר
מֵרָע בִּינָה׃

ויסף

שוואונג — (כב) דער אבגרונד אונד דאז טאָדטענרייך זאגען: ,,וויר האבען נור ענטפערנטען ווידערהאלל פאָן איהר פערנאָממען" — (כג) גאָטט מוס עטווא איהרע באהן וויססען, ער אלליין נור קענט איהרע שטעטטע, (כד) יא ער, דער אללע וועלט (פאָלע) איבערשויעט, דער מיט איינעם בליקע דיא פירמאמענטסברייטע דורכזיעהט, (כה) דער שטירמע אי גלייכגעוויכט בעהעלט דער אין איהרעם מאאסע אללע געוועססער איינשרענקט. (כו) אלס ער דעם רעגען געזעטץ, דעם בליטצשטראהל באהן פאָרשריעב. (כז) דא בעזיכטיגטע ער זיא אונד שריעב זיא ניעדער — גרינדעטע אונד דורכדאכטע זיא — (כח) גאב דעם מענשען קורץ דיא לעהרע: גאָטטעספורכט איזט דיינע ווייזהייט, אונד באָזעס מיידען, זייא דיר פערנונפט:

באור

מתועף עוף השמים במרחק נסתרה מאתנו (כז) אך הוא יתברך ראה החכמה, ר"ל בתחלת בריאה, ויספרה ויכתבה בספר ר"ל יודע כלה, כי לבדו כתבה בספר לפניו (ער פערבוכטע זיא) וכאשר תרגמתי, וכן תרגם במתק לשונו מהר"ר משה דעסוי בפסוק ה' יספור בכתוב עמים וכ"ל שזה דבר חדש ואמיתי ת"ל (ופי' המפרשים נדחק איך שייך על דבר אחד שספרו יחד) אמנם כאשר כתבתי כן הוא. הערה. עוד יש לרמוז בק' כ"ח דברים למשכילים כי זאת שמקור החכמה מאין תמצא סוף עומק

חכמת

אַרְנִן: (יד) צֶדֶק לָבַשְׁתִּי וַיִּלְבָּשֵׁנִי כִמְעִיל
וְצָנִיף מִשְׁפָּטִי: (טו) עֵינַיִם הָיִיתִי לַעִוֵּר
וְרַגְלַיִם לַפִּסֵּחַ אָנִי: (טז) אָב אָנֹכִי לָאֶבְיוֹנִים
וְרִב לֹא־יָדַעְתִּי אֶחְקְרֵהוּ: (יז) וָאֲשַׁבְּרָה
מְתַלְּעוֹת עַוָּל וּמִשִּׁנָּיו אַשְׁלִיךְ טָרֶף:
(יח) וָאֹמַר עִם־קִנִּי אֶגְוָע וְכַחוֹל אַרְבֶּה
יָמִים: (יט) שָׁרְשִׁי פָתוּחַ אֱלֵי־מָיִם וְטַל יָלִין
בִּקְצִירִי

וויטווע, האבע איך ערפֿרייעט — (יד) גערעכטינקייט קליידעטע איך זיא
וואר מיר פראכטגעוואנד, דאס רעכט וואר מיר קאָפּבינדע אונד עהרענ־
קלייד. (טו) דעם בלינדען וואר איך אויגען, דעם לאהמען לענקונג גאב
איך — (טז) פֿאטער וואר איך דעם דירפֿטיגען, טיף פֿאָרשטע איך יעדער
שטרייטסזאכע נאך, זאָ לאנגע איך וואס צווייפֿעלטע. (יז) דאס געביסדעס
גרויזאמען צערשמעטטערטע איך ביז איך אונרעכטע בייטע זיינען צעהנען
ענטריס — (יח) דען אימער דאכטע איך: בין איך זאמט מיינער אויפֿ־
ענטהאלטס שטעטטע, דאָך פֿערגענגליך — אונד ווען גלייך וויא זאנד
איך טאגע צעהלען זאָלטע — (יט) זאָ מיססען מיינע ווארצעלן אן
וואססער שטרעמען אנגעריקקט זייען, אונד מיט טהויא מיינע צווייגען
בעפֿייכטעט

באור

מיד הלבישו משלתי והביאו לי לרחוץ רגלי לקדר כדרך הנגידים, ואף אם
הייתי במקום עורים ילוכו לפני לרחוץ בפלגי שמן מרוב עושר וכבוד, ולא
ידעתי מדוע פירשו כל המפרשים כמו בחמאה דבר רחוק ודחוק, הלא
פשוט כלאה לעינים שהוא כענין שאמר (ישעי' כ"ז) חֵמָה אין לי מי יתנני
שמיר ושית וכו' פי' רד"ק שם חמוס, כי המתחמם בא לכעוס ע"ש וכן
וימלא המן חֵמָה וכן פירושו פה, ל' חמוס וכתרגומו. (טז) וריב כשלא
ידעתי והיה ספק קצת בעיני חקרתי עד הוציא לאור האמת, (יז) ולא
הנחתי שום רֶשַׁע סביבי, (יח) כי זכרתי למה לא אזכה לשום צדק בכל
תולדותי, הלא כל האנושיות מתאפסת, אני עם קני (אני וכל עוללי
שאני שרוי בתוכו) אֶגְוַע כולנו כתאפס, (יט) ע"כ שרשי אפתח עלי מים

כשרש

שַׁדַּי עִמָּדִי סְבִיבוֹתַי נְעָרָי׃ (ו) בִּרְחֹץ
הֲלִיכַי בְּחֵמָה וְצוּר יָצוּק עִמָּדִי פַּלְגֵי־שָׁמֶן׃
(ז) בְּצֵאתִי שַׁעַר עֲלֵי־קָרֶת בָּרְחוֹב אָכִין
מוֹשָׁבִי׃ (ח) רָאוּנִי נְעָרִים וְנֶחְבָּאוּ וִישִׁישִׁים
קָמוּ עָמָדוּ׃ (ט) שָׂרִים עָצְרוּ בְמִלִּים וְכַף
יָשִׂימוּ לְפִיהֶם׃ (י) קוֹל־נְגִידִים נֶחְבָּאוּ
וּלְשׁוֹנָם לְחִכָּם דָּבֵקָה׃ (יא) כִּי אֹזֶן שָׁמְעָה
וַתְּאַשְּׁרֵנִי וְעַיִן רָאֲתָה וַתְּעִידֵנִי׃ (יב) כִּי־
אֲמַלֵּט עָנִי מְשַׁוֵּעַ וְיָתוֹם וְלֹא־עֹזֵר לוֹ׃
(יג) בִּרְכַּת אֹבֵד עָלַי תָּבֹא וְלֵב אַלְמָנָה

ארנן

מיך, אין מיינען מויערן דרענגטען זיך אויפמערקזאמע יינגלינגע. (ו) אלס
בייא מינדעסטער היטצע מיר מיינע פיסע געבאדעט ווארדען, דער
פעלז ערגאָס זיך מיר אין אֶהל־שטרעהמע, (ז) שריטטע איך צום גע־
ריכטספלאטץ אים שטאדט טהאָר, ליעס איך אין אֶפפענטליכער שטרא־
סע מיינען פלאטץ בערייטען. (ח) דא טראט שייע דיא יוגענד צוריק
פאָר מיינעם אנבליק, אונד גרייזע ערהאָבען זיך — שטאנדען אויף —
(ט) פירסטען הילטען איהרע רעדען איין — לעגטען דיא האנד אויף
איהרען מונד. (י) לייזע ליזפעלטען עדלע העררן, אלס בליעב איהנען דיא
צונגע אם גוימען קלעבען — (יא) דאס אָהר וואס מיך הערטע פריז
מיך זעליג, דאס אויג' וועלכעס מיך זאה גאב מיר צייגניס, (יב) דען איך
ערלעטעטע דען ארמען דער דא שריע — אונד דען וואיזען דען ניאמאנד
האלף. (יג) דעם הילפלאָזען זעגען קאם אויף מיך, דען דאס הערץ דער
וויטווע

באור

רוממות, יעודד) וכן השכיל החכם מו"ה משה דעסוי בתהלים בפסוק
בעוד רשע לנגדי): לפרשו מל' בהתרומם רשע לנגדי. סביבותי נערי סומכי
התבונה ומתלמידי. (ו) ברחוץ הליכי בחמה, אם היה לי חמום קלח,
מיד

ל (א) וְעַתָּה ׀ שָׂחֲקוּ עָלַי צְעִירִים מִמֶּנִּי
לְיָמִים אֲשֶׁר־מָאַסְתִּי אֲבוֹתָם לָשִׁית
עִם־כַּלְבֵי צֹאנִי׃ (ב) גַּם־כֹּחַ יְדֵיהֶם לָמָּה
לִּי עָלֵימוֹ אָבַד כָּלַח׃ (ג) בְּחֶסֶר וּבְכָפָן
גַּלְמוּד הַעֹרְקִים צִיָּה אֶמֶשׁ שׁוֹאָה וּמְשֹׁאָה׃
(ד) הַקֹּטְפִים מַלּוּחַ עֲלֵי־שִׂיחַ וְשֹׁרֶשׁ רְתָמִים
לַחְמָם׃ (ה) מִן־גֵּו יְגֹרָשׁוּ יָרִיעוּ עָלֵימוֹ
כַּגַּנָּב׃ (ו) בַּעֲרוּץ נְחָלִים לִשְׁכֹּן חֹרֵי עָפָר
וְכֵפִים׃ (ז) בֵּין־שִׂיחִים יִנְהָקוּ תַּחַת חָרוּל

יספחו

ל (א) אונד נון שפאָטטען בובען מיינער — דערען פֿעטער איך פֿער־אכטעטע, מיינען שאאַפֿהונדען אנצורייהען. (ב) דיא קראַפֿט איהרער הענדע איזט אונווערטה — דיא טהייערע צייט מיט ניכטס היג־שטרייכען לאססען, (ג) אונד דאן בייא הונגער אונד מאנגעל דארבען, אונר פֿאָן איינעם דיסטער ענטליפֿען, היין אין גראָסערעס רונקעל אונד אין טאָדעסשאטטען. (ד) פפֿליקען ענדליך מעלדע־בלעטטער זיך פֿיר נאהרונגסגעוועקסע, פפֿרימהאָלץ־וואורצעל זיך צור שפייזע, (ה) פֿאָן יעדער מענשענזאמלונג ווערדען זיא פֿעריאגט, נאכגעשריפֿט ווירד איהנען, וויא דען דיעבען. (ו) דאס זיא אין שויערליכען האָהלונגען זיך אויפֿ־האלטען מיססען, אין ערדענהאָהלען אונד פֿעלזענריטצען— (ז) דאָרט אונטער דאָרנבישע דארבענד קייכען, אונטער דיסטעלן קוממערפֿאָללע צוזאממענ־

באור

ל (א) ואולם עתה שחקו עלי צעירים ופחותי ממני, (ב) כלח מאבדין זמנם, (ג) הערקים ציה אמש שואה ומשואה, טעמו כטעם מרעה אל רעה יצאו, ינדחו מציה לארץ גרוע מזה אל מקום אפל שואה ומשואה: (ד) שרש רתמים תרגמתי כאשר תרגם רמב"מן (בתהלים ק"כ) (גחלי רתמים) פפרימהאָלץ קאָהלען והמה המחזיקים חום למאוד, (גינסטער וואכולדער) (ה) גו, אסיפת בני אדם, (ו) יספחו, יתאספו כמו

בִּקְצִירִי׃ (כ) כְּבוֹדִי חָדָשׁ עִמָּדִי וְקַשְׁתִּי
בְּיָדִי תַחֲלִיף׃ (כא) לִי שָׁמְעוּ וְיִחֵלּוּ וְיִדְּמוּ
לְמוֹ עֲצָתִי׃ (כב) אַחֲרֵי דְבָרִי לֹא יִשְׁנוּ
וְעָלֵימוֹ תִּטֹּף מִלָּתִי׃ (כג) וְיִחֲלוּ כַמָּטָר לִי
וּפִיהֶם פָּעֲרוּ לְמַלְקוֹשׁ׃ (כד) אֶשְׂחַק אֲלֵיהֶם
לֹא יַאֲמִינוּ וְאוֹר פָּנַי לֹא יַפִּילוּן׃ (כה) אֶבְחַר
דַּרְכָּם וְאֵשֵׁב רֹאשׁ וְאֶשְׁכּוֹן כְּמֶלֶךְ בַּגְּדוּד
כַּאֲשֶׁר אֲבֵלִים יְנַחֵם׃

ועתה

בעפֿייכטעט — (כ) מיינע עהרע ערנייערטע זיך זאָ איממער, מיין באָגען וואַר שטעטס קרעפֿטיג אין מיינער האנד — (כא) מיט ווארטענדער זעהנזוכט הארכטען אללע אויף מיך, שוויגען האררענד אויף מיינען ראטה. (כב) ניאמאנד ווענדעטע אויף מיינע רעדע איין, וויא טרייפֿעלנ־דער באלזאם וואר איהנען מיין פֿאָרטראג. (כג) אללעס האָפֿטע אויף מיך וויא אויף פֿריהרעגען, אָפֿנעטען לעכצענד איהרען מונד וויא אויף שפעטרעגען. (כד) שערצטע איך מיט איהנען, ניאמאנד וואגטע צו גלויבען, אוס מיין פֿריינדליכעס בענעהמען ניכט צו פֿערדיסטערן. (כה) איך שריעב איהנען טוגענדוואנדעל פֿאָר, זאס אן איהרער שפיטצע, וויא דער קאָניג אונטערם העער, וויא דער טראָסטער אונטער טרויערנדע:

אונד

באור

בשרש פתוח למים אשר יחזק כן אתחזק בצדק, וע"כ אפרוץ הצדק שביני, כנ"ל חבור הכתובים בפשוט (והר"ר בלומפעלד עשה הכתובים כמאמר מוסגר ואינו כ"כ) ומלות כחול ארבה ימים ר"ל אף אם כחול היום ארבה ימים מ"מ אגוע ע"כ ארבה צדק במעגל חיי. (כ) כן היה כבודי תמיד חדש לא אבדתי ממנו (כד) לא יאמינו שאני אשחק עמהם מפני חשיבותי (רש"י). אשב ראש. דברתי עליו ודבריהם מתקבלים על הלב וכולם שמעו לי כאשר ישמעו הסובבים דברי מלכם בראשם. וכאשר יקשיבו המתאבלים מאשר יבא וינחם אותם וידבר על לבם.

ואולם

(טז) וְעַתָּה עָלַי תִּשְׁתַּפֵּךְ נַפְשִׁי יֹאחֲזוּנִי
יְמֵי־עֹנִי׃ (יז) לַיְלָה עֲצָמַי נִקַּר מֵעָלָי וְעֹרְקַי
לֹא יִשְׁכָּבוּן׃ (יח) בְּרָב־כֹּחַ יִתְחַפֵּשׂ לְבוּשִׁי
כְּפִי כֻתָּנְתִּי יַאַזְרֵנִי׃ (יט) הֹרָנִי לַחֹמֶר
וָאֶתְמַשֵּׁל כֶּעָפָר וָאֵפֶר׃ (כ) אֲשַׁוַּע אֵלֶיךָ
וְלֹא תַעֲנֵנִי עָמַדְתִּי וַתִּתְבֹּנֶן בִּי׃ (כא) תֵּהָפֵךְ

לאכזר

פֿערוועהטע ווידדע — דער פֿאָרבייא גאייטעו וואָלקע — מיינע האָפֿפֿנונג — (טז) אויך איבער מיין אייגנעס איך, ערגייסט זיך מיינע קוממערפֿאָללע זעעלע, דען עס אומפֿאסט מיך איינע אונגליקסעפּאָכע. (יז) פֿיהלע דעס נאכטס מיין געביין צערנאגט, מיינע פולסשלעגע אין אונגעריימטער וואללונג. (יח) דיזע וואללונגסקראַפֿט וויהלט שמערצליך זאָ וויט מיין געוואנד הינרייכט, דורך גאנצער לענגע מיינעס אנגעגיר־טעטען העמדעס — (יט) טיעף שטירצטע ער מיך, שטויבע אונד אשע בין איך עהנליך. (כ) אך! ווארום ווינזעל' איך אָהנע ערהאָרט צו ווערדען איך דער שטאנדהאַפֿט וואר, אונד דיינע (גאָטטליכען) בעטראכטונגען דורך מיך אנגעשטעללט וואָרען, (כא) דוא אבער האסט גרויזאמע גע־

באור

כגלי הים הבאים בפרץ תחת שואה דבה כן התגלגלו, (טז) והוסיף כל משל מגלי הים הבאים עם שואה דבה, יהי עמם בלהות הסערות ודומה ורוח ועבים, וא' כל נלגל זמני ההפך וחרדת יומי ומזלי דומה לבלהות השואה, וכלוח הסוער אז מהרה ; לוחות וזועות אחרי לוחות וזועות כן רדפה כרוח נדיבתי, ובאחה מני כבוד אחר כבוד ; וכדמיון העב עברה — ישועתי ולפי המלות יותר נכון לתרגם (עס וואָרף איבער מיך אויסגעשטירמט שרעקקען, דוא וויטהעסט ווינדשנעל מיינע טוגענד. ווענ, וויא איינע וואלקע פֿערשווינדעט מיינע גענעזונג. ע"כ וככ"ל יותר נכון.) (יח) העורקים הדופקים אשר יהמון בי בכח בלתי מסודר הוא ילך על כל גופי (המכוסה בעורקים) כאילו תחפש לבושי, כאלך פי כתנתי, וסיעודו כפי האלך כתנתי אשר יאזרני, (ואיכו כמו כפי תחלה רק כמו כפי אכלו) (כ) מדוע אשוע ולא תענני, אנוכי אשר עמדתי (לפניך) עמדתי במעמד הצדק על עמדי. והתבוננתי במחקרי אלהות (כמבואר סי' כ"ט) והתבוננות באלהות כלמד ע"י, וזהו ותתבונן בי (דיא גאָטטהייט איזט דורך מיך נעהער פֿערשטענדליך וואָרדען.)

וזהו

יְסֻפָּחוּ׃ (ח) בְּֽנֵי־נָבָל גַּם־בְּנֵי בְלִי־שֵׁם נִכְּאוּ
מִן־הָאָֽרֶץ׃ (ט) וְעַתָּה נְגִינָתָם הָיִיתִי וָאֱהִי
לָהֶם לְמִלָּֽה׃ (י) תִּֽעֲבוּנִי רָחֲקוּ מֶנִּי וּמִפָּנַי
לֹא־חָשְׂכוּ רֹֽק׃ (יא) כִּֽי־יִתְרוֹ פִתַּח וַיְעַנֵּנִי
וְרֶסֶן מִפָּנַי שִׁלֵּֽחוּ׃ (יב) עַל־יָמִין פִּרְחַח
יָקוּמוּ רַגְלַי שִׁלֵּחוּ וַיָּסֹלּוּ עָלַי אָרְחוֹת אֵידָֽם׃
(יג) נָתְסוּ נְתִיבָתִי לְהַוָּתִי יֹעִילוּ לֹא עֹזֵר
לָֽמוֹ׃ (יד) כְּפֶרֶץ רָחָב יֶאֱתָיוּ תַּחַת שֹׁאָה
הִתְגַּלְגָּֽלוּ׃ (טו) הָהְפַּךְ עָלַי בַּלָּהוֹת תִּרְדֹּף
כָּרוּחַ נְדִבָתִי וּכְעָב עָבְרָה יְשֻׁעָתִי׃

יתרי ק' להותי ק' ועתה

צוזאממענקינפטע האלטען. (ח) נידערטרעכטיגע, נאמענלאזע לייטע, דיא אויסגעשטאסענדסטע דער מענשהייט, (ט) אונד יעצט וויא? זאלל איך זאלכען צור מאהרע דיענען, זאלכען צום שפריכווארט געווארדען זיין? (י) דיזע זאללען מיך פעראכטען נון, פאר מיר צוריקטרעטען, ענטהאלטען זיך פאר מיר דעם שפייבעלס ניכט. (יא) זיא מאכטען זיך דען (עהרפורכטס) ציגעל לאז. פייניגען מיך. ווארפען קעק דען צוים פאר מיר אב: (יב) צו מיינער רעכטען שטעללט זיך דיא יונגע ברוט, שטאסען מיינע פיסע וועג. זיא וואללען איהרען אונהיילספלאץ דא באהנען. (יג) אונד זא שטאסען זיא מיך פאם שטעגע, דען פאללקרעפטיג זינד זיא מיך צו שטירצען. ברויכען וועניג העלפער הינצו — (יד) זיא שטירצען איינהער וויא איינע אללצערדייסענדע וואססערוועללע, דיא אונטער דאננערוועטטער איינהער גערעללט קאממט — (טו) דעם וועטטערשטירמען גלייכען מיינע שרעקקען — דעם ווישענדען ווינדע מיינע

פער־

באור

במו ונספחו על בית יעקב (ישעיה): (יג) נתסו, בחילוף ס"צ נתצו אותי מנתיבתי כי די להם כח, אשר יועילו (יתחזקו) להותי, אינם צריכין אף עוזר למו כי די כח לנתצני לבד א' מהם. (יד) דמה במשלו כפרץ רחב

כגלי

הִלַּכְתִּי בְּלֹא חַמָּה קַמְתִּי בַקָּהָל אֲשַׁוֵּעַ׃
(כט) אָח הָיִיתִי לְתַנִּים וְרֵעַ לִבְנוֹת יַעֲנָה׃
(ל) עוֹרִי שָׁחַר מֵעָלָי וְעַצְמִי־חָרָה מִנִּי־
חֹרֶב׃ (לא) וַיְהִי לְאֵבֶל כִּנֹּרִי וְעֻגָבִי לְקוֹל
בֹּכִים׃

לא (א) בְּרִית כָּרַתִּי לְעֵינָי וּמָה אֶתְבּוֹנֵן
עַל־בְּתוּלָה׃ (ב) וּמֶה ׀ חֵלֶק אֱלוֹהַּ
מִמָּעַל וְנַחֲלַת שַׁדַּי מִמְּרֹמִים׃ (ג) הֲלֹא־
איד

זאָננע פֿערבראננט צו זייען, פֿאָן מיינעם שטעהען נור, פֿאָן מיינעם אָפֿפֿענטליכען געווינזעל: (כט) בין איך דען ברודער דער היילענרען שאקאלע? מיטגענאָססע דער קלאגענדען שטרויסע? (ל) עס לאָזט זיך שווארץ מיינע הויט אב, מיין געביין איזט גאנץ פֿאָן גלוטה פֿערבראננט — (לא) אך צום טרויערטאָן ווארד מיינער הארפֿע מעלאָדיע, מיינע פֿלאָטהע צו יאממער־קלאגען:

לא (א) איינען בונד שלאָס איך מיט מיינען אויגען, וויא קאָננטע איך איינע יונגפֿרויא ליסטערן בעטראכטען? (ב) איזט דען ניכט אללעס גאָטטעס פֿערטהיילונג פֿאָן אָבען, דעס אללמעכטיגען צואייגנונג פֿאָם הימעל? — (ג) געביהרט ניכט אונטערגאנג דעם
זינדער

באור

לא (א ב) ומה חלק, המפרשים לקחו כל איש דרכו, רש"י ז"ל כ' ועתה מה חלק לי שגמלני כן? המבאר בפ' כ' כי איך יכולתי להיות לי חלק עם אלהים כו' (כ"כ בתרגום ע"ש) ואני לקצר באתי; ול"נ שפה מבוארים הדברים הנחמדים האמורים מפי ראב"ע (בפ' יתרו בפ' לא תחמוד) וז"ל רבים יתמהו איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו ועתה אתן משל: כפרי בדעת נכונה לא יתאו בת מלך שיראנה ואל תחשוב זה הכפרי כא' המשוגעים שיתאוה שיהיו לו כנפים כו', גם ככה כל משכיל צריך שידע כי אשה יפה או ממון כו' רק כאשר חלק לו השם ואמר קהלת לאשר יתכנו חלקו כו ולא יתאוה ולא יחמוד, כשגבה עוד בעיניו מבת מלך בלב הכפרי עכ"ל. ואלה דברי איוב מה אתבונן כו' כי
מה

לְאַכְזָר לִי בְּעֹצֶם יָדְךָ תִשְׂטְמֵנִי׃ (כב) תִּשָּׂאֵנִי
אֶל־רוּחַ תַּרְכִּיבֵנִי וּתְמֹגְגֵנִי תְּשֻׁוָּה׃ (כג) כִּי
יָדַעְתִּי מָוֶת תְּשִׁיבֵנִי וּבֵית מוֹעֵד לְכָל־חָי׃
(כד) אַךְ לֹא־בְעִי יִשְׁלַח־יָד אִם־בְּפִידוֹ לָהֶן
שׁוּעַ׃ (כה) אִם־לֹא בָכִיתִי לִקְשֵׁה־יוֹם
עָגְמָה נַפְשִׁי לָאֶבְיוֹן׃ (כו) כִּי טוֹב קִוִּיתִי
וַיָּבֹא רָע וַאֲיַחֲלָה לְאוֹר וַיָּבֹא אֹפֶל׃ (כז) מֵעַי
רֻתְּחוּ וְלֹא־דָמּוּ קִדְּמֻנִי יְמֵי־עֹנִי׃ (כח) קֹדֵר

תשיה ק' הלכתי

געזיננונגען געגען מיך, מיט דער שטרענגע דיינער מאכט מיך אנצופיינ-דען. (כב) אך ווארום טרוגסט דוא מיך זאָ ווינדשנעלל דאהער בייא מיינער צוזאממענזעטצונג — אונד מיך אויפצולעזען, אָ וועלך שווערעס דינג איזט עס! (כג) וואָהל וויס איך דיעזעס פֿערדערבען העטטע מיך שאָן הינגעריססען, הין אינ'ס פֿערזאמלונגסהויז אללער פֿערלעבטען — (כד) דאָך לעסט ער מיט אייסערסטער שטרענגע דיא געוואלט ניכט אוים, וועןן דיא פֿערניכטונג איהנען וואָהלטהאט איזט. (כה) אָ! וויינטע איך ניכט מיט יעדעם בעדרענגטען, צייגטע איך מיין בייאלייד ניכט יעדעם אונגליקליכען? (כו) נון! גליק קאָנטע איך האָרדען, אונגליק טראט מיר איין, אויף ליכט ווארטעטע איך, דונקעל אומגיבט מיך. (כז) אין מיינעם אינגערן קאָכט'ס אונאויפהאָרליך, אונגליקסטאגע איבער-פֿיעלען מיך: (כח) שווערצליכע פֿארבע איבערצאָג מיך, אָהנע פֿאָן דער

זאָננע

באור

וזהו (כא) ההפך ואתה נהפכת והתאכזרת לנגדי. (כב) מדוע כנשוא רוח נשאתני בנקלה בעת אשר תרכיבני, בעת הרכבתי (כאמור סי' יו"ד) ובעת קשה לך כ"כ למוגגני ולבלעני כאחת וזהו ותמוגגני זהו דבר ישות וקשה בעיניך? (תושיה, ישות) שרשו ישה, (כג) ידעתי שהמות והכליון הזה אשר נגשני כבר השיבני לבית עולמי, אך הוא לא בעים רוחו ישלח יד להרסני ולבלעני כאחת אם בפידו ושברו שישלח יהיה דבר טוב ושוע (ר"ל נדיבות ל' איש שוע) להן אשר בא להן הפיד בעי ל' בעים רוח (ישעיה ט"ו). (כה) קודר הלכתי בלא חמה, תרגמתי כפי' רש"י לא שזפתני השמש והנני קודר, ולבעי הפכה קודרנית מפני שתמיד כעסי גדול לשוע בקהל עם.

ומה

וְהִיא עָוֺן פְּלִילִים: (יב) כִּי אֵשׁ הִיא עַד־
אֲבַדּוֹן תֹּאכֵל וּבְכָל־תְּבוּאָתִי תְשָׁרֵשׁ:
(יג) אִם־אֶמְאַס מִשְׁפַּט עַבְדִּי וַאֲמָתִי בְּרִבָם
עִמָּדִי: (יד) וּמָה אֶעֱשֶׂה כִּי־יָקוּם אֵל וְכִי־
יִפְקֹד מָה אֲשִׁיבֶנּוּ: (טו) הֲלֹא־בַבֶּטֶן עֹשֵׂנִי
עָשָׂהוּ וַיְכֻנֶנּוּ בָּרֶחֶם אֶחָד: (טז) אִם־אֶמְנַע
מֵחֵפֶץ דַּלִּים וְעֵינֵי אַלְמָנָה אֲכַלֶּה: (יז) וְאֹכַל
פִּתִּי לְבַדִּי וְלֹא־אָכַל יָתוֹם מִמֶּנָּה: (יח) כִּי־

והוא ק׳ — מנעורי

ווערטה פֿאַר יעדעם געריכטע, (יב) דיס ווערע פֿייער, לאָדערנד ביז צור פֿערניכטונג, דאס מיינע פֿריכטע גאנץ ענטוואורצעלן מיסטע. (יג) פֿערהאָהנטע איך יע דאז רעכט מיינער דינערשאַפֿט, ווען אויך דער שטרייט מיך זעלבסט בעטראַף? (יד) וואס (דאכטע איך) טוהע איך דאן ווען זיך גאָטט ערהאָבע? ווען ער דיס אהנדע? וואס קאָננטע איך ענטגעגנען? (טו) דער מיך אים מוטטערלייבע שוף, ערשוף יא איהן אויך? האט ניכט אים מוטטערשאָאָס איינער אונז געבילדעט, (טז) פֿערווייגערטע איך דעם אַרמען איינע ביטטע? ליס איך דער וויטווע אויגע שמאכטען? (יז) קאָננטע איך מיין מאַהל אלליין גע־ניסען? זעטטיגטע זיך דער וואיזע ניכט אויך דאפֿאָן? (יח) דען וואָהל האט דארום ער (דער שאָפֿפֿער) מיך מיט פֿעטערליכער פֿאָרזיכט גראָס ערצאָגען, דאמיט איך׳ס פֿאָן קינדהייט אויף זאָ אויספֿיהרע: וואָרט־

באור

בפלילים ותמהתי על המתרגמים שכ׳ (פֿאַר מענשליכע ריכטער) מדוע הדקדקו דווקא שופטים אנושיים וכי מלת ופללו אלהים דווקא על ב״א יוסב ולא גם אהקב״ה? גם הרמ״ל שכ׳ (ונשא הכשדי מחוקק) זולכן פליס אויסגעצייכנעטעם לאסטער חברו עם מלת (ותרד פלאים) ואין זה בכח מלת פלילים, (טו) הלא בבטן ר״ל כמו שאני נבראתי ונולדתי גם הוא נברא מיולד בה ית׳ ואף שהוא עבד, אבל תרגום רמ״ל אינו מדוקדק שכ׳ שוף ניכט מיך דער איהן ערשוף — הכי הפלא על איוב שהוא האדון? ולכן תרגמתי: דער מיך שוף, שוף איהן יא אויך, ויכוננו ברחם אחד יוצר אחד כונן שניהם ברחם (רלב״ג והביאו רמ״ל) (יח) כי מנעורי גדלני

כאב

אֵיד לְעַוָּל וְנֵכֶר לְפֹעֲלֵי אָוֶן׃ (ד) הֲלֹא־
הוּא יִרְאֶה דְרָכָי וְכָל־צְעָדַי יִסְפּוֹר׃ (ה) אִם־
הָלַכְתִּי עִם־שָׁוְא וַתַּחַשׁ עַל־מִרְמָה רַגְלִי׃
(ו) יִשְׁקְלֵנִי בְמֹאזְנֵי־צֶדֶק וְיֵדַע אֱלוֹהַּ
תֻּמָּתִי׃ (ז) אִם־תִּטֶּה אַשֻּׁרִי מִנִּי הַדָּרֶךְ
וְאַחַר עֵינַי הָלַךְ לִבִּי וּבְכַפַּי דָּבַק מאוּם׃
(ח) אֶזְרְעָה וְאַחֵר יֹאכֵל וְצֶאֱצָאַי יְשֹׁרָשׁוּ׃
(ט) אִם־נִפְתָּה לִבִּי עַל־אִשָּׁה וְעַל־פֶּתַח
רֵעִי אָרָבְתִּי׃ (י) תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי
וְעָלֶיהָ יִכְרְעוּן אֲחֵרִין׃ (יא) כִּי־הוּא זִמָּה
והיא

זינדער? פערשטאָסונג דען איבעלטהעטערן? (ד) אונד גאָטט שויעט
יא אללע מיינע וועגע, צעהלט מיינע שריטטע אללע. (ה) גינג איך
יע מיט בעטרוג אום? איילטע מיין פוס אויף לאסטערבאהן? (ו) ער
וואָגע מיך נאך געךעכטער וואגע, גאָטט ערקעננע מיינע אונשולד.
(ז) וויך מיין טריט אויס גערעכטעם פפאד, וואורדע מיין הערץ פאָם
שיין פערלייטעט. קלעבט דאז געךינגסטע לאסטער אן מיינען הענדען?
(ח) זאָ געניסען אנדרע וואס איך זאָע, מאָגען דיא פפלאנצען מיר
ענטוואורצעלט ווערדען, (ט) האט פרעמדעס עהעווייב מיין הערץ
פערפיהרט, לויערטע איך ליסטערן אן פריינדעס טהיר, (י) מאָגע
דאן מיין וויב אויך פרעמדער וואָללוסט שטיללען, זיא מאָגע גיילער
אוגצוכט פרייז געגעבען זיין: (יא) דען דיס ווערע לאסטער, אהנדונגס־
ווערטה

באור

מה? (היה האמונה) שהכל נחלק מאלהים ממעל ואיך אתאוה שאינו
שלי (והכל נחלת שדי), אחרי עיני, אחרי תאות עיני, עינא
ולבא תרין סרסורי דחטאה כינהו כמשחז"ל וכמ"ש ולא תתורו ואחרי
עיניכם. מאום, מל' מאומה, ומל' מום, וכמנא עוד מלה כזאת הכוללת
מום של מאומה (ילדים אשר אין בהם כל מאום) (יא) פלילים, פירושו
לענ"ד, שכל שופטי תבל בין אלהיי בין שמימיי יענשו עליו וכמו ל' ונתן
בפלילים

אֶרְאֶה אוֹר כִּי יָהֵל וְיָרֵחַ יָקָר הֹלֵךְ׃
(כז) וַיִּפְתְּ בַּסֵּתֶר לִבִּי וַתִּשַּׁק יָדִי לְפִי׃
(כח) גַּם־הוּא עָוֹן פְּלִילִי כִּי־כִחַשְׁתִּי לָאֵל
מִמָּעַל׃ (כט) אִם־אֶשְׂמַח בְּפִיד מְשַׂנְאִי
וְהִתְעוֹרַרְתִּי כִּי־מְצָאוֹ רָע׃ (ל) וְלֹא־נָתַתִּי
לַחֲטֹא חִכִּי לִשְׁאֹל בְּאָלָה נַפְשׁוֹ׃ (לא) אִם־
לֹא אָמְרוּ מְתֵי אָהֳלִי מִי־יִתֵּן מִבְּשָׂרוֹ לֹא
נִשְׂבָּע׃ (לב) בַּחוּץ לֹא־יָלִין גֵּר דְּלָתַי

לארח

דען מאָנד אין פרעכטיגעם וואללען, (כז) ווארד יע מיין הערץ היימ-
ליך פֿערלייטעט, דאס מיינע האנד דעם מונדעם קוס (אבגאָטטיש)
איהנען ווייהעטע? (כח) ריס ווערע אויך שטראַפֿבארע לאסטער-
טהאט, פֿערלייגנעט העטטע איך יא גאָטט אין זיינען האָהען.
(כט) בעלוסטיגטע איך מיך אָב דעם פֿיינדעס אונטערגאנג, רעגטע
זיך פֿריידע אין מיר וויל אונגליק איהן טראף? (ל) ניין! איך גאב
ניכט איינמאהל צו, מיינען מונד צו אֶפֿפֿנען, מיט פֿלוך זיין לעבען צו
פֿערווינשען. (לא) פפֿלעגטען זיא ניכט צו זאגען, דיא דינערשאַפֿט
מיינעס צעלטעס: אָ מיסטען וויר נור ניכט פֿאָן זיינעם אייגנען מונ-
דעסמאהל (אָהנע אונטערשיד דעם קאראקטערס) מיטגעניסען —
(לב) קיין פֿרעמדלינג דורפֿטע דרויסען איבערנאכטען, דען מיינע

טהאָרען

באור

אשר מבטן ומנעורי שנחה לצדקה זו (לזאת גדלני להיות רק כגוזר על
הוני) (כז) ותשק ידי לפי, לעבדם לאלהות וכפירש"י · (כח) פלילי,
ששופטים צדיקים יתרגזו על זה, ולא כתרגום רמ"ל שוב כמו פלא ומופלה,
סורחן פרים, כי לא אבין זה בל' פלילי, (לא) אם לא אמרו מתי אהלי,
מי יתן, שלא היה האדון מוחל על כבודו כ"כ, שאנו בושים שנצטרך לאכול
מאותן המאכלים (מבלי שינוי כלל לכבוד הדר אדנותו) מבשר ומאכלים
טובים אשר הוא אוכל נצטרך ג"כ אנחנו לאכול, מי יתן ולא הכריח
אותנו לשבע מבשר ומאכלים שהוא אוכל, אלא היו משנה לתת לפניו

אלוחות

מִנְּעוּרַי גְּדֵלַנִי כְאָב וּמִבֶּטֶן אִמִּי אַנְחֶנָּה׃
(יט) אִם־אֶרְאֶה אוֹבֵד מִבְּלִי לְבוּשׁ וְאֵין
כְּסוּת לָאֶבְיוֹן׃ (כ) אִם לֹא בֵרְכוּנִי חֲלָצָו
וּמִגֵּז כְּבָשַׂי יִתְחַמָּם׃ (כא) אִם־הֲנִיפוֹתִי
עַל־יָתוֹם יָדִי כִּי אֶרְאֶה בַשַּׁעַר עֶזְרָתִי׃
(כב) כְּתֵפִי מִשִּׁכְמָה תִפּוֹל וְאֶזְרֹעִי מִקָּנָה
תִשָּׁבֵר׃ (כג) כִּי־פַחַד אֵלַי אֵיד אֵל וּמִשְּׂאֵתוֹ
לֹא אוּכָל׃ (כד) אִם־שַׂמְתִּי זָהָב כִּסְלִי
וְלַכֶּתֶם אָמַרְתִּי מִבְטַחִי׃ (כה) אִם־אֶשְׂמַח
כִּי־רַב חֵילִי וְכִי־כַבִּיר מָצְאָה יָדִי׃ (כו) אִם־

חלציו ק׳

אראה

(ווארטליך: דאמיט איך פאָן יוגענד אן דיזע טוגענד פאָללפיהרע).
(יט) אונד זאה׳ איך איינען אונגליקליכען געוואנדענטבלאָסטען, איי-
נען דירפטיגען אָהנע היללע? (כ) וויא דאנקטען מיר ניכט זיינע
לענדען! ווארד ער פאָן מיינער שאפע וואָללע ניכט ערווערמט?
(כא) האָב איך יע מיינען ארם געגען עלטערנלאָזע, ווייל איך אים
געריכטסטאָהרע דעם שוטצעם זיכער וואר? (כב) זאָ פאללע מיר דיא
שולטער פאָן דער אכסעל אב, אונד אוים דעם געלענקע ברעכע מיר
דער ארם. (כג) דען גאָטטעס שטראפע שוועבטע מיר שטעטס פורכט-
באר פאָר, זיינע ערהאבענהייט שרענקטע מיך אימּמער איין.
(כד) היעלט׳ איך יע גאָלד מיר אלס וואהרע שטיצע, שפראך איך
צום רייכטהום: דוא מיינע צופערזיכט? (כה) פאנד איך אייטלעס
לוסטיגזיין אין מיינעם גראָסען פערמאָגען? אונד ווען מיינע האנד
גיטער שאפפטע. (כו) זעהע איך דיא זאָננע אין מעכטיגעם גלאנצע,
דען

באור

כאב, סלו מדרך היסר כל המפרשים בפי' מקרא זה במ"כ, וכל הרואה
בעינים פתוחות יראה כי מוסב אלמעלה (פ' ט"ו) שאיירי בהקב"ה הלא
בבטן עשני עשהו, ואמר הלאה ואיך אוכל פתי לבדי ולא יאכל יתום
ממנה? הלא וודאי לזה גדלני (היוצר הנזכר עושני) כאב בחמלתו למען
אשר

בְּלִי־כֶסֶף וְנֶפֶשׁ בְּעָלֶיהָ הִפָּחְתִּי׃ (מ) תַּחַת
חִטָּה ׀ יֵצֵא חוֹחַ וְתַחַת־שְׂעֹרָה בָאְשָׁה
תַּמּוּ דִּבְרֵי אִיּוֹב׃

לב (א) וַיִּשְׁבְּתוּ שְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
מֵעֲנוֹת אֶת־אִיּוֹב כִּי הוּא צַדִּיק
בְּעֵינָיו׃ (ב) וַיִּחַר אַף ׀ אֱלִיהוּא בֶן־בַּרַכְאֵל
הַבּוּזִי מִמִּשְׁפַּחַת רָם בְּאִיּוֹב חָרָה אַפּוֹ
עַל־צַדְּקוֹ נַפְשׁוֹ מֵאֱלֹהִים׃ (ג) וּבִשְׁלֹשֶׁת
רֵעָיו חָרָה אַפּוֹ עַל אֲשֶׁר לֹא מָצְאוּ מַעֲנֶה
וַיַּרְשִׁיעוּ אֶת־אִיּוֹב׃ (ד) וֶאֱלִיהוּ חִכָּה אֶת־
איוב

קראפט אונבעצאהלט גענאָססען, טיעף געקרענקט דעם אייגענטהי־
מערס געמיטה, (מ) זאָ ענטשפריסען דאָרנען אנשטאטט וויצען
מיר, אונד אנשטאטט גערשטע אונקרויט. (זאָמיט ענדיגטען דיא
רעדען איוב׳ם).

לב (א) יענע דרייא מעננער האָרטען נון אויף, איוב צוווידערלעגען,
דא ער זאָ גערעכט זיך אין זיינער אייניזיכט הילט. (ב) דא־
ריבער ענטבראננטע דער צאָרן אליהוא׳ס דעם בוזיטען ברכאל׳ס זאָהן
אויס דער פאמיליע רם; איבער איוב נעמליך ווארד ער אויפגעבראכט
דאס ער זיך גערעכטער וויססען וויללאלס גאָטט, (ג) אונד איבער
זיינע דרייא פריינדע, ווייל זיא קיינע ווידערלעגונג פאנדען, וואָמיט
זיא איוב׳ס אונגערעכטיגקייט (געגען גאָטט) אן טאג לעגען קאָנטען.
(ד) אליהוא ענטהילט זיך נור מיט איוב אין וואָרטען זיך איינצו־
לאססען

באור

לב (ג) וירשיעו את איוב, פי' שלא מצאו מענה שבה היו יכולין להרשיע ולהראות לאיוב כי ה' צדיק ממנו והוי"ו הזאת כדרך אשר (עי' בהקדמתי בשימושי הוי"ו) הבאתי ו' בטעם אשר בענין רוגע הים ויהמו גליו (אשר) יהמו גליו עי"ש. כנ"ל לפרש מקרא זה, ודוחק בעיני כמ"ש
המפרשים

לָאֹרַח אֶפְתָּח: (לג) אִם־כִּסִּיתִי כְאָדָם
פְּשָׁעָי לִטְמוֹן בְּחֻבִּי עֲוֺנִי: (לד) כִּי אֶעֱרוֹץ ׀
הָמוֹן רַבָּה וּבוּז־מִשְׁפָּחוֹת יְחִתֵּנִי וָאֶדֹּם
לֹא־אֵצֵא פָתַח: (לה) מִי יִתֶּן־לִי ׀ שֹׁמֵעַ לִי
הֶן־תָּוִי שַׁדַּי יַעֲנֵנִי וְסֵפֶר כָּתַב אִישׁ רִיבִי:
(לו) אִם־לֹא עַל־שִׁכְמִי אֶשָּׂאֶנּוּ אֶעֶנְדֶנּוּ
עֲטָרוֹת לִי: (לז) מִסְפַּר צְעָדַי אַגִּידֶנּוּ כְּמוֹ
נָגִיד אֲקָרְבֶנּוּ: (לח) אִם־עָלַי אַדְמָתִי תִזְעָק
וְיַחַד תְּלָמֶיהָ יִבְכָּיוּן: (לט) אִם־כֹּחָהּ אָכַלְתִּי
בלי

טהאָרען וואָרען יעדעם וואנדערער געאָפּפֿנעט. (לג) מאָכטע איך
דען וויא אללטאגסמענשען מיינע פֿעהלער פֿערמענטעלן, אין מיינעם
איננערן זינדען פֿערהיימליכען? (לד) בעצייגטע איך עהרפֿורכט (וויא
דער געמיינע פּאָבעל) דאס איך פֿאָר דעם פֿעראכטונגסווערטהען
ציטטערטע? ניין איך בליב רוהיג, זיינעטוועגען גינג איך ניכט צור
טהירע הינויס — (לה) אך דאס איך דאָך געהאָר פֿענדע! דיס איזט
מיינע קורצע בעשרייבונג! נון איצט זאָלל דער אללמעכטיגע ענט־
געגנען, אָדער שריפֿטליך געבע מיין געגנער זיינע אנטוואָרט מיר,
(לו) זאָנסט טראָגע איך (דיזע בעשרייבונג) אָפֿפֿענטליך אויף מיינער
שולטער, בינדע זיא אלס עהרענקראנץ אום, (לז) דאָ איך דאמיט
יעדען מיינער שריטטע אנגעבע; קאָן איך מיט העררליכער קיהנהייט
איהם מיך נאהען. (לח) האט יע מיין פֿעלד מיך אנגעקלאגט? ווי־
נען זיינע פֿורכען אָב מיינער געוואלט, (לט) דאס איך דעססען
קראַפֿט

באור

ארוחות מכובדות אשר לפניהו· כנ״ל לפרש (לג) ר״ל שיושב ע״מ שהוכיחו
למעלה (כ״ב פ׳ ח׳) שאומרים עריצים בעלי זרוע יכנים ויכבדם ואין זה
צדקה, ע״ש, ואמר אדרבה הכי אכסה פשעי׳ אם הייתי עושה כזאת
(לד) שאפחד ואערוץ מתי שאין ראוי לו כבוד: אם אערוץ (כהמון רבה
ובוז משפחות יחתני, מעיד אני עלי, ואדם שהייתי עומד בביתי ולא יצאתי
אף בפתח לקראתו לכבדו כמו שאמרה פתחתי דלתי (חבור ל״ב ל״ג ל״ד)
וידשיעו

אָזִין עַד־תְּבוּנֹתֵיכֶם עַד־תַּחְקְרוּן מִלִּין׃
(יב) וְעָדֵיכֶם אֶתְבּוֹנָן וְהִנֵּה אֵין לְאִיּוֹב
מוֹכִיחַ עוֹנֶה אֲמָרָיו מִכֶּם׃ (יג) פֶּן־תֹּאמְרוּ
מָצָאנוּ חָכְמָה אֵל יִדְּפֶנּוּ לֹא־אִישׁ׃ (יד) וְלֹא־
עָרַךְ אֵלַי מִלִּין וּבְאִמְרֵיכֶם לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ׃
(טו) חַתּוּ לֹא־עָנוּ עוֹד הֶעְתִּיקוּ מֵהֶם מִלִּים׃
(טז) וְהוֹחַלְתִּי כִּי־לֹא יְדַבֵּרוּ כִּי עָמְדוּ לֹא־
עָנוּ עוֹד׃ (יז) אַעֲנֶה אַף־אֲנִי חֶלְקִי אֲחַוֶּה
דֵעִי אַף־אָנִי׃ (יח) כִּי מָלֵתִי מִלִּים הֱצִיקַתְנִי
רוּחַ בִּטְנִי׃ (יט) הִנֵּה בִטְנִי כְּיַיִן לֹא יִפָּתֵחַ

בלא א' כאבות

זעהנענד, אייערע פערנונפטשליססע צו הארען, ביז דאז איהר דיזע נעגענשטענדע דורכפארשט האבען ווערדעט. (יב) וויא מוס איך נון שטוינען, ווען נימאנד פאן אייך איוב איבערפיהרעט, אונד קיינער זיינע רעדען בעאנטווארטעט. (יג) זאגעט ניכט: הירין ליעגט נון דיא ווייזהייט, דאס גאטט אונד קיין מענש איהן איבערפיהרען ווירד. (יד) האט ער דאך זיינע רעדען אן מיך נאך ניכט גריכטעט, דאדום וואללטע איך אייערע רעדען ניכט מיט מיינען ווארטען אונטערברעכען. (טו) נון ציטטערן זיא, אללע רעדען שטאקקען, אלס ווען שפראכארגאן איהנען ענטנאממען ווערע. (טז) נון האבע איך'ס אויסגעהארדט, ניאמאנד שפריכט מעהר! דען זיא בליבען לענגסט שאן אין איינערלייע רעדענסארט, ניאמאנד וואוסטע נייעס הינצופיגען. (יז) נון זא וויל איך מיינעם טהיילס אויך בעגיננען, מיינע געדאנקען אפפענטליך דארטהון. (יח) דען ווארטע פאלל בין איך שאן, דער גייסט אין מיינעם אינגערן דריגגט שאן הערפאר: (יט) יא אין מיינעם אינגערן דרענגטס ברויזענד וויא

באור

חשובים שבעם אינם תמיד המחוכמים מכל כי יש חכם מסתתר בסתרי חגוי ההתבוננות ולא ידעו ממנו, רד"ק ל' רבי יהודה, חשובים, (יב) ועדיכם אתבונן

אִיּ֫וֹב בִּדְבָרִ֑ים כִּ֤י זְקֵנִֽים־הֵ֖מָּה מִמֶּ֣נּוּ
לְיָמִֽים׃ (ה) וַיַּ֤רְא אֱלִיה֗וּא כִּ֚י אֵ֣ין מַ֭עֲנֶה
בְּפִ֣י שְׁלֹ֣שֶׁת הָאֲנָשִׁ֑ים וַיִּ֥חַר אַפּֽוֹ׃ (ו) וַיַּ֤עַן
אֱלִיה֣וּא בֶן־בַּרַכְאֵ֣ל הַבּוּזִי֮ וַיֹּאמַ֥ר צָעִ֣יר
אֲנִ֣י לְ֭יָמִים וְאַתֶּ֣ם יְשִׁישִׁ֑ים עַל־כֵּ֥ן זָחַ֥לְתִּי
וָאִירָ֓א ׀ מֵחַוֺּ֖ת דֵּעִ֣י אֶתְכֶֽם׃ (ז) אָ֭מַרְתִּי
יָמִ֣ים יְדַבֵּ֑רוּ וְרֹ֥ב שָׁ֝נִ֗ים יֹדִ֥יעוּ חָכְמָֽה׃
(ח) אָכֵ֣ן רֽוּחַ־הִ֣יא בֶאֱנ֑וֹשׁ וְנִשְׁמַ֖ת שַׁדַּ֣י
תְּבִינֵֽם׃ (ט) לֹא־רַבִּ֥ים יֶחְכָּ֑מוּ וּ֝זְקֵנִ֗ים יָבִ֥ינוּ
מִשְׁפָּֽט׃ (י) לָכֵ֣ן אָ֭מַרְתִּי שִׁמְעָה־לִּ֑י אֲחַוֶּ֖ה
דֵעִ֣י אַף־אָֽנִי׃ (יא) הֵ֤ן הוֹחַ֨לְתִּי ׀ לְדִבְרֵיכֶ֗ם

אזין

לאססען, וויל יענע עלטער ווארען אלס ער. (ה) נון אבער אלס
אליהו זאה דאס קיינע ווידערלעגונג אין דעם מונדע דער דרייא מענ־
נער איזט; דא ענטבראננטע זיין צארן, (ו) אונד פאלגענדערמאססען
רדיקטע זיך אליהוא זאהן ברכאל'ס דער בוזיטע אוים: יונג בין איך
אן טאגען, אונד איהר זייד גרייזע, דארום שייעטע אונד פירכטעטע
איך מיך, מיינע מיינונג אייך קונד צו טוהן. (ז) דאז אלטער דאכטע
איך שפריכט אוים ערפאהרונג, דער יאהרע מעהרצאהל מאגע פער־
נונפט פערברייטען. (ח) דאך ניין! דער גייסט אים מענשען איזטס,
יע נאכדעם דיא זעעלע פאם אללמעכטיגען זיא פערשטענדיג מאכט.
(ט) ניכט אימער זינד דיא אנגעזעהענסטען מייסט וויזע, ניכט
אימער ערקלעהרען גרייזע פינקטליכעס רעכט, (י) דרום ביטטע
איך הארעט מיר צו, אויך איך ווערדע הירין מיינע מיינונג אייסערן.
(יא) לאנגע גענוג הארדטע איך אויף אייערע ווארטע, לוישטע
זעהנענד

באור

המפרשים פרשו על שהרשיעו איוב חנם כי אף שלא נצחוהו מ״מ הרשיעו
אמרו (איך יצדק אנוש עם אל, וילוד אשה יזכה עם שדי?) (ט) רבים
קטונים

עָשָׂתְנִי וְנִשְׁמַת שַׁדַּי תְּחַיֵּנִי׃ (ה) אִם־תּוּכַל
הֲשִׁיבֵנִי עֶרְכָה לְפָנַי הִתְיַצָּבָה׃ (ו) הֵן־אֲנִי
כְפִיךָ לָאֵל מֵחֹמֶר קֹרַצְתִּי גַם־אָנִי׃ (ז) הִנֵּה
אֵימָתִי לֹא תְבַעֲתֶךָּ וְאַכְפִּי עָלֶיךָ לֹא־
יִכְבָּד׃ (ח) אַךְ אָמַרְתָּ בְאָזְנָי וְקוֹל מִלִּין
אֶשְׁמָע׃ (ט) זַךְ אֲנִי בְּלִי־פָשַׁע חַף אָנֹכִי
וְלֹא עָוֹן לִי׃ (י) הֵן תְּנוּאוֹת עָלַי יִמְצָא
יַחְשְׁבֵנִי לְאוֹיֵב לוֹ׃ (יא) יָשֵׂם בַּסַּד רַגְלָי

ח׳ זעירא ישמר

זעעלע בעלעבט מיינען מוטה! (ה) ווען דוא קאננסט זאָ ווידערלעגע
מיך, דיססטע דיך, שטעהע מיר רעדע. (ו) איך בין נאך דיינעם וואונ־
שע, פערפעבטעד אן גאָטטעס שטעללע, אונד איך בין איין
לעמגעפאָרמטער דיר עהנליך. (ז) אונד מיינע פורכטבארקייט בדינגט
וואָהל ניכט צווידערן דיר, מיינע מאכט פעראורזאכט ניכט שווערע
דיר. (ח) דוא שפראכסט יא פאָר מיינען אָהרען, (דאז עכאָ היאפאָן
האבע איך נאָך אים געהאָר). (ט) „ריין בין איך! פעהלערפרייא, בין
מאקעללאָז קיינער זינדע מיר בעוואוסט. (י) פאָראורטהיילע זינדם נור
דיא ער געגען מיך איפפינדעט, וויל ער מיך אלס פיינד בעטראכ־
טען וויל. (יא) וויל ער מיינע פיסע אין בלאָק לעגען וויל, אונד
מיינע

באור

ד׳ א׳ אכן רוח היא באנוש ונשמת שדי תבינם; אמר עתה זאת
רוח אל עשתני הליקתני לדבר (עשתני ל׳ דוחק עשו דדי בתוליהן
(יחזקאל) ועסותם רשעים: ואף שפה בנין הקל כבר נמצא ע״ז הענין
בעשות ממלאים דדיך: (ולפ״ז שפיר אמרו (בבבא בתרא) והי׳ מעשה
הצדקה שלום גדול המעשה: אף שמעשה שם בנין הקל; גם הקל ענייני
דחיקה ככ״ל ואין פה מקומו). ונשמת שדי המבינה אותי דברים
תהשיבני לדבר. (ו) כפיך לאל, כמו שאתה בעצמך חפלת (י״ב פ׳ כ״ט
ובכל הספר) שיהיה איש מוכיח בין האלהים ובינך, כפיך, כמו שחפלת
הנני במקום האל לשפוט עמך (ורמ״ל וכן החכם ז״פ כלחקו וכ׳ כאילו
פיך דובר לאל ואיזה מפרשי׳ כתבו, כפיך כמוך, אני יציר אל והכ״ל
כתבתי

כְּאֹבוֹת חֲדָשִׁים יִבָּקֵעַ׃ (כ) אֲדַבְּרָה וְיִרְוַח־
לִי אֶפְתַּח שְׂפָתַי וְאֶעֱנֶה׃ (כא) אַל־נָא
אֶשָּׂא פְנֵי־אִישׁ וְאֶל־אָדָם לֹא אֲכַנֶּה׃ (כב) כִּי
לֹא יָדַעְתִּי אֲכַנֶּה כִּמְעַט יִשָּׂאֵנִי עֹשֵׂנִי׃
לג (א) וְאוּלָם שְׁמַע־נָא אִיּוֹב מִלָּי וְכָל־
דְּבָרַי הַאֲזִינָה׃ (ב) הִנֵּה־נָא פָּתַחְתִּי
פִי דִּבְּרָה לְשׁוֹנִי בְחִכִּי׃ (ג) יֹשֶׁר־לִבִּי אֲמָרָי
וְדַעַת שְׂפָתַי בָּרוּר מִלֵּלוּ׃ (ד) רוּחַ־אֵל
עָשָׂתְנִי

וויא לופטפערשפערדטער מאָסט ווען ער נייע שלייכע דורכשפרענגט. (כ) נון זאָ וויל איך שאָן רעדען, מיר לופט שאפפען, איך אֶפפנע מיינען מונד, בעגיננע שאָן — (כא) נימומער שאָנע איך דאס אנזעהען איינער פערסאָן, קיינען מענשען זאָלל איך שמייכעלן (כב) אונד ניע וויל איך דיא שמייכלקונסט מיך לעהרען; דאן ווירד אבער מיין שאָפּפער מיך אין האָהערן ווערטה האלטען. —
לג (א) זאָ הערע איוב מיינע וואָרטע, מערק אויף אללע מיינע אויסדריקקע. (ב) איך וויל נון מיינע וואָרטע בעגיננען, מיינע גאנצע רעדע איזט שאָן וואָהל געאָרדנעט מיר אים גויכזען — (ג) נור וואהרע אויפריכטיגקייט ליגט אין מיינעם פאָרטראג, מיינען ליפפען וואָהלבעקאננט, אלס העטטען זיא זיך שאָן לויט אויסגעשפראָכען. (ד) מיך דריקטווירקליך גאָטטליכער גייסט, דיא בעגייסטערטע זעעלע

באור

אתבונן, הלא אצטרך לתמוה ולהתבונן עליכם? (כב) ישאני אם לא אכנה לבריות יגדלני בוראי מעט יותר.
לג (ב) דברה לשוני, הביאור כי כבר סדרתי כל דברי היטב, כי היה לי עת רב לסדר דברי, והרי כבר מונחים סדורים כל דברי על לשוני כאילו כבר דברה לשוני בחכי. ופירשתי כן מפני שלפירוש המפרשי' יהיו הדברים הללו וכאלה, כבר אמורים פעמים אין מספר, וע"ז יובן הכתוב ב'. (ג) ושפתי יודעים זאת הדעת שדברי אמת כאילו כבר ברור מללו, (ואין צורך לדברי החכם ב"פ שכ' כאן, ודעת ברור שפתי מללו. וז"א כלום כי ברור לא יתכן להיות תאר למלת דעת). (ד) למעלה ל"ב ח'

מִגֶּבֶר יְכַסֶּה׃ (יח) יַחְשֹׂךְ נַפְשׁוֹ מִנִּי־שָׁחַת
וְחַיָּתוֹ מֵעֲבֹר בַּשָּׁלַח׃ (יט) וְהוּכַח בְּמַכְאוֹב
עַל־מִשְׁכָּבוֹ וְרִיב עֲצָמָיו אֵתָן׃ (כ) וְזִהֲמַתּוּ
חַיָּתוֹ לָחֶם וְנַפְשׁוֹ מַאֲכַל תַּאֲוָה׃ (כא) יִכֶל
בְּשָׂרוֹ מֵרֹאִי וְשֻׁפִּי עַצְמֹתָיו לֹא־רֻאּוּ׃
(כב) וַתִּקְרַב לַשַּׁחַת נַפְשׁוֹ וְחַיָּתוֹ לַמְמִתִים׃
(כג) אִם־יֵשׁ עָלָיו ׀ מַלְאָךְ מֵלִיץ אֶחָד מִנִּי־
אָלֶף לְהַגִּיד לְאָדָם יָשְׁרוֹ׃ (כד) וַיְחֻנֶּנּוּ וַיֹּאמֶר
פְּדָעֵהוּ מֵרֶדֶת שָׁחַת מָצָאתִי כֹפֶר׃
(כה) רֻטֲפַשׁ בְּשָׂרוֹ מִנֹּעַר יָשׁוּב לִימֵי עֲלוּמָיו׃
(כו) יֶעְתַּר אֶל־אֱלוֹהַּ ׀ וַיִּרְצֵהוּ וַיַּרְא פָּנָיו

ורוב ק׳ ושפו ק׳ הא׳ בדגש — בתרועה

איהם, (יח) ער וויל זיינע זעעלע פאָם פערדערבען ערדעטטען, זיין וואהרעס לעבען פאָם הינגלייטען אין דיא פאללע, (יט) דארום ווירפט ער איהן הינידען אין שמערצען, אָהנע הארמאָניע ווירד וואל- לונג אין זיינען געביינען, (כ) ער פינדעט עקעל אן לעבענסנאהרונג, ווידערוויללען געגען בעסטע שפייזע, (כא) דאז פלייש פעללט איהם צוזעהענדס אב — אונגעשטאלטעט ראגען דיא קנאָכען הערפאָר, (כב) שאָן נאהעט זיין לעבען דעם פערדערבען, זיין דאזיין דען טאָדטעני- ענגעלן, (כג) פינדעט זיך איין פירשפרעכענדער ענגעל — איינער פאָן טויזענד דער דאָך טוגענד פאָן איהם ערוועהנט, (כד) ערבארמט זיינער זיך אונד שפריכט: רעטטע איהן פאָן פערדערבען — איך פינדע לאָזעגעלד: (כה) זאָ בליהט פערייננגט זיין פלייש ווידער אויף, ער קעהרט אין יוגענדליכער קראפט צוריק; (כו) ער פלעהט דאן צום

עוויגען

באור

והודו וגאותו מגבר יכסה. (יח) וחיתו, בעולם הנפשות. (כד) המליץ יאמר מצאתי זה הצדק לכפר לפדותו מעונשיו והוא מ״ש (כו) וירא פניו

בשמחה

יִשְׁמֹר כָּל־אָרְחֹתָי׃ (יב) הֶן־זֹאת לֹא־צָדַקְתָּ
אֶעֱנֶךָּ כִּי־יִרְבֶּה אֱלוֹהַּ מֵאֱנוֹשׁ׃ (יג) מַדּוּעַ
אֵלָיו רִיבוֹתָ כִּי כָל־דְּבָרָיו לֹא יַעֲנֶה׃
(יד) כִּי־בְאַחַת יְדַבֶּר־אֵל וּבִשְׁתַּיִם לֹא
יְשׁוּרֶנָּה׃ (טו) בַּחֲלוֹם ׀ חֶזְיוֹן לַיְלָה בִּנְפֹל
תַּרְדֵּמָה עַל־אֲנָשִׁים בִּתְנוּמוֹת עֲלֵי־
מִשְׁכָּב׃ (טז) אָז יִגְלֶה אֹזֶן אֲנָשִׁים וּבְמֹסָרָם
יַחְתֹּם׃ (יז) לְהָסִיר אָדָם מַעֲשֶׂה וְגֵוָה
מגבר

מיינע וואנדערונגען בעלוישט ער דארום. (יב) זיהע! הירין ליעגט דיינע
אונגערעכטיגקייט, מוס איך פֿרייא זאגען, זאָלל דען גאָטט פֿאָם מענ־
שען אן בעלעהרונג צו נעהמען, (יג) וויא קאנסט דוא איהם פֿאָר־
ווערפֿען, דאס ער אללע זיינע וואנדלונגען ניכט פֿערטהיידיגען קאן?
(יד) גאָטט שפריכט זיך דייטליך מיט איינמאהל אויס, דער מענש
אבער געלאנגט דורך מעהרערע מאהל צור איינזיכט ניכט, (טו) אים
טרוימע בייא נעכטליכעם געזיכטע, ווען שלוממער דיא מענשען איבער־
פֿעללט, אים שלאף' אויף דער לאגערשטעטט'. (טז) דא אָפֿפֿענ־
באַרט ער'ס דעם מענשענאָהר — אונד זאָ עבען ווען ער דען בעשלוס
מיט ווירקליכער שטראָפֿע מאכט: (יז) דאס נור דען מענשען פֿאָן
באָזעס טהון צו ענטפֿערנען, דארום ענטנימטט אללען גלאנץ ער
איהם

באור

כתבתי, הנני לשפוט עמך, והנני שאני אדם לא תירא כפי חפץ עצמך.
(יב) כי ירבה. לא צדקת שהאל יוסיף רבייה מאנוש כי הוא יתעלה שלם
מכל הנחת תוספת לו ע"י פעולתינו, ולא יוכל ירבה האל בשום שלימות
מפעולות אנושיות ומעתה איך תוסיף אתה לו שלימות. (יג) באמרך שכל
דבריו ודרכיו לא יוכל לענות עלימו איך צדקו דרכיו כלם. (יד) האל ית'
די לו שידבר ויאמר פעם אחת (והאדם) לא ישורנה, כוונתו אף בהרבה
פעמים; ושתים ל' רבוי ואינו בדקדוק. (טו) כבר אז כוונתו רק להסיר
אדם ממעשיו (הרעים) וגם כשיחתום ויתם הכוונה בפועליות תמם
גם אז כוונתו כנ"ל. (יז) ולמען להסירו ממעשיו ע"כ יקח כל הדרו
והודו

כִּֽי־חָפַצְתִּי צַדְּקֶךָּ׃ (לג) אִם־אַיִן אַתָּה שְׁמַע־
לִי הַחֲרֵשׁ וַאֲאַלֶּפְךָ חָכְמָה׃
לד (א) וַיַּעַן אֱלִיהוּא וַיֹּאמַר׃ (ב) שִׁמְעוּ
חֲכָמִים מִלָּי וְיֹדְעִים הַאֲזִינוּ לִי׃
(ג) כִּי־אֹזֶן מִלִּין תִּבְחָן וְחֵךְ יִטְעַם לֶאֱכֹל׃
(ד) מִשְׁפָּט נִבְחֲרָה־לָּנוּ נֵדְעָה בֵינֵינוּ מַה־
טּוֹב׃ (ה) כִּי־אָמַר אִיּוֹב צָדַקְתִּי וְאֵל הֵסִיר
מִשְׁפָּטִי׃ (ו) עַל־מִשְׁפָּטִי אֲכַזֵּב אָנוּשׁ חִצִּי
בְלִי־פָשַׁע׃ (ז) מִי־גֶבֶר כְּאִיּוֹב יִשְׁתֶּה־לַּעַג
כַּמָּיִם׃ (ח) וְאָרַח לְחֶבְרָה עִם־פֹּעֲלֵי אָוֶן
וללכת

וואַרטע, רעדע! איך ווינשע דיך יא גערעכטפֿערטיגעט, (לג) ווייסט דוא ניכטס, זאָ האָרע מיר צו, זייא אויפֿמערקזאם, וועןן איך ווייז־
הייט דיך לעהרע.

לד (א) אליהוא בעגאן פֿערנער אונד שפראך: (ב) פֿערנעהמעט איהר
ווייזען מיינע וואָרטע! איהר קעננער האָרעט מיר צו: (ג) דאז
אָהר איזט יאָ רעדען צו פריפֿען, זאָ וויא דער גוימען שפייזע צו פֿער־
זוכען. (ד) לאססעט אונז אורטהייל פֿעללען, בעשטיממען פיר אונ־
זער פֿערנערעס וואס אין דער טהאט ריכטיג איזט. (ה) איוב בעהויפ־
טעטע: אונשולדיג בין איך, גאָטט ענטצאָג מיר מיין רעכט. (ו) אך!
וואָללטע נור מיין אורטהייל צום פֿערגעהען געשלאָססען זיין, דען צו
געפֿעהרליך טראָף מיין פפֿייל — אונפֿערדיענט איזט אללעס. — (ז) דאָך
וואָ איזט איין מאַן דעם איוב עהנליך, דער לעסטערונג וויא וואססער
איינשלירפֿע, (ח) דער אלס מיטברודער איינטרעטטע בייא איבעל־
טהעטע־

באור

מעתה שאלך בדרך טוב וחייתי בדרך אורה תראה ומזה ילמדו כל רואי־
מוסר וייטבו דרכיהם.

לד (ו) אכזב; אלשון כל הארם כוזב, חייופוסקים, מי יתן משפטי
שאכזב ויפסיקו חיי כאמת (כאמרו למעלה: ויואל אלוה וידכאני)
דלא

בִּתְרוּעָה וַיָּשֶׁב לֶאֱנוֹשׁ צִדְקָתוֹ׃ (כז) יָשֹׁר
עַל־אֲנָשִׁים וַיֹּאמֶר חָטָאתִי וְיָשָׁר הֶעֱוֵיתִי
וְלֹא־שָׁוָה לִי׃ (כח) פָּדָה נַפְשִׁי מֵעֲבֹר בַּשָּׁחַת
וְחַיָּתִי בָּאוֹר תִּרְאֶה׃ (כט) הֶן־כָּל־אֵלֶּה
יִפְעַל־אֵל פַּעֲמַיִם שָׁלוֹשׁ עִם־גָּבֶר׃ (ל) לְהָשִׁיב
נַפְשׁוֹ מִנִּי־שָׁחַת לֵאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים׃
(לא) הַקְשֵׁב אִיּוֹב שְׁמַע־לִי הַחֲרֵשׁ וְאָנֹכִי
אֲדַבֵּר׃ (לב) אִם־יֵשׁ־מִלִּין הֲשִׁיבֵנִי דַּבֵּר

נפשו ק' וחיתו ק' כי

עוויגען, ער שענקט איהם פֿערנערע גנאדע, העבט פֿריידענפֿאָלל זיינע בליקע עמפאָר, וויל ער איהם דיא איינע טוגענד זאָ בעלאָהנטע. (כז) ער בעלעהרע נון דיא מיטוועלט, בעקעננע אָפֿפֿענטליך; געזינדיגעט האבע איך, דאז רעכט פֿערדרעהעט, אונד ניכטס שטיללטע מיינע זיננליכע בעגירדע; (כח) דעננאך דער הערר ערלאָזטע מיך פֿאָם אונטערגאנגע, אָ מיינען פֿערנערן לעבענסוואנדעל ווירד מאן אין ליכטער טוגענדבאהן זעהען. (כט) זיהע דיס אללעס טהוט גאָטט צוויא־ אויך דריימאהל מיט דעם מענשען, (ל) זיינע זעעלע פֿאָם פֿערדערבען צו רעטטען, מיט לעבענסליכט זיא צו בעזעליגען. (לא) זאָ פֿערנעהמע איוב האָרע מיך: שוויגע! דען איך רעדע פֿערנער: (לב) אָדער זינד גרינדליכע וואָרטע שאָן בערייט, זאָ בעאנטוואָרטע

באור

בשמחה, שישמח הקם מחליו כי השיב אלהים צדק זה שמלא המליץ לו לכופר וזהו וישב לאנוש צדקתו —: והחכם בלומענפֿעלד שכח דכתוב זה דברי עצמו שזה לשונו פה: „אחד שהיה רשע מאין לו צדק? לכן יתכן שישיב האנוש לצדק כו' ושכח בדברי עצמו סוף פ' כ"ג: וז"ל, ויבוא לפני כסא משפטו איזה דבר טוב ויסר אשר כמלא בו" עכ"ל. ומכל זה תבין תרגומי. — (כז) ישר, פי' ייסר גם אנשים אחרים בצדק (כענין ויסרכם הפלות דשמואל—): ולא שוה לי — לא היה די לי ולא שוו ולא ספקו בעיני כל התענוגים להספיק לתאות חטאי. (כח) ומ"מ הוא ית' רב צדק פדה נפשי מעבור בשחת, ועל כן (יאמר לרעו) תראה מעתך

זֹאת הַאֲזִינָה לְקוֹל מִלָּי׃ (יז) הַאַף שׂוֹנֵא
מִשְׁפָּט יַחֲבוֹשׁ וְאִם־צַדִּיק כַּבִּיר תַּרְשִׁיעַ׃
(יח) הַאֲמֹר לְמֶלֶךְ בְּלִיָּעַל רָשָׁע אֶל־נְדִיבִים׃
(יט) אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא ׀ פְּנֵי שָׂרִים וְלֹא נִכַּר־
שׁוֹעַ לִפְנֵי־דָל כִּי־מַעֲשֵׂה יָדָיו כֻּלָּם׃
(כ) רֶגַע ׀ יָמֻתוּ וַחֲצוֹת לָיְלָה יְגֹעֲשׁוּ עָם
וְיַעֲבֹרוּ וְיָסִירוּ אַבִּיר לֹא בְיָד׃ (כא) כִּי־עֵינָיו
עַל־דַּרְכֵי־אִישׁ וְכָל־צְעָדָיו יִרְאֶה׃ (כב) אֵין

חשך

מערקע אויף מיינע ווארטע. (יז) ווירדע איין רעכטספיינד זא מילדע רעגיערען? וויללסט דוא דען פאן יעהער גערעכטען בעשולדיגען. (יח) וואגסט דואס דען קאניג, איינען ניעדערטרעכטיגען, דען פירסטען „בעזעוויכט" צו נעננען: (יט) פילוועניגער דען, דער קיינען פירסטען שאהנט דען רייכען פאר דעם ארמען ניכט פארציהעט, וויל זיא אינס געזאממט זיינע געשאפפע זינד. (כ) אין איינעם אויגענבליק איזט אללעס דאהין, אום מיטטערנאכט ווירד איין פאלק בעשטירמט זיא פערשווינדען, לעגען אב אללע געוועזענע פעסטיגקייט (אונד דיעס אללעס) ברויכט ער קראפט ניכט דאצו, (כא) דען זיינע אויגען זינד געריכטעט אויף דעם מענשען וועגע, אונד אללע זיינע שריטטע זיהט ער; (כב) קיין דונקעל, קיין טאדטענגרויען, ווא איבעלטהעטער זיך פער־

באור

ארצה. לדעת רמ״ל והחכם ב״פ מי מסר לו פקידות בתבל לא יתכן ה״הא במלת ארצה? וכ״ל שא׳ (עליו על הרשע) כי מי הפוקד דעתו אל הרשע ארצה הוא מי ששם תבל בכללה. (יז) האף שונא משפט, ראיתי לפ׳ יחבוש מוסב על מלת קול — קולי יחבוש את אפו וחרונו של שונא משפט, ואם היית צדיק זמן כביר, תרשיע ר״ל עתה יודע שרשע אתה והי׳ לפ״ז ראוי לתרגם: (מיינע שטיממע מיססע דעם רעכטהאססערס צארן דעממען, ווארסט דוא איינסט דער טוגענדהאפטע, דוא מיססעסט איצט דער אונגערעכטע בלייבען. (יח) דען וואגסט דוא וכו׳ והבן.) אבל מ״מ בפנים תרגמתי יחבוש מל׳ לא אהיה חובש, וקרוב לזה כת׳ המבאר בפ׳ וכבר קדמו הכורם. (כ) לא ביד, ר״ל והקב״ה, לכל זה אין

וְלָלֶכֶת עִם־אַנְשֵׁי־רֶשַׁע׃ (ט) כִּי־אָמַר לֹא
יִסְכָּן־גָּבֶר בִּרְצֹתוֹ עִם־אֱלֹהִים׃ (י) לָכֵן׀
אַנְשֵׁי לֵבָב שִׁמְעוּ לִי חָלִלָה לָאֵל מֵרֶשַׁע
וְשַׁדַּי מֵעָוֶל׃ (יא) כִּי פֹעַל אָדָם יְשַׁלֶּם־לוֹ
וּכְאֹרַח אִישׁ יַמְצִאֶנּוּ׃ (יב) אַף־אָמְנָם אֵל
לֹא־יַרְשִׁיעַ וְשַׁדַּי לֹא־יְעַוֵּת מִשְׁפָּט׃ (יג) מִי
פָקַד עָלָיו אָרְצָה וּמִי־שָׂם תֵּבֵל כֻּלָּהּ׃
(יד) אִם־יָשִׂים אֵלָיו לִבּוֹ רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ
אֵלָיו יֶאֱסֹף׃ (טו) יִגְוַע כָּל־בָּשָׂר יָחַד וְאָדָם
עַל־עָפָר יָשׁוּב׃ (טז) וְאִם־בִּינָה שִׁמְעָה־
זֹּאת

טהעטער ראַטטען, איינע באהן מיט לאסטערהאַפטען בעטרעטען. (ט) נאך זיינער בעהויפטונג ניטצט שאָן דער מענש גאר ניכטס, ווען ער זיך גאָטטעס וויללען פֿינגט, (י) דארום איהר פֿערשטאנדעס־בעגאבטע מעננער הערעט מיך. פֿערן זייא פֿאָן גאָטט אונרעכט, פֿאָם אללמעכטיגען פֿרעוועל: (יא) זאָנדערן טהאטענלאָהן פֿערגילט נור גאָטט, נאך דעם מאננעס וואנדעל בעלאָהנט ער איהן. (יב) געוויס! גאָטט טהוט ניע אונרעכט, דער אללמעכטיגע בייגט דאס רעכט ניע: (יג) רען דער דעם פֿרעוולער היניעדען שטראַפֿע צופֿיגט, ער איזט'ס דער ערהאלטער דעס גאנצען וועלט־קרייזעס — (יד) וואָללטע ער עטווא זיינע געזיננונגען פֿיינדליך געגען איהן ריכטען, קאָננטע ער גייסט אונד לעבען איהם ענטנעהמען. (טו) פֿערשווינדעט יא אין איינעם נוא אללע קרעאטור (פֿאָר איהם) פֿיעלמעהר דאס איין מענש אלסבאלד אין שטויב זיך אומוואנדלע. (טז) איזט פֿערנונפֿט דא הערע דא,
מערקע

באור

דלא כמפרשים שקדמוני. ויש לפרש עוד: על משפטי כי לפי משפטי בטבע אכזב (זאָללטע איך שאָן אויפגעלאָזט זיין אונד אויפהאָרען) אע"כ שחוץ לטבע אל הסיר משפטי והבן: וזהו אמרו כי אנוש חצי מאוד. (יג) עליו
אלוה

השכילו: (כח) להביא עליו צעקת דל
וצעקת עניים ישמע: (כט) והוא ישקט ו
ומי ירשע ויסתר פנים ומי ישורנו ועל־גוי
ועל־אדם יחד: (ל) ממלך אדם חנף
ממקשי עם: (לא) כי־אל־אל האמר נשאתי
לא אחבל: (לב) בלעדי אחזה אתה הרני
אם־עול פעלתי לא אסיף: (לג) המעמך
ישלמנה כי־מאסת כי־אתה תבחר ולא
אני

ניכט. (כח) אויף דען באַזעוויכט מוס פֿאללען דעם ארמען יאממערן — וויל דער בעדרענגטען געשרייע ער מיט גלייכגילטיגקייט האָרטע. (כט) געבייט ער (גאָטט) רוהע, ווער פֿערמאַג אויפֿרוהר צו שטיפֿטען? וויל ער זיינען פֿריינדליכען אנבליק ענטציהען, ווער וויל איהן אומריכטען, דאס אויף נאַטציאָן אונד מענשען ער פֿריידע ברינגע? (ל) עטווא דא? אויס דיזעם געביטהע דער הייכע־לייא, אויס דיזען פֿאָלקספֿערפֿיהרערן איינער? (לא) זאָנדערן (דיעס — ציעמט דעם) דער צו גאָטט זאגען קעננטע „איך טראגע אללעס" דען איך בין פֿעהלערפֿרייא, (לב) וואס איך געפֿעהלט צייגע מיך אן, וואָ איך אונרעכט געהאנדעלט דאס איך'ס ניכט מעהר טהוע? (לג) קאַן ער נון דיזע פֿאָללקאָממענהייט פֿאָן דיר ערוואַרטען? דאס
דוא

באור

יציא חדוה: יחד לדעתי מ"ל וַיִּחַד יתרו שהוא בנין הקל ובאיתן יחדני וכמו תְּחַדֵּהוּ, ובס"פ יחד, כמו מן תֵּעַד כְּפָסִי וְתַעַד כלה (בוי"ו ההפוך) והבן שזהו פשוט ואמת. (ל) מִמְּלֹךְ מקור כמו סֵב (פה) ור"ל לדעתי כשואל בתמיה הכי פה? ממלכות של בני אדם חנפים? יוכל אחד להסיר את הגדולה שיציא חדוה אם רצונו להסתיר פנים? (לא) כי רק מי שיוכל לאמר לאל, אנכי אשא כל משא עוונותיהם נשאתי (העמאס בעבורך) לכן תסלח לכלם, לא אחבל כי אנכי חף ונקי מעון ולא סבלתי לא עשיתי עון לי חבלנו לך (נחמי' א' ז'). (לג) המעמך יקוה
שלימות

חֹשֶׁךְ וְאֵין צַלְמָוֶת לְהִסָּתֶר שָׁם פֹּעֲלֵי אָוֶן׃
(כג) כִּי לֹא עַל־אִישׁ יָשִׂים עוֹד לַהֲלֹךְ אֶל־
אֵל בַּמִּשְׁפָּט׃ (כד) יָרוֹעַ כַּבִּירִים לֹא־חֵקֶר
וַיַּעֲמֵד אֲחֵרִים תַּחְתָּם׃ (כה) לָכֵן יַכִּיר
מַעְבָּדֵיהֶם וְהָפַךְ לַיְלָה וְיִדַּכָּאוּ׃ (כו) תַּחַת־
רְשָׁעִים סְפָקָם בִּמְקוֹם רֹאִים׃ (כז) אֲשֶׁר
עַל־כֵּן סָרוּ מֵאַחֲרָיו וְכָל־דְּרָכָיו לֹא
השכילו

פערבערגען קאָננען. (כג) ער ברויכטע וואָהל קיינען מענשען נאָך איינלאַדונג צוזענדען, פאָרס געריכט צו איהם צו ערשיינען. (כד) ער, דער אונגעמיין מעכטיגע ניעדערשמעטטערט, זעצט אנדערע אן איהרע שטעללע. (כה) ער בריננט אויך דארום איהרע טהאטען אין אָפפענטליכער ענטדעקקונג, קוים דיא נאכט זיך ווענדעט — זיא וועֶרדען צור פערניכטונג פעראורטהיילט. (כו) הייפט זיא צווישען אנצאהל נידערטרעכטיגען געזינדעלס, פאָר אללער וועלט. (כז) צור שטראפע וויל זיא וויכען פאָן איהם, בעטראכטעטען זיינע וועגע ניכט

באור

אין צריך לכנות יד כ"א בחפצו. (כג) הוא כי א"ל לשים על איש ולהזמינו לדין כי הוא ידוע כבירים וכו'. (כד) כבירים לא חקר, גדולים וחזקים לאין חקר אונזעגליך מעכטיגע ולדעתי לא חקר על הכמות של גבורתם ולא על כמות מספרם כדברי המפרשים. (כה) למען הראות צדקתו יכיר לאחרים ר"ל לבני תבל מעבדיהם הנסתרים ומעשי רשעם וטרם יהפוך לילה ליום וידכאו במשפט גלוי לעין כל. (כו) וישפיק אותם תחת המון רשעים, יוסיפם בין מספר הרשעים גלוי לכל, (וזהו פירוש מלת ספק מל' ובילדי נכרים ישפיקו ישעי' ב' ו"ו) הייפען ישפיקם בין המון נידונים לרשעים במקום רואים בפרסום. (כז) והוא ישקיט, פסוקים אלה סתומים עד (פ' ל"ג) כי במלת ועל גוי ועל אדם יַחַד חסר לדעתם הנשוא (מה יפעל) ולדעת הרו"ז והכורם לא נמלט מדחוקים ע' עליהם. וכ"ל פירושם אם הוא ישקיט תבל בשלום ומי ירשיע? אם יסתר פני (רצונו) מי ישורנו? שעל גוי ועל אדם יחד יצטרך להביא חדוה (ישורנו מ"ל ותשרנה הפרות) ישיר אותו שלא יסתר פנים לרעה אלא יבוא

(ג) כי־תאמר מה־יסכן־לך מה אעיל
מחטאתי: (ד) אני אשיבך מלין ואת־רעיך
עמך: (ה) הבט שמים וראה ושור שחקים
גבהו ממך: (ו) אם־חטאת מה־תפעל
בו ורבו פשעיך מה־תעשה־לו: (ז) אם־
צדקת מה־תתן־לו או מה־מידך יקח:
(ח) לאיש־כמוך רשעך ולבן־אדם צדקתך:
(ט) מרוב עשוקים יזעיקו ישועו מזרוע
רבים

גאָטט: (ג) ווען פֿערנער דוא פֿראגסט ,,וואס קאן דיר (גאָטט) דיעס שאדען, וואס איך פֿערגניעגען האבע פֿאָן מיינעם זינדען — (ד) איך וויל דיך בעאנטוואָרטען, דיך זאמט דיינען פֿריינדען. (ה) בליקקע אויף געגען הימּמעלס האָהען אונד זיה', שויע דיא וואָלקען וויא האָך זיא דיר זינד. (ו) וואהרליך ווען דוא זינדיגסט ווירקסט דוא וואָהל ניכט אויף איהן, זינד דיינער זינדען נאָך זאָ פֿיעל. וואס טהוסט דוא איהם? (ז) אונד ביסט דוא טוגענדהאפֿט וואס גיבסט דוא איהם, עמפּפֿענגט ער וואס אויס דיינער האנד? (ח) אבער וועגען דער איבריגען מענשהייט — אהנדעט ער דיין לאסטער, דער איבריגען מענשהייט ניטצען טוגענד־בייא־שפּיעלע. (ט) אָב דער געדריקקטען מענגע דיא הימּמעלאן שרייען, וויני־זעלן

באור

לה (ג) מה יסכן לך ל' ובקיע עליו יסכן גם ל' סכנה, מה זה סכנה לך ומה תעשה לך אם מועיל והנאה מחטאתי (ואם כל אנוש בשר ודם) יתענג מחטא הלא ברצתיו לטובתו ואם תענשנו עכ"פ איך יקרא שאתה רוצה בטובתי [ונמשך בזה לאפיקורסית שזכר כבר בדומה לעיל ז' כ'] ע"ש והמפרשים פירשו מחטאתי מ' הריחוק (מה מועיל לך אם אהי' נקי מחטא) ואינו כ"ל, אך פשוט מה יסכן לך מה סכנה לך מה שמועיל והנאה לעצמי מחטאתי כנ"ל וע"ז השיבו. (ו) אמת הדבר כי עווניך אין עושין כלל חסרון, ולא לצדקותיך תועלת בחיק הבורא. (ח) אבל למען תת מוסר לאיש כמוך, כי לבני אדם יזיק רשעך, וכן להורות צדק תועיל לבן אדם לצדקתך. (ט) כי עשוקים יזעקו.

אָֽנִי וּמַה־יָּדַעְתָּ דַבֵּר׃ (לד) אַנְשֵׁי לֵבָב יֹאמְרוּ
לִי וְגֶבֶר חָכָם שֹׁמֵעַ לִי׃ (לה) אִיּוֹב לֹא־
בְדַעַת יְדַבֵּר וּדְבָרָיו לֹא בְהַשְׂכֵּל׃ (לו) אָבִי
יִבָּחֵן אִיּוֹב עַד־נֶצַח עַל־תְּשֻׁבוֹת בְּאַנְשֵׁי
אָוֶן׃ (לז) כִּי יֹסִיף עַל־חַטָּאתוֹ פֶשַׁע בֵּינֵינוּ
יִסְפּוֹק וְיֶרֶב אֲמָרָיו לָאֵל׃
לה (א) וַיַּעַן אֱלִיהוּא וַיֹּאמַר׃ (ב) הֲזֹאת
חָשַׁבְתָּ לְמִשְׁפָּט אָמַרְתָּ צִדְקִי מֵאֵל׃

כי

דוא זא פערווירפסט דאס דוא נור וועהלסט אונד ניכט איך, ? רעדע
ווען דוא אנטוואָרט וייסט ? (לד) איינזיכטספאָללע מעננער שטימזמען
מיט מיר איין, אונד דער וויזע דער מיך האָרט — (לה) דאס איוב
אָהנע איבערלעגונג שפריכט, זיינע אויסדריקקע זינד אונבעזאָננען.
(לו) איך ווינשע אבער דאס אין דיזער בעטראכטונג איוב אויף עוויג
בליעבע, דאמיט ווידערלעגונג ווערע פיר איבעלטהעטער. (לז) דאמיט
אלס בעפלעקטער זינדער היענידען געשאָלטען ווערדע, דער מיט
וואָרטשוואלל אונד הייפונג טראָטציגער דערען געגען גאָטט אויסארטעט.
לה (א) אליהו בעגאן פערנער זיינע רעדע: (ב) איזט דיעז דיין ריכטיגעס
אורטהייל, ווען דוא דרייסט זאגעסט: איך בין גערעכטער אלס
גאָטט

באור

שלימות כזה? כי מאסת הרי אתה מואס כן ומשנה תמיד בחפלך דלון
הבורא כנ"ל, והבן פי' הכתובים, אך דלוניכו לקלר. (לד) אמר אליהו,
ודאי שומעי דברי יסכימו, אבל (רק השומע אותי תמש) הוא
יסכים שאיוב לא בדעת כו'. (לו) אבל מה אדע מה שיהיה אחרי תי
שלא ישמע קולי אבל אבי תאווי היה שיבחן איוב בבחינה שאני בוחנו
כן יבחן ויהי' עדי נלח ועדי עד ר"ל בבחינת איש מדבר בלי דעת (והבן
פי' חדש הזה) וז"ש למען שיהי' תשובות לנדיק לתת תשובה לאנשי און
שלא יקחו ראיה מאיוב להרהר על הבורא, (לז) למען שאיש כזה אשר
בינכו יספוק וירבה אמרים לאל, יקרא איש מוסיף חטא על פשע (יספק
ע' לעיל פ' כ"ו) מוסיף דברי הבל כנגד הבורא והבן.

לו (א) וַיֹּסֶף אֱלִיהוּא וַיֹּאמַר׃ (ב) כַּתַּר־לִי
זְעֵיר וַאֲחַוֶּךָּ כִּי־עוֹד לֶאֱלוֹהַּ מִלִּים׃
(ג) אֶשָּׂא דֵעִי לְמֵרָחוֹק וּלְפֹעֲלִי אֶתֵּן־צֶדֶק׃
(ד) כִּי־אָמְנָם לֹא־שֶׁקֶר מִלָּי תְּמִים דֵּעוֹת
עִמָּךְ׃ (ה) הֶן־אֵל כַּבִּיר וְלֹא יִמְאָס כַּבִּיר
כֹּחַ לֵב׃ (ו) לֹא־יְחַיֶּה רָשָׁע וּמִשְׁפַּט עֲנִיִּים
יִתֵּן׃ (ז) לֹא־יִגְרַע מִצַּדִּיק עֵינָיו וְאֶת־מְלָכִים

לכסא

לו (א) אליהוא פוהר פאָרט אונד שפראך: (ב) בלייבע נאָך איין וועניג אום מיך, איך וויל פערנער רעדען, איך וויל פערנער דאז וואָרט פיר גאָטט נעהמען. (ג) איך וויל סיסטעמע פאָן וויטער פערנע האָהלען, אונד מיינעס שאָפפערס גערעכטיגקייט וויל איך פערטהיידיגען: (ד) וואהרליך אונוואהרהייט וויל איך ניכט רעדען, איינען רעדליכגעזיננטען האסט דוא פאָר דיר. (ה) זיהע! אונענדליך גראָס איזט גאָטט, פערשמעהעט דען ניכט, דער אין הערצענסגיטע אימערוועהרענד שטאנדהאפט איזט — (ו) אבער דען באָזעוויכט לעסט ער ניכט גליקליך זיין, דען אונטערדריקטען שאפט ער רעכט. (ז) ער ענטציהעט פריינדליכע בליקקע דעם פראָממען ניכט, ביז נעבען קאָניגען אויף דעם טהראָנע זעצט

באור

אם לא היה זאת שפקד אפו על הרשעים, לא ידע אף אחד מהזדים הרבים לירוא ממנו, והרי שיצטרך לענוש מפני כלל האנושיות ושלומם (ע"ד שא' הלל: יסוד התורה מה דסני עלך לחברך לא תעביד ואידך פירושי המצות ותיקוניהם)· בפש מאוד, בהמון זדים הרבים בהמון בני אדם (בפש רבוי, ל' ופשו פרשיו) וכ"כ ראב"ע בפי' השני מלשון פרו ורבו ת"א פושו וסגו', (ועל הכוונה הזאת לא יאמר רז"ל שלא קרבו אל הנכונה בכוונת הכתוב) והבן.

לו (ב) כתר, כ' רש"י כולו ל' אחרי הוחיל לי מעט, אבל ראב"ע כתב יתכן היות כתרו סבבו, כתרו את בנימין (שופטים כ' מ"ג) וכן רשע מכתיר את הצדיק (חבקוק א') ע"כ ושם ע"כ פירושו מסבב, ולא ידעתי שם מה יסתפק ראב"ע? וכן תרגמתי סבבני עוד מעט, ולא שים לי כבוד כראב"ע. (ה) ולא ימאס את האדם שהוא כביר

רַבִּים׃ (י) וְֽלֹא־אָמַר אַיֵּה אֱלוֹהַּ עֹשָׂי נֹתֵן
זְמִרוֹת בַּלָּֽיְלָה׃ (יא) מַלְּפֵנוּ מִבַּהֲמוֹת אָרֶץ
וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם יְחַכְּמֵֽנוּ׃ (יב) שָׁם יִצְעֲקוּ
וְלֹא־יַעֲנֶה מִפְּנֵי גְּאוֹן רָעִֽים׃ (יג) אַךְ־שָׁוְא
לֹא־יִשְׁמַע אֵל וְשַׁדַּי לֹא יְשׁוּרֶֽנָּה׃ (יד) אַף
כִּֽי־תֹאמַר לֹא תְשׁוּרֶנּוּ דִּין לְפָנָיו וּתְחוֹלֵל
לֽוֹ׃ (טו) וְעַתָּה כִּי־אַיִן פָּקַד אַפּוֹ וְלֹא־יָדַע
בַּפַּשׁ מְאֹֽד׃ (טז) וְאִיּוֹב הֶבֶל יִפְצֶה־פִּיהוּ
בִּבְלִי־דַעַת מִלִּין יַכְבִּֽר׃

ויסף

זעלן וועגען דער מעכטיגען דרוק. (י) דער טיראן דענקט ניא: וואָ איזט
דיא גאָטטהייט. דיא אויך מיך ניעדערדריקקען ווירד, גאָטט דער בינגען
איינער נאכט פֿערהערונגען מאכען קאן. (יא) (דער דורך דעס פֿעלדעס
געווילד אונז בעלעהרט. פֿערשטענדיג מאכט דורך דיא פֿאָגעל דעס
הימֿמעלס). (יב) ניין! קייכען לעסט ער (דער טיראן) זיא דאָרט — ער
האָרט ניכטס, אין איהם ניסטעט איבערמוטה אללער באָזען: (יג) אללעס
איזט וואהן. גאָטט האָרעט ניכטס, דער אללמעכטיגע שויעט היניעדען
ניכטס. (יד) דריקע דיך נאָך זאָ אָפֿט אויס: גאָטט דוא זיהעסט אונז דא
ניכט!" וואָהל איזט דענגאָך געריכט פֿאָר איהם, ציטטערע פֿאָר איהם!
(טו) נון ווערע דיעס ניכט, דאס זיינע צאָרנסרוהע זאָ גייסעלטע — ניא-
מאנד וואוסטע דיעס (גאָטטעס שטראפֿגעריכט) צווישען דיזען גראָסען
מענשענגעזאממטע. (טז) ד'רום שפריכט איוב מיט ניכטיגקייטען זיך
אויס, מיט אונזין נור הייפֿט ער וואָרטע.

אליהו

באור

(י) ולא הרהר א' בדבים העשקי' אותם איה אלהים? שגם אותי ידכא?
(עושי ל' דחק ולחץ כמו עשו דדי בתוליהן ביחזקאל עיין לעיל ל"ג ד')
נתן זמרות והכוונה בלילה א', ל' לא תזמור כפירש"י. (יב) אך יזעקו
והעושקים לא יענה, מפני שבלבו טמונה גאות רעים, האומרים אך שוא
לא ישמע אל. (יד) ותחולל ל' יחולל אילות תחיל ממנו ותפרעניותו
(תחולל פעל יוצא תחליד כל פניותיך בעבורו.) (טו) ועתה כי אין,

אם

אָזְנָם׃ (טז) וְאַף הֲסִיתְךָ ׀ מִפִּי־צָר רַחַב לֹא־
מוּצָק תַּחְתֶּיהָ וְנַחַת שֻׁלְחָנְךָ מָלֵא דָשֶׁן׃
(יז) וְדִין־רָשָׁע מָלֵאתָ דִּין וּמִשְׁפָּט יִתְמֹכוּ׃
(יח) כִּי־חֵמָה פֶּן־יְסִיתְךָ בְשָׂפֶק וְרָב־כֹּפֶר
אַל־יַטֶּךָּ׃ (יט) הֲיַעֲרֹךְ שׁוּעֲךָ לֹא בְצָר וְכֹל
מַאֲמַצֵּי־כֹחַ׃ (כ) אַל־תִּשְׁאַף הַלָּיְלָה
לַעֲלוֹת

ער דען עלענדען פאָן לאסטער בעפרייען. וויל מיט דיעזעם בעדרענגניס ווירד איהר אָהר צור מאראל געאָפנעט, — (טז) דיך מוס אבער דיין איבערמוטה (צאָרן) געריצט האבען — דאס זאָ הערויספאָדערנד אָהנע איינשרענקונג, אלס אויס דעם מונדע איינעס גאָטטעסלייגנערס דוא שפריכסט. אונד דוא ווילסט נאָך דיינע טאַפעל מיט איפפיגסטעם פער־גניגען געניעסען? (יז) אינדעם דוא וויא פרעפלער שולדענפאָלל ביזט; מיססען דיך יא שולד אונד שטראַפע פערפאָלגען. (יח) דאס דיך נור ניכט פערנער וואוטה צו וואָרטאויסשטאָסונגען רייצע, דען דא מעכטע דיך קיין לאָזעגעלד ערדעטטען: (יט) אָדער זאָלל דיין בלאָסעס ווינזעלן דיך פערהערליכען אלס ווערע גאר קיינע בעליידיגונג געוועזען — גאר קיינע מעכטיגע ווידערזעצונג (עמפּאָרונג געגען גאָטט). (כ) יא שטרעבע ניכט

באור

בנוער בחסר כל, שמנוערים מכל תענוג והון, כענין את חצני נערתי (נחמיה): (טז) ואותך הסית אף זדון לבך, כמפי צר רשע עדין כופר בכל אלהות, אשר שפתו ועינייו לשוכו רחב לא מוצק ר"ל כענין יפערו פיהם לבלי חק — ואיך תחפוץ שתחזור הצלחתך ונחת שולחנך כו' בתחילה? כצ"ל (כי מ"ש מפרשים הסיתך מפי צר הסירך משאול כו' הוא בעיני כדרוש — (אחרי כותבי ראיתי פירוש ה"ר ב"פ גם הוא יתכן וקרוב דומה לביאורי, שכוונתו, ואתה מוסת מפי צ"ר ורעיונים מלידים ותאוות מכאיבות וגם מוסת ממנחת שולחנך ורוב תענוג מלא דשן זה הסיתך: לקח גם הוא ל' הסיתך מפי' מסית ולא מסיר. (יח) לא יסיתך חמתך עוד להספיק בדברים. (כ) הוכיחו שיסבול עונשו מהאל, ולא יתאוה לא' מב' קצות אך ישאר בקו האמצע, כי לפעמים אמר איוב שראוי לרדות בלאומים והליגני לסבול ע מ י ם (לעיל י"ז) ע"ס ביאורי ולפעמים בקש המות בידים פרושות: ויואל אלוה וידכאני יתר ידו ויבצעני,
לכן

לַכִּסֵּא וַיֹּשִׁיבֵם לָנֶצַח וַיִּגְבָּהוּ׃ (ח) וְאִם־
אֲסוּרִים בַּזִּקִּים יִלָּכְדוּן בְּחַבְלֵי־עֹנִי׃
(ט) וַיַּגֵּד לָהֶם פָּעֳלָם וּפִשְׁעֵיהֶם כִּי יִתְגַּבָּרוּ׃
(י) וַיִּגֶל אָזְנָם לַמּוּסָר וַיֹּאמֶר כִּי־יְשׁוּבוּן
מֵאָוֶן׃ (יא) אִם־יִשְׁמְעוּ וְיַעֲבֹדוּ יְכַלּוּ יְמֵיהֶם
בַּטּוֹב וּשְׁנֵיהֶם בַּנְּעִימִים׃ (יב) וְאִם־לֹא
יִשְׁמְעוּ בְּשֶׁלַח יַעֲבֹרוּ וְיִגְוְעוּ בִּבְלִי דָעַת׃
(יג) וְחַנְפֵי־לֵב יָשִׂימוּ אָף לֹא יְשַׁוְּעוּ כִּי־
אֲסָרָם׃ (יד) תָּמֹת בַּנֹּעַר נַפְשָׁם וְחַיָּתָם
בַּקְּדֵשִׁים׃ (טו) יְחַלֵּץ עָנִי בְעָנְיוֹ וְיִגֶל בַּלַּחַץ

אזנם

זעטצט ער זיא הין, העבט זיא הָאךְ: (ח) זעלבסט ווען מיט קעטטען (פֿרָאמְמע) געפֿעססעלט ווערדען, פֿערשטריקקט אין אונגליקסבאנדען. (ט) וויל ער איהנען איהרע אונטהאטען נור ענטדעקקען, דאס איהרע זינדען שָאן הָאבאנגעטהירמט זינד, (י) אלס מעכט ער איהר אָהר צור ווארנונג אָפֿנען, אלס דייטעטע ער איהנען אן פֿאָן פֿרעפֿעל זיך איינצו־האלטען. (יא) ווען זיא געהאָרכען, מיט עהרענבעצייגונג גאָטטעסדינסט אויסאיבען, פֿאָללברינגען זיא איהרע טאגע אין וואָהלזיין, איהרע יאהרע אין פֿראָהליכקייט. (יב) מערקען זיא'ס נאָך ניכט, פֿאללען זיא אינס פֿער־דערבען, אונד שטערבען אונווייזע הין. (יג) זעלבסטשמייכלער אבער, מאכען גאָטטעס צאָרן אנהאלטענד, זינד זיא געפֿעססעלט, זיא בעטהען דעננאָך ניע. (יד) אין גראָסטער ארמוטה ענטשווינדעט איהרע זעלע— איהר לעבען צווישען לידערליכע. (טו) נון זאָ! מיט דער דריקונג וויל

ער

באור

זכה לזו. (יב) בשלח ענינו דקייה וכסלון, כענין רגלי סלחו (איוב ל') וכן (ל"ג פ' י"ח) פירשנו ענין דקייה ואבדון ע"ש וכ"כ החכם בלומנפעלד כי בג' פסוקים האלו קשה לפרש מענין חרב, ונ"ת כמלא כן כוונתו ויעם סלח לרוב (ק"ה ג' ל"ג) ואיש סלחו ביד (שם כ"ג). (יד) תמות

בנוער

מַ֫יִם יָזֹ֖קּוּ מָטָ֣ר לְאֵדֽוֹ׃ (כח) אֲשֶׁר־יִזְּל֥וּ
שְׁחָקִ֑ים יִ֝רְעֲפ֗וּ עֲלֵ֤י ׀ אָדָ֬ם רָֽב׃ (כט) אַ֣ף אִם
יָ֭בִין מִפְרְשֵׂי־עָ֑ב תְּ֝שֻׁא֗וֹת סֻכָּתֽוֹ׃ (ל) הֵן־
פָּרַ֣שׂ עָלָ֣יו אוֹר֑וֹ וְשָׁרְשֵׁ֖י הַיָּ֣ם כִּסָּֽה׃ (לא) כִּי־
בָ֭ם יָדִ֣ין עַמִּ֑ים יִֽתֶּן־אֹ֥כֶל לְמַכְבִּֽיר׃ (לב) עַל־
כַּפַּ֥יִם כִּסָּה־א֑וֹר וַיְצַ֖ו עָלֶ֣יהָ בְמַפְגִּֽיעַ׃
(לג) יַגִּ֣יד עָלָ֣יו רֵע֑וֹ מִ֝קְנֶ֗ה אַ֣ף עַל־עוֹלֶֽה׃

אף

גאנצען דונסטקרייזע ריעזעלט. (כח) ווען אללע היממעל רינגען, אונד
פלוטהען הינשטירצען אויף דער מענשענמענגע. (כט) אונד ווינקטע ער
נור אויף אייניגע וואלקענדעהנונגען, וועלכעס לערמען ווירדע אין זיינעס
צעלטע — (ל) פאן דא בריטעט זיך איין רעגען אויס. דער אללער בעכע
גרונד איבערשוועממט, (לא) זיהע וואמיט ער פאלקער בשטראפט (דיזע
שטירמישע פלוטהען) געבען אויך נאהרונג אין גראסטער פיללע. (לב) דא
שטראמט רעגען זאנפט איבער לעכצענדע צווייגען. דארט בעאויפטראגט
ער איהם וועטטערנדעס שטראפווערקצייג צו ווערדען. (לג) דאס אפ-
פענטליך דיא מיטוועלט פערקינדע, וועלכע אייפריגקייט אים צארנע
געגען אונרעכט וואלטעט.

אויך

באור

וגלוי הוא. (כט) אף אם יבין, האם רק בהבנה קלה אם יבין אפלו
אל הטבע כמה תשואה ומשואה בסוכתו באהלו. (לא) הוא ית' בדבר
גבורות גשמים פועל טוב למדינה זו, ובם ידין רשעים במדינה אחרת
(לב) כי פה (במדינה זו למשל) רק על כפים כסה גשמיו, גשמי הנדבות
המכסים רק כפי האילנות (כפים ל' כפות תמרים) כפה ואגמון [ומזה
הענין וכל עצי השדה ימחאו כף ר"ל ענף] ושם יצוה עליו על הגשם
שיהיה מפגיע, וכלי פורעניות. (לג) למען יגידו כל בני תבל, כל רע
של הנידון המקבל הפורעניות איך הקב"ה קנא ונוקם ותקנא אפו על
העושה עולה, (עולה ל' עולה כמו שונא גזל בעולה (ישעיה ס"א);
ובענין יזוקו מטר לאדו תרגם החכם בלומענפעלד (שמילצט דיזען
דונסט אין רעגען אום) וכ' בשם חכם אחד וז"ל כי אמנם האיד העולה
היה

לַעֲלוֹת עַמִּים תַּחְתָּם׃ (כא) הִשָּׁמֶר אַל־
תֵּפֶן אֶל־אָוֶן כִּי עַל־זֶה בָּחַרְתָּ מֵעֹנִי׃
(כב) הֶן־אֵל יַשְׂגִּיב בְּכֹחוֹ מִי כָמֹהוּ מוֹרֶה׃
(כג) מִי־פָקַד עָלָיו דַּרְכּוֹ וּמִי־אָמַר פָּעַלְתָּ
עַוְלָה׃ (כד) זְכֹר כִּי־תַשְׂגִּיא פָעֳלוֹ אֲשֶׁר
שֹׁרְרוּ אֲנָשִׁים׃ (כה) כָּל־אָדָם חָזוּ־בוֹ אֱנוֹשׁ
יַבִּיט מֵרָחוֹק׃ (כו) הֶן־אֵל שַׂגִּיא וְלֹא נֵדָע
מִסְפַּר שָׁנָיו וְלֹא־חֵקֶר׃ (כז) כִּי יְגָרַע נִטְפֵי־
מים

ניכט אין אונגליקסנאכט — דאס פֿאָלקער קאָממען אונד פֿאָר דיר זיך הינקרימזען. (כא) אונד היטע דיך אויך! שנויבע ניכט נאך פֿאָלליגען פֿערדערבען — נאך וועלכעם שאָן מאנכמאהל אים עלענדע דוא דיך זעהנטעסט. (כב) ווען גאָטט מיט זיינער קראַפֿט ערהאבען זיך צייגט, ווער גלייכט איהם אין בעלעהרען? (כג) ווער וואגט עס זיין וועג איהם פֿאָרצושרייבען? אונד ווער איהם צו זאגען, דוא טהוסט אונגערעכט? — (כד) דענקע פֿיעלמעהר, זיין ווירקען צייגט גראָסע, דאס דיא מענשען צור איינזיכט געלאנגען. (כה) דאס אללע מענשען איהן נעהער שויען, אונד דער שטערבליכע קאן פֿאָן דיזער ענטפֿערנטען גאָטטהייט בעגריפֿפֿע האבען. (כו) דאס גאָטט גראָס איזט! אונבעגרייפֿליך גראָס, זיינער יאהרע צאהל איזט דיא אונענדליכקייט. (כז) פֿיר וועלכע וועניגקייט ער עס העלט, — פֿיר וועניגע וואססער־טראָפֿפֿען נור, ווען רעגען אום דעם
גאנ־

באור

לכן (אמר אל תשאף בליל עניך ומרודיך שיעלו עמים ויכרעו תחתם לפניך). (כא) וגם השמר מפנות לאון ועמל היותר גדול לבנען במות בפ"א כי אלהים צדיק, וכל דיניו כצדק עליכו. (כד) זכור כי מפעלו תוכל להשגיאו ולהכיר רוממותו. ולא מעמקי חכמות אך כל אדם שוררו וחזו (ל' למען שוררי) גבורות אלהים בכל עת בגבורות גשמים שיזכיר (והארכנו בזה הסימן בס' שירי קדש שיר ב' כו'.) (כז) כי יגרע נטפי כו' לדעתינו א' שישיג הבן אדם מגדולתו כמה פחיתות ודבר גרוע כאיזו נטפי מים (אם יזוקו מטר מכל הקיטור האלוי האידיי) אבלו ית' דבר קל
וגלוע

עַל־כַּנְפוֹת הָאָרֶץ׃ (ד) אַחֲרָיו ׀ יִשְׁאַג־קוֹל
יַרְעֵם בְּקוֹל גְּאוֹנוֹ וְלֹא יְעַקְּבֵם כִּי־יִשָּׁמַע
קוֹלוֹ׃ (ה) יַרְעֵם אֵל בְּקוֹלוֹ נִפְלָאוֹת עֹשֶׂה
גְדֹלוֹת וְלֹא נֵדָע׃ (ו) כִּי לַשֶּׁלֶג ׀ יֹאמַר הֱוֵא
אָרֶץ וְגֶשֶׁם מָטָר וְגֶשֶׁם מִטְרוֹת עֻזּוֹ׃ (ז) בְּיַד
כָּל־אָדָם יַחְתּוֹם לָדַעַת כָּל־אַנְשֵׁי מַעֲשֵׂהוּ׃

ותבוא

דורך דאס זיך אויף וועלטענענדען פֿערברייטענדע ליכט — (ד) דיא נא־
טור־שטימע טאָנט הינטער איהם הער, דאָרט לעסט ער זיינע דאָנ־
נערשטימע פֿאָרטראָללען אָהנע אויפֿענטהאלט, מאן הערעט דאס איינע
גאָטטערשטימע וועטטערט: — (ה) יא דאס איין גאָטט מיט דיעזער
וואונדערפֿאָללען שטימע וועטטערט, אונד ערהאבענעס צייגט, אונד
וויר וואָללען נאָך קיינע וויססענשאַפֿט געווינגען? —— (ו) אונד געבייט
ער דעם שנעע: ווערדע דער ערדע (ניטצליך) וואס רעגענגיססע איהר
זינד, אונד דעם רעגען (פֿערדיכטע) דיא אבציעלונגען זיינער מאכט; (ז) זאָ
זיעגעלט ער־יא אין הענדען אללער וועלט זיין מייסטער־זיעגעל, דאס

איהן

באור

יפול חשכת לילה בפ"א ויעוף בני תבל נוכל ללמד כי אמן נפלא י"ת מסדר
סדרי חלדו: (והארכנו בזה בספרי שירי קדש שיר ג' חרוז ל"א ל"ב ע"ש
ואני עתיד להבקיע עליו שחר הדפוס אי"ה:) (ד) ולא נדע בתמיה עדיין.
הכי לא נדע מגבורות רעמים וכל הטבעיים (ז) כי לשלג וגו' אין דעתי
פה נוחה בביאור המפרשים מלילת יחתום שיסגור המטר על עובדי השדה,
שאין זה מליצה במלת יחתום. ושמע אמרי: ידעת שהכתוב יכנה דבר גלוי
לעינים (שחקוק בכף היד) כמ"ש הן על כפים חקותיך א' שאהבת ישראל
אמת השם נגלה לכל האומות וכן א' פה הא-ל יתעלה חתם חותם האמן
אמתו י"ת בכף יד כל אדם, כלומר עשה בטבע ידיעת אלהותו (מגבורות
גשמיו ופלאי שלג ורעמים) דבר גלוי כאילו נחקק בכף כל אדם כי לשלג
אם יאמר לשלג הוא ארץ וגשם מטר (תועיל) לארץ, כגשם שמחמם
ומפרה בעת הקיץ כן יפרה השלג במעבה האדמה בחורף ומחממה אף
שמקרר למעלה כיון שהוא י"ת נטע בו כחות מתנגדות וכבר חקרו
המחקרים שזה יורנו שחפץ ידי אמן כונן תבל, אם נראה שני דברים
סותרים בטבעיי אחד ושניהם מועילים כמו הקור למעלה וחום למטה

מן

לז (א) אַף־לְזֹאת יֶחֱרַד לִבִּי וְיִתַּר מִמְּקוֹמוֹ
(ב) שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ בְּרֹגֶז קֹלוֹ וְהֶגֶה מִפִּיו
יֵצֵא׃ (ג) תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם יִשְׁרֵהוּ וְאוֹרוֹ
על

לז (א) אויך פאן דיזעם געגענשטאנד ערבעבט מיין הערץ, פעהרט פאן
זיינער שטעללע אויף. (ב) יא, האֶרעט נור זיינע ערשרעקענדע
שטיממע, איין הויך נור — דער זיינעם מונד ענטפעהרט. (ג) אונטער
דעם גאנצען האריצאנטע, קאן מאן בעטראכטונגען פאן איהם האבען —
דורך

באור

היה לאוי שיזדקק ויקנה קלות בעלייתו והנה יקרה לו הפך זה כי בסוף
עלייתו מתעבה עכ"ל. (ובשירי תפארת בהערות לחגורת הרביעית סי'
ט', עיין בשלמות שהאריך בענין זה, נפלאות, בהתהוות המטר (על
פסוק ומטר לא כתב ארצה) שרמזה תורה הקדושה מה שחקרו בזמנינו
שכבוא האידים לאויר העליון מתקשים, וע"י אש יסודי באויר העליון
כתך וכגל וזהו ומטר לא כתב והאריך: וע"ז יכוין הזקת המטר פה
ואקצר. ואמנם שבספרי כ"י (שירי קדש וביאורי דגל הלוי) על ס' בראשית
סי' ט' בדג"ה הארכתי במקראות אלו בביאורים אחרים ע"ד הפשט וז"ל כי
ג"ז גבורות הבורא בגשמיו שיורדין טפה טפה והבדיל בם בין נקב לנקב
והעבים ספוגיים ולא תבקענה ומקרא מלא (לעיל כ"ו) צרר מים בעביו
ולא נבקע ענן תחתם והו"ש כי יגרע ויתניע נטפי מים שירדו נטף נטף
(ער ציהט דיא וואלקען איין דאס זיא טראפפענווייזע דען רעגען אויס
דען דינסטען היגאב פלייסען) ויש בכוונת יזוקו כמזקק לאט לאט
במסננת מל"ש שמרים מזוקקים (ישעיה כ"ה) וְזִקַּק אותם כזהב (מלאכי ג')
כי כן מזקק הוא י"ת שתרדנה טיפות טפות ולא תהרסנה תבל' וכמאמרם
ז"ל (בבא בתרא ספ"ק) אילמלא שכי טפות יורדות מנקב א' היה העולם
מששטף, בין טפה לטפה לא נתחלף לי: כוונתם על זה הפלא' ובזה
מובן מליצת יגרע נטפי מים שיגרעם ויתניעם מדרך כאחת (ככ"ל כי
המפרשים כרחקו במליצת יגרע), וזה"ש אשר יזלו שחקים אם לא שבטבעי
המניעם מדרך כאחת, היו נוזלים שחקים ומרעיפים כאחת עלי אדם
רב ומחריבים תבל. אלו באורים קרובים במליצת (עלי אדם רב. המון
רבה), ולא כעיקרים מאמר רביעי פרק ח' שכ' רבר רחוק במ"כ בזה
(שהרי אנו רואים שיפלו בשביל תפלת רבים) ע"ש ובפי' מפרשו מו"ה
גדליה כ' רחוק מזה ע"ש) והארכתי שם בדגל הלוי ופה אקצר:
לז (ב) והגה מפיו יצא על הרעם הנורא א' שמעו כי קולו הוא המרגיז
תבל, וקל בעיניו כהגה להרעים: (ג) ישרהו, יוכלו להסתכל
כי אורו על כנפות הארץ כי מאור המנהיל וזורח לאט לאט בכועם לבל
יפול

עֲנַן אוֹרוֹ׃ (יב) וְהוּא מְסִבּוֹת ׀ מִתְהַפֵּךְ
בְּתַחְבּוּלֹתוֹ לְפָעֳלָם כֹּל אֲשֶׁר־יְצַוֵּם ׀ עַל
פְּנֵי תֵבֵל אָרְצָה׃ (יג) אִם־לְשֵׁבֶט אִם־
לְאַרְצוֹ אִם־לְחֶסֶד יַמְצִאֵהוּ׃ (יד) הַאֲזִינָה
זֹּאת אִיּוֹב עֲמֹד וְהִתְבּוֹנֵן ׀ נִפְלְאוֹת אֵל׃
(טו) הֲתֵדַע בְּשׂוּם־אֱלוֹהַּ עֲלֵיהֶם וְהוֹפִיעַ
אוֹר עֲנָנוֹ׃ (טז) הֲתֵדַע עַל־מִפְלְשֵׂי־עָב
מִפְלְאוֹת תְּמִים דֵּעִים׃ (יז) אֲשֶׁר־בְּגָדֶיךָ

בתחבולתיו ק׳ חמים

ברעבן געפֿיללט איזט — דער ווינד קאן וואָלקע זאמט רעגען פֿערשייכען• (יב) דען ענטגעגענגעזעצטע נאטורווירקונגען בעזיצט ער, פֿאָן גאָטטליכען ראטהשליססען פֿיר זיינע בעשטיממונגען איינגעזעצט, יע נאכדעם גאָטט עס בעפֿיעלט הינידען אויף דיזעם וועלטענרוים: (יג) — מאנכמאהל אלס צוכטרוטהע, מאנכמאהל אלס געברויך דעם גראדען וועלטענלויפֿס, אונד מאנכמאהל גאר צום איבערפֿלוס. ברינגט ער איהן הערבייא — (יד) פֿער־נעהמע דיעס איוב, ! שטעה'! בעטראכטע פֿערנער גאָטטעס וואונדער־ווערקע. (טו) אונד מערקסט דוא גאר וואס, ווען גאָטט, דען ווינדען אויפֿטראג גיבט, רעגענגיססע אין פֿיללע צו ברינגען? (טז) אונד ווייסט דוא נאָך האָהערע איינזיכטען אלס פֿאָן דער וואָלקענדעקקע — פֿאָן דעם ווייזען מייסטערס וואונדערטהאטען וויססען? (יז) זינד דיר דיא קליידער

שאָן

באור

דברי רד"ק בדי, בדויה אינו כ"ל) (יב) והוא הרוח יש בו מסבות מתהפכות כחות מתנגדות לפי פעלם שאת בם הגודל לפי מה שיצוים: (יג) אם לעונש בשערות, אם לארצו כפי הצורך למדולה טבעיית (לפי דברי השלם החכם דיג"יו האיטליאני בספרו תורה מן השמים) כי א ר ז ה"א למשקל מלשון רץ לפי החוקרים ארץ מהלכת במדולה ומזלות קבועים, א"כ מבואר במה שנדחקו פה רק כמ"ש לפי ארצו שכלול בו מדולה טבעיי' ומבלעדי זאת פשוט לפי צורך ארץ תמיד אם לחסד להשבע יתירה, חסד ל' תודות (טז) על מפלשי כ"ו התדע (יותר) ממפלשי עב נפלאותיו, על ל' ואל על יקראוהו (הושע) (הדתה) (ועיי' ביאור אוו"ז לעיל י' פ"ז) אם תחפוץ עוד בהלתה יתירה לדעתו (יז) אם לא תוכל

לסבול

(ח) וַתָּבוֹא חַיָּה בְמוֹ־אָרֶב וּבִמְעוֹנֹתֶיהָ
תִשְׁכֹּן׃ (ט) מִן־הַחֶדֶר תָּבוֹא סוּפָה וּמִמְּזָרִים
קָרָה׃ (י) מִנִּשְׁמַת־אֵל יִתֶּן־קָרַח וְרֹחַב
מַיִם בְּמוּצָק׃ (יא) אַף־בְּרִי יַטְרִיחַ עָב יָפִיץ
עֲנַן

איהן זיינע נאטור־קינדער אללע קעננען לערנען. (ח) שלייכט דאז ווילד אין זיינען אויפענטהאלט, בלייבט רוהיג אין דען וואָהנונגען. (ט) דא ערהעבט זיך פאָן דען איננערן קאמרן אייןווירבעל, רעגט איין קאלטער ווינד פאָן דען וועלטווינקעלן זיך. (י) פאָן דיעזעם גאָטטליכען וועהען ווירד מאנכמאהל אייז פעראורזאכט אונד מאנכמאהל פליסט ער וואססער אין מעכטיגער ערגיסונג — (יא) זעלבסט וועז שאָן דיא וואָלקע צום דורכ־ברעכען

באור

מן השלג במעבה אדמה: וגשם מטרות עזו ולגשם אם יצוה שיעשה מטרות (ל' רבות מן לשלח לי למטרה אבציעלונגען ולא מן מטר ל' גשם שמטר ל' זכר כנ"ל) כוונות חפץ עזו אז ביד כל אדם יחתום זאת לדעת כל אנשי מעשהו ר"ל לדעתו את האמן י"ת כל אנשי מעשהו. יחתום גלוי חותמו שהוא אמן הטבע שידעוהו כל אנשי תבל וע"ז מבואר קושי המליצה ר' פ' לשון גשם וע' רש"י פה שהרגיש בו ודחק והכלע"ד לפשוטו של מקרא כתבתי: (ח) ספר פלאי האל איך יבואו חיה ועזי בר ואי שדי במעונותיהם ובמארביהם, מרוח החזק אשר ישלח אל (ט) כי מן החדר תבוא סופה ומזרים מקרנות העולם מל' לזרו (ויקהל) תבוא קרה רוח קרה, וספר פלאי הרוח (י) מנשמת מנשיבת האל החזקה הזאת תבוא קרח, והנה ספר כי כחות מתנגדות אל הרוח — יש רוח מקרר, ויש רוח לא שפיים, שמכחו כל קפאון יזל למים, לפעמים יקרר ויתן קרח ולפעמים ימס ויתן מהקפאון ויעשה מהם רוחב מים בהלקה ובגזילה רבה (וזהו טעם מוצק מלשון והיא מוצקת, מזילה, כהר יוצק יסודם, וא"ל לאיה, וזה דבר חדש דלא כמפרשים). (יא) ולרוח יש כח גם כן לפעמים, אף ברי יטריח; אם העב מוטרח וממולא כמעט להבקות (לשון ויד ברא ומלשון וברא בחרבותם יחזקאל כ"ג שהוא ל' כריתה) אם העב ממולא עד שכמעט קט יכרת ויבקע ויריקו העבים, מ"מ הרוח יכול להפיץ ענן גשמיו, אור ל' גשם, (כי

דברי

(כג) שַׁדַּי לֹא־מְצָאנֻהוּ שַׂגִּיא כֹחַ וּמִשְׁפָּט
וְרֹב־צְדָקָה לֹא יְעַנֶּה׃ (כד) לָכֵן יְרֵאוּהוּ
אֲנָשִׁים לֹא יִרְאֶה כָּל־חַכְמֵי־לֵב׃
לח (א) וַיַּעַן־יְהוָה אֶת־אִיּוֹב מִנְ הַסְּעָרָה
וַיֹּאמַר׃ (ב) מִי זֶה ׀ מַחְשִׁיךְ עֵצָה
בְמִלִּין בְּלִי־דָעַת׃ (ג) אֱזָר־נָא כְגֶבֶר חֲלָצֶיךָ
וְאֶשְׁאָלְךָ וְהוֹדִיעֵנִי׃ (ד) אֵיפֹה הָיִיתָ בְּיָסְדִי־
אָרֶץ הַגֵּד אִם־יָדַעְתָּ בִינָה׃ (ה) מִי־שָׂם
מְמַדֶּיהָ כִּי תֵדָע אוֹ מִי־נָטָה עָלֶיהָ קָּו׃
(ו) עַל־מָה אֲדָנֶיהָ הָטְבָּעוּ אוֹ מִי־יָרָה אֶבֶן

מִן ק'

פנתה

וואונדערפֿאָללען הערליכקייט? (כג) פֿינדען וויר איהן דען ניכט? אלל־
מעכטיג, אונד אן קראפֿט מאַעסטעטיש גראָס? אינד דען גערעכטען
טוגענדהאַפֿטען מיססען וויר איהן אין לאָבאנשטימזמונגען, ניכט נענ־
נען? (כד) קאָננען אויס דיזען גרינדען יאַ אללע וועלט איהן פֿערעהרען
זאָללען דיזע וואהרהייטען דען אללע גייסטבעגאבטע מעננער ניכט איינ־
זעהען מיססען?

לח (א) נון אנטוואָרטעטע דער עוויגע דעם איוב אויס דעם שטור־
מע, שפּראך פֿאָלגענדעס: (ב) ווער איזט עס דער דיינע ראטה־
שליסע זאָ פֿערדיסטערן וויל, מיט אונגעגרינדעטען וואָרטען? (ג) גירי־
טע אלס מאן דיינע לענדען, איך וויל דיך פֿראגען, אנטוואָרטע מיר.
(ד) וואָ ווארסט דוא, אלס איך דיא ערדע גרינדעטע? זאג אָן ווען דוא
פֿאָן האָהער איינזיכט ביזט. (ה) ווער האט איהר מאאס בעשטיממט,
ווען דוא'ס ווייסט? ווער צאָג דיא מעססשנור איבער זיא? (ו) אונד
וואָרום

באור

(יותר) ראוי לכנות מצפון יותר , בודאי הוא אל (כג) הלא מצאנוהו שגיא
כח , ובוודאי בתמיה מדוע לא יְעַנֶּה לו בשידי ענות ונקרא שמו ג"כ רב
צדקה ומשפט , (כד) מדוע לא יראוהו ויבינו זאת כל חכמי לב: כנ"ל בסימן זה:
לח (ו) הכי ידעת על מה הטבעו כל אדניה? ומי היה הטעם והסב־

חַמִּים בְּהַשְׁקִט אֶרֶץ מִדָּרוֹם׃ (יח) תַּרְקִיעַ
עִמּוֹ לִשְׁחָקִים חֲזָקִים כִּרְאִי מוּצָק׃
(יט) הוֹדִיעֵנוּ מַה־נֹּאמַר לוֹ לֹא נַעֲרֹךְ מִפְּנֵי־
חֹשֶׁךְ׃ (כ) הַיְסֻפַּר־לוֹ כִּי אֲדַבֵּר אִם־אָמַר
אִישׁ כִּי יְבֻלָּע׃ (כא) וְעַתָּה ׀ לֹא־רָאוּ אוֹר
בָּהִיר הוּא בַּשְּׁחָקִים וְרוּחַ עָבְרָה וַתְּטַהֲרֵם׃
(כב) מִצָּפוֹן זָהָב יֶאֱתֶה עַל־אֱלוֹהַּ נוֹרָא הוֹד׃

שדי

שאָן איביערהייס, ווען דיא ערדע פֿאָם זידען שוויהל ווירד? (יח) וויא
ווילסט הוא בּיז אן דיא הימעל הינאנקלימען? וועלכע מעכטיג וויא
געגאָססענע שפּיעגעל זינד? (יט) זאגע, וויא זאָללען וויר מיט דעם בע-
שפּרעכען אונז וואָללען, דען וויה אונז אוים (אידדישעם) דונקעל ניכט
איינמאהל אידעאליזירען קאָננען? (כ) וויא? זאָלל אין מיינער רעדע פֿאָן
זיינער גראָססע אבגעהאנדעלט ווערדען. אָדער זאָלל דער מענש צופֿאָר
דיא בעטראכטונג מאכען, וועלך איינע ניכטיגקייט ער איזט? — (כא) נאָך
זאָלל מאן קיינע (העללע) איינזיכט האבען? דער וועלטענמייסטער אָפּפּענ-
בארט זיך אים פּירמאמענטע יא? וואָהל קאן איהנען איין ווייזער גייסט
נור ערקלעהרונג געבען. (כב) מוס גאָלד אוים דעם פֿערבאָרגענען הערויפֿ-
געהאָלט ווערדען, אום וויא פֿיעלמעהר ערקלעהרונגען פֿאָן גאָטטעס
וואונדער-

באור

לסבול חום בהשבל אלדך מטה אם ישיב רוחו החזק (עיי' גיטין סוף פ"ג
בחוזק הרוח) איך תרקיע? תמיד בדבורך חפצת להתווכח ולשפוט עם
אל, כדמיון שתרצה להרקיע עד רום שחקים. (כ) ע"י שני נדרים
נוכל לספר גדולותיו אם לספר רוב גבורותיו, או לספר קטנות אנושיותינו
והתאפסותינו, ובמה אדבר? היסופר בדיבורי לו (מגבורותיו) אם אדבר?
או יותר טוב שיסתכל איש, מקטנותו, כי יבולע, איך דבר מבולע ונפסד
עצמות בריאותו ועי"ז יכיר גדלת בוראו? (כא) ואיך לא יחכמו ויראו
אור והאלה בדעת גדולתו של מקום הלא (בהיר הבורא) ונוכל להסתכל
בגדולתו (ע"י גבורות שחקים), הלא יוכל רוח משכיל לטהר רעיוניהם,
ולהבינם כל אלה. (כב) אם מצפון יבוא זהב, אעכ"ו ממצפוני רעיונינו
והשגות לסוקות וקשות לאוי לנו מ"מ ללמוד גדולתו של הבורא, על
יותר

מְקוֹמוֹ׃ (יג) לֶאֱחֹז בְּכַנְפוֹת הָאָרֶץ וְיִנָּעֲרוּ
רְשָׁעִים מִמֶּנָּה׃ (יד) תִּתְהַפֵּךְ כְּחֹמֶר חוֹתָם
וְיִתְיַצְּבוּ כְּמוֹ לְבוּשׁ׃ (טו) וְיִמָּנַע מֵרְשָׁעִים
אוֹרָם וּזְרוֹעַ רָמָה תִּשָּׁבֵר׃ (טז) הֲבָאתָ
עַד־נִבְכֵי־יָם וּבְחֵקֶר תְּהוֹם הִתְהַלָּכְתָּ׃
(יז) הֲנִגְלוּ לְךָ שַׁעֲרֵי־מָוֶת וְשַׁעֲרֵי צַלְמָוֶת
תִּרְאֶה׃ (יח) הִתְבֹּנַנְתָּ עַד־רַחֲבֵי־אָרֶץ
הַגֵּד אִם־יָדַעְתָּ כֻלָּהּ׃ (יט) אֵי־זֶה הַדֶּרֶךְ
יִשְׁכָּן־אוֹר וְחֹשֶׁךְ אֵי־זֶה מְקוֹמוֹ׃ (כ) כִּי

ע' זעירא ע' זעירא תקחנו

שטעללע אן? (יג) דאָרט אן וועלטענענדען — וואָראן דוא אנפאססע קאָננטעסט — (נאך בעליבען) באָזעוויכטער הינאב צו שיטטעלן. (יד) יא דא מאָכטע זיא אומגעפאָרמט ווערדען וויא זיגעלטאָן — אונד פאָן דיר וויא אומגעקליידעט הערגעשטעללט ווערדען. — (טו) דיזם פרעפלער מאָכט' זיין גאנצעם (בעססערונגס) ליכט ענטצאָגען ווערדען — ווען וויא נור איין ארם זיך פרעך עמפאָר העבע, ער צערשמעטטערט ווירדע — (טז) ביזט דוא גידרונגעי אין דיא מעערעסקליפטע? האסט דוא איבער אָצעאנס־גרונד נאכפאָרשונגען געהאלטען? — (יז) זינד פאָר דיר אויפגעטהאן דיא טאָדעספפאָרטען, דען איינגאנג אינס שאטטענרייך שויטעסט דוא איהן? (יח) האסט דוא דיא אונגעהייערע וועלטברייטע ערגרינדעט, זאג' אן ווען דוא איהר גאנצעם ווייסט? (יט) וואָ איזט דער וועג, וואָ נאָך שאָפפונגסליכט וואלטעט, אונד וואָ דער פונקט וואָ שאָן דאז לעערע דיסטער אנפענגט? (כ) ווילסט דוא דיס מיט פינקטליכען גרענצען אין בעטראכט

באור

התחלת השחר, (יג) שהוא בכנפות הארץ, ששם יכולת לאחוז ותוכל לנער רשעים כהפלך תמיד (כ"א ו' ז') מדוע רשעים יחיו וכו' וכן הרבה. [והוא ע"ד משל ליודעי כדרך אוחז לנער מן השלחן שצריך לאחוז בקצותו] (כנ"ל ע"ד הפשט שנדחקו מאוד) (יד) אמר הלאה ע"ד המול. אם כדבריך תנער רשעים תתהפך התבל בחקי יסודה, (טו) כי אתה מיד תשמיד רשעים

זזד

וזרוע

פִּנָּתָהּ: (ז) בְּרָן־יַחַד כּוֹכְבֵי בֹקֶר וַיָּרִיעוּ
כָּל־בְּנֵי אֱלֹהִים: (ח) וַיָּסֶךְ בִּדְלָתַיִם יָם
בְּגִיחוֹ מֵרֶחֶם יֵצֵא: (ט) בְּשׂוּמִי עָנָן לְבֻשׁוֹ
וַעֲרָפֶל חֲתֻלָּתוֹ: (י) וָאֶשְׁבֹּר עָלָיו חֻקִּי
וָאָשִׂים בְּרִיחַ וּדְלָתָיִם: (יא) וָאֹמַר עַד־פֹּה
תָבוֹא וְלֹא תֹסִיף וּפֹא יָשִׁית בִּגְאוֹן גַּלֶּיךָ:
(יב) הֲמִיָּמֶיךָ צִוִּיתָ בֹּקֶר יִדַּעְתָּה °שַׁחַר

א׳ במקום ה׳ ידעת השחר ק׳

מקומו

ווארום זינד גאר איהרע גרונדפפיילער איינגעזענקט? וואָצו גאר ווארד דער עקשטיין איהר געלעגט? (ז) ווען קאָהרע דער מאָרגענ־שטערנע, אונד מיט (מעלאָדישען) יובעלטאָנען הייליגע רעגיאָנען גאָטט לאָבזינגען? — (ח) דעמנאך זאָללטען יא אויך דעם גאנצען וועלטמעער פפאָרטען פאָרגעריעגעלט זיין — בעפאָר עס אויס דעם מוטטערשאָאָס ענטברויזטע. (ט) איך זאָללטע אים עוויגען (קאָאָס) דונקעל עס פערמענטעלט בלייבען לאססען! אים אור־דיסטער עס פערהיללט לאססען, (י) אונד בראך איך עס דעננאָך אויף — מיט וועלכער פעסטזעצונג! — ריעגעל אונד פפאָרטע זעצטע איך איהם (יא) מיט מיינעם גאָטטליכען וואָרטע ,,נור ביז היהער — ניכט ווייטער!" אונד ריעם מוס דיינע שטאָלצע וואָגען העממען. (יב) אונטער דיינען פערלעבטען טאָגען, האסט דוא איינעם מאָרגען דאז דעממערן געבאָטהען? וויזעסט דוא דער מאָרגענראָטהע איהרע אנפאנגס־

שטעללע

באור

שירה אבן פנתה ומוסדות התבל? הלא יחדיו ירננו לי שרפים ורבבות מלאכים ואראלי קדש? (וזהו ברן יחד — כנ"ל) ור"ל הכי באת עד תכלית שדי בבראו תבל? (ח) ויכולתי לסוך ים בדלתים ויכולתי לשום ולהביאו בענן תהו ובהו הקדום בחסך וערפל הנצחיי — (ורצה האל לרמוז שהאדם לא יבין באמת למה הטבעו כל אדני תבל מטה, הכי צורך לאל בבריאת האדם שהוא מלך הברואים, הלא כל כוכבי בקר ובני אלהים לשמו יזמרו וירננו? ועל כן גם אתה לא תוכל להשיג אולי אם הש"י ישלח יסורין, למען קוות תהלת יה לספר שמו בכל הארץ, ישלחם, שיבינו פעולותיו שמדכא תמים וצדיק ביסורים ויבוא תהלת נצח לשופט העליון המדקדק עם סביביו כשערה והבן) (יב) הידעת והראית מקום

התחלת

אָב אוֹ מִי־הוֹלִיד אֶגְלֵי־טָל׃ (כט) מִבֶּטֶן
מִי יָצָא הַקָּרַח וּכְפֹר שָׁמַיִם מִי יְלָדוֹ׃
(ל) כָּאֶבֶן מַיִם יִתְחַבָּאוּ וּפְנֵי תְהוֹם יִתְלַכָּדוּ׃
(לא) הַתְקַשֵּׁר מַעֲדַנּוֹת כִּימָה אוֹ־מֹשְׁכוֹת
כְּסִיל תְּפַתֵּחַ׃ (לב) הֲתוֹצִיא מַזָּרוֹת בְּעִתּוֹ
ועיש

צייגעד דעם טהויעס טראָפּפען? (כט) אויס וועססען לייב ענטשפראנג דאז אייז? רייף דעם הימעלס, ווער געבאר איהן? (ל) דאס דיא וואססער ערשטאררען, שטיינען עהנליך זיך בערגען, אויף דעם אבי גרונדעס פלעכע איינפערלייבט ווערדען. (לא) קניפּפטעסט דוא דער פלעיאדען באנדע, לאָזעסט אָריאָנס קעטטען דוא? (לב) שריעבסט דוא דען קאָמעטען איהרע ציגע פאָר, דען באָרען אונד זיינע יונגען לייטעסט

באור

לחכמות עמוקות כאלה לא יספיקו שנות תבל) — ועכ"פ בדרך מליצה נא שילטרך לזה להאריך ימים. ובחכמה פתח פיהו החכם בלומנפעלד להשיג על הר"א וו"ז שרוצה סדור בסימן זה המלא מליצה על כל גדותיו, ונודע שדלוג מחשבת המליץ מרעיון לרעיון זה נועם המליצה ויפיה, וכאשר תרבה המליצה, כן ירבה וכן יפרוץ הרוס גבול הדבור הפשוטיי ובזה הושב הרא"וו"ז הרוצה לתת סדרים במליצה (בראש סימן זה) (ובענין זה תמלא נעם בס' מליצת ישרון לה"ר שלמה לעוויזאָהן) (לב) מזרות, בחלוף ר' עם ל', מענין מזלות, פה אשים מקום בקצר להודותך בענין חילוף כל דטל"נת עם זסש"רץ, והנה הר' בן זאב בספרו תל"ע עשה הערה ארוכה בענין טבח זבח והרבה אותיות מתחלפות, מדוע? והאריך בדחוקים, והאמת כי לא לבד בטבח זבח אך כל דטלנ"ת מתחלף עם זסש"רץ, כאשר אראך כי אין אות בדטלנ"ת זסש"רץ שלא יתחלפו ד' כתים ודרכים ובד"ה א' כתים ודרכים, חילוף ד' עם ר' של זסש"רץ ומדקדקים כתבו מלך שיווי מכתב לותם ואין לזה טעם אבל בשמלא מדוע יתחלפו כל דטלנ"ת וזסש"רץ מבואר גם זה: ר' מתחלפת עם נ', גם יהודה שת קליד לך. (הושע). וכתב רש"י (בערכין דף ל"ג ע"א) קליד מ' קלין דנון מתחלפת בדי"ם כמו נבוכד נצר נבוכדראצר, ט' עם ל' (עלה בעברית עטא בארמית) וכן כשדים מ' כלדיים ש' עם ל', נזעכו מ' נדעכו, ד' ר' ז'. חלוף זסש"רץ עם דטל"נת, ט' עם ז' טבח זבח, ל' עם ר', אלמנותיו מ' ארמנותיו (ישעיה י"ג כ"ב) כ"כ רש"י שם ושם אפונה אם הוא חילוף ועי' רד"ק שם שפירש ארמון הנעזב יקרא אלמנה כאשה עזובה, ובכתבינו לישעי' דמיתיו

תִּקָּחֶנּוּ אֶל־גְּבוּלוֹ וְכִי תָבִין נְתִיבוֹת בֵּיתוֹ׃
(כא) יָדַעְתָּ כִּי־אָז תִּוָּלֵד וּמִסְפַּר יָמֶיךָ רַבִּים׃
(כב) הֲבָאתָ אֶל־אֹצְרוֹת שָׁלֶג וְאֹצְרוֹת בָּרָד
תִּרְאֶה׃ (כג) אֲשֶׁר חָשַׂכְתִּי לְעֶת צָר לְיוֹם
קְרָב וּמִלְחָמָה׃ (כד) אֵיזֶה הַדֶּרֶךְ יֵחָלֶק
אוֹר יָפֵץ קָדִים עֲלֵי־אָרֶץ׃ (כה) מִי־פִלַּג
לַשֶּׁטֶף תְּעָלָה וְדֶרֶךְ לַחֲזִיז קֹלוֹת׃
(כו) לְהַמְטִיר עַל־אֶרֶץ לֹא־אִישׁ מִדְבָּר
לֹא־אָדָם בּוֹ׃ (כז) לְהַשְׂבִּיעַ שֹׁאָה וּמְשֹׁאָה
וּלְהַצְמִיחַ מֹצָא דֶשֶׁא׃ (כח) הֲיֵשׁ־לַמָּטָר
אב

טראכט נעהמען ? אונד זיכערע בעגריפֿפֿע פֿאָן דער באהן דיזעס
פלאטצעס האבען ? (כא) ווילסט דוא דיעס לערנען ? אָ זאָ מיססעסט
דוא נייא ערסט אומגעשאפֿפֿען ווערדען ! (כב) ביזט דוא געדרונגען
אין דעם שנעעס פֿאָררַאטהסקאממערן ? האסט דעם האגעלס נידער־
לאגע געזעהען ? (כג) דיא איך שפארטע פֿיר דיא צייט דער נאָטה,
פֿיר דען טאג דעם קריגעס אונד דער שלאכט. (כד) וואָ איזט דיא
באהן וואָ דאָרט דיא זאָננענשטראהלען אין שטראָמונגען זיך טהיילען,
דיא יעגליכען מאָרגען איבער דער ערדע זיך שטרייען ? (כה) ווער
טהיילט רעגענגיססע אין קאנעלע ? ווער בעשטיממט דעם וועטטער־
שטראהל זיינע באהן ? (כו) דאס עס רעגנע אויף מענשענלעערען
אָרט ? אין וויסטענייען פֿאָן נימאנד בעוואָהנט ? (כז) דאס זיך ער־
קוויקע אָדעס געפֿילד, אונד קראפֿטרייך דאז גרין עמפאָר שיסע.
(כח) האט דער רעגען איינען פֿאטער, אָדער ווער איזט דער ער־
צייגער

באור

ידוע אך כי תדרוש מאד תשכל ממך , וא״כ ימנע מרשעים (לעיל ט״ו) אורם —
לשוב אל ה׳ — והבן, (כא) אם תרצה לדעת כ״ז, גבול אור וחשך המאור,
אז דע שתצטרך להולד מחדש, ומספר ימיך יצטרכו להיות רבים (כי
לחכמות

בחכמה ונבלי שמים מי ישכיב: (לח) בצקת עפר למוצק ורגבים ידבקו: (לט) התצוד ללביא טרף וחית כפירים תמלא: (מ) כי ישחו במעונות ישבו בסכה למו ארב: (מא) מי יכין לערב צידו כי ילדו אל־אל ישועו יתעו לבלי־אכל:

לט (א) הידעת עת לדת יעלי־סלע חלל אילות תשמור: (ב) תספור ירחים תמלאנה וידעת עת לדתנה: (ג) תכרענה ילדיהן

ילדיו ק'

ערשיינונגען דורך וויזהייט? ווער לעסט דיא הימעלסשלייכע געלאססען ענטלעערען? (לח) דאס שטויב צור פעסטען מאססע זיך אומוואנדעלט, אונד שאללע אן שאללע זיך הענגט! (לט) עריאגסט דוא בייטע הינלענגליך דער לאווין? שטיללעסט דוא דיא פרעסבעגיער דער לייען? (מ) ווען זיא אין האהלען געשטרעקט לאגערן, אים געביש אויף לויער זיצען? (מא) ווער בערייטעט דעם ראבען דען פאנג, ווען דעססען יונגע צור אללמאכט שרייען, הערום אירדען אהנע נאהרונג? — —

לט (א) ווייסט דיא געבורטצייט דער געמזען דוא? בעוואכסט דער הירשקוה געבורטסנאטהען דוא? (ב) צעהלסט דוא דיא מאנדען איהרער טרעכטיגקייט, ווייסט דען פונקט איהרער געבעהרצייט (ג) ווען זיא זיך קרימנמענד איהרע יונגען ווערפען, איהרער שמערצען

באור

מ"מ שיעשה פעל משם ענין פרטי? לכן נ"ל כמ"ש (לעיל כ"ח) בסוף בפ' ראה ויספרה שהוא פעל משם ספר (שע"כ) וכמ"ש ר"מ לעשוי פי נכון בפ' ה' יספור (שרייבט נידער) ע"ש כן אמר פה המליץ מי מבני אדם יוכל לכתוב חדשות אותיות לאמור מה שיולדו במלואי שמים ויספר חדשות אשר תהיינה בשחקים ויכתבם בספר, בחכמתו כנ"ל (לז) נבלי עננים מריקים כנבל ונאד, מי ישכיב שיריקו למטה ולא יהרסו תבל וזהו מליצת ישכיב לדעתי והבן·

לט חולל, כמו קול ה' יחולל אילות (תהלים כ"ט) (ג) תפלחנה, תבקענה לאויר

וְעַיִשׁ עַל־בָּנֶיהָ תַנְחֵם׃ (לג) הֲיָדַעְתָּ חֻקּוֹת
שָׁמָיִם אִם־תָּשִׂים מִשְׁטָרוֹ בָאָרֶץ׃
(לד) הֲתָרִים לָעָב קוֹלֶךָ וְשִׁפְעַת־מַיִם
תְּכַסֶּךָּ׃ (לה) הַתְשַׁלַּח בְּרָקִים וְיֵלֵכוּ וְיֹאמְרוּ
לְךָ הִנֵּנוּ׃ (לו) מִי־שָׁת בַּטֻּחוֹת חָכְמָה אוֹ
מִי־נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה׃ (לז) מִי־יְסַפֵּר שְׁחָקִים
בחכמה

לייטעסט דוא? (לג) ביזט דוא קונדיג דעם הימעלס ארדנונגען? זעצטעסט דוא נאטורגאנג פֿעסט פֿיר דען ערדבאלל? (לד) געביטעסט דוא דען וואָלקען מיט האָהער שטיממע, דאס וואססערפֿלוטהען דיך בעשטראָמע? (לה) שיקסט דוא בליטצע דאמיט זיא געהען? זאגען זיא: היר זינד וויר צו דיינעם בעפֿעהלע. (לו) ווער זעצטע אין דונקעלן בעגעבענהייטען, מאנכע וויזהייט? אונד צייגט נאך דערען אויפֿהעללונג פֿערנינפֿטיגעם? (לז) ווער פֿערזוכט פֿאָראויס אללע נייע הימעלס־
ער־

באור

שם עם ואלמו לאלמות (יחזקאל מ׳) שענינו שערי החלון כנ"ל ואין פה מקומו כלל הדברים כל דטלנ"ת מתחלף עם זסש"רץ ומזה, שגם חדושה חדותה בדושים בדותים הוא מחילוף הנ"ל, והטעם כי כתבו מדקדקים (דיני קריא׳) זסש"רץ גם הוא ממוצא הלשון, אך דטל"נת בנגוע החניכים אל הלשון, וזסש"רץ בנגוע הלשון ותגיע אל השנים, והבן דקות זה א"כ בעזר מוצא שניהם, מלשון, וע"כ יתחלפו. ומזה תבין פה מזרות ת׳ מזלות, ותבין זה מבלי דוחק ה"ר בן זאב (ולא ראיתי מדקדק שכתב הענין זה על בוריו) כי בעל תורת ל"ע והחכם ר׳ וואלף מאיר בתורת ל"ע שלו לא הזכירוהו וראיתי שכ׳ סתם שמתחלף זסש"רץ עם דטל"נת ולא כ׳ מדוע, לכן כתבתיו שהוא כלל גדול בדקדוק, (לו) בטוחות, ברעיונים, כמו אמת חפצת בטחות (תהלים נ"א) עוד י"ל דבר עמוק: בטוחות ר"ל בדברים נעלמים מי שם לפעמים חכמה כי הוא י"ת מסבב הסבות שבסוף נראה בהם חכמה ובטרם קודם הם טוחות וסתומות ולהבין זה אמשול לך (איך טוחות היו ואיך חכמה בנדידות שנת המלך) ומי נתן לשכוי שם מקרה על ההסתכלות בלב, שכה ענינו הבטה עיונית מי יתן לאדם להבינם אחר ההסתכלות? (לז) מי יספר שחקים כדקו מפלסים, ודמ"ל בשם ראב"ע כ׳: כי יספר יתן דמות כעם הספיר לשחקים, וזה פי׳ נעים אבל רחוק
מ"מ

יְגִיעֶךָ: (יב) הֲתַאֲמִין בּוֹ כִּי־יָשׁוֹב זַרְעֶךָ
וְגָרְנְךָ יֶאֱסֹף: (יג) כְּנַף־רְנָנִים נֶעֱלָסָה אִם־
אֶבְרָה חֲסִידָה וְנֹצָה: (יד) כִּי־תַעֲזֹב לָאָרֶץ
בֵּיצֶיהָ וְעַל־עָפָר תְּחַמֵּם: (טו) וַתִּשְׁכַּח
כִּי־רֶגֶל תְּזוּרֶהָ וְחַיַּת הַשָּׂדֶה תְּדוּשֶׁהָ:
(טז) הִקְשִׁיחַ בָּנֶיהָ לְּלֹא־לָהּ לְרִיק יְגִיעָהּ
בְּלִי־פָחַד: (יז) כִּי־הִשָּׁהּ אֱלוֹהַּ חָכְמָה וְלֹא־
חָלַק לָהּ בַּבִּינָה: (יח) כָּעֵת בַּמָּרוֹם תַּמְרִיא
תִּשְׂחַק לַסּוּס וּלְרֹכְבוֹ: (יט) הֲתִתֵּן לַסּוּס
גְּבוּרָה הֲתַלְבִּישׁ צַוָּארוֹ רַעְמָה:
(כ) הֲתַרְעִישֶׁנּוּ כָּאַרְבֶּה הוֹד נַחְרוֹ אֵימָה:

ישיב ק׳

יחפרו

דיינע ארבייט איהם איבערלאססען? (יב) ערווארטעסט דוא פאָן איהם דאס ער דיינע פרוכט היימברינגען, אונד דיינע ערנדטע איינזאממעלן ווירד? (יג) וויא פראֶהליך זיך דאָרט איין געפידער זינגענד אויפשווינגט, איזט עס דעם שטאָרכעס פיטטיג אונד געפידער? (יד) וויא ער זאָרגענלאָז אויף דער ערדע זיינע אייער ליעגען, אונד אים זאנדע זיא ערווערמען לעסט (טו) אונאיינגעדענק, דאס זיא איין פוס צערקוועטשען, איין פעלדטהיער זיא צערטרעטען קאַן. (טז) פרעמד בלייבט ער זיינער ברוט אלס ווערע זיא ניכט זיין, אומזאָנסט וואר דיא מיהע, איזט אונבעקיממערט דאראָב, (יז) דען פערשטאנד ענטצאָג איהם גאָטט, טהיילטע איהם איבערלעגונג ניכט צו. (יח) דאָך שפאָרנט ער דען פלוג געגען היממעלסהאֶהע, פערהאֶהנט ער ראָס זאמט רייטער. (יט) גאבסט דעם ראָססע דוא זיינע קראַפט, שמיקטעסט דוא זיינען האלז מיט לערמענדען בעוועגונג? (כ) מאכסט דוא׳ס שפרינגען היישרעקען עהנליך, זיין שטאָלצעס וויהערן

באור

מכל הרים, ילך הוא למרעה — (יג) כנף רננים, יתמה ע״ד מליצה איך בששון ונעלסה מאד הכנף החסידה, באברתה ונוצתה ולא תשגיח כי

יַלְדֵיהֶן תְּפַלַּחְנָה חֶבְלֵיהֶם תְּשַׁלַּחְנָה׃
(ד) יַחְלְמוּ בְנֵיהֶם יִרְבּוּ בַבָּר יָצְאוּ וְלֹא־
שָׁבוּ לָמוֹ׃ (ה) מִי־שִׁלַּח פֶּרֶא חָפְשִׁי
וּמֹסְרוֹת עָרוֹד מִי פִתֵּחַ׃ (ו) אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי
עֲרָבָה בֵיתוֹ וּמִשְׁכְּנוֹתָיו מְלֵחָה׃ (ז) יִשְׂחַק
לַהֲמוֹן קִרְיָה תְּשֻׁאוֹת נוֹגֵשׂ לֹא יִשְׁמָע׃
(ח) יְתוּר הָרִים מִרְעֵהוּ וְאַחַר כָּל־יָרוֹק
יִדְרוֹשׁ׃ (ט) הֲיֹאבֶה רֵּים עָבְדֶךָ אִם־יָלִין
עַל־אֲבוּסֶךָ׃ (י) הֲתִקְשָׁר־רֵים בְּתֶלֶם
עֲבֹתוֹ אִם־יְשַׂדֵּד עֲמָקִים אַחֲרֶיךָ׃
(יא) הֲתִבְטַח־בּוֹ כִּי־רַב כֹּחוֹ וְתַעֲזֹב אֵלָיו
יְגִיעֶךָ

צען זיך ענטלאדען? (ד) דיזע ברוט געדייהעט, וועכסט אינס פרייע, לויפט הינוועג קיינס קאממט צוריק, (ה) ווער גאב דעם ווילדען עזעל זיינע פרייהייט, ווער לאזט דעם וואלדעזעלס באנדע, (ו) דעם איך דיא ווילדניס צור בעהויזונג גאב, אדע וויסטע צור לאגערשטעטטע? (ז) דא פערשפאטטעט ער שטעדטישעס גערייש, דעם טרייבערס טאבען האָרט ער ניכט. (ח) אויף דען בערגען ערשפעהעט ער זיך זיינע ווידע, אללען קרייטערן שפיהרט ער נאך. (ט) ווירד דער וואלדשטיער דיר דיענען וואללען, אונד בייא דיינער קארגען קריפפע איבערנאכטען? (י) קאננסט דוא איהן אן דיינען פפלוג שפאננען, ווירד ער דיא פעלדער עגגען הינטער דיר? (יא) קאננסט דוא וויל זיינע קראפט גראס איזט, פערטרויען, אונד
דיינע

באור

לאויל העולם, כמו, פולח ובוקע, (תהלים) (ד) בבר, חית השדה, ת״א חיות ברא (ח) יתור. מל׳ ויתורו את הארץ, והטעם זרות, שהיה להנקד בקמץ, ואולי הוא גם על משקל יגול, והענין מה שיכולין לתור
מכל

חפר אכל למרחוק עיניו יביטו: (ל) ואפרחו
יעלעו־דם ובאשר חללים שם הוא:
מ (א) ויען יהוה את־איוב ויאמר: (ב) הרב
עם־שדי יסור מוכיח אלוה יעננה:
(ג) ויען איוב את־יהוה ויאמר: (ד) הן
קלתי מה אשיבך ידי שמתי למו־פי:
(ה) אחת דברתי ולא אענה ושתים ולא
אוסיף: (ו) ויען־יהוה את־איוב מנו סערה
ויאמר: (ז) אזר־נא כגבר חלציך אשאלך
והודיעני: (ח) האף תפר משפטי תרשיעני
למען תצדק: (ט) ואם זרוע כאל ׀ לך

ואפרחיו ק׳ מן ק׳ ובקול

ווייטע פֿערנען דרינגען זיינע בליקקע, (ל) אונד זיינע יונגען שלירפּען
בלוט, דאָרט וואָ לייכען זינד טריפט מאן איהן.

מ (א) דער עוויגע פֿוהר פֿערנער צו איוב פֿאָרט אונד שפּראך: (ב) ווילל
דער מיט דער אללמאכט שטרייטענדע פֿערנער מאָראל האָדען,
אָדער האט דער גאָטטעסטאדלער אויך דא עטוואס צו אנטוואָרטען?
(ג) איוב פֿערזעטצטע אונד שפּראך: (ד) בעשעהמט בין איך! וויא קאן
איך דיר אנטוואָרטען? איך לעגע דיא האנד אויף מיינען מונד. (ה) איינ-
מאהל שפּראך איך דרייסט, ניע אבער מעהר — איין צווייטעס מאהל —
איך וואגע עס נימּמערמעהר —. (ו) דער עוויגע בעגאן פֿערנער אויס
דעם שטורמע אונד שפּראך: (ז) ריסטע דיך דאָך אלס מאן. איך וויל
דיך פֿראגען דוא אנטוואָרטע מיר: (ח) וויללסט דוא נאָך מיינע גערעכטיגקייט
טאדלען, מיך בעשולדיגען דאמיט דוא גערעכט זייעסט? (ט) האסט
דוא

באור

מ הרוב מקור כמו סס, אמר יריב עם שדי, הכי לנוכו לשמוע עוד
מוסר? או יודע אתה מוכיח אל לענות מה על זאת? (ה) פעם
אחת

(כא) יַחְפְּרוּ בָעֵמֶק וְיָשִׂישׂ בְּכֹחַ יֵצֵא
לִקְרַאת־נָשֶׁק׃ (כב) יִשְׂחַק לְפַחַד וְלֹא
יֵחָת וְלֹא יָשׁוּב מִפְּנֵי־חָרֶב׃ (כג) עָלָיו תִּרְנֶה
אַשְׁפָּה לַהַב חֲנִית וְכִידוֹן׃ (כד) בְּרַעַשׁ
וְרֹגֶז יְגַמֶּא־אָרֶץ וְלֹא יַאֲמִין כִּי־קוֹל שׁוֹפָר׃
(כה) בְּדֵי שֹׁפָר ׀ יֹאמַר הֶאָח וּמֵרָחוֹק יָרִיחַ
מִלְחָמָה רַעַם שָׂרִים וּתְרוּעָה׃ (כו) הֲמִבִּינָתְךָ
יַאֲבֶר־נֵץ יִפְרֹשׂ כְּנָפָו לְתֵימָן׃ (כז) אִם־
עַל־פִּיךָ יַגְבִּיהַּ נָשֶׁר וְכִי יָרִים קִנּוֹ׃ (כח) סֶלַע
יִשְׁכֹּן וְיִתְלֹנָן עַל־שֶׁן־סֶלַע וּמְצוּדָה׃ (כט) מִשָּׁם

כנפיו ק׳ חפר

וויהערן — וויא פרעכטיג פֿורכטבאר! (כא) שטאמפפט דען באָדען, האט פֿריידיגעס געפֿיהל — שרייטעט דעם וואפפֿענפלאץ לוסטיג ענטגעגען. (כב) פֿערשפּאָטטעט אללע פֿורכט, קעננט קיינע אנגסט וויכט ניכט דער דראָהענדען קלינגע. (כג) שאָן זויזט דער קאָכער איבער איהן שאָן בליצט שפּעער אונד לאנצע, (כד) מיט שטירמישער אונגעדולד שטאמפּפט עס אין דען באָדען, דאָך אכטעט׳ס ניכט דער פּאָזוינען שטים; (כה) יע לויטער דיא פּאָזוינע, יע מעהר עס וויהערט, פֿיהלט שאָן דיא פֿערנע שלאכט, דער פֿעלדהערן דאָננערשטיממע אונד לערמען. (כו) לעהרט דיין פֿערשטאנד דען האביכט זיינען פֿלוג ווען זיינען פֿיטטיג ער נאך זידען ברייטעט? (כז) ערהעבט אויף דיי־נען בעפֿעהל דער אדלער זיך, ווען ער זיינע ברוט עמפּאָר טרעגט? (כח) אויף פֿעלזען וואָהנט אונד ניסטעט ער, אויף פֿעלזענצאהן אונד פֿעסטונגסצינגע, (כט) פֿאָן דאָרט ערשפּעהט ער נאהרונג זיך, אין

ווייטע

באור

תעוזו גיליה ומפרוקיה, (כג) תרנה אשפה, לשון רנה הרמת קול
הרוג

בַּרְזֶל׃ (יט) הוּא רֵאשִׁית דַּרְכֵי־אֵל הָעֹשׂוֹ יַגֵּשׁ
חַרְבּוֹ׃ (כ) כִּי־בוּל הָרִים יִשְׂאוּ־לוֹ וְכָל־חַיַּת
הַשָּׂדֶה יְשַׂחֲקוּ־שָׁם׃ (כא) תַּחַת־צֶאֱלִים יִשְׁכָּב
בְּסֵתֶר קָנֶה וּבִצָּה׃ (כב) יְסֻכֻּהוּ צֶאֱלִים
צִלֲלוֹ יְסֻבּוּהוּ עַרְבֵי־נָחַל׃ (כג) הֵן יַעֲשֹׁק
נָהָר לֹא יַחְפּוֹז יִבְטַח ׀ כִּי־יָגִיחַ יַרְדֵּן אֶל־
פִּיהוּ׃ (כד) בְּעֵינָיו יִקָּחֶנּוּ בְּמוֹקְשִׁים יִנְקָב־
אָף׃ (כה) תִּמְשֹׁךְ לִוְיָתָן בְּחַכָּה וּבְחֶבֶל

תשקיע

גאָססענעם ערץ גלייך, זיינע קנאָכען דיכט וויא אייזען שטאנגען. (יט) אונד
דיעזער איזט איין אנפאנג נור פאָן נאַטטעס ווערקען דער מיט איהם פעכ־
טען וויל ווירד גערנע ענדליך דאז שווערדט שטרעקען — (כ) דיא בערגע
טראגען פוטטער איהם, אללעס ווילד דעם פעלדעס שערצט פאָר איהם.
(כא) דאָרט לעגט ער זיך אים געשטרייך הין, פערבירגט אונטערם שילפ־
ראָהר זיך. (כב) שאטטיגעס געביש פליכט זיך צום אבדאך איהם, דעם
באכעס ווידען שלינגען זיך אום איהן. (כג) ער העמזמט דעם שטראמעס
לויף צוריק — דאס ער ניכט זאָ שנעלל פליעסע. בלייבט פעסט, שטאָסט
איהם אויך איין ירדן שטירמיש אין ראכען. (כד) ווער איהן גלויבט אין
זיינען קוועללען צו פאנגען, דעם דורכבייסט ער דיא נעטצען מיט דער
נאזע — (כה) קאננסט דוא דאז קראָקאדילל אם אנגעל ציהען אונד דאז
פאנג־

באור

(יט) הוא ראשית, רק בתחלה וסמן דבר קטן הוא זה מגבורת נפלאות
דרכי אל, העושו אשר רוצה לענותו ולהשפילו, לסוף בעצמו ירצה להגיש
חרבו כדרך עושי שלום במלחמה: עושו ל' ועשותם השעים (ע' למעלה
ל"ג ד') ומזה כ"ל ל' עיסה בתלמוד לפי שלשון העיסה, ומהדכין, ומכתפין
אותו ביד׳ (כג) יעשוק הנהר מלכת במרוצה, למען לא יחפוז במרוצתו
(כד) כ"ל ביאור הכתוב, מי שרוצה לקחתו וללכדו במעיניו (ובעיניו ל'
עין הנהר, עין יעקב (הברכה) במוקשיו ותלודותיו ינקב אף בם ובאפו
ובחוטמו יהדקם הדוס ועבר (ודמוהו אל דג שרוצים ללכדו במעיניו שגדל

שם

וּבְקוֹל כָּמֹהוּ תַרְעֵם: (י) עֲדֵה־נָא גָאוֹן
וָגֹבַהּ וְהוֹד וְהָדָר תִּלְבָּשׁ: (יא) הָפֵץ עֶבְרוֹת
אַפֶּךָ וּרְאֵה כָל־גֵּאֶה וְהַשְׁפִּילֵהוּ: (יב) רְאֵה
כָל־גֵּאֶה הַכְנִיעֵהוּ וַהֲדֹךְ רְשָׁעִים תַּחְתָּם:
(יג) טָמְנֵם בֶּעָפָר יָחַד פְּנֵיהֶם חֲבֹשׁ
בַּטָּמוּן: (יד) וְגַם־אֲנִי אוֹדֶךָּ כִּי־תוֹשִׁעַ
לְךָ יְמִינֶךָ: (טו) הִנֵּה־נָא בְהֵמוֹת אֲשֶׁר־
עָשִׂיתִי עִמָּךְ חָצִיר כַּבָּקָר יֹאכֵל: (טז) הִנֵּה־
נָא כֹחוֹ בְמָתְנָיו וְאֹנוֹ בִּשְׁרִירֵי בִטְנוֹ:
(יז) יַחְפֹּץ זְנָבוֹ כְמוֹ־אָרֶז גִּידֵי פַחֲדוֹ יְשֹׂרָגוּ:
(יח) עֲצָמָיו אֲפִיקֵי נְחוּשָׁה גְּרָמָיו כִּמְטִיל

פחדיו ק׳ ברזל

דוא פֿעסטען ארם וויא גאָטטעסארם, קאנסט מיט מעכטיגער שטיממע דוא, וויא ער דאָננערן? (י) שמיקע דיך מיט שטאָלץ אונד האָהייט, קליידע דיך מיט פראכט אונד שאָנהייט. (יא) שליידערע דיינע צאָרנעס פֿייֿלע אומהער. בליקקע גרויזאם אויף אללעס שטאָלצע. דעמיטהיגע עס. (יב) יא בליקקע היין אויף אללעס שטאָלצע אונטערדריקקע עס, צער־שטאמפֿע אללע פֿרעפֿלער אויף איהרער שטעללע. (יג) פֿערזענק זיא טיעף אין דיא ערדע אללעזאמט, פֿערהיללע דאז אנגעזיכט איהנען אים דיסטער. (יד) זאָדאן ווירדע איך דיך לויט ריהמען דאס דיינע רעכטע געוואלטיג רעטטען קאן — — (טו) זיהע דארט דען וואססער־שטיער דען איך זאָ לייכט אלס דיך שוף. וויא דאז רינד נעהרט עס זיך פֿאָם גראזע. (טז) זיה׳ דיא קראפֿט אין זיינען לענדען, וועלכע פֿעסטע אין דען מוסקעלן זיינעס בויכעס. (יז) ריכטעט זיינען שווייף וויא איינע צעדער אויף, זיינער האָדען נערפֿען זינד פֿעסט פֿערצווייגט. (יח) זיין געביין גע־ גאָססענעס

באור

אמת דברתי לא עוד אוסיף (טו) עמך בשוה כדומה לך, נקל כמו שבראתיך הוא

יִתְיַצָּב׃ (ג) מִי הִקְדִּימַנִי וַאֲשַׁלֵּם תַּחַת
כָּל־הַשָּׁמַיִם לִי הוּא׃ (ד) לֹא־אַחֲרִישׁ
בַּדָּיו וּדְבַר גְּבוּרוֹת וְחִין עֶרְכּוֹ׃ (ה) מִי
גִלָּה פְּנֵי לְבוּשׁוֹ בְּכֶפֶל רִסְנוֹ מִי יָבוֹא׃
(ו) דַּלְתֵי פָנָיו מִי פִתֵּחַ סְבִיבוֹת שִׁנָּיו אֵימָה׃
(ז) גַּאֲוָה אֲפִיקֵי מָגִנִּים סָגוּר חוֹתָם צָר׃
(ח) אֶחָד בְּאֶחָד יִגַּשׁוּ וְרוּחַ לֹא־יָבֹא בֵינֵיהֶם׃
(ט) אִישׁ־בְּאָחִיהוּ יְדֻבָּקוּ יִתְלַכְּדוּ וְלֹא
יִתְפָּרָדוּ׃ (י) עֲטִישֹׁתָיו תָּהֶל אוֹר וְעֵינָיו
כְּעַפְעַפֵּי־שָׁחַר׃ (יא) מִפִּיו לַפִּידִים יַהֲלֹכוּ
כידודי

בייא זיינעם אנבליקקע הינשטירצט. (ג) ווען ניאמאנד זאָ טאָללקיהן
איזט איהן אויפצורייצען, ווער איזט'ס דער זיך געגען מיך עמפאָר טהון
וויל? (ג) ווער וויל פאָר מיר טרעטען? דאס איך איהם בעלאָהנונג
שולדיג בין, איך דעם אללעס אונטערם פירמאמענטע געהאָרט. (ד) איך
ברויכע ערסט ניכט מיט זעלטענהייטען פאָן מיר שווייגען צו מאכען מיט
ערצעהלונגען פאָן מאכט אונד ריסטונג, גלייך פאָן איהם — — (ה) ווער
האט נאָך יע איהם דיא דעקקע געליפטעט? ווער וואגטס אין זיין דאָפ-
פעלגעבים צו גרייפען. (ו) ווער זיינעם ראכענס פפאָרטע צו עפנען, שאָן
אום זיינע צעהנע רוהעט שרעקען, (ז) שטאָלץ ליגט אום זיינע שטארקע
פאנצער, דיא ענג' געשלאָססען, פעסט וויא פערזיעגעלט ליגען. (ח) איינס
אנס אנדערע דיכט געאָרדנעט, קיינע לופט קאן דורכדריגען, (ט) איינס
האפטעט אנס אנדערע, פעסטשליעסענד אונד אונצערטרענליך. (י) זיין
ניעסען שטראהלט בליטצענד, זיינע אויגען גלענצען וויא מאָרגענראָטהען
ווימפערן

באור.

כל איש נכזבה, וגם אל מראיו יוטל ויפול איש מראה ואין אכזר
לעורר אותו מכ"ש אותי מי יתיצב כנגדי (ג) אנכי בגבורתי לא אצטרך
להאריך בספורים כולאים כאשר בגבורות לויתן, ובערכו — (ו) שיעור
גאוה

תַּשְׁקִיעַ לְשֹׁנוֹ׃ (כו) הֲתָשִׂים אַגְמֹן בְּאַפּוֹ
וּבְחוֹחַ תִּקּוֹב לֶחֱיוֹ׃ (כז) הֲיַרְבֶּה אֵלֶיךָ
תַּחֲנוּנִים אִם־יְדַבֵּר אֵלֶיךָ רַכּוֹת׃
(כח) הֲיִכְרֹת בְּרִית עִמָּךְ תִּקָּחֶנּוּ לְעֶבֶד
עוֹלָם׃ (כט) הַתְשַׂחֶק־בּוֹ כַּצִּפּוֹר וְתִקְשְׁרֶנּוּ
לְנַעֲרוֹתֶיךָ׃ (ל) יִכְרוּ עָלָיו חַבָּרִים יֶחֱצוּהוּ
בֵּין כְּנַעֲנִים׃ (לא) הַתְמַלֵּא בְשֻׂכּוֹת עוֹרוֹ
וּבְצִלְצַל דָּגִים רֹאשׁוֹ׃ (לב) שִׂים־עָלָיו כַּפֶּךָ
זְכֹר מִלְחָמָה אַל־תּוֹסַף׃
מא (א) הֵן־תֹּחַלְתּוֹ נִכְזָבָה הֲגַם אֶל־מַרְאָיו
יֻטָל׃ (ב) לֹא־אַכְזָר כִּי יְעִירֶנּוּ וּמִי הוּא לְפָנַי

יעורנו ק׳ יתיצב

פאנגזייל אין זיינע צונגע זענקען? (כו) קאננסט דיא הארפונע דוא אין
זיינע נאזע דריקקען, מיט האקען זיין קיהן דורכבארען. (כז) ווירד ער מיט
ביטטען דיך איבערהייפען אדער זאנפט דיך אנרעדען. (כח) ווירד ער בונד
מיט דיר שליעסען קאנסט דוא איהן צום עוויגען שקלאפען נעהמען?
(כט) ווירסט דוא מיט איהם וויא מיט איינעם פאגליין שערצען אדער
דיינען מעדכען צום שמוק איהן בינדען? (ל) ווערדען צויבערער וואגען
איהן נאכצושטעללען? ווערדען קויפלייטע איהן הינטער זיך פערטהיילען?
(לא) קאננסט דוא מיט שטאכעלן זיינע הויט, זיינען קאפף מיט האקען
פיללען? (לב) וואג עס נור האנד אן איהן צו לעגען. דוא ווירסט אן קיינען
קאמפף מעהר דענקען וואללען:
מא (א) זיהע! ווען אללע צופערזיכט הינשווינדעט. ווען מאן שאן
בייא

באור

סם), ועל זה המין (בהמות) ספרו שבלשון מצרים נקרא כן וביאורו
וואססער שטיער·
מא· הנכון כאשר התחי' דת"ל ק' מ"א מן הן תוחלתו ושיעור הכתו' אם תוחל,
כל

לו אבני־קלע׃ (כא) כקש נחשבו תותח
וישחק לרעש כידון׃ (כב) תחתיו חדודי
חרש ירפד חרוץ עלי־טיט׃ (כג) ירתיח
כסיר מצולה ים ישים כמרקחה׃ (כד) אחריו
יאיר נתיב יחשב תהום לשיבה׃ (כה) אין
על־עפר משלו העשו לבלי־חת׃ (כו) את־
כל־גבה יראה הוא מלך על־כל־בני־
שחץ׃

ויען

וויא מארשעם האלץ דאז ערץ. (כ) דעם באגענס זאהן בריננט איהן ניכט צור פֿלוכט, שליידערשטיינע ווערדען איהם צו שטאפפעלן. (כא) גלייך שטראה־האלמע זינד איהם קיילע. ער פֿערשפאטטעט דאז געקלירר דער שפעערע: (כב) שארפֿע קיעזעל זינד אונטער איהם, אויף דען שפיטציגסטען שטיינען אים שלאממע דעהנט ער זיך — (כג) ער מאכט דיא טיעֿפֿע ברויזען וויא איינען טאפֿף, ער טריעבט דאז מעער וויא איינען זאלבען מאֶרזער. (כד) איינע העללע באהן ווירד הינטער איהם, אונד גרויע ערשיינט דאז מעער. (כה) עס זינד זיינעס גלייכען ניכט היניעדען. דיא זיך זא אונערשיטטערט בענעהמען מאֶכטען. (כו) זעלבסט ווען ער שניידענדעס ווערקצייג אים האֶכסטען שוואונגע זיהט — ער איבער העבט זיך איבער אללע געגענשטענדע דער ווילדהייט —.

איוב

באור

ל' פלח רכב) תחתיו, חלק התחתון שבו כנ"ל ובתרגומו (כא) ירפד חרוץ ל' מורג חרוץ, ר"ל דבר חד בתחתית המים לו רפוד למטה· (כד) אי בגבולים משלו ודוגמתו העשו כמו הילכו ל' רבים, שיעשו כבלתי חתים, (כה) אף אם יראה חרבות ואתים וכל כלי זיין (ל' מחרשתו ואת אתו שמואל א' י"ג) בגובה התעופפות נגדו, ותבין שלכן כ' את בלידי פהן נגד הכלל: דלא כדברי החכם בלומנפעלד, שכתב שיש פה זרות בזה שכ' את

כִּידוֹדֵי אֵשׁ יִתְמַלָּטוּ׃ (יב) מִנְּחִירָיו יֵצֵא
עָשָׁן כְּדוּד נָפוּחַ וְאַגְמֹן׃ (יג) נַפְשׁוֹ גֶּחָלִים
תְּלַהֵט וְלַהַב מִפִּיו יֵצֵא׃ (יד) בְּצַוָּארוֹ יָלִין
עֹז וּלְפָנָיו תָּדוּץ דְּאָבָה׃ (טו) מַפְּלֵי בְשָׂרוֹ
דָבֵקוּ יָצוּק עָלָיו בַּל־יִמּוֹט׃ (טז) לִבּוֹ יָצוּק
כְּמוֹ־אָבֶן וְיָצוּק כְּפֶלַח תַּחְתִּית׃ (יז) מִשֵּׂתוֹ
יָגוּרוּ אֵלִים מִשְּׁבָרִים יִתְחַטָּאוּ׃ (יח) מַשִּׂיגֵהוּ
חֶרֶב בְּלִי תָקוּם חֲנִית מַסָּע וְשִׁרְיָה׃
(יט) יַחְשֹׁב לְתֶבֶן בַּרְזֶל לְעֵץ רִקָּבוֹן נְחוּשָׁה׃
(כ) לֹא־יַבְרִיחֶנּוּ בֶן־קָשֶׁת לְקַשׁ נֶהְפְּכוּ־

לו

ווימפערן. (יא) אויס זיינעם ראכען שיעסען פלאממען, פייער פונקען
ענטשפרודעלן איהם, (יב) זיינע נאזענלאכער דאמפפען רויך, וויא קאכענ-
דער טאפף אונד קעססעל: (יג) זיין הויכען קאן קאהלען ענטצינדען,
פלאממענווערמע ענטשטייגט זיינעם מונדע: (יד) אויף זיינעם נאקקען
וויילט מאכט, איהם וואנדעלט זיך יעדע טרויער אין פריידע — (טו) דיא
פעטטקלומפען זיינעם קארפערס זינד דיכט, ליגען נעגאססען אויף איהם
אונבעוועגבאר. (טז) וויא קיזעל הארט איזט זיין ברוסטטהייל, פעסט
וויא דער מיהלשטיין זיין הינטערקארפער: (יז) פאר זיינעם ערהעבען
ציטטערן מעכטיגע, דיא אללער ליידען ענטהאבען זינד: (יח) דאז
שווערדט דאז איהן טריפט בלייבט ניכט גאנץ, דער וואורפשפיעס אונד
פפייל שפרינגט צוריק. (יט) אייזען אכטעט ער דעם שטראה עהנליך,
וויא

באור

גאוה סביבות אפיקי מגינים, סביבות דפסוק ה' נמשך הנה כנ"ל.
(טז) יגורו גבורים חסר מכל סבב ולדות ינקו — ע' לר"ק (טז) לבו,
החלק שלמעלה אלא חזק כאבן. וכן יצוק בחוזק כפלח. (הוא דיחים
ל'

רֵעֶיךָ כִּי לֹא דִבַּרְתֶּם אֵלַי נְכוֹנָה כְּעַבְדִּי
אִיּוֹב׃ (ח) וְעַתָּה קְחוּ־לָכֶם שִׁבְעָה־פָרִים
וְשִׁבְעָה אֵילִים וּלְכוּ ׀ אֶל־עַבְדִּי אִיּוֹב
וְהַעֲלִיתֶם עוֹלָה בַּעַדְכֶם וְאִיּוֹב עַבְדִּי
יִתְפַּלֵּל עֲלֵיכֶם כִּי ׀ אִם־פָּנָיו אֶשָּׂא לְבִלְתִּי
עֲשׂוֹת עִמָּכֶם נְבָלָה כִּי לֹא דִבַּרְתֶּם אֵלַי
נְכוֹנָה כְּעַבְדִּי אִיּוֹב׃ (ט) וַיֵּלְכוּ אֱלִיפַז
הַתֵּמָנִי וּבִלְדַּד הַשּׁוּחִי צֹפַר הַנַּעֲמָתִי וַיַּעֲשׂוּ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶם יְהוָה וַיִּשָּׂא יְהוָה אֶת־
פְּנֵי אִיּוֹב׃ (י) וַיהוָה שָׁב אֶת־שְׁבִית אִיּוֹב
בְּהִתְפַּלְלוֹ בְּעַד רֵעֵהוּ וַיֹּסֶף יְהוָה אֶת־

שבות ק' כל

דען ניאמאנד פֿאָן אייך שפּראך זאָ ריכטיג פֿאָר מיר, וויא נון מיין קנעכט איוב: (ח) נעהמעט נון זיעבען שטיערע אונד זיעבען ווידדער געהעט דאמיט צו מיינעם קנעכטע איוב ברינגעט זיא אלס גאנצאָפּפֿער פֿיר אייך דאר; מיין קנעכט איוב אבער זאָלל פֿיר אייך בעטהען; נור ריקזיכט זיינער ווערדע איך אייער אונריכט אייך ניכט ענטגעלטען לאססען — דען איהר האכט ניכט זאָ ריכטיג פֿאָר מיר געשפּראָכען וויא מיין קנעכט איוב. (ט) זאָ גינגען אליפז דער תמניטע, בלדד דער שוחיטע, צופר דער נעמתיטע, אונד טהאטען וויא דער עוויגע איהנען געזאגט, אונד גאָטט געוועהרטע איוב'ס ביטטען — (י) דער עוויגע ערזעטצטע איוב'ס פֿערלוסט, דא ער בלאָס פֿיר זיינע פֿריינ־דע בעטהעט אונד דער עוויגע פֿערמעהרטע איוב'ס פֿערמאָגען
א'יפ'ס

ביאור

דברי האל שא' אליו שמע ואדבר, ואומר כי אשאל עוד ותודיעני כי ע״
דברי פיך אבינך ואחזה מאוד מחזה שדי, יותר ויותר ועיין במצודת שלכ׳
קרן

מב (א) וַיַּעַן אִיּוֹב אֶת־יְהוָה וַיֹּאמַר׃ (ב) יָדַעְתָּ
כִּי־כֹל תּוּכָל וְלֹא־יִבָּצֵר מִמְּךָ מְזִמָּה׃
(ג) מִי זֶה ׀ מַעְלִים עֵצָה בְּלִי־דָעַת לָכֵן
הִגַּדְתִּי וְלֹא אָבִין נִפְלָאוֹת מִמֶּנִּי וְלֹא אֵדָע׃
(ד) שְׁמַע־נָא וְאָנֹכִי אֲדַבֵּר אֶשְׁאָלְךָ
וְהוֹדִיעֵנִי׃ (ה) לְשֵׁמַע אֹזֶן שְׁמַעְתִּיךָ וְעַתָּה
עֵינִי רָאָתְךָ׃ (ו) עַל־כֵּן אֶמְאַס וְנִחַמְתִּי
עַל־עָפָר וָאֵפֶר׃ (ז) וַיְהִי אַחַר דִּבֶּר יְהוָה
אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־אִיּוֹב וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־אֱלִיפַז הַתֵּימָנִי חָרָה אַפִּי בְךָ וּבִשְׁנֵי

ידעתי ק׳ רעיך

מב (א) איוב ערווידערטע דעם עוויגען אונד שפראך: (ב) נון ערפֿוהר
איך דאס דוא אללעס פֿערמאגסט, ניכטס איזט דיר שווער
אויסצופֿיהרען. (ג) יא! וואָ איזט איינער דער גאָטטעס ראטהשלוס
פֿערדונקעלן וויל? אונוויססענד איזט עס! אָפֿפֿענטליך בעקעננע
איך'ס! איך וואר פֿערנונפֿטלאָז, פֿאָן וואונדער־דינגען וואוסטע איך
ניכטס — (ד) „הֶארע מיך" (זאגטעסט דוא) איך וויל רעדען.
יא! איך וויל זעלבסט נאָך פֿראגען: אָ בעלעהרע מיך! (ה) דען פֿאָם
בלאָסען הֶארען האטטע איך געזיננונגען פֿאָן דיר זאָ אבער שויע איך
נעהער דיך. (ו) דאהער פֿעראכטע אונד בערייע איך נון דאס איך זאָ
אידיש פֿאָן דיר געדאכט האטטע — (ז) נאכדעם דער עוויגע צו
איוב דיעזע ווערטע געשפראָכען האטטע, זאגטע ער צו דעם תימניטען
אליפז: מיין צאָרן איזט רעגע איבער דיך אונד דיינע צווייא פֿריינדע
דען

באור

את בלירי, ככ"ל · שחץ תרגומו סונל שניהם, מתגאה על חרבות ודברים
פרועים, וגם מלך על כל חיתו ים ומתגאה ואינו ירא מכל · —
מב ב׳ עד פ׳ ו"ו לדעתינו איוב אמר הכל, כי אנה איפוא יהי׳ מעלים
עצת ה׳! יודהו כי בלי דעת ידבר כל חושב על ה׳ רעה (ד) מספר
דבר

נָשִׁים יָפוֹת כִּבְנוֹת אִיּוֹב בְּכָל־הָאָרֶץ וַיִּתֵּן
לָהֶם אֲבִיהֶם נַחֲלָה בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם׃
(טז) וַיְחִי אִיּוֹב אַחֲרֵי־זֹאת מֵאָה וְאַרְבָּעִים
שָׁנָה וַיִּרְאֶ אֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֵי בָנָיו
אַרְבָּעָה דֹּרוֹת׃ (יז) וַיָּמָת אִיּוֹב זָקֵן וּשְׂבַע
יָמִים׃

ויראה ק'

גאנצען לאנדע, קײנע זאָלכע שאָהנע פֿרויען וויא דיא טאָכטער איובס,
איהר פֿאטער גאב איהנען איין ערבגוט אונטער איהרען ברידערן.
(טז) איוב לעבטע נאכהער נאָך הונדערט אונד פֿירציג יאהרע זאה
קינדער אונד קינדעסקינדער ביז צום פֿירטען געשלעכטע. (יז) דאן
שטארב איוב אלט אונד לעבענסזאטט:

בעזר אלי, צורי וגואלי,
נותן התורה, לקדושה ולטהרה,
השלמתי מחברתי ואני בן ל"א שנה
חסד אל כל היום אמן.

אגורה באהלך עולמים אחסה בסתר צל כנפיך סלה
לפ"ק.

כָּל־אֲשֶׁר לְאִיּוֹב לְמִשְׁנֶה׃ (יא) וַיָּבֹאוּ אֵלָיו
כָּל־אֶחָיו וְכָל־אַחְיֹתָיו וְכָל־יֹדְעָיו לְפָנִים
וַיֹּאכְלוּ עִמּוֹ לֶחֶם בְּבֵיתוֹ וַיָּנֻדוּ לוֹ וַיְנַחֲמוּ
אֹתוֹ עַל כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר־הֵבִיא יְהוָה
עָלָיו וַיִּתְּנוּ־לוֹ אִישׁ קְשִׂיטָה אֶחָת וְאִישׁ
נֶזֶם זָהָב אֶחָד׃ (יב) וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אַחֲרִית
אִיּוֹב מֵרֵאשִׁתוֹ וַיְהִי־לוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר
אֶלֶף צֹאן וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים גְּמַלִּים וְאֶלֶף
צֶמֶד בָּקָר וְאֶלֶף אֲתוֹנוֹת׃ (יג) וַיְהִי־לוֹ
שִׁבְעָנָה בָנִים וְשָׁלוֹשׁ בָּנוֹת׃ (יד) וַיִּקְרָא
שֵׁם־הָאַחַת יְמִימָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית קְצִיעָה
וְשֵׁם הַשְּׁלִישִׁית קֶרֶן הַפּוּךְ׃ (טו) וְלֹא נִמְצָא
נשים

איופ׳ס דאָפפעלטע: (יא) נון קאַמען אללע זיינע ברידער אונד זיינע
שוועסטערן אונד אללע זיינע עהעמאליגען בעקאנטען שפייזטען מיט
איהם אין זיינעם הויזע, בעצייגטען איהם איהר בייליד, טראָסטעטען
איהן איבער אללעס אונגליק, דאז גאָטט איבער איהן בראַכטע, אונד
שענקטען איהם איין יעדער איינע קשיטה אונד איינען גאָלדענען נא-
זענרינג. (יב) דער עוויגע זעגנעט דען לעבענסרעסט איוב׳ס וויט
מעהר אלס זיין אנפאַנג וואר; ער האטטע פירצעהן טויזענד שאַפע,
זעקסטויזענד קאמעעלע, טויזענד יאָך רינדער, אונד טויזענד עזעלינען,
(יג) ער בעקאם אויך זיבען זאָהנע, אונד דרייא טאָכטער. (יד) דיא
איינע נאנטע ער ימימה (טאגסהעללע), דיא צווייטע קציעה (קסיא)
דיא דריטטע קרן הפוך (שמינקעס גלאנץ). (טו) עס פאַנדען זיך אים
גאַנצען

באור

(יד) קרן לשון קרן עור פני משה, ולא כפרש״י עיי׳ והבן, קרן לדעתינו
מלשון קרן עור פני משה וע״ש קלון פניה ויופיה וטהרה׳

תודת לבבי לתומכי ידי.

זר תפארה ועטרת נצח לכבוד י"נ מחותני

הגביר הנדיב הערר פאָן קאדיש

בעיר פעסט הוא ש"ב של חותני הצדיק מוהר"ר שמעון דאנאט זצלה"ה מנייטרא,

ובריח אהבה לכבוד ידידי הקצין הגביר

מוהר"ר ליב האליטש

בעיר אובן ישן שסייעוני במסת נדבת לבם בהוציאי אורה מחברתי זאת.

כתוב זאת זכרון בספר!

אלה שמות האנשים היקרים אשר התנדבו לבוא ע"הח לקחת הספר הזה במחיר כספם בצאתו לאור.

ק"ק נייטרא

אדמ"ו הגאון אב"ד נ"י
י"נ הדיין המו"הג מ' מרדכי נ"י
י"נ הדיין המו"הג מ' אברהם נ"י
הקצין כ"ה שאול עהרענפעלד
— כ"ה קאפל ע"פ
— כ"ה מנשה גערשטל
בנו כ"ה בענדיט
הקצין כ"ה משה אייזענשיץ
— כ"ה ליב סרוא
— כ"ה בנימן ב"ר קאפל ע"פ
— כ"ה בנימן בר"מ ע"פ
— כ"ה יאקב פרייווידט
היקר מו"ה חיים פרערי
„ מו"ה בער לעווינגער
הקצין כ"ה אלי' זאממער
„ כ"ה יוזף האף
„ מו"ה משה שווארץ
גיסי היקר מו"ה מנלי דאנאט
אחיו כ"ה מרדכי דאנאט
הקצין כ"ה משה זינגער

כ"ה יודא בר"מ ווייס
כ"ה מאיר ע"פ
כ"ה איצק שיעק
מו"ה שלמה דייטש מס"ה
מו"ה משה באיא
כ"ה יודא קעניג
כ"ה ישעי' עדינגער
ר' שמעון ראזנער
כ"ה זנוויל ניימאן
בנו כ"ה אברהם ניימאן
בנו כ"ה יצחק ניימאן
כ"ה מאיר ברייטנער
כ"ה משה קאט ש"פ
ה' ישעי' שטיינער
ה' מענדל בראך
כ"ה יאקב כ"ץ
כ"ה שלמה כ"ץ
ה' יהושע קאט ש"פ
ה' בנימן מארק
הערר שטיאסני הרופא
„ יאמפעלעם אויס בעהמען

תיקונים

מבוא

דף	א'	ע"ב	שורה ה'	בשפל	צ"ל בשפל
—	ב'	—	— ד'	מעשה	— משה
—	שם	—	— ז'	והניחה	— מהניחה
—	ד'	—	— ל"א	מקלה	— מקלא
—	ה'	ע"א	— כ"ט	ששפל	— שאמר
—	ו'	—	—	הערה שמעתי	— שתלתי
—	ז'	ע"ב	— ה'	פעמים	— פעמים פעמים
—	ח'	ע"א	—	י"ד כמה שנ'	צ"ל כ"מ שנאמר
—	שם	ע"ב	—	ל' המספר	צ"ל המספר אע"כ

מכתב אהבת רעים

מכל דצ"ח צ"ל מכל דכ"ח

איוב

דף	א'	ע"ב	ביאור	שורה ד'	וחליו	צ"ל וחפלו
—	ה'	—	—	— א'	הודה	— אמר
—	ל'	ע"א	—		ידזמון נלשון	צ"ל יזדמון תלשו
—	ל"ד	—	—	— ה'	ועומדים	צ"ל ועמודים
—	ל"ט	ע"א	—	— ז'	עמו	צ"ל עמל
—	מ'	ע"ב	תרגום	— ח'	דעם זיא	צ"ל דאס זיא
—	מ"ג	—	—	— א'	וואכען	— ווארען
—	—	—	ביאור	— —	אחרי מלת כ"ח יבוא: אף שכבר שפלו נתיבותיך (כלשון דרכי שאול ביתה) מ"מ ותאמר גאוה תוכל עוד להתרומם וכו'	
—	מ"ד	ע"א	ביאור	— —	שמש	שמע
—	מ"ו	—	—	— —	המקלא	— המקלה
—	נ'	—	תרגום	— ה'	זעלענרייכען	צ"ל זעלענדייגען
—	—	ע"ב	באור	— ז'	יספוך	צ"ל יספוק
—	נ"א	—	—	— ו'	ולמחל	— ולמקחל

מו"ה שמוע' פרידליעב
כ"ה דוד ריגער
ה' אהרן יאלשווע

באב

מו"ה שמעון שלעזינגער
מו"ה מענדל נר"ו באובלאק
בנו ר' משה באב
חתנו ר' אברהם באב
מו"ה יעקב בן ר' שלום

ק"ק פעסט

ה' הערדמאן גאלדנער
הב' יקותיאל ווילהיים

פאפע

מו"ה פייש ליב קליין
מו"ה מיכאל
מו"ה חיים זאלצער
ה' בער נייטרא
ה' אייזלער
ר' שמואל מ"ב
ה' דוד בעטלהיים
ה' מאיר בערגער
כ"ה אליעזר צבי שלעזינגער
כ"ה יעקב ראטה
הרופא ה' לאמבערגער
מו"ה משה שטערן
כ"ה בער לעוו

אלטאפען

התו' כ"ה מאיר שוחט
חתנו מו"ה גרשון אפרשטאק
מו"ה גבריאל פ"ט
ה' משה חיים ביהאל
ר' אברהם מאיר בויער
כ"ה משה מענדל ראטהענשטיין
כ"ה איצק הרש קאהן

ראאב

הקצין מו"ה אברהם וואלף
הערר גראטטע
הערר שמשון קרויס
ה' דאקטאר שטיין

גראן

הגביר מו"ה בער נייפעלדר

ר' שמעון ליב וואלפיש
ר' יצחק צבי אבלאט
חביבי מו"ה יוסף לעפלער
ר' שלמה שטיינער
ר' אברהם ג"ה
כ"ה משה ווילהיים
הרופא הערר מאלשינער

קאמארן

הגאב"ד דשם
י"נ מו"ה משה סג"ל
י"נ מו"ה שמואל זאמזמער
מו"ה קלמן טעללער
מו"ה מאיר ליב פ"ש
מו"ה שמשון סג"ל
הערר אפרים סג"ל
ה' יוסף גאלדמאן
הרופא ה' מעדאק
ר' ליזר בייטום
ה' בונצעל
הערר וואלף קיים

טאפאלטשאן

הערר אליה גאלדנער
מו"ה יעקב שלום סופר
מו"ה אליעזר קאטה
חתן והגאון שערי תורה נ"י
מו"ה ירמיה בן הגאון הנ"ל
ר' ישראל יצחק לעווין
מו"ה בנימן גליק
הרופא ה' ביליטצער
ר' פייש רודאלף ש"ונ שם
ר' ליפמן פוקס
כ"ה עוזיאל דייז
מו"ה עוזיאל צבי נ"מ
ה' מאיר בר"נ ווייס
הרופא ה' ס' נייבורג
ר' יוסף גרינטש
המופלא מו"ה ישעי' ש"ונ שם
מו"ה אליעזר שרעטער
הב' המופלא הר"ר משה ל' גאלדנער
הב' המופלא הר"ר צבי בן היקר
כ"ה יואלף הירטנשטיין
הב' אנשיל גלאטשטיין

כ"ה מאיר ליב ראָזענשטיין
גיסי ר' משה כ"ץ הירן
כ"ה אברהם ע"פ
גיסי ר' ישראל זינגער
אחיו כ"ה בערמאן זינגער מוויסקא
הק' כ"ה לאזר ווייס
כ"ה יעקב העז כ"ץ
כ"ה יאקב סופר
כ"ה ישעי' דוד ע"פ

ק"ק פרעשבורג

אדמו"ז הגאון הגדול אב"ד מפאר
תהלתו מלאה תבל מוהר"מ סופר נ"י
בנו התו' החרוץ מו"ה אברהם
שמואל בנימן נ"י
בנו התו' הח' מו"ה שמעון
חתנו חביב נפשי מו"ה דוד צביע"פ
חתנו המופלג מו"ה יוסף גינז
הנגיד מו"ה מיכל קיצע
הנגיד הערר וואלף פאפנהיים
הק' מו"ה יאקב שכרלס
הקצין ר' משה הרש זינגער
כ"ה דוד מאנדל ז"ה 2 עקסעמפלארע
הערר איצק גרינוואלד 2 עקסעמפ.
הנגיד מו"ה קלמן בעטלהיים
אחיו המופלא ר' רפאל ב"ה
מ' פרייזאך
דודי היקר ר' דוד לוצאטי
הנגיד כ"ה שמואל גוטמאן
מו"ה קאפל לבוב
מו"ה הירץ לעמבערגער
כ"ה אהרן לוי שטערן
כ"ה זורא מאדערן
כ"ה דוד מאדערן
כ"ה אברהם בר"מ שרייבער
ה' לעווי פיגדור
מו"ה שמעון בריסק
כ"ה איצק וואלף שוחט
בנו י"נ כ"ה בער ברי"ז
ר' גרשון לבוב
כ"ה משה ליב קאהן
הק' ר' משה אבלים מס"ה
כ"ה דוד מאיר טעבען
מ' יוסף בעטלהיים
כ"ה אורי סופר
אחיו כ"ה מאיר
ר' יוסף פאללאק
ר' מאיר חתן ר"ז אייבשיץ
ה' יוסף פראנקפורט
הבח' כ"ה אהרן ווייס מנייטרא
הב' ליבל יאאחים בער מהעלישו
ה' קאלמאן מעזריטש
ה' משה פ"ש
ה' בנימן ליכטמאן
ה' מאיר וואלף ברנויער
ה' מרדכי פראג
ה' משה פאגעל
כ"ה זעליג ליב שיק
כ"ה עזריאל אבערברייט
הבח' כ"ה מאיר לביאס שי'

עוד בק"ק נייטרא

גיסי התו' הרש ליב דאנאט
וחמיו הק' כ"הר חיים הינדיין
כ"ה ליפמן כ"ץ דראשאוויץ
גיסי ר' גרשון שאכטיץ
אחי כ"ה שמואל דעסוי נ"י
כ"ה מענדל גערשטל
הק' כ"ה זעליג קאך

ק"ק לאשברין

הגאון אב"ד נ"י
היקר כ"ה אבלי בוימגארטען
י"נ מו"ה איצק בוימגארטען
הגביר כ"ה אהרן ב"ג
כ"ה אברהם ליב דייטש
ה' מ"ל הערצאג
כ"ה יוסף ש"ונ
הגביר מו"ה יוסף ראזנטהאל מק"ק
מאאר

סערעד

המפורסם כ"ה שאול ע"פ
ר' שמעון ליב מארקשטיין
י"נ מו"ה יוסף אהרן
כ"ה חיים שאפרני כ"ה בנימן ברוין
הרופא ה' מארגנשטערן

חתנו הרופא ה' שאטץ
מו"ה בונם פאשקעס
כ"ה פתחי' קעללער

פריישטאט

הרב המא"הג דשם
מו"ה משה טריביטש
מחו' הקצין ר' קלמן כ"ץ
הק' ר' ליפמן וועלים
ר' שמואל צבי ב"ה
ר' יעקב שלמה ר"פ
ר' אהרן בעבער
הרופא ה' שטיגליץ
הרופא ה' ניימאן
הק' ר' מענדל אייזלער
הק' ר' דוד ליב דימאנט
הק' ר' יוסף זעסלער
הק' ר' זלמן ליב ר"פ
הק' ר' משה ר"פ
הק' ר' דוד זינגער

וועטש

המ"הג אב"ד נ"י
כ"ה קאפל קיצע
ר' וואלף שטיינער
הגביר ר' איצק נישלאס
הגביר ר' פלק שטיינער
הרב המא"הג מ' יעקב נ"ש
ה' שמואל עהרענצוויג
ה' חיים ניישלאס
ר' חיים בד"ד עה"וו
ר' חיים בר"ה עה"וו
ר' אבר דייטש
הק' ר' מענדל ע"פ
ר' שלמה ראזענצווייג
ר' משה אהרן רייס
ה' ליב וועליש
ר' בער עה"וו

ק"ק שוראן

המאה"ג אב"ד ני'
הערר פייש רייס
הערר גרשון אדלער
הק' כ"ה יוסף שווארץ

התו' ר' יוסף ברוק
כה' הרש בלאך לעהרער
התו' מ' משה מענדעל ברוק
ר' ליפמן ווייס
ר' וואלף הרש קליין
ר' חיים כ"ץ יאנקוויץ מק"ק יאללע
הק' כ"ה רפאל פריד מק"ק אודמין
כ"ה איצק הרש הערצאג משם
הרב מו"ה איצק ווינר משם
הקצין כ"ה משה נייברון משם

שאקסעליץ

י"נ המה"ג אב"ד נרו
הגביר מו"ה אהרן אדלער
הק' כ"ה שמעון אדלער
הק' כ"ה פייש דייטש
הערר פאללאק
הקצין כ"ה חיים שולטץ
הק' כ"ה חיים כ"ץ נר"ו

ק"ק יערגן

י"נ המה"ג מו"ה משה ברעזווע
הערר העשל שטראסני

ק"ק וואכטעליץ

הנגיד כ"ה הירש שלעזינגער
בנו הק' כ"ה מרדכי ני'
בנו הק' כ"ה אברהם ני'
כ"ה וואלף בינענפעלד
מחו' י"נ כ"ה אלעזר פירשט
כ"ה שמואל אברהם כ"ץ
הגביר כ"ה שמואל ראזנבוים
י"נ מו"ה חיים הרש מנהיימער גרופא
מו"ה צבי דוב דולדנער משם
ר' יוסף דיעמאנד
ר' הרש דיעמאנד

ק"ק ציפער

מו"ה אהרן ליב בד"מ
מו"ה אהרן זינגער
כ"ה נפתלי הירץ קליין
כ"ה שמעיה ציפר
הגביר כ"ה איצק שאאר
הב"ה ברוך שלמה
ה' שמואל ווייס גלאנטא

כ"ה ליב פריעדמאַן
כ"ה יוסף באשאן רייכפעלד

שאמבאקרעג

כ"ה ליב פריינד נ"י
מחו' מו"ה אהרן ליב באכריך
מו"ה הרש שלעזינגער
הרופא ה' שלעזינגער
הב' המופלא ה' זעליג זינגער
הב' מרדכי ב"ה הירש לאנג
ת' גאלדשמיד (לעהרער)

באַנאוויץ

הרופא ה' בורשטיין
כ"ה ליבש גאלדנער
ר' אברהם רייף הרב מ' מאיר הרש
הרופא ה' פריינד
ר' יודא ראטה מאטעשיץ
ר' קלמן ראטה טעפליץ

טרענטשין

מו"ח נחום שלעזינגער
בנו כ"ה נתנאל
מו"ה אברהם אדלער
כ"ח יחזקאל נייברון
הערר אדי' לעווי
ה' נתנאל סאלווענדער
מו"ה שמשון שטארק
מו"ח רפאל פריעד
הרופא ה' מארקפעלד
כ"ח משה אברהם שטארק
מ' פאללאק (לעהרער)
ה' סאלאמאן דייטש (לעהרער)
ה' סאמועל בערגער קאסטאלנע
הב' כ"ה משה קאטשער

עיר חדש

הגאון אב"ד מו"ה אלעזר שטראסער
מו"ה פסח פראנקעל
מו"ה ליב גאמפערץ
מ' גרשון נייגרעשל
כ"ה אביגדור פיגדור
הרופא מ' ליב ווייס
הערר צבי שלעזינגער
הערר איצק ענגעלסמאן

הנגיד כ"ה בצלאל לאצקא
הקצין כ"ה מענקי שטערן
הערר פ' האפמאן
מ' יוסף אליעזר ב"ק
ה' סאמועל לויפער
כ"ה איצק דייטש
הערר שלמה צאבעל

וועספרים

המה"ג אב"ד נר"ו
הערר יוזף ליב ווייס
מו"ה יעקב יוסף
מו"ה פתחי' עסטרייכר
מו"ה שלמה בראדע
כ"ה שמואל שטערן
ה' מ' רעכניטצער
מ' יעקב באך
הערר דייטש
הערר מאנדעל רופא

קיצע

הרב הגאון מו"ה ליב פאפער נ"י
מו"ה מאיר אבעלעס
הק' ר' שלמה וו"ה
כ"ה נעצל פראג
ר' מרדכי פראג
ר' אליעזר לעווי
הק' ר' נטע פיגדור
הבח' ר' אהרן ליפמן נ"ץ
ואחיו המופלא כ"ה מאיר צבי
ר' איצק לעווי
ר' שמעון הירש
ר' מאיר סג"ל
ר' משה וויינער
ר' יאקב לעוויא
הק' ר' ראובן אבעלעס
ר' עזריאל קנעפפמאכער
ה' אפרים פאללאק
ה' בויער (לעהרער)

סערדאהעל

מחו' י"נ מו"ה ישראל כ"ץ
גיסו הק' ר' גבריאל
הק' ר' ליב מאנדל

נאכטראג דער הערי׳ען פרענומעראנטען

הרב הגאון הגדול מו"ה בנימן וואלף אב"ד דק"ק ווערבויא נ"י
והרב הגאון מו"ה שמעון ווינר אב"ד דק"ק לאשברין נ"י
היקר כמו' מאיר הערצאג מווערבוי מו"ה וואלף סטראפקע משם
הבחר כ"ה וואלף הרש שענק ב"א של הגאון מו"ה בצלאל ר"ב
הבת' ישעיה ליב שארף מנייטרא (לעהרער שו"ב)
התו' ר' מיכאל סיליש מנייטרא הקצין כה' יונתן זאממער מנייטרא
הק' כ"ה מאכל קאטה מנייטרא הק' מו"ת אברהם משה מברעזאווע
גיסי התו' מו"ה ישעיה דאנאט בווין
בנו ר' מרדכי שי' הגביר הערר פ' שפיטצבערגר מווין
הגביר הערר איצק הרש שפיטצער: מו"ה עזריאל ס"ה מפ"ב
כ"ה שלמה הרש האלישויער מנייטרא
חק' ר' נפתלי טשערנא גרינפעלד במאאר: הק' ר' אלי' סג"ל רייטש בפ"ב
ה' יצחק צבי מאנדל מקיצע: הרופא הערר פאללאק מס"ה
התו' כ"ה אשר מק"ק מיקלאש: הערר יאקאב ווערטהיימער בווין
הערר אברהם שטיאסני מיערגן: מו"ה בער פרענק סג"ל מפ"ב

ק"ק נארש

המא"הג אב"ד נ"ד
כ"ה שמעון דושינסקי
י"נ כה"רר משה באללראז
כ"ה עזריאל טויבער
כ"ה משה ב"ד אשר נ"י
מו"ה חיים מוגאן
י"נ מוה"רר שמעון בר"י נ"י
מו"ה מאיר הארשון
ר' מרדכי בר"ג
כה"רר משה בינוויטץ

גאלאנטהא

י"נ מו"ה יעקב טויב
הערר אפדים הירשלער
כ"ה וואלף שטיינר
כ"ה אליה קאליש
כ"ה אהרן מילער

קאסטאלאן

הרב י"נ מ"ה דוד כ"ץ
כ"ה אהרן קאסטאלאן
מ' אברם סג"ל
כ"ה מרדכי ליב פרידמן
כ"ה יחיאל בר"מ
כ"ה חיים ליב בר"ל
כ"ה חיים ליב ווערטהיים
כ"ה שלמה גאלדמאן
ר' אברהם ג"ו
כ"ה סיני וועצלער
כ"ה משה סג"ל פאגעל
כ"ה שלמה ווערטהיים
כ"ה איצק ליב וועצלער
כ"ה הירש גלאז
כ"ה שלמה וואהלמאן

ק"ק קאטה

מו"ה יוסף ברמ"ב ז"ל
מו"ה אייזק אודווארד
הר"ר המה"ג דשם
מו"ה וואלף מקאהטט
הקצין כ"ה מאכל קאטה
מו"ה משה קאטה

ק"ק טעליקא

המה"ג מו"ה פנחס כ"ץ אב"ד
הקצין כ"ה. זעקל אייזליצר
געברידער שלעזינגער
כ"ה יעקב אייזליצר
ה' לעהרער גראאך
כ"ה ליב מארקוס
התו' ר' ליזר
י"נ מו"ה משה שיף נ"י
ר' יוסף וועלטנר
התו' כ"ה עקיבא שו"ב דשם

מאאר

הרב המאה"ג דשם
הערר איצק רייטלינגר
כ"ה שלמה האהן
החכם המליץ מ' מאיר לעטעריס
(בעברו דרך קהל מאאר)
היקר כ"ה מרדכי האהן
כ"ה שלמה ליב שווארץ
הגביר הערר אהרן האהן
הערר גבריאל כ"ץ קרויס
כ"ה ישראל חיים פאללאק
הבח' המופלא כ' איצק פרידמאן
הערר פפיילבאגן
הערר מאהלער
כ"ה יקותיאל שי'

עוד בק"ק פ"ב

דודי כ"ה יוסף שמואל קיצע. חתנו י"נ מו"ה יחיאל נ"י. כ"ה אלי' כ"ץ ר' אברהם בעטלהיים. הערר הירשלער.

1116355

